

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ЗІНОРУК АЛЕН ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 378.4:80:316.28:004

ДИСЕРТАЦІЯ

**ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ У МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ
ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)»

01 «Освіта/Педагогіка»

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело
_____ А. В. Зінорук

Науковий керівник
ВАСЮК Оксана Вікторівна,
доктор педагогічних наук, професор

Київ – 2024

АНОТАЦІЯ

Зінорук А. В. Формування комунікативних умінь у майбутніх філологів засобами інтерактивних технологій. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктор філософії за спеціальністю 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» (01«Освіта/Педагогіка»). Національний університет біоресурсів і природокористування України. Київ, 2024.

Дисертаційне дослідження присвячено вивченню проблеми формування комунікативних умінь у майбутніх філологів засобами інтерактивних технологій.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні, розробці та експериментальній перевірці ефективності методики формування комунікативних умінь у майбутніх філологів засобами інтерактивних технологій.

Уточнено понятійно-категоріальний апарат дослідження, а саме сутність понять «комунікативні уміння», «комунікативні уміння у майбутніх філологів» та «формування комунікативних умінь у майбутніх філологів»

Комунікативні уміння – це усвідомлений процес, надбудова над комплексом комунікативних знань і навичок, що набувається особистістю в процесі вдосконалення власних комунікаційних практик які ґрунтуються на принципах гнучкої адаптації та підвищення їх продуктивності й ефективності. Комунікативні уміння є складником комунікативної компетентності.

Комунікативні уміння у майбутніх філологів – це професійні уміння, за допомогою яких реалізуються ключові складники педагогічної комунікації, що передбачає наявність лінгвістичних знань і засобів синтаксичної організації тексту під час здійснення комунікативного акту у процесі професійної взаємодії.

Формування комунікативних умінь у майбутніх філологів – це свідомий та творчий процес удосконалення комунікативних умінь для ефективного й дієвого спілкування під час фахової підготовки шляхом їх кількісних і якісних перетворень від нижчого до вищого рівнів сформованості, що ґрунтується на активному використанні засобів інтерактивних технологій та передбачає активну мовленнєву, репродуктивну, емоційну взаємодію суб'єктів освітнього процесу.

Систематизація наукових праць, що розкривають структурні компоненти комунікативних умінь у майбутніх філологів, надала змогу схарактеризувати структуру та представити їх у авторському баченні, що включає: мотиваційно-ціннісний, інформаційний, поведінковий, операційно-діяльнісний.

Розкрито практику формування комунікативних умінь у майбутніх філологів, що дозволило домінантними педагогічними технологіями у формуванні комунікативних умінь майбутніх філологів обрати: навчального проєктування (сприяє набуттю умінь і навичок планування, організації та комунікації під час реалізації проєктів), імітаційно-ігрову (сприяє набуттю практичних комунікативних умінь через моделювання реальних ситуацій), тренінгового навчання (дозволяє сформувати адаптивність і впевненість у комунікації) та контекстно-комунікативну (сприяє формуванню умінь адаптувати комунікацію до різних ситуацій та культурних контекстів, забезпечуючи ефективну взаємодію у професійному та міжкультурному середовищі).

Обґрунтовано загальнопедагогічні (науковості, забезпечення систематичної та логічної послідовності, індивідуалізації та диференціації, мотивації) і специфічні (контрастивного аналізу, автентичності навчальних матеріалів, антропоцентризму, комплексності, текстоцентризму, комунікативності) принципи формування комунікативних умінь у майбутніх філологів.

Користуючись методом експертної оцінки, визначено та обґрунтовано педагогічні умови формування комунікативних умінь у майбутніх філологів: застосування в освітньому процесі особистісно орієнтованого підходу, зокрема під час організації комунікативної діяльності студентів-філологів; формування позитивної мотивації в майбутніх фахівців, спрямованої на активне самонавчання; використання комплексу тематичних матеріалів лінгвосоціокультурної спрямованості, що відповідає сучасним науковим досягненням; застосування у професійній комунікації інтерактивних технологій; забезпечення психологічного клімату на лекціях, практичних заняттях та під час позааудиторної роботи всіх учасників освітнього процесу.

Розроблено модель формування комунікативних умінь у майбутніх філологів, що передбачає цільовий визначає соціальне замовлення суспільства, мету, принципи, методологічні підходи (системний, компетентісний, комунікативно-діяльнісний, особистісно-орієнтований, технологічний) та компоненти формування комунікативних умінь у майбутніх філологів), змістово-процесуальний (окреслює окреслює навчальні дисципліни, педагогічні умови, методику, інтерактивні технології, а також етапи формування комунікативних умінь у майбутніх філологів засобами інтерактивних технологій), діагностичний (дозволяє провести індивідуальну діагностику рівнів сформованості комунікативних умінь кожного студента-філолога на основі розроблених критеріїв, показників та рівнів) блоки.

Відповідно до визначених структурних компонентів, конкретизовано критерії (мотиваційно-особистісний, інформаційно-комунікаційний, когнітивний, діяльнісний), показники (наявність стійкої мотивації до оволодіння комунікативними вміннями; сформованість моральних та емоційно-вольових якостей студента-філолога; накопичення досвіду в процесі застосування комунікативних умінь, методів і прийомів; способи отримання необхідної інформації; орієнтація в умовах і ситуаціях спілкування; використання і групування графічного матеріалу; повнота та міцність засвоєння комунікативних знань; оволодіння мовленнєвим етикетом; рівні сформованості комунікативних якостей, знань про комунікативні методи та прийоми; ступінь оволодіння комунікативними вміннями; застосування навичок декодування «мови тіла» комуніканта; способи завершення комунікації, контролю пост комунікативних ефектів) та рівні (низький, середній, високий) сформованості комунікативних умінь у майбутніх філологів.

Розроблено методику формування комунікативних умінь у майбутніх філологів засобами інтерактивних технологій у майбутніх філологів, яка реалізується через наступні інтерактивні технології:

– *навчального проєктування*, а саме міні-проєкти на тему «Моя подорож Україною», «Світова кухня», «Традиції та свята світу», «Всесвітні медіа та комунікації»; інтерактивна гра «Літернатива» та альтернативи: «Фауст і стародавній манускрипт», «Фауст і Міфічний кристал», «Фауст і технологічний прорив», «Фауст

і письменницький дух», «Фауст і підземне королівство», «Мандрівка часом з Фаустом»;

– *імітаційно-ігрову*, зокрема інтерактивну гру «Літературний суд»; прийом «Комунікативний міст»; інтерактивні вправи «Мій ідеальний світ», «Структурна розповідь», «Створення віртуального гіда для подорожі національним парком», «Дебати на сучасну тему», «Впізнай емоцію»;

– *тренінгового навчання*, представлена тренінгом «Навички створення освітнього проєкту», «Мистецтво слухати» та «Невербальна сила»;

– *контекстно-комунікативна* реалізується через «роботу в групах», «роботу в парах» («Діалог протилежностей»), «мозковий штурм», інтерактивний метод «Відкрите море», комунікативний тренінг «Уміння надати професійну пораду» тощо.

Запропонована методика формування комунікативних умінь у майбутніх філологів передбачає те, що здобувачі освіти мають бути активними учасниками позааудиторної діяльності. Однією із таких форм є підготовка та участь у різного роду конференціях і написання тез, яка, у своєму перебігу використовує широкий спектр методів та форм навчання і виховання.

Здійснено експериментальну перевірку ефективності методики формування комунікативних умінь у майбутніх філологів засобами інтерактивних технологій на базі Національного університету біоресурсів і природокористування України. Результати формувального експерименту підтвердили, що впроваджена методика сприяє успішному формуванню комунікативних умінь майбутніх філологів. Зокрема, спостерігалось значне зростання кількості студентів з високим рівнем оволодіння комунікативними вміннями. Підвищення склало в середньому 8,22% для високого рівня, що стало можливим завдяки зменшенню частки студентів із низьким рівнем на 19,33%. У контрольних групах після завершення експерименту значних змін у рівнях сформованості комунікативних умінь не спостерігалось, що є наслідком ефективного застосування розробленої методики, орієнтованої на формування комунікативних умінь у майбутніх філологів.

Перспективними напрямками наукових пошуків можуть стати питання науково-методичного забезпечення процесу формування комунікативних умінь в умовах цифровізації та змішаного навчання.

Ключові слова: комунікативні уміння, майбутні філологи, інтерактивні технології, педагогічні умови, модель, заклад вищої освіти, студенти, комунікативні навички, комунікативна компетентність, професійна підготовка, майбутні бакалаври філології, комунікація, методика, перекладач

ABSTRACT

Zinoruk A.V. Communicative skills formation of future philologists using interactive technologies. Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Thesis for the Scientific Degree of Doctor of Philosophy in specialty 015 «Vocational education (by subjects specialization)» (01 «Education/Pedagogy»). National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. Kyiv, 2024.

The dissertation research is dedicated to the study of the problem of communicative skills formation of future philologists using interactive technologies.

The purpose of the research is the theoretical justification, development and experimental verification of the methodology effectiveness of communicative skills formation of future philologists using interactive technologies.

The conceptual and categorical apparatus of the research is clarified, namely the essence of the concepts «communicative skills», «communicative skills of future philologists», «communicative skills formation of future philologists».

Communicative skills are characterized as a conscious process and superstructure over a complex of communicative knowledge and communicative attainments acquired by an individual in the process of improving their own communication practices based on the principles of flexible adaptation and increasing their productivity and efficiency. Communication skills are one of the components of communicative competence.

Communicative skills of future philologists are professional skills that implement the key components of pedagogical communication, which implies the availability of

linguistic knowledge and using syntactic organization of a text during the implementation of a communicative act in the process of professional interaction.

Communicative skills formation of future philologists is defined as a conscious and creative process of improving communicative skills for effective and efficient communication during professional training by their quantitative and qualitative transformations from the lowest to the highest level of formation based on the active use of interactive technologies and providing active speech, reproductive, and emotional interaction of subjects of the educational process.

Systematization of scientific works that reveal the structural components of communicative skills of future philologists has given us the opportunity to present the author's vision as a synthesis of the following components: motivational and value, informational, behavioral, operational, and activity-based.

The practice of communicative skills formation of future philologists is revealed, which allowed us to identify the following dominant pedagogical technologies of communicative skills formation of future philologists: educational design (contributes to the acquisition of planning, organization and communicative skills and abilities during the projects implementation), simulation and game technology (contributes to the acquisition of practical communicative skills through modeling real situations), training technology (allows to form adaptability and confidence in communication) and contextual and communicative technology (contributes to the development of the ability to adapt communication to different situations and cultural contexts, ensuring effective interaction in professional and intercultural environments).

General pedagogical (scientific, systematic, and logical sequence, individualization and differentiation, motivation) and specific (contrastive analysis, authenticity of educational materials, anthropocentrism, complexity, text-centeredness, communicative) principles of the process of communicative skills formation of future philologists are justified.

Using the expert assessment method the following pedagogical conditions communicative skills formation of future philologists are substantiated: application of a personality-oriented approach in the organization of communicative activity of philology

students in the educational process; positive motivation formation of future specialists aimed at active self-study; the use of a complex of thematic linguistic and sociocultural materials that corresponds to modern scientific achievements; the use interactive technologies in professional communication; ensuring a psychological climate at lectures, practical classes, and during extracurricular activities.

The model of communicative skills formation of future philologists is presented and its structural blocks are identified such as, the goal block defines the social order, goals, principles, methodological approaches (comprehensive, competence-based, communicative and activity-based, personality-oriented, and technological), and components of communicative skills formation; the content-processual block outlines academic disciplines, pedagogical conditions, methodology, interactive technologies, as well as the stages of communicative skills formation of future philologists using interactive technologies; the diagnostic block allows to individually test the level of communication skills formation of each philology student based on developed criteria, indicators, and levels.

The criteria of communicative skills formation of future philologists are specified, namely motivational and personal, information and communication, cognitive, and activity-based.

Based on certain criteria, the indicators are characterized, such as the presence of stable motivation to master communication skills; moral and emotional-volitional qualities development of each philology student; experience accumulation, including methods and techniques in the process of using communicative skills; ways to obtain necessary information; navigation in communication conditions and situations; use aggregation of visual material; completeness and the power of mastery of communicative knowledge; mastering language etiquette; levels of communicative skills development, including qualities, knowledge of communicative methods and techniques; communicative skills proficiency index; use of attainments to decode communicator's «body language»; ways to finalize communication and control post-communication effects; including levels (low, average, high) of communicative skills formation of future philologists.

The methodology of communicative skills formation of future philologists using interactive technologies is developed, which is implemented through the following interactive technologies:

- *educational design* is implemented through mini-projects «My journey over Ukraine», «World cuisine», «Worldwide traditions and holidays», «World media and communications»; interactive game «Lternative», and alternatives: «Faust: Ancient Manuscript», «Faust and Mythical Crystal», «Faust: A Technological Breakthrough», «Faust and Writer's Spirit», «Faust in the Underworld», «Faust: A Journey Through Time»;

- *simulation and game* is revealed by interactive game «Literary Court»; methodical technique «Communicative Bridge»; interactive exercises: «My ideal world», «Structural narrative», «Creating a virtual guide to travel around the national park», «Contemporary theme debates», «Identify an emotion»;

- *training technology* is represented by trainings «Skill of creating an educational project», «The Art of Listening» and «Nonverbal Power»;

- *contextual and communicative* is implemented through «work in groups», «work in pairs» («Dialogue of opposites»), «brainstorming», the author's interactive method «Open Sea», communicative training «Skill to provide professional advice» etc.

The presented methodology of communicative skills formation of future philologists assumes that students should be active participants in extracurricular activities. Preparing and participating in various conferences and writing project reports are one the types that use a set of active methods and forms of learning education.

The methodology effectiveness of communicative skills formation of future philologists using interactive technologies is implemented and tested at National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. The results of a forming stage of the experiment confirmed that the implemented methodology contributes to the successful communicative skills formation of future philologists. In particular, the number of students with high level of communicative skills has increased significantly. The increase was on average 8,22% for the high level, which was possible due to the decline in the proportion of students with a low level by 19,33%, respectively. Significant levels of

changes of communicative skills formation in the control groups were not observed at the end of the experiment. Experimental groups demonstrated significantly higher progress compared to the control ones, which is a consequence of effective usage of the developed methodology that is focused on the communicative skills formation of future philologists.

Scientific and methodological provision of the process of communicative skills formation in the context of digitalization and co-education may become a promising area of subsequent scientific research.

Keywords: communicative skills, future philologists, interactive technologies, pedagogical conditions, model, higher education institution, students, communicative attainments, communicative competence, professional training, future bachelors of philology, communication, methodology, translator

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	13
ВСТУП	16
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ У МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ	23
1.1. Комунікативні уміння у майбутніх філологів як педагогічна категорія	23
1.2. Сутність та структура поняття «комунікативні уміння у майбутніх філологів»	38
1.3. Практика формування комунікативних умінь у майбутніх філологів засобами інтерактивних технологій	53
Висновки до розділу першого	75
Список використаних джерел у розділі першому	79
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ У МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	94
2.1. Педагогічні умови формування комунікативних умінь у майбутніх філологів	94
2.2. Моделювання процесу формування комунікативних умінь у майбутніх філологів	106
2.3. Методика формування комунікативних умінь у майбутніх філологів у процесі інтерактивної взаємодії	116
Висновки до розділу другого	148
Список використаних джерел у розділі другому	154
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ МЕТОДИКИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ У МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	161
3.1. Критерії, показники та рівні сформованості комунікативних умінь у майбутніх філологів	161
3.2. Програма та етапи реалізації методики формування комунікативних умінь у майбутніх філологів	170
3.3. Результати дослідно-експериментальної роботи	188
Висновки до розділу третього	202
Список використаних джерел у розділі третьому	205

ВИСНОВКИ	207
ДОДАТКИ	211

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ЕГ – експериментальна група

ІКТ – інформаційно-комунікаційна технологія

КГ – контрольна група

ЗВО – заклад вищої освіти

ОПП – освітньо-професійна програма.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Зінорук А. В. Сутність поняття «Комунікативні уміння». *Молодь і ринок*, 2022. № 3 (201). С.41–46. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2022.255778>
2. **Зінорук А. В.**, Васюк О. В. Критерії та показники сформованості комунікативних умінь майбутніх філологів. *Молодь і ринок*, 2023, № 3 (210). С. 84–88. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.273722> (Зіноруком А. В. визначено і охарактеризовано структурні компоненти, критерії, показники сформованості комунікативних умінь у майбутніх філологів. Васюк О. В. узагальнено і проаналізовано теоретичні аспекти формування комунікативних умінь у майбутніх філологів).
3. **Зінорук А. В.**, Васюк О. В. Педагогічні умови формування комунікативних умінь майбутніх філологів. *Науковий журнал «Гуманітарні студії: педагогіка, психологія, філософія»*, 2023, № 14 (4). С. 61–66. DOI: [http://dx.doi.org/10.31548/hspedagog14\(4\).2023.61-66](http://dx.doi.org/10.31548/hspedagog14(4).2023.61-66) (Зіноруком А. В. визначено педагогічні умови формування комунікативних умінь у майбутніх філологів. Васюк О. В. проаналізовано основні аспекти педагогічних умов).
4. Зінорук А. В. Модель формування комунікативних умінь. *Наукові інновації та передові технології. Серія «Педагогіка»: журнал*. 2024. № 9(37). С. 901–911. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-9\(37\)](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-9(37))
5. Зінорук А. В. Методика формування комунікативних умінь у майбутніх філологів засобами імітаційно-ігрової технології. *Перспективи та інновації науки. Серія «Педагогіка»: журнал*. 9 (43). С. 215–225. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-9\(43\)-215-225](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-9(43)-215-225)

Тези наукових доповідей конференцій

6. Зінорук А. В. Теоретичні аспекти інтерактивних технологій. An integrated approach to science modernization: methods, models and multidisciplinary: III Міжнародна науково-практична конференція, Вінниця – Відень, 29 квітня 2022 року: тези доповіді. Вінниця – Відень, 2022. С. 598–591.

7. Зінорук А. В. Формування комунікативних умінь майбутніх філологів в умовах дистанційного навчання. Продовольча та екологічна безпека в умовах війни та повоєнної відбудови: виклики для України і світу: Міжнародна науково – практична конференція, м. Київ, 25 травня 2023 року: тези доповіді. Київ, 2023. С. 56–58.

8. Зінорук А. В. Структура комунікативних умінь майбутніх філологів. Технології, інструменти та стратегії реалізації наукових досліджень: V Міжнародна наукова конференція, м. Київ, 2023 року: тези доповіді. Київ, 2023. С. 225–226.

9. Зінорук А. В. Сутність поняття «Комунікативні уміння майбутніх філологів». Modern vision of implementing innovations in scientific studies: IV Міжнародна науково-теоретична конференція, м. Софія, 6 вересня 2024 року: тези доповіді. м. Софія, 2024. С. 101–105.

10. Зінорук А. В. Сутність поняття «філолог» в сучасних умовах професійної підготовки. Цифрове наукове суспільство: соціально-економічні, правові та міжнародні аспекти: III Міжнародна наукова конференція, м. Дніпро, 6 вересня 2024 року: тези доповіді. м. Дніпро. 2024. С. 140–144.

11. Зінорук А. В. Педагогічні принципи формування комунікативних умінь у майбутніх філологів. An integrated approach to science modernization: methods, models and multidisciplinary: VIII Міжнародна науково-практична конференція, Вінниця, Україна - Відень, Австрія, 6 вересня 2024 року: тези доповіді. Вінниця, Україна – Відень, Австрія. 2024. С. 482–484.

ВСТУП

Актуальність дослідження. Світ, що стрімко змінюється, ставить перед філологами нові виклики. Цифрова трансформація, глобалізація, зростання мультикультурності суспільства – все це впливає на характер професійної діяльності філологів, які сьогодні не лише репрезентують мови та літератури, але й виступають у ролі медіаекспертів, перекладачів, культурних посередників, авторів контенту тощо. Відповідно, до фахівців філологічної галузі висувуються нові вимоги, які виходять за межі традиційного розуміння цієї професії.

Проблеми підготовки майбутніх фахівців, зокрема і філологів, підвищення їхнього професіоналізму знайшли відображення в нормативно-правових документах: Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», Постанові Кабінету міністрів України «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій», Стандарти вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 03 Гуманітарні науки, спеціальність 035 «Філологія» від 20.06.2019 р. № 869 та ін.

Реалізація визначених у документах мети і завдань спонукає науковців і практиків до пошуку ефективних підходів до підготовки філологів із усвідомленим розумінням своєї місії в сучасному суспільстві, здатних здійснювати професійну комунікацію. Відтак важлива роль відводиться формуванню комунікативних умінь, які дозволяють здійснювати безпосередню й опосередковану взаємодію, правильно і грамотно пояснювати свою думку, адекватно сприймати інформацію під час спілкування. Тому, перед закладами вищої освіти (ЗВО) постає важливе завдання пошуку нових можливостей ефективного формування цієї якості особистості у фахівця-філолога засобами інтерактивних технологій.

Окремі аспекти формування комунікативних умінь і навичок розглядали в своїх роботах М. Айзенбарт, Є. Васютинська, І. Власенко, Т. Каменєва, І. Максименко, Л. Пляка, Г. Сагач, Л. Тригуб, Т. Шепеленко.

Загальноомовленнєві уміння стали об'єктом дослідження О. Ковтуна; як складник комунікативної компетентності досліджувалися комунікативні уміння в здобутках В. Андрієвської А. Гуралюк, К. Крутій, С. Тищенко, О. Тур, Н. Юрійчук; комунікативні уміння з позиції особистісних якостей фахівця зосередили увагу

Н. Гунько, Т. Денищич, В. Каплінський, О. Корніяка, О. Кривонос, Е. Панасенко, Т. Піроженко, Ю. Черепова. Аспекти комунікативної діяльності та комунікації у своїх працях розглядали М. Ажажа, Ф. Бацевич, В. Боса, А. Беліченко, Н. Волкова, В. Воронкова, В. Мельник, Л. Савенкова, О. Янишин та ін.

Різним аспектам професійної підготовки філолога в сучасних умовах свої праці присвятили В. Боса, В. Гончарук, В. Живолуп, А. Птушка, Е. Панасенко, М. Пентилюк, Н. Подлевська, Б. Рубінська, Ю. Черепова, Н. Шульжук; професійній підготовці філолога-перекладача – С. Амеліна, І. Бахов, Н. Берестецька, І. Зварич, І. Савка, Р. Тарасенко; філолога-вчителя – М. Кекош, О. Любашенко, Г. Руда, Н. Юрійчук та ін. Діяльність філолога як мовної особистості проглядаються у працях Ф. Бацевича, Л. Дуди, І. Кметь, О. Мазепової, М. Пентилюк, Н. Подлевської та Х. Щепанської та ін.

Методичним засадам організації освітнього процесу філологів приділяли увагу О. Абаїмова, Ф. Бацевич, В. Боса, В. Бондаренко, О. Мазепова, Т. Симоненко, В. Стрілець, О. Кучерук, Н. Шульжук та ін.

Формуванню комунікативних умінь у майбутніх фахівців у процесі фахової підготовки присвятили праці Ю. Бондаренко, П. Кліш, Н. Коломієць, В. Кручек, Т. Сергієнко, Н. Коломієць, А. Хом'як; зокрема й філологів: С. Амеліна, М. Василенко, О. Васюк, Г. Грибан, В. Зайцева, О. Зимовець, О. Ковтун, О. Кучерук, І. Малецька, Т. Окуневич, Л. Савенкова, Н. Яремчук та ін.; комунікативним умінням у аспекті культури спілкування: А. Птушка, В. Зайцева, М. Кекош, Н. Яремчук та ін.

Практика формування комунікативних умінь у майбутніх філологів засобами інтерактивних технологій висвітлена у працях С. Амеліної, В. Босої, І. Зварич, Ю. Кажан, Л. Максименко, А. Онищука, В. Стрілець, Р. Тарасенка та ін.

Незважаючи на очевидну важливість формування комунікативних умінь, аналіз теоретичних та практичних засад підготовки філологів свідчить про наявність низки суперечностей у цьому процесі:

– вимогами ринку праці до комунікативних умінь у майбутніх філологів і наявними знаннями, уміннями й навичками випускників;

– усвідомленням ролі комунікативних умінь як домінантного складника професійної компетентності у майбутніх філологів та недостатньою спрямованістю освітнього процесу на їх формування;

– необхідністю цілеспрямованого формування комунікативних умінь у майбутніх філологів під час професійної підготовки в ЗВО, зокрема засобами інтерактивних технологій, і відсутністю теоретичного й практичного обґрунтування відповідної методики.

Актуальність проблеми дослідження, її теоретична й практична значущість, необхідність розв'язання виявлених суперечностей зумовили вибір теми вибір теми дослідження: **«Формування комунікативних умінь у майбутніх філологів засобами інтерактивних технологій»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана в межах науково-дослідної роботи кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів і природокористування України за темою «Теоретико-методичні основи навчально-виховної роботи у природоохоронних та аграрних вищих навчальних закладах» (номер державної реєстрації 0115U003561) та наукового напрямку кафедри іноземної філології і перекладу Національного університету біоресурсів і природокористування України за темою «Підготовка та реалізація перекладацьких проектів у закладах вищої освіти» (державний реєстраційний номер 0115U003298).

Тему дисертаційного дослідження затверджено (протокол № 9 від 22.06.2021 р.).

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні, розробці та експериментальній перевірці ефективності методики формування комунікативних умінь у майбутніх філологів засобами інтерактивних технологій.

З метою систематичного досягнення поставленої мети дослідження було визначено такі наступні завдання:

1. Уточнити понятійно-категоріальний апарат дослідження, а саме сутність понять «комунікативні уміння», «комунікативні уміння у майбутніх філологів» та

«формування комунікативних умінь у майбутніх філологів». Охарактеризувати структуру комунікативних умінь майбутніх у філологів.

2. Розкрити практику формування комунікативних умінь у майбутніх філологів засобами інтерактивних технологій.

3. Обґрунтувати принципи і педагогічні умови формування комунікативних умінь у майбутніх філологів; розробити модель процесу формування комунікативних умінь у майбутніх філологів.

4. Конкретизувати критерії, показники та рівні сформованості комунікативних умінь у майбутніх філологів.

5. Розробити методику формування комунікативних умінь у майбутніх філологів засобами інтерактивних технологій та перевірити ефективність її реалізації.

Об'єктом дослідження є процес формування комунікативних умінь у майбутніх філологів у ЗВО.

Предметом дослідження є методика формування комунікативних умінь у майбутніх філологів засобами інтерактивних технологій.

У процесі вирішення поставлених завдань на різних етапах виконання дисертаційної роботи, що забезпечують досягнення мети, використовувались наступні **методи** дослідження:

теоретичний: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення і систематизація педагогічної, психологічної, лінгвістичної науково-методичної літератури та аналіз нормативно-правової бази вищої освіти щодо організації освітнього процесу, освітніх програм підготовки майбутніх філологів;

емпіричні: використання спостереження, інтерв'ю, опитування, тестів та анкет. Проведення інтерв'ю з викладачами ЗВО для дослідження специфіки формування комунікативних умінь майбутніх філологів засобами інтерактивних технологій. Здійснення педагогічного експерименту для отримання даних щодо результативності розробленої методики формування комунікативних умінь;

статистичні: реєстрація та експериментальна обробка отриманих даних за допомогою MS Excel та статистичного пакету соціальних наук (SPSS);

графічних: за допомогою (графіків, гістограм, діаграм, таблиць) було забезпечено наочне представлення та порівняльне аналізування отриманих експериментальних даних.

Експериментальна база та організація дослідження. Експериментальне дослідження проводилося в період від 2021 по 2024 рік на базі Національного університету біоресурсів і природокористування України, Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського. Формувальний етап експериментального дослідження налічував 152 студенти, з них у контрольній групі – 77 студентів у 2022–2024 навчальних роках, та експериментальна група налічувала 75 студентів у 2021–2023 навчальних роках.

Всього у констатувальному та формувальному етапах дослідження брали участь 319 студентів спеціальності 035 «Філологія».

Наукова новизна і теоретичне значення одержаних результатів:

уперше: розроблено та експериментально перевірено методику формування комунікативних умінь у майбутніх філологів засобами інтерактивних технологій; обґрунтовано педагогічні умови формування комунікативних умінь у майбутніх філологів (застосування в освітньому процесі особистісно орієнтований підходу, зокрема під час організації комунікативної діяльності студентів-філологів; формування позитивної мотивації у майбутніх фахівців, спрямованої на активне самонавчання; використання комплексу тематичних матеріалів лінгвосоціокультурної спрямованості, що відповідає сучасним науковим досягненням; застосування у професійній комунікації інтерактивних технологій; забезпечення психологічного клімату на лекціях, практичних заняттях та під час позааудиторної роботи всіх учасників освітнього процесу); окреслено критерії (мотиваційно-особистісний, інформаційно-комунікаційний, когнітивний, діяльнісний), рівні (низький, середній, високий) та показники сформованості комунікативних умінь у майбутніх філологів; побудовано модель формування комунікативних умінь у майбутніх філологів, що включає цільовий, змістовно-процесуальний та діагностичний взаємопов'язані структурні блоки;

уточнено: зміст сутності поняття «комунікативні уміння у майбутніх філологів» як професійних умінь, за допомогою яких реалізуються ключові складники педагогічної комунікації, що передбачає наявність лінгвістичних знань і засобів синтаксичної організації тексту під час здійснення комунікативного акту у процесі професійної взаємодії;

удосконалено: зміст та організацію освітнього процесу формування комунікативних умінь у майбутніх філологів під час фахової підготовки у ЗВО шляхом упровадження інтерактивних технологій;

подальшого розвитку дістали: теоретичні засади і практичні аспекти методики формування комунікативних умінь у майбутніх філологів засобами інтерактивних технологій.

Практичне значення дисертаційного дослідження полягає в провадженні в освітній процес ЗВО методики формування комунікативних умінь у майбутніх філологів у процесі професійної підготовки, що відбувалося через лекції, практичні та лабораторні заняття з використанням засобів інтерактивних технологій: *навчального проектування* (інтерактивна гра «Літернатива», та альтернативи: «Фауст і стародавній манускрипт», «Фауст і Міфічний кристал», «Фауст і технологічний прорив», «Фауст і письменницький дух», «Фауст і підземне королівство», «Мандрівка часом з Фаустом»); *імітаційно-ігрову*: інтерактивна гра «Літературний суд»; методичний прийом під назвою «Комунікативний міст»; інтерактивні вправи: «Мій ідеальний світ», «Структурна розповідь», «Створення віртуального гіда для подорожі національним парком», «Дебати на сучасну тему», «Впізнай емоцію»; *тренінгового навчання* (інтерактивний тренінг «Навички створення освітнього проекту», «Мистецтво слухати» та «Невербальна сила»); *контекстно-комунікативної* (форми «робота в групах», «робота в парах» («Діалог протилежностей»)), метод «мозковий штурм», («Відкрите море»), комунікативний тренінг «Уміння надати професійну пораду» тощо.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Національного університету біоресурсів і природокористування України (акт про впровадження від 30.08.2024 р.), Черкаського національного університету імені Богдана

Хмельницького (довідка № 204/04 від 04.09.2024 р.), Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського (довідка № 06.26 від 30.08.2024 р.).

Апробація результатів дослідження обговорювалися на міжнародних науково-практичних конференціях: III CISP Conference «An integrated approach to science modernization: methods, models and multidisciplinary» (Вінниця – Відень, 2022 р.), V Міжнародній науковій конференції «Технології, інструменти та стратегії реалізації наукових досліджень» (Київ, 2023 р.). Міжнародній науково-практичній конференції «Продовольча та екологічна безпека в умовах війни та повоєнної відбудови: виклики для України і світу» (Київ, 2023 р.). III Міжнародній науковій конференції «Цифрове наукове суспільство: соціально-економічні, правові та міжнародні аспекти» (Дніпро, 2024 р.). VIII Міжнародній науково-практичній конференції «An integrated approach to science modernization: methods, models and multidisciplinary» (Вінниця – Відень, 2024 р.). IV International Scientific and Theoretical Conference «Modern vision of implementing innovations in scientific studies» (Софія, Республіка Болгарія, 2024 р.).

Публікації. Отримані результати дослідження були оприлюднені в 11 наукових працях (9 одноосібних), з яких 5 статей у фахових виданнях України, 6 тез та матеріалів конференцій.

Структура дисертації складається зі вступу, трьох розділів, висновків, загального висновку, списку використаних джерел, додатків розміщених на 26 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 237 сторінок та містить 10 таблиць і 25 рисунків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ У МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ

1.1. Комунікативні уміння у майбутніх філологів як педагогічна категорія

Головний результат впливу вищої освіти на особистості розглядається не тільки, як система професійних знань, умінь і навичок, а й як здатність людини діяти в конкретній життєвій ситуації, вибудовувати взаємодію на комунікативному рівні з іншими людьми.

Під час навчання майбутніх філологів у ЗВО формуються ключові компетентності, які є основою для їхньої професійної реалізації і сприяють кар'єрному росту та успіху. Проте, професійна підготовка філологів має охоплювати не лише вільне володіння мовою, основи усного та письмового перекладу, але і сформувати уміння, які дозволяють швидко й ефективно адаптуватися до мінливих умов, забезпечувати ефективне спілкування професійного рівня, розуміти різні контексти, використовувати креативність у перекладі та цінувати культурні відмінності мови.

Активний пошук нових та перспективних шляхів і можливостей соціальної взаємодії сприяє розгляду багатьма вченими комунікативної діяльності як невід'ємного складника процесу соціалізації особистості. У сучасних умовах освітнього процесу під час існування великої кількості мов і культур, особливої уваги набула підготовка філологів, які повинні мати високий рівень загальної та професійної культури, володіти комунікативними уміннями. Численні науковці схиляються до спільної думки, що саме сформовані комунікативні уміння допомагають справлятися зі зміною соціальних ролей, співпрацювати, вступати в контакти, бути готовими до змін, самовизначення, відповідальності за наслідки своїх вчинків.

Сьогодні, підготовка фахівців у галузі філології вимагає компетентісного підходу, що виходить за межі традиційного навчання мовам та основам перекладу. Для успішної професійної діяльності сучасний філолог повинен володіти широким спектром компетентностей, які дозволяють йому адаптуватися до динамічного

мовного середовища, ефективно комунікувати в міждисциплінарних проєктах та забезпечувати високу якість філологічної діяльності в різних сферах.

Різним аспектам професійної підготовки філолога в сучасних умовах своєї праці присвятили В. Боса [22], В. Гончарук, В. Живолуп, Н. Подлевська [34], Е. Панасенко та Ю. Черепова [82], М. Пентилюк [84], А. Птушка [93], Б. Рубінська [95], Н. Шульжук [116], професійної підготовки філолога-перекладача – І. Бахов [10], Н. Берестецька [15], І. Савка [99]; філолога-вчителя – М. Кекош [49], О. Любашенко [76], Г. Руда [96], Н. Юрійчук [117], та ін. Діяльність філолога як мовної особистості проглядаються у працях Ф. Бацевича [14], І. Кметь, Х. Щепанської та Л. Дуди [51], О. Мазепової [69], М. Пентилюк [85], Н. Подлевської [88] та ін.

Формуванню комунікативних умінь у майбутніх філологів у процесі фахової підготовки присвятили праці С. Амеліна [6], М. Василенко [23], Є. Васютинська [26], Г. Грибан та О. Кучерук [65], В. Зайцева та Н. Яремчук [43], О. Зимовець [44], О. Ковтун [52], І. Малецька [72], Т. Окунович [77], Л. Савенкова [97] та ін.

Національна рамка кваліфікацій (НРК) в Україні пропонує чітку структуру для здобуття вищої освіти, зокрема і для філологів. Кожен рівень освіти відповідає певним компетенціям та готує фахівців до виконання різних професійних завдань: початковий рівень (короткий цикл); перший (бакалаврський) рівень; другий (магістерський) рівень; третій (освітньо-науковий) рівень; науковий рівень.

У системі вищої освіти України підготовка філологів здійснюється відповідно до державного стандарту цієї спеціальності (наказ МОН України від 20.06.2019 р.). Мета професійної підготовки філолога, згідно з цим стандартом, полягає в формуванні їх здатності «розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми в галузі філології, що характеризуються комплексністю та невизначеністю умов, а саме в діяльності, пов'язаній із аналізом, творенням (зокрема перекладом) і оцінювання письмових та усних текстів різних жанрів і стилів, організацією успішної комунікації різними мовами» [105, с. 8].

Н. Юрійчук обґрунтовує необхідність тісної взаємодії теоретичної та практичної складових у процесі підготовки майбутніх філологів. На його думку,

лише за умови поєднання навчання у ЗВО наближених до професійної діяльності можливе удосконалення професійно значущих умінь учителя-мовника. Формування компетентності вчителя має відбуватись шляхом компетентнісного підходу [117].

Ефективність професійної діяльності філолога залежить від рівня його професійної компетентності, яку І. Савка окреслює, як: сукупність якостей, наукових і практичних знань, умінь та навичок, що дозволяють вирішувати професійні проблеми та завдання, які виникають у різних професійних ситуаціях, використовуючи знання, професійний та життєвий досвід; готовність до виконання професійної діяльності; здатність здійснювати професійні функції та вирішувати завдання в межах своєї професії; оцінка ефективності професійної підготовки [99].

Інтеграція теоретичних знань із практичними навичками та вміннями, використання інноваційних методик навчання та залучення до освітнього процесу філолога дозволяють підготувати фахівців, які відповідають сучасним вимогам ринку праці та здатні успішно конкурувати на міжнародній арені. Таким чином, професійна підготовка філологів є багатогранним процесом, який спрямований на формування всебічно розвиненої особистості, здатної не тільки забезпечувати точний переклад текстів, але й виконувати роль культурного посередника, володіти словом та сприяти розвитку міжнародного співробітництва.

Б. Рубінська описує філолога-англіста як фахівця, який не тільки вільно володіє іноземною мовою, її граматику та стилістику, але й має знання про культуру, усне мовлення та літературну творчість. Для англійського філолога важливо мати чітку вимову і відмінне володіння іноземною мовою [95]. Отже, філолог – це фахівець, який аналізує і досліджує мовні вирази як інструмент для створення мови [113, с. 338].

О. Семенов стверджує, що сучасний учитель-словесник є людиною культури та педагогом-творцем, який усвідомлює свої національні корені і поважає цінності інших народів. Він має здатність виявляти і розвивати в кожному учневі його унікальний таланти, захоплювати їх «живим», емоційним і пристрасним словом рідної мови, а також формувати толерантну особистість із розвиненим почуттям розуміння і поваги до інших культур [101, с. 7].

Поняття філолога і «мовна особистість» в сучасній лінгвістиці набуває все більшої актуальності і визначається як інтегральна сукупність мовних знань, умінь і навичок індивіда, які визначають його мовленнєву поведінку. Філолог, як професіонал, що спеціалізується на вивченні мови, безперечно, є носієм розвиненої мовної особистості. О. Мазепова вважає, що мовець є тим, хто сприяє розширенню функцій мови, створює україномовне середовище у всіх сферах суспільного життя, виявляє прагнення повернутися до рідної мови в повсякденному спілкуванні, відроджує культуру та традиції народу, а також працює над формуванням зразків висококультурного спілкування літературною мовою [69].

Ф. Бацевич визначає мовну особистість як індивіда, який має комплекс здібностей і характеристик, що впливають на створення і сприйняття текстів, відзначених рівнем структурної складності та глибиною і точністю відображення реальності [11, с. 188].

Т. Симоненко визначає мовну особистість учителя-словесника в контексті компетентнісного підходу як особу, яка досконало володіє мовою і використовує її для спілкування, самоствердження та самореалізації. Така особа також демонструє повагу до мови і зберігає україномовну стійкість у будь-яких ситуаціях спілкування [103].

Філолог-викладач, насамперед, є мовною особистістю, яка має стратегії мовленнєвої поведінки як у реальному, так і у віртуальному просторі, щоб забезпечити безперешкодне спілкування в професійно-педагогічній комунікації [51].

Для ефективної професійної підготовки майбутнього філолога як мовної особистості необхідно дотримуватися таких вимог: відповідність мовленнєвого акту конкретній меті спілкування; ретельна підготовка до мовленнєвого акту; забезпечення зворотного зв'язку в процесі комунікації; врахування особливостей адресата; корекція мовленнєвих дій адресата; урахування якостей мовлення під час самого актування [85].

Філолог-перекладач, для якого інша (нерідна) мова є вторинною, знаходиться на перетині щонайменше двох культур. Як посередник між двома соціумами і культурами, він повинен добре розуміти особливості кожної з мов, уміти

узагальнювати думки інших мовних особистостей і формувати власну ефективну комунікативну поведінку [88].

Діяльність філолога-перекладача повинна забезпечувати чітке та зрозуміле оформлення тексту. В полікультурному середовищі необхідно мати не тільки глибокі лінгвістичні та екстралінгвістичні знання, але й високу загальну обізнаність у галузі країнознавства, історії та літератури, яку можна здобути через постійне навчання і самоосвіту [10].

Філолог – це висококваліфікований фахівець, носій мовної особистості, що володіє умінням ефективного спілкування, глибокими знаннями з мовознавства, літературознавства, культурології та інших суміжних дисциплін, уміє аналізувати мовні явища, створювати та інтерпретувати тексти, вивчає історію та розвиток мов, здійснює комплексні дослідження мови, як системи знаків та як інструменту мислення і спілкування; займається викладанням мов та літератур, передаючи свої знання іншим, а також бере участь у розробці та впровадженні сучасних освітніх технологій.

Основним напрямом професійно-педагогічної підготовки сучасного вчителя-філолога є розвиток і культурне формування особистості, яка вміє брати на себе відповідальність, демонструє високу ступінь самостійності та креативності, оскільки супроводжується високим рівнем професійної компетентності, що включає такі якості, як гнучкість мислення, комп'ютерна грамотність, мобільність і здатність адаптуватися до інноваційних професійних ситуацій, постійне професійне вдосконалення, володіння кількома мовами, співпрацю з іноземними партнерами, прийняття відповідальних рішень та ініціативність.

У сучасних умовах організація освітнього процесу та методика викладання для майбутніх філологів повинні забезпечувати розвиток всіх необхідних їм навичок та умінь. Вони мають бути націлені на те, щоб навчити студентів всьому, що є актуальним сьогодні і буде потрібним для професійної діяльності в різних її формах у майбутньому [39].

Очевидно, що філологічна підготовка вчителя-словесника є багатограним процесом, який ґрунтується на фундаментальних поняттях, таких як мова, мовлення,

терміносистема, комунікація тощо. Саме ці складники складають основу для формування ключових компетентностей майбутнього педагога-філолога.

Для майбутнього філолога є важливим отримання практичного досвіду у використанні мови та узагальнення спостережень про неї. Під час навчання продовжується розвиток мовної особистості та індивідуальності, до яких належать мовна свідомість, самосвідомість, національний характер і культурні традиції [16].

Згідно з поглядами М. Пентилюк, мова реалізується через мовленнєву діяльність – складний комплекс фізичних і психічних процесів; процес, що включає як сприйняття чужого мовлення, так і продукування власного в усній чи письмовій формі [84].

Складовою комунікативних умінь у філологів як засіб комунікації виступає текст. Будь якому тексту властива комунікативність, адже текст – це не просто сукупність слів, а скоріше інструмент взаємодії між автором і адресатом, між мовцем і отримувачем, таким чином, кожен текст може вважатися формою спілкування.

Відповідно, текст розуміється як «деяка упорядкована безліч пропозицій, об'єднаних різними типами лексичного, граматичного і логічного зв'язку, і здатних передавати певним чином організовану і спрямовану інформацію; як складне ціле, що функціонує як структурно-семантична єдність» [1, с. 13].

Текст у філологів охоплює широкий спектр жанрів, стилів і функцій. Від наукових праць та художніх творів до повсякденних розмов і цифрових повідомлень – всі вони є текстами, які несуть у собі певний зміст і виконують комунікативні завдання. Різноманітність типів і видів текстів відображає різноманітність людської діяльності та мислення, що робить їх незамінним інструментом для вивчення мови, культури та суспільства.

Мова і текст виступає носієм інформації, але і є потужним інструментом впливу на свідомість людини. Мова при цьому виконує інформативну, волюнтативну та експресивну функції. Інформативна функція полягає в передачі знань, фактів, ідей. Експресивна функція дозволяє виражати почуття, емоції, ставлення до дійсності. Волюнтативна функція спрямована на вплив та на поведінку адресата,

переконання його в чомусь. Естетична функція пов'язана з вираженням краси, гармонії, ідеалу. Таким чином, текст є багатограним явищем, що дозволяє людині не тільки спілкуватися, але й пізнавати світ, творити і впливати на нього.

Виходячи з вищезазначеного можна стверджувати, що створення тексту є результатом мовленнєвого процесу, що об'єднує мову та мислення, виходить за межі звичайного письмового твору, охоплює також усне творення тексту, гнучкість методів запису тексту, підкреслює можливість адаптації текстів до різних контекстів, враховуючи різноманітні комунікативні потреби. Таким чином, особливої уваги вимагає прагматична спрямованість комунікативних умінь філолога.

Прагматична спрямованість охоплює здатність до належного використання мови в різноманітних соціальних і ситуаційних умовах, а саме за допомогою впливу мови можна привернути увагу, зацікавити, переконати й спонукати до певних дій. Прагматичний сенс формується за допомогою різних мовних, мовленнєвих та позамовних засобів. Це включає:

- фонологічний рівень мовного коду (наприклад, повторення звуків, особлива вимова, специфічне наголошення);
- морфологічний рівень (наприклад, суфікси для вираження здрібнілості або пестливості);
- лексико-семантичний рівень (використання ненормативних слів, діалектизмів, професіоналізмів);
- синтаксичний рівень (навмисне використання певних типів речень, вставних слів і конструкцій);
- мовленнєві засоби (наголос, інтонація, тон, паузи);
- паралінгвістичні засоби (вираз обличчя, жести, міміка, постава) [14].

Розвиток здатності розпізнавати та аналізувати прихований зміст висловлювань, тобто прагматичний сенс, є одним із ключових завдань у сучасному мовному навчанні компетентнісної освіти філолога. Зазначений феномен пов'язаний з тим, що розуміння інтенцій мовця – це не просто декодування слів, а є здатність вловлювати підтексти, емоції та культурні нюанси, які часто не виражаються прямо.

О. Любашенко зазначає, що конкретна прагматична складова комунікативних умінь є функцією типу прагматичної діяльності, що може бути дискурсивною, адаптаційною або когерентною. До комунікативних умінь прагматичного спрямування філолога дослідниця відносить такі: уміння будувати текст із дотриманням тематичного розвитку, логічної структури, відповідного стилю та мовленнєвого регістру; уміння підтримання причинно-наслідкових зв'язків у середині мови; уміння встановити модель соціальної взаємодії; узгодження послідовності комунікативних дій із контекстом, аудиторією та метою мовлення; уміння гнучкості і адаптації до змін умов спілкування та поведінки співрозмовників; використання широкого спектру мовних і експресивних інструментів для плавного та швидкого формулювання результатів різноманітних типів мислення та емоційних реакцій [76].

Створення усних текстів передбачає не лише вибір і розташування слів і фраз, але уміння модуляції тону, висоти, темпу та інших просодичних особливостей для точної передачі значення, відповідно особливого значення набувають комунікативні уміння фонетичного спрямування.

Під фонетичною складовою комунікативних умінь філолога розуміємо здатність індивіда на основі фонетичних знань, слуховимовних та інтонаційних навичок, адекватно розпізнавати на слух автентичне мовлення, розуміючи лакуни і шляхи їх подолання різними потрібними методами перекладу та коректно оформлювати власне висловлювання, враховуючи вимовну норму іноземної мови, ситуацію спілкування, стиль (зокрема і фоностиль) та соціолінгвістичні особливості мовлення, а також забезпечувати підтримку функціонування зазначених навичок на необхідному рівні та здійснювати постійний контроль процесу фонетичного оформлення мовлення [95].

Комунікативні уміння фоностилістичного спрямування філолога є результатом інтеграції знань із різних галузей мовознавства, зокрема фонетики, фонології та прагматики. Вони відіграють ключову роль у професійній діяльності філолога, адже забезпечують здатність до гнучкого використання мовних засобів для досягнення комунікативних цілей. Варіація інтонаційним контуром, темп

мовлення, паузи та інші фоностилістичні характеристики. Філолог може ефективно впливати на сприйняття аудиторії, створюючи необхідний емоційний вплив та акцентуючи на важливих аспектах за допомогою текстового повідомлення.

Відповідно до вищезазначеного, Г. Руда до комунікативних умінь фоностилістичного спрямування вчителя-словесника додає наступні: правильно дотримуватися норм вимови сучасної української мови; уміти впливати на співрозмовника за допомогою фонетичного оформлення мовлення для досягнення комунікативної мети; передавати своє ставлення до теми розмови, співрозмовника та ситуації за допомогою просодичних засобів; використовувати різні варіанти вимови відповідно до стилю мовлення та ситуації; здійснювати постійний фонетичний контроль над власним мовленням; розпізнавати стилі мовлення та давати їм характеристику на фоностилістичному рівні; уміти стилістично редагувати тексти; проводити фоно-стилістичний та повний стилістичний аналіз текстів різних стилів і жанрів [96].

Ефективно інтерпретувати та розуміти усні тексти є основним умінням, яке лежить у основі успішної комунікації філолога. Від того, наскільки точно сприймається і розуміється висловлювання інших людей, залежить наша здатність будувати міцні соціальні зв'язки, вирішувати конфлікти та досягати поставлених цілей.

У різних педагогічних взаємодіях, наприклад, лекції, усні тексти відіграють вирішальну роль у поширенні знань, переконанні та міжособистісному спілкуванні. Вони служать засобами для обміну інформацією, висловлення думок, розповіді про досвід і сприяння соціальним зв'язкам. Серед умінь педагогічного спілкування філолога М. Кекош виділяє:

– уміння професійного використання іноземної мови у процесі навчання на рівні «викладач-студент», «викладач-викладач», «студент-студент»;

– адаптація та видозмінення мовлення відповідно до різних умов навчання, спрощуючи чи ускладнюючи його за потреби та плавно переходячи між різними форматами мовлення, наприклад, переходячи від монологів до діалогів або від усної форми до письмової;

- уміння створення мотиваційного середовища залучення до мовної діяльності;
- уміння встановити конкретні комунікативні цілі для завдань, пов'язаних із усним мовленням, аудіюванням, читанням або письмом;
- уміння розробляти та реалізовувати освітні та лінгвістичні сценарії, які заохочують до активного використання мови, поступово ускладнюючи завдання комунікації, що мають на меті забезпечення цілісної інтеграції використання мови та відповідної поведінки;
- уміння створювати ситуації мовного середовища, що вимагають використання іноземної мови як в усному, так і в письмовому вигляді;
- уміння проаналізувати помилки мовлення, а також розробляти стратегії їх запобігання та виправлення [49].

Аналізуючи сутність комунікативних умінь як філолога і викладача-професіонала, врахуємо той факт, що філолог-викладач повинен не тільки виступати прикладом комунікативної діяльності, але й ефективно мотивувати, організовувати, проводити та керувати процесом педагогічного спілкування. Для нього вкрай важливо сформувати певний набір умінь. Вони включають здатність надихати та залучати студентів, структурувати та сприяти комунікативній діяльності у вивченні мови, а також підтримувати динамічне та продуктивне освітнє середовище.

Проектування процесу формування комунікативних умінь є одним з актуальних напрямів дослідження в сучасній педагогіці вищої школи, в контексті забезпечення успішності майбутньої професійної діяльності. Комунікативні уміння виступають об'єктивним показником готовності фахівця до професійної діяльності.

Більшість науковців сходяться на думці, що ефективна педагогічна взаємодія філолога є поєднання комунікативної та навчальної діяльностей. Подібна інтеграція передбачає два взаємопов'язані рівні володіння мовою: комунікативну компетентність та досвід навчання. Отже, науковці детермінують основні групи комунікативних умінь пов'язаних з педагогічною діяльністю філолога:

- загальні комунікативні уміння (загальномовленнєві уміння);

– фахові (професійно-комунікативні уміння), які забезпечують педагогічну взаємодію властиву філологам, що вимагає уміння користуватися лінгвістичними, акустичними, інтонаційними, мовно-тактичними та паралінгвістичними засобами відповідно до культури мови, що вивчається і викладається.

Згідно з науковими поглядами аспектів загальномовленнєвих умінь О. Ковтуна, комунікативні уміння – це узагальнені способи дії, що дозволяють одержати заданий результат у широкому спектрі різноманітних, змінюваних умов [52].

У дисертаційному дослідженні щодо підготовки майбутніх філологів-полоністів О. Ранюк уміння визначає елементом діяльності, що базується на знаннях і навичках та на готовності виконувати різні види діяльності. Дослідниця переконує, що набуття умінь залежить як від предметних знань, так і від життєвого досвіду. При цьому, вони тісно переплітаються з когнітивними процесами, такими як мислення, мова, свідомість, а також з індивідуальною метою та мотивацією. Уміння є компонентом діяльності, що впливають із накопичених знань і здібностей, поряд із схильністю до виконання різних типів завдань [94].

Цікавою для нашого дослідження є точка зору М. Василенко, яка пропонує поняття «професійно-комунікативних умінь студентів філологічного факультету», розглядати як: «систему взаємозумовлених мовно-мовленнєвих, психолого-педагогічних і методичних умінь, що забезпечує професійну діяльність фахівця в умовах комунікативного підходу...» [23, с. 8].

О. Кучерук, Г. Грибан виділяють систему умінь, необхідних для становлення вчителя української мови й умовно поділяють їх на три групи: загальнопедагогічні; спеціальні; комунікативні.

– загальнопедагогічні уміння (пов'язані з самореалізацією в педагогічній творчості, оригінальним моделюванням освітнього процесу, творчим мисленням, нестандартним розв'язанням педагогічних ситуацій);

– спеціальні (включають знання специфіки методики української мови, уміння працювати з навчально-методичною літературою, аналізувати труднощі в засвоєнні мови учнями та знаходити способи їх подолання, розробляти інноваційні

методи та технології навчання на основі власного фахового та особистісного досвіду, складати системи мовно-мовленнєвих вправ і завдань, організувати підготовку до переказів і творів, аналізувати текст з погляду функціонування мовних одиниць, а також проектувати і проводити роботу над виправленням мовних помилок);

– комунікативні (пов'язані з культурою мовлення, технікою виразного мовлення, ефективністю і щирістю спілкування в залежності від конкретної комунікативної педагогічної ситуації) [65, с. 3].

Розглядала професійно-комунікативні уміння філолога О. Зимовець під час реалізації педагогічної діяльності. Вчена розуміє професійно-комунікативні уміння як систему взаємозв'язаних загально-педагогічних, гуманітарно-орієнтованих, предметно-методичних умінь:

– загально-педагогічні уміння дослідницею розуміються, як такі, що призначені для вирішення універсальних освітніх завдань кожного профілю викладання;

– гуманітарно-орієнтовані передбачають уміння розвитку ефективних стосунків міжособистісного спілкування в освіті, особливо зосереджуючись на розвитку гуманістичних цінностей інформаційного суспільства;

– предметно-методичні уміння спрямовані на уміле використання систематичних методологій у вирішенні конкретних методичних проблем, властивих для викладання конкретної гуманітарної дисципліни) [44].

Систему комунікативних умінь викладача розглядала Л. Савенкова. Науковиця стверджує, що система комунікативних умінь є складною та автономною, яка передбачає комплекс простих і складних умінь, що включає три їх блоки, заснованих на:

– проектуванні педагогічного спілкування (уміння побудувати зміст спілкування);

– організації педагогічного спілкування (уміння самопрезентації, уміння зберігати професійно-педагогічну уважність, ситуаційну обізнаність, здатність

встановлювати, відтворювати та підтримувати зворотний зв'язок і педагогічний контакт);

– керуванні педагогічним спілкуванням (уміння керувати вербальним спілкуванням для передачі інформації, інструкцій і отримання зворотного зв'язку; уміння розуміти та інтерпретувати соціальні та емоційні сигнали, що дозволяє співпереживати; уміння використовувати мову тіла, міміку та жести для підтримки та покращення вербального спілкування) [97].

Культура мовлення вчителя-філолога є визначальним фактором успішного педагогічного процесу. О. Мартинюк і Г. Лисак стверджують, що культура мови філолога виявляється у дотриманні літературних норм, володінні професійною мовою, що характеризується граматною побудовою речення, забезпечуючи їхню простоту та легкість у сприйнятті, умінні надавати їм виразності за допомогою умілого підбору слів та синтаксичних конструкцій, використанню ключових складників усного мовлення, таких, як тон, гучність, темп, паузи, наголос, інтонація, точне застосування специфічної термінології і лаконічність висловлювань [66, с.107].

Культура мовлення передбачає не лише знання літературних норм (правил вимови, словотворення, граматики, лексики, морфології, стилістики тощо), а й уміння застосовувати ці норми на практиці в усній та письмовій мові. Високий рівень володіння мовою, що характеризується виразністю, образністю, точністю, лаконічністю, змістовним викладом, багатством лексики є невід'ємною складовою частиною професійної компетентності педагога.

Під виразниками образності розуміють широкий спектр лінгвістичних засобів, які використовуються для створення образів та емоційного забарвлення тексту. До них належать як лексичні засоби (епітети, метафори, порівняння), так і синтаксичні конструкції (паралелізм, інверсія), а також стилістичні фігури (антитеза, градація) [77].

Як стверджують В. Зайцева та Н. Яремчук, у культурі професійного спілкування фахівця-філолога, наявність комунікативних умінь покращує

самовираження та сприяє взаєморозумінню в різних контекстах для подолання комунікативних бар'єрів [43].

Багатий лексичний запас та вміння підбирати точні слова дозволяють філологу створювати яскраві та запам'ятовувані образи, що робить його виступ більш цікавим та переконливим. Наприклад, замість нейтрального слова «сказати» можна використати більш виразні синоніми: «стверджувати», «зазначити», «підкреслити».

Уміло підібрані слова та вдало побудовані речення допомагають привернути увагу слухачів, підсилити емоційний вплив виступу та сприяти кращому розумінню складних ідей. Наприклад, використання метафор та порівнянь дозволяє надати мові образності та запам'ятовуваності. А уміле використання паузи може підкреслити важливість певної думки. Таким чином, філолог демонструє не лише глибоке знання мови та її різнобарвність, але й вміння оперувати нею та використовувати її як потужний інструмент впливу.

А. Уліщенко у процесі фахової реалізації філолога як професіонала, педагога і літературознавця, вирішальним елементом професійно-педагогічної культури філолога виділяє вміння бачити і розуміти національність і передавати тонкощі народного художнього зображення в текстовому творі. Це передбачає занурення в людський досвід, зображений авторами, оцінку історичних контекстів та етнічних нюансів, які формують ці оповіді. Розуміння архетипних основ національної психіки дозволяє викладачеві досягнути глибші культурні та психологічні основи літературних творів. Окрім того, педагог-мовник має уміти усвідомлювати й передавати значення мови художнього тексту, як носія національної культури. Передбачається не лише оцінка мовних особливостей, а й вміння інтерпретувати та передавати культурні, історичні та соціальні виміри вбудовані в текст [111].

Подібної думки дотримується А. Птушка і зазначає, що філологи повинні уміти інтерпретувати і передавати культурні нюанси та розуміти культурний контекст своїх співрозмовників, щоб успішно досягати своїх професійних цілей [93].

Ми погоджуємось з думкою Н. Шульжук яка стверджує, що викладач-філолог, якому доручено розвивати професійно-комунікативні вміння студента в ЗВО,

повинен продемонструвати, що речення, як граматична одиниця, може мати кілька значень, таким чином підкреслюючи важливу інформацію, розміщуючи її в позиції реми в межах висловлювання для виконання комунікативних намірів – передачі інформації, запиту про неї чи впливу на адресата, на певні дії [116].

За Е. Панасенко та Ю. Череповою комунікативні уміння майбутніх учителів-філологів розуміються, як систематичне володіння когнітивними та практичними процесами, які сприяють цілеспрямованій взаємодії в широкому діапазоні життєвих умов. Реалізація передбачає уміння моделювати, встановлювати, регулювати та змінювати стосунки відповідно до потреб, керуючись професійними, етичними та лінгвістичними нормами, які служать як зовнішніми орієнтирами, так і внутрішніми регуляторами в послідовному застосуванні комунікативних практик [82].

Дослідження Н. Берестецької продемонструвало важливість комплексного підходу до аналізу комунікативних умінь перекладачів. Авторка виходить за межі традиційного розуміння перекладу як механічного перенесення тексту з однієї мови на іншу, акцентуючи увагу на динамічних аспектах мовленнєвої діяльності. Виділені нею уміння варіювання мови, утримання в пам'яті мовленнєвих результатів, використання ідіоматичних виразів, уміння генерування та озвучувати мовленнєві висловлювання; уміння відкритості до співрозмовників з різним соціальним статусом та рівнем володіння мовою є ключовими для забезпечення ефективної комунікації професійного перекладача [15].

Система фахової підготовки філолога за В. Гончарук, Н. Подлевською та В. Живолуп передбачає уміння висловлюватись відповідно до ситуації та розуміти сказане і прочитане; уміння роботи з текстом (читацькі уміння, анотування, реферування та редагування текстів, які виступають основою діалогічного висловлювання); уміння опановувати спілкування на професійному рівні; уміння оперування специфічною термінологією; володіння нормами сучасної літературної мови, лінгвістичну освіченість, широку ерудицію та розвинене мовне чуття; уміння бути готовим до конструктивного діалогу в будь який час [34].

Отже, аналіз опрацьованих джерел свідчить про важливість підготовки майбутнього філолога для здійснення ним професійної діяльності, а комунікативні

уміння є одними із ключових характеристик професіонала-філолога. Дослідники наголошують на важливості комунікативних умінь, як таких, що сприяють підвищенню рівня мовної підготовки студентів, формуванню їхньої професійної ідентичності та готовності до роботи в сучасному освітньому просторі. Водночас, варто підкреслити, що комунікативні уміння тісно пов'язані з лінгвістичними знаннями філолога.

1.2. Сутність та структура поняття «комунікативні уміння у майбутніх філологів»

Ситуація, що склалася у науковій літературі навколо понять «комунікативні уміння», «комунікативні навички», «комунікативні здібності» та близьких до них понять за змістом або тотожних, таких як «комунікативні компетенції» та «комунікативна компетентність», частково зумовлена їх походженням із закордонної освітньої практики, що призвело до виникнення комплексу споріднених чи синонімічних термінів, що частково або повністю замінюють одне одного. Однак з огляду на те, що змістовні відтінки та змістовні поля значень зазначених понять мають певні відмінності, доцільно дослідити різні підходи до їх визначення в науковій практиці.

Зміст зазначених дефініцій, застосовуваних щодо вищої освіти, досліджувався низкою фахівців, такими як: М. Айзенбарт [2], Т. Каменєва [46], І. Максименко та Т. Шепеленко [70], Л. Пляка [87], Г. Сагач [100], Л. Тригуб і І. Власенко [108] та ін., що дозволило сформулювати визначення, як загальних дефініцій, так і підкатегорій відповідно до окремих спеціальностей.

Комунікативні уміння фахівців, зокрема медиків, були предметом розгляду Т. Сергієнко [102]; викладача вищої школи – Н. Коломієць [55], П. Кліш та А. Хом'як [50], О. Кривонос [61]; комунікативні уміння з позиції особистісних якостей фахівця зосередили увагу Т. Денищич [38], В. Каплінський та Л. Хорунжевський [47], О. Корніяка [57], О. Кривонос [61], Т. Піроженко [86] та ін.

Комунікативні уміння, як складник комунікативної компетентності розглядали В. Андрієвська [7], А. Гуралюк [37], Н. Коломієць [55], К. Крутій [62], О. Тур [109],

Н. Юрійчук [118] та ін. Окремі аспекти комунікативної діяльності та комунікації у своїх працях розглядали Г. Бабій [9], Ф. Бацевич [11;13], Н. Волкова [29]; М. Ажажа А. Беліченко, В. Воронкова, В. Мельник [31], Л. Савенкова [97], О. Янишин [120] та ін.

Дослідниця Т. Каменєва, аналізуючи комунікативні уміння як складову частину професійного мовлення психолога, використовує у своїй статті дефініції «комунікативні уміння» та «комунікативні компетенції» як тотожні. Авторка розглядає комунікативні уміння, як складник поняття «мовленнєва компетенція» («мовленнєва компетентність»), що визначається, як основа професійних компетенцій фахівців будь-яких галузей та визначальний фактор професійної конкурентоспроможності на ринку праці. У процесі дослідження вона також аналізує споріднені категорії мовленнєвої компетенції, що дає змогу більш чітко окреслити змістовне поле зазначеного поняття, зокрема, авторкою проаналізовано категорії мовленнєвої майстерності, мовленнєвих навичок, комунікативної культури, комунікативної функції, комунікативних ознак культури мовлення, комунікативної доцільності мовлення, комунікативних якостей мовлення, мовленнєвої поведінки, мовленнєвої діяльності, мовленнєвого спілкування та ін. [46].

Ланцюжки дефініцій, побудованих Т. Каменєвою, несуть суттєву користь для розуміння глибини змістовних полів надкатегорії мовленнєвої компетенції та підкатегорії комунікативних компетенцій. Результатом проведеного нею дослідження стало визначення комплексу психолого-педагогічних, соціально-психологічних та загальнопсихологічних умов, що зумовлюють успішне формування мовленнєвої компетенції. Утім, детально аналізуючи споріднені категорії, чіткого визначення поняття «комунікативні уміння» Т. Каменєва не дає [46].

Натомість, М. Айзенбарт, розглядаючи у своїй статті поняття «соціально-комунікативної компетенції», тісно пов'язує між собою поняття «соціальна компетенція» та «комунікативна компетенція». Під соціальною компетенцією авторка розуміє здатність до співпраці, наявність комунікативних навичок,

громадянських і соціальних цінностей, уміння визначати особисті ролі в соціумі та долати проблеми в тих чи інших життєвих ситуаціях, а також мобільність у різних соціальних умовах [2].

Необхідно відзначити, що М. Айзенбарт, посилаючись на закордонних учених, комунікативну компетентність трактує як:

- комплекс знань про систему мови та її одиниці;
- здатність людини до спілкування вербальними засобами в різних видах мовленнєвої діяльності відповідно до поставлених комунікативних завдань, а також здатність формулювати, розуміти та інтерпретувати висловлювання [2].

Як вказує К. Крутій, комунікативна компетентність у ієрархії всіх компетентностей особистості перебуває на найвищому щаблі, поєднуючи в собі різноманіття їхніх видів (лінгвістичну, соціокультурну, інформаційну, когнітивну тощо) [62, с.9].

До складників комунікативної компетентності М. Айзенбарт відносить: володіння комунікативними технологіями; намагання зрозуміти проблеми та особливості контрагентів у комунікації; уміння розуміти невербальні компоненти: інтонації, міміку, жести; здатність попереджувати та врегульовувати конфлікти; практичні навички ораторського мистецтва; багатство словникового запасу; володіння нормами етики та етикету; здатність до емпатії; навички активного слухання; здатність виразно, але не надмірно застосовувати засоби невербальної комунікації; грамотне та стилістично внормоване писемне мовлення; здатність до аргументації думок; розвинене усне мовлення [2].

Дослідники В. Андрієвська, С. Бойко, Л. Ботіна та ін., в контексті професійної підготовки психолога визначають комунікативну компетентність, як відповідний рівень сформованості професійного й особистісного досвіду взаємодії з оточуючими людьми, що необхідний індивіду, аби в межах власного соціального статусу і здібностей успішно функціонувати в суспільстві та професійному середовищі [7, с. 11].

На переконання А. Гуралюк, комунікативна компетентність – це система психологічних знань про себе та інших, навичок і умінь спілкування, стратегій

поведінки в соціальних ситуаціях, що дозволяє формувати міжособистісне спілкування згідно умов взаємодії і до цілей [37].

У свою чергу Н. Юрійчук, співвідносить комунікативну компетентність з умінням підносити мову на високий соціокультурний рівень, уміло користуватися мовленнєвими засобами відповідно до мети спілкування, дотримуватись норм сучасної мови, бути взірцем тощо [118].

Ми поділяємо думку О. Тур, що комунікативна компетентність є умінням і здатністю особистості планувати та здійснювати ефективні комунікативні дії з застосуванням власних зовнішніх і внутрішніх ресурсів; здатністю встановлювати та підтримувати потрібні контакти з іншими людьми, сукупністю знань, умінь та навичок, які забезпечують ефективне спілкування; уміннями змінювати коло й глибину спілкування, розуміти та бути зрозумілим для партнера по спілкуванню. Формуючись за умов безпосередньої взаємодії, комунікативна компетентність є результатом досвіду спілкування між людьми [109, с.133].

Формування соціально-комунікативної компетенції М. Айзенбарт розглядає як важливу психолого-педагогічну та соціальну проблему, неодмінну умову успішного навчання та самореалізації особистості, запоруку її нормального психологічного розвитку. Авторка наводить наступне визначення соціально-комунікативної компетенції особистості: це інтегральна базова характеристика, що відбиває рівень уміння контактувати чи взаємодіяти з іншими людьми; дає можливість ефективно впливати на поведінку людей у середовищі спілкування; забезпечує оволодіння суспільною реальністю за рахунок використання комунікативних механізмів [2].

І. Максименко та Т. Шепеленко використовують дефініцію «комунікативні уміння», розглядаючи її як властивість особистості, що ґрунтується на здібностях, характерологічних рисах та вольових якостях [70].

У дисертаційній роботі Г. Сагач використовує поняття «комунікативні уміння», що визначаються як інтегративна властивість особистості, яка набувається на основі раніше засвоєних навичок і знань та виявляється у здатності здійснювати комунікативну діяльність у нових умовах. Г. Сагач, у свою чергу підкреслює, що комунікативні уміння є утворенням більш високого порядку, ніж комунікативні

навички, оскільки саме комунікативні уміння є завершальною стадією формування навичок [100].

Л. Тригуб та І. Власенко розглядають комунікативні уміння як здійснення опосередкованої та безпосередньої взаємодії, уміння грамотно і правильно пояснювати свою думку і адекватно сприймати ту інформацію, що передає партнер у процесі спілкування. Розвиток комунікативних умінь зумовлений особистісними новоутвореннями не тільки у сфері інтелекту, але й у сфері особистісних характеристик, що мають особливе значення для професійної діяльності [108].

З цією думкою варто погодитися, оскільки наявність знань та навичок слугує базисом, необхідним для формування умінь як адаптивного комплексу компетенцій, що дають змогу успішно провадити діяльність в умовах змінного середовища. Л. Пляка у своїй праці послуговується дефініцією «комунікативні здібності», які, на думку автора, відіграють важливу роль у соціалізації індивіда, в його психологічному розвитку, а також у набутті необхідних форм соціальної поведінки. Комунікативні здібності поділяються на дві групи: володіння технікою контакту та спілкування та уміння користуватися особистісними комунікативними властивостями у процесі спілкування [87].

При цьому комунікативні навички Л. Тригуб та І. Власенко розглядають як свідомі, проте автоматизовані дії, які сприяють швидкому відбиттю у свідомості людини комунікативних ситуацій та визначають успішність сприйняття та розуміння об'єктивної реальності і відповідного впливу на неї у процесі комунікації. Автори визначають комунікативні навички як характеристику, що демонструє механізми взаємодії індивіда з іншими людьми у процесі комунікації, показує, чи правильно він їх розуміє та транслює дані, отримані від світу, навколишніх та самого себе [108].

Крім того, Л. Тригуб та І. Власенко розрізняють комунікативні навички та навички, що сприяють ефективному спілкуванню. Останнє поняття вони розглядають як більш широке, тобто його змістовне поле повністю охоплює поняття комунікативних навичок, а крім того, також містить здатність переконувати, уміння слухати, навички об'єктивно оцінювати людей тощо. Автори зазначають, що

комунікативні уміння та комунікативні навички – це різні рівні оволодіння комунікативною діяльністю щодо оцінки ситуації, в якій відбувається спілкування, встановлення контакту, вироблення та передавання інформації, її сприйняття, планування й організації спілкування, забезпечення його ефективного перебігу тощо [108].

У більш вузькому розумінні комунікативні уміння відрізняються від комунікативних навичок. Співвідношення останніх двох дефініцій є доволі складним, оскільки вони, з одного боку, поділяють змістовне поле комунікативної компетентності або комплексом комунікативних компетенцій, а з іншого – можуть розглядатись, як окремі складові (комунікативні навички) та (комунікативні уміння) в структурі комунікативної компетентності.

На рис. 1.1 представлено модель співвідношення змістовних полів зазначених дефініцій.

Рис. 1.1. Модель змістовного поля поняття «комунікативні уміння» та споріднених із ним

Джерело: розроблено автором

Систематизуємо різні підходи до трактування зазначених споріднених дефініцій за допомогою таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Визначення поняття «комунікативні уміння» та споріднених із ним дефініцій

Автор	Поняття	Трактування
1	2	3
Т. Каменєва	Комунікативні уміння. Комунікативні компетентності	Застосовує як синоніми. Визначає, як складову частину поняття «мовленнєва компетенція» («мовленнєва компетентність»), що визначається, як основа професійних компетенцій фахівців будь-яких галузей та визначальний фактор професійної конкурентоспроможності на ринку праці [46].
М. Айзенбарт	Соціально-комунікативна компетенція	Це інтегральна базова характеристика, що відбиває рівень уміння контактувати чи взаємодіяти з іншими людьми; дає можливість ефективно впливати на поведінку людей у середовищі спілкування; забезпечує оволодіння суспільною реальністю за рахунок використання комунікативних механізмів [2].
І.Максименко, Т. Шепеленко	Комунікативні уміння	Властивість особистості, що ґрунтується на здібностях, характерологічних рисах та вольових якостях [70].
Г. Сагач	Комунікативні уміння	Інтегративна властивість особистості, що набувається на основі раніше засвоєних навичок і знань та виявляється у здатності здійснювати комунікативну діяльність у нових умовах. Є утворенням більш високого порядку, ніж комунікативні навички, оскільки саме комунікативні уміння є завершальною стадією формування навичок [100].
Л. Пляка	Комунікативні здібності	Відіграють важливу роль у соціалізації індивіда, в його психологічному розвитку, а також у набутті необхідних форм соціальної поведінки. Поділяються на дві групи: володіння технікою контакту, спілкування та уміння користуватися особистісними комунікативними властивостями у процесі спілкування [87].
Л. Тригуб, І. Власенко	Комунікативні уміння	Здійснення опосередкованої та безпосередньої взаємодії, як уміння грамотно та правильно пояснювати свою думку, адекватно сприймати ту інформацію, що передає партнер у процесі спілкування [108].
	Комунікативні навички	Характеристика, яка демонструє механізми взаємодії індивіда з іншими людьми у процесі комунікації, показує, чи правильно він їх розуміє та транслює дані, отримані від світу, оточуючих та самого себе [108].

Джерело: розроблено автором на основі [46;2;70;100;87;108].

Аналіз різних підходів до визначення поняття «комунікативні уміння» дає підставу зробити висновок, що зазначена дефініція використовується різними авторами як у широкому, так і в більш вузькому значенні. У широкому трактуванні дефініція «комунікативні здібності» є за своїм змістовним полем тотожною поняттю «комунікативні компетенції» («комунікативна компетентність»).

Разом з тим, поняття «комунікативні здібності» не можна розглядати, як синонім поняття комунікативні уміння. У визначенні Л. Пляки воно є ширшим за комунікативні уміння і охоплює, як особистісні комунікативні властивості так і техніку володіння ними [87].

Сформулюємо власне визначення поняття «комунікативні уміння». Під комунікативними уміннями, ми розуміємо усвідомлений процес, надбудову над комплексом комунікативних знань і навичок, що набувається особистістю в процесі вдосконалення власних комунікаційних практик які ґрунтуються на принципах гнучкої адаптації та підвищення їх продуктивності й ефективності. Комунікативні уміння є складником комунікативної компетентності.

Вважаємо за необхідне розглянути сутність поняття «комунікативні уміння» у процесі підготовки фахівця, оскільки вони є визначальним показником його професійної діяльності в будь-якій сфері.

Так, у формуванні комунікативних навичок майбутніх медиків Т. Сергієнко комунікативні уміння трактує, як здатність до здійснення спілкування, вправність у комунікативній взаємодії [102].

З точки зору особистісних якостей професійного становлення комунікативні уміння розглядали Н. Гунько та Т. Денищиц. Науковці трактують їх, як здатність людини, засновану на ґрунтовній теоретичній і практичній підготовці (тобто теоретичних знаннях), що дає змогу творчо використовувати комунікативні знання й навички для передачі та обміну інформацією з урахуванням сфери, ситуації, мети, адресата процесу комунікації [36, с.19; 38].

В. Каплінський і Л. Хорунжевський зазначають, що комунікативні уміння забезпечують ефективність комунікативної діяльності і повинні містити додаткове емоційне навантаження. При цьому емоційний аспект комунікативної поведінки

зазвичай сприймається раніше за інформацію, що передається, і часто є ключовим фактором у забезпеченні ефективності процесу спілкування [47], що на нашу думку є слушним.

Дослідниця Т. Піроженко в межах окреслення комунікативно-мовленнєвого розвитку зазначає, що комунікативні уміння, забезпечують одночасну активну взаємодію, самопрезентацію особистості загалом, а саме її світогляд, індивідуальні особливості, спрямованість моральних якостей [86].

Пов'язує комунікативні уміння зі знаннями, навичками, методичним мистецтвом, психолого-педагогічними якостями особистості О. Корніяка. Вона переконана, що означені якості особистості створюють надійні підвалини для формування педагогічної діяльності [57].

У парадигмі педагогічної адаптації студентів, комунікативні уміння окреслила О. Кривонос. Вона стверджує, що комунікативні уміння – це готовність до професійної комунікативної діяльності [61].

Дуже близьким до нашого розуміння комунікативних умінь є думка Н. Коломієць яка під комунікативними уміннями викладача вищої школи, комплексом індивідуально-психологічних особливостей, що забезпечують здатність індивіда до активного й ефективного (оптимального) спілкування, передачі та адекватного сприймання інформації, організації взаємодії з іншими людьми, правильного розуміння як себе та своєї поведінки, так і розуміння партнерів та їх поведінки [55].

Комунікативні уміння, як складник професіоналізму педагога розглядалися П. Кліш та А. Хом'як. На їх думку, комунікативні уміння виступають засобом оцінки володіння комунікативними діями, сприйняття і передавання інформації для забезпечення взаємодії, що в результаті реалізують навчальні цілі. Вони наголошують, що комунікативні уміння це «здійснення безпосередньої й опосередкованої взаємодії, уміння правильно, грамотно пояснювати свою думку й адекватно сприймати інформацію від партнера зі спілкування [50, с. 16].

Як вже зазначалось, що із феноменом «комунікативні уміння» тісно пов'язані поняття «комунікативна діяльність», «професійне спілкування», «комунікація». Розглянемо їх більш детально.

Комунікативна діяльність визначається складною багатоканальною системою взаємодії людей відповідної професії. Її основними процесами є: комунікативний, який забезпечує інформацією; інтерактивний, який регулює взаємодію партнерів у спілкуванні; перцептивний, який свідчить про взаємосприйняття, взаємооцінку та рефлексію [31, с.75].

Дослідник О. Тур розглядає комунікативну діяльність як активну, зумовлену потребами спільної діяльності взаємодію, що спрямована на встановлення й розвиток професійних контактів, виконання функціональних обов'язків, яка передбачає обмін інформацією, вироблення ефективної стратегії взаємодії, адекватне розуміння й сприйняття поведінки партнерів зі спілкування [109].

Отже, комунікативна діяльність безпосередньо залежить від професійного спілкування.

Дослідники О. Янишин і Л. Савенкова визначають професійне спілкування як обмін інформацією, досвідом; організацією взаємостосунків [98;120, с.40]. Г. Бабій уважає, що це обумовлений професійно значущими цілями процес встановлення та підтримання контакту, що враховує особливості ділового спілкування, загальні закономірності спілкування, а також знання мови професії [9, с. 236]. О. Тур професійне спілкування розглядає як активну взаємодію, зумовлену потребами спільної діяльності, спрямовану на розвиток і встановлення професійних контактів, виконання функціональних обов'язків [109].

Поняття «комунікація» дослідниця Н. Волкова розглядає як соціально зумовлений процес передачі та сприйняття інформації, що здійснюється через різні канали за допомогою невербальних і вербальних комунікативних засобів. Тому комунікація є суто інформаційним процесом, де одержувач інформації сприймається тільки як об'єкт активності її відправника [29].

Комунікація – є процесом передачі інформації та міжособистісної взаємодії. В. Боса у процесі дослідження концепту комунікації у підготовці філолога

комунікативну взаємодію визначає як «динамічне інтеграційне структуроване утворення, в якому поєднано комунікативні знання, уміння, навички здійснення професійно спрямованої комунікації, а також особистісні якості майбутніх філологів, що визначають їхню здатність до продуктивної професійної діяльності» [22, с. 9].

З точки зору лінгвістики, комунікація використовує мовні одиниці, завдяки яким передають і отримують інформацію про світ, а світ – явище динамічне, зазнає певних перетворень, то й мовні одиниці, що його відображають, зазнають усіляких перетворень і набувають концептуальних значень, що розширюють семантичне поле того чи іншого знака [13].

Комунікація є складним процесом кодування та декодування інформації, що відбувається на різних рівнях. Кожен код, будь то вербальний (мовний) чи невербальний (паралінгвістичний, кінесичний), має свою специфічну структуру та функції. Загалом код можна назвати своєрідним фільтром, через який проходить будь-яка інформація. Процеси кодування та декодування є взаємопов'язаними і визначають ефективність комунікації. Відбір певних кодових елементів (слів, жестів, інтонації) дозволяє відправнику не лише передати інформацію, але й вплинути на сприйняття одержувача. У свою чергу, декодування передбачає не тільки розшифровку значень, але й інтерпретацію повідомлення в контексті конкретної ситуації та культурних норм.

У словнику термінів міжкультурної комунікації Ф. Бацевича, мовний код – це сукупність засобів мови, що використовуються в комунікації і характеризуються певною однорідністю (літературна мова, соціальні чи територіальні діалекти тощо) [12].

Загалом розрізняють вербальні та невербальні коди. Вербальні коди, засновані на мовних системах (фонетика, діалектика, специфічна термінологія, професійна лексика тощо) надають інформації чітку структуру та логічну послідовність. Невербальні коди, з іншого боку, часто несуть у собі емоційний та соціальний підтекст, тобто рефлексують несвідоме. Таким чином, хоча і вербальні, і невербальні коди пропонують розуміння комунікативних дій, невербальні сигнали

часто служать більш незрозумілим, безпосереднім і невідфільтрованим відображенням психіки. Відповідно, декодування невербального коду відбувається складніше, мова в такому випадку може бути як доповненням до вербального повідомлення, так і його контрастом.

Отже, ефективність комунікації залежить від взаємодії цих двох рівнів та здатності учасників комунікативного акту адекватно кодувати та декодувати інформацію.

Перейдемо до аналізу розроблених різними авторами моделей структури комунікативних умінь у майбутніх філологів та імплементуємо найбільш конструктивні підходи до авторської.

У словнику коротких термінів зустрічається поняття «структура процесу уміння», що є низкою взаємопов'язаних і взаємозумовлених компонентів: сприймання (безпосереднє, опосередковане), розуміння (усвідомлення, осмислення, осяяння), запам'ятовування, узагальнення і систематизація, застосовування, дієва практика як поштовх до пізнання і критерій істинності здобутих знань [114].

Є. Васютинська під комунікативними уміння філолога має на увазі здатність розуміти та ефективно застосовувати правила мови, володіти знаннями лінгвістичної термінології та демонструвати обізнаність про культурні нюанси в контексті спілкування. У структурі комунікативних умінь учена виділяє:

- *змістовний* (набуті знання студентом про комунікацію на протязі вивчення різних навчальних дисциплін, які мають за мету забезпечити їхню кваліфікацію та сформувати їх як майбутніх професіоналів);
- *діяльнісний* (практичне залучення до комунікативної діяльності; поєднання професійних умінь з особистими якостями);
- *процесуальний* (у основі лежить попередньо набутий комунікативний досвід);
- *соціальний* (необхідність усвідомлення фахівцем контексту кожної комунікативної ситуації; уміння функціонувати як автономно, так і уміння співпрацювати, беручи участь у кооперативній взаємодії з іншими; вимагає

сприйняття спілкування як каналу для реалізації нових можливостей, тим самим сприяючи створенню середовища професійного зростання);

– *інструментально-методичний* (уміле здійснення комунікативного процесу, для чого необхідний набір інструментів і володіння конкретними методологіями; уміння розрізняти когнітивні операції, такі як аналіз, синтез і міркування; уміння розрізняти вербальні та невербальні техніки, а також лінгвістичні та нелінгвістичні методи) [26].

У системі професійних умінь філологів І. Малецької структурні компоненти представлені в єдності чотирьох компонентів, а саме:

– *творчий* (орієнтація на особистісне самовираження, емоційний інтелект та впевненість у міжособистісних стосунках і передбачає уміння самовираження, розуміння емоцій інших, збереження почуття гумору та впевнене відстоювання своєї точки зору, використання сили волі);

– *аналітичний* (фокусується на критичному мисленні, вмінні вирішення проблем інтелектуальної гнучкості в комунікації, уміння як збір і синтез інформації, інтуїції, творчої уяви, вирішення проблем, застосування світогляду, образне мислення, захист думки, самооцінка, індивідуальний стиль спілкування та незалежне сприйняття, уміння до здатності вирішувати проблеми та адаптації стилів спілкування відповідно до індивідуальних точок зору та ситуацій);

– *діяльнісний* (висвітлює риси ініціативи, відповідальності та лідерського потенціалу в освітніх або професійних умовах, визначається умінням зосереджуватись, умінням доводити свою думку та бути послідовним, умінням прагнення до лідерства та ініціативності, підзвітності у вирішенні освітніх або професійних завдань);

– *мовленнєво-комунікативний* (наголошує на умінні ведення ефективної комунікації, культурній чутливості, переконливості та умінні витончено поводитися з критикою та обмеженнями) [72].

У системі комунікативних умінь педагога Л. Савенкова виділяє також чотири компоненти з взаємозалежними елементами. Компонент А (уміння встановлювати та підтримувати як емоційні, так і когнітивні зв'язки); компонент Б (уміння

мовленнєвого спілкуванням; знання технік невербального спілкування; педагогічна уважність; усвідомлення ситуації під час спілкування; створення творчого та позитивного середовища; встановлення та підтримка ефективних механізмів зворотного зв'язку в спілкуванні); компонент В (уміння самопрезентації та демонстрації своїх здібностей і професіоналізму; уміння адаптуватися, бути гнучким, ініціативним і оперативним у взаємодії та проактивного керування процесом спілкування); компонент Г (уміння побудови плану спілкування) [97].

Отже, під поняттям «комунікативні уміння у майбутніх філологів» будемо розуміти професійні уміння, за допомогою яких реалізуються ключові складники педагогічної комунікації, що передбачає наявність лінгвістичних знань і засобів синтаксичної організації тексту під час здійснення комунікативного акту у процесі професійної взаємодії.

Відповідно до аналізу наукової літератури та керуючись Стандартом вищої освіти в Україні [105] за ОС «Бакалавр» спеціальністю 035 «Філологія» представимо власну структурну систему комунікативних умінь (рис. 1.2), що складається з мотиваційно-ціннісного, інформаційного, поведінкового, операційно-діяльнісного компонентів.

Рис. 1.2. Структурні компоненти комунікативних умінь у майбутніх філологів

Джерело: розроблено автором

Мотиваційно-ціннісний компонент комунікативних умінь у майбутніх філологів передбачає сукупність мотиваційно-ціннісних потреб студента-філолога в

комунікативній діяльності: мотивації досягнення ціннісного ставлення до обраного фаху, спрямованості на активну взаємодію з комунікантом, самоактуалізації та самопрезентації особистості та включає: наявність внутрішньої мотивації до комунікації; зацікавленість у здійсненні мовного процесу; глибоке розуміння і прийняття соціальної ролі філолога, усвідомлення важливості мови і культури в суспільстві; цікавість до різноманіття мовних систем, літератур і культур, бажання поглиблювати знання у філологічній галузі; потреба в соціальній взаємодії, прагнення встановлювати контакти, обмінюватися інформацією та ідеями; спрямованість на досягнення конкретних комунікативних цілей, бажання отримувати зворотний зв'язок і постійна потреба в самовдосконаленні.

Інформаційний компонент комунікативних умінь у майбутніх філологів передбачає, що майбутній філолог здійснює активний обмін діловою інформацією, що спрямовується у професійному напрямі, прагне до діалогового спілкування й управляє ним, доцільно використовуючи засоби вербальної та невербальної комунікації та включає: дослідження мовних засобів, їх функцій та стилістичних особливостей; виявлення композиційних, сюжетних, образних та тематичних особливостей тексту; розгляд реконструкція первинного тексту; здатність оцінювати достовірність інформації, виявляти упередження та суперечності в тексті; розуміння структури мовного тексту; здатність розшифрувати культурні коди, алюзії, міфи, що присутні в тексті; формулювання висновків на основі проаналізованої інформації; обґрунтування власної точки зору, ведення наукової дискусії; уміння лаконічного та вичерпного викладу інформації.

Поведінковий компонент комунікативних умінь у майбутніх філологів передбачає, що студент-філолог стимулює спілкування, регулює власну комунікативну поведінку, застосовує доречний у конкретній ситуації спілкування вид слухання, утримує увагу комуніканта за допомогою естетично виразних вербальних і невербальних засобів та включає вербальні: уміння спрямувати і адаптувати мову відповідно мети, ситуації спілкування використовуючи відповідний стиль і реєстр; дотримання норм літературної мови, уникнення лексичних помилок; невербальних: обличчя та жестів для підсилення, або

доповнення вербального повідомлення; демонстрація впевненості в собі, відкритості для спілкування; використання особистого простору для створення комфортної атмосфери спілкування; встановлення зорового контакту для підтримки уваги співрозмовника.

Операційно-діяльнісний компонент комунікативних умінь у майбутніх філологів передбачає, що протягом навчання у вищій майбутній філолог опанує комунікативні методи та прийоми, що дає змогу проводити особисту бесіду, телефонну розмову, коректно листуватися, використовувати сучасні технічні засоби комунікації. Професійно-орієнтоване спілкування передбачає набуття студентом-філологом умінь лаконічно, точно й емоційно формулювати думку, володіти голосом, чітко артикулювати слова, обирати правильний темп і тембр мовлення.

1.3. Практика формування комунікативних умінь у майбутніх філологів засобами інтерактивних технологій

У сучасному суспільстві, що характеризується глобалізацією та інтеграцією, особливо важливого значення набуває формування комунікативних умінь у майбутніх філологів. Філологічна освіта спрямована на підготовку фахівців, здатних ефективно взаємодіяти в багатокультурному середовищі, володіти широким спектром мовних компетентностей, а також вільно орієнтуватися в різноманітних контекстах комунікації.

Проблема переосмислення методик навчання в ЗВО зумовлена необхідністю залучення студентів до активного пізнавального процесу, практичного застосування отриманих знань, співробітництва у вирішенні різноманітних проблем та формулювання й аргументації власних думок. Потреба в оновленні освіти спричинила появу і поширення різноманітних підходів до організації освітнього процесу, методів та технологій навчання і виховання. Зокрема, значної популярності останнім часом набули інтерактивні технології навчання, до використання яких має бути готовим сучасний філолог.

Практика формування комунікативних умінь з використанням інтерактивних технологій у майбутніх фахівців висвітлена у працях таких дослідників, як

С. Амеліна [3], А. Курочка та О. Солодовник [64], Т. Каткова та Г. Варіна [48], О. Козій [54], В. Кручек [63], Т. Коробко та О. Дзинглюк [58], О. Пометун та Л. Пироженко [90], Т. Костюк [59], Н. Кожем'яко [53], С. Тимченко [107], Н. Шварп та Н. Науменко [115] та ін.

Наявні наукові роботи свідчать, що зазначена проблема широко досліджувалася в українській педагогічній науці. Однак, питання використання інтерактивних технологій у практиці формування комунікативних умінь майбутніх філологів потребує подальшого узагальнення.

Під формуванням комунікативних умінь у майбутніх філологів будемо розуміти свідомий та творчий процес удосконалення комунікативних умінь для ефективного й дієвого спілкування під час фахової підготовки шляхом їх кількісних і якісних перетворень від нижчого до вищого рівнів сформованості, що ґрунтується на активному використанні засобів інтерактивних технологій та передбачає активну мовленнєву, репродуктивну, емоційну взаємодію суб'єктів освітнього процесу.

У межах нашого дослідження доцільно розрізняти поняття «інтерактивна технологія» та «інтерактивний метод», які використовуються у професійній підготовці філологів.

Так, В. Нагаєв визначає методи навчання, як «систему способів досягнення освітньої мети в послідовній взаємодії педагогів і здобувачів, які спрямовані на організацію засвоєння змісту освіти» [75, с. 82].

Наукові джерела підтверджують, що інтерактивні методи навчання вивчалися такими дослідниками, як Г. Борецька [20], Г. Васянович та Логвиненко [27], А. Єрмоленко [40], Н. Косяк [60], А. Люта [68], В. Мирошніченко [74], О. Столяренко [106] та ін.

У глосарії А. Єрмоленка інтерактивний метод трактується як «певний підхід до освітнього процесу, пов'язаний з вивченням навчального матеріалу в ході інтерактивного заняття» [40, с. 31].

Інтерактивні методи навчання – це способи організації активної співпраці між педагогом і студентом, які створюють умови для діалогу, спільного пошуку порозуміння та досягнення позитивних освітніх і виховних результатів. Іншими

словами, це співнавчання, де педагог і студент виступають рівноправними учасниками освітнього процесу [27].

Інші науковці поділяють інтерактивні методи за комунікативною функцією на три категорії: дискусійні методи (діалог, групова дискусія, обговорення та аналіз ситуацій), ігрові методи (дидактичні ігри, творчі ігри, зокрема ділові, рольові, організаційно-діяльнісні, контрігри) та тренінги [60]. На нашу думку, в запропонованій класифікації представлені не лише методи, а й форми навчання.

Серед сучасних педагогічних технологій щодо навчання іноземним мовам особливу увагу привертають імітаційні інтерактивні технології, які включають комунікативно-орієнтовані та ігрові методи [20].

Комунікативні педагогічні технології відзначаються активною взаємодією, яка включає діалоги, дискусії, обмін думками та враженнями, а також зіткнення різних ідей [42]. Основною метою комунікативно-орієнтованих методів є навчити студентів спілкуванню безпосередньо у процесі взаємодії, що дозволяє їм застосовувати свої знання, уміння та навички для вирішення конкретних комунікативних завдань у життєвих та професійних ситуаціях. Завдяки комунікативному методу одночасно розвиваються ключові мовленнєві уміння через природне, невимушене спілкування [68].

В. Мирошніченко в своїй роботі досліджує імітаційні методи навчання, розподіляючи їх на ігрові та неігрові. Ігрові методи включають стажування з виконанням ролі, розігрування ролей, імітаційний тренінг та ігрове проектування [74, с. 109]. Ігрові методи створюють атмосферу реалістичної навчальної гри, що підсилює важливість запропонованої ситуації, таким чином виступаючи стимулюючим елементом мовленнєвої активності студентів під час обміну ідеями та поглядами у процесі обговорення та вирішення конкретної проблеми. Для ефективного та активного засвоєння знань слід перетворити запам'ятовування матеріалу на захопливу гру [106]. Неігрові методи, зі свого боку, включають різновиди конкретних ситуацій. Такі підходи допомагають підвищити рівень засвоєння матеріалу та активізувати інтерес студентів до навчання [74, с. 109]. У

межах нашого дослідження варто звернути увагу на неігрові імітаційні методи. Зокрема:

1. Ситуації, наближені до професійної діяльності є корисними для створення умов, подібних до реальних.

2. Мікроситуація характеризується лаконічним, але точним описом сутності проблеми або конфлікту.

3. Ситуація-ілюстрація служить для закріплення та поглиблення знань, а також для стимулювання взаємного обміну знаннями і досвідом серед учасників.

4. Ситуація-проблема може бути використана не тільки для здобуття знань, але й для формування умінь і навичок. Фахові задачі можуть розглядатися в контексті лекцій, бесід або самостійних завдань і бути націлені як на потреби окремих слухачів, так і на всю навчальну групу.

5. Ситуація-інцидент спрямована на подолання особистої інертності слухача і формування адекватних реакцій у складних ситуаціях.

6. «Інформаційний лабіринт» включає аналіз документообігу в певній організації чи установі, що охоплює процеси прийому, реєстрації, руху і пошуку документів, їх розгляд, погодження, візування, формування у справі і подальше зберігання. Завершення «інформаційного лабіринту» проходить у формі дискусії, де обговорюються виконані процедури та прийняті рішення [74, с. 109–110].

Отже, інтерактивні методи навчання забезпечують динамічний і залучаючий підхід у формуванні комунікативних умінь, надаючи студентам можливість активно взаємодіяти, адаптуватися до різних комунікативних ситуацій і розвивати свої творчі здібності.

Дослідниця І. Осадченко розрізняє поняття «метод» та «технологія», визначаючи технологію як організовану сукупність особистісних, інструментальних та методологічних засобів, що виявляє гарантованість кінцевого результату і є проектом майбутнього освітнього процесу та застосовується для досягнення педагогічних цілей [79].

Теоретичні аспекти інтерактивних технологій та «технології навчання» детально розглядається у працях таких учених, як С. Бондар [18], Н. Волкова [29],

О. Васюк та С. Виговська [24], Т. Герлянд [33], Л. Гула [35], О. Комар [56], В. Лозова [67], О. Пометун та Л. Пироженко [89] та ін. Вчені обґрунтовують доцільність застосування інтерактивних технологій для підвищення ефективності освітнього процесу.

О. Комар під інтерактивністю розуміє «принцип побудови і функціонування педагогічного, психологічного, комп'ютерного спілкування в режимі діалогу» [56, с. 2].

Технологія навчання – спосіб побудови освітнього процесу із застосуванням різних методів навчання, найбільш адекватних для досягнення цілей, поставлених перед тими, хто навчається [124, с. 12].

На думку О. Васюк та С. Виговської, педагогічна технологія є спланованою викладачем, який володіє високою педагогічною майстерністю організації освітнього процесу, з валідним доббором методів, засобів та форм навчання, та за реалізації якої гарантовано досягаються значні результати. Здійснений дослідницями аналіз сутності поняття «педагогічна технологія» дозволив їм виокремити такі компоненти педагогічної технології: цільовий, що передбачає діагностичний опис мети навчання; змістовий – це чіткий опис способів досягнення результатів навчання; операційний є відтворенням процесу навчання; результативний, який включає обов'язкове досягнення кінцевого результату. До домінуючих особливостей педагогічних технологій науковці відносять: цілеспрямованість, послідовність, поетапність (алгоритмічність), оптимальність, цілісність, комплексність, структурованість, економічність, багаторівневість, коригованість тощо [24, с.28].

Педагогічна технологія має відповідні характерні риси і реалізується не стихійно, а в певній запланованій послідовності. У визначенні педагогічної технології В. Лозової видно її суттєві характеристики: її чітку організацію, циклічність, етапність, що передбачають визначення способів взаємодії учасників освітнього процесу на кожному етапі [67, с.78], що з огляду окреслення саме ознаки інтерактивності технологій є важливим.

С. Бондар виділяє кілька класифікацій технології навчання за характером цілеспрямованості освітнього процесу, новизною, змістом процесу, взаємодією між викладачем та студентами, особливостями операційно-діяльнісного компонента, способом оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти та рівнем застосування в педагогічній практиці [18, с. 35–42].

Науковиця Н. Волкова не групує інтерактивні технології, а виділяє основні види інтерактивних технологій: діалого-дискусійні; аналізу ситуацій; ігрові; навчання у співробітництві; тренінг; фасилітаційного навчання; інформаційно-комунікаційні та гейміфікація [30].

Вчена Л. Гула зазначає, що найбільш ефективною технологією у ЗВО є поєднання лекційного матеріалу з максимальним використанням інтерактивних технологій і пропонує застосування інтерактивних лекцій: лекція з запланованими помилками, проблемна лекція, лекція удвох, лекція-візуалізація, лекція-прес-конференція, лекція-діалог [35, с. 43]. Найбільш ефективними інтерактивними технологіями авторка вважає: кейс-технології; проведення відео конференцій; «круглий стіл»; фокус-групи; ділові і рольові ігри; навчальні групові дискусії; тренінги case-study (проблемно-ситуаційний аналіз) [35, с. 42].

Т. Герлянд вважає відмінними характеристиками технологій навчання інтеграцію методичного, дидактичного та психолого-педагогічного забезпечення зі змістом освіти; комплексне застосування належних форм і методів для розвитку відповідної компетентності; індивідуально-орієнтований, диференційований підхід до формування цієї важливої якості в майбутніх фахівців. Авторка відзначає найефективнішими технологіями навчання проєктні, кейс-технології, тренінгові, технологію контекстного навчання та інформаційно-комунікаційні [33], де нашої уваги заслуговують саме інтерактивні технології (проєктна, тренінгова, кейс-технологія, імітаційно-ігрова, контекстного навчання тощо).

Контекстне навчання (від лат. *contextus* – тісний зв'язок, сплетіння, зчеплення) означають як процес, у якому динамічно моделюється соціальний і предметний зміст професійної праці, що забезпечує умови трансформації освітньої діяльності здобувачів освіти у професійну. Контекстне навчання реалізується

завдяки динамічній моделі руху діяльності здобувачів освіти: від навчальної діяльності (наприклад, у формі лекції) через квазіпрофесійну (ігрова форма) та навчально-професійну (виробнича практика, науково-дослідна робота тощо) до професійної діяльності за допомогою імітаційної, семіотичної та соціальної навчальних моделей. У формах навчальної діяльності реалізуються процедури передачі й засвоєння студентами знакової інформації (семіотична модель); у аудиторних умовах у квазіпрофесійній діяльності на мові наук відтворюється соціальний і предметний зміст засвоюваної діяльності (імітаційна модель) [33, с. 291].

При реалізації педагогічних технологій важливе значення має оцінювання активності, результативності кожного здобувача, його внеску до загального результату, що впливає на формування професійних якостей – комунікативність, організованість, компетентність, відповідальність [126, с. 29–30].

У межах контекстної технології навчання, під час проблемної лекції, формуючи комунікативну компетентність майбутніх молодших спеціалістів з правознавства, Н. Кожем'яко послуговується проблемною ситуацією, а потім аналізує поставлену проблему. В результаті цього у здобувачів освіти розвивається творче мислення і засвоюється розглянутий матеріал. На думку Н. Кожем'яко, варто широко використовувати проблемні квазіпрофесійні запитання та професійні квазіпрофесійні завдання. Дослідниця важливу увагу надає і дискусійним методам навчання (метод ПРЕС, «Займи позицію», «Філософська дискусія», переговори, дебати, «мозковий штурм»), а також тренінгам (активізують процес навчання, посилюють його практичну орієнтацію, формують теоретичну, практичну і психологічну складову частину підготовленості до професійної діяльності та ефективно формують комунікативну компетентність), діловим іграм, що допомагають майбутнім фахівцям занурюватися у спеціально створену фахову чи реальну атмосферу спілкування, допомагає розкривати потенціал комунікативних здібностей, навчає приймати правильні рішення, сприяє рефлексивному аналізу своєї комунікативної діяльності [53].

У нашому дослідженні технологія контекстно-комунікативного навчання буде узагальнюючою платформою розрізнених методик активізації навчання шляхом їх наближення до майбутньої професійної діяльності майбутніх філологів, що стимулює їх до формування комунікативних умінь.

Також у аспекті нашого дослідження заслуговує уваги думка Н. Кожем'яко щодо кейс-методу, який розвиває аналітичні навички (уміння класифікувати, окреслювати важливу інформацію, аналізувати, представляти її, мислити чітко й логічно); практичні навички (уміння використання теорії, методів та принципів); творчі навички (генерація альтернативних рішень); комунікативні навички (уміння переконувати, вести дискусію, захищати власну позицію, переконувати опонентів); соціальні навички (оцінка поведінки людей, уміння слухати, підтримувати в дискусії або аргументувати протилежні думки, контролювати себе тощо) [53].

Класифікацію інтерактивних технологій навчання пропонує у своїх дослідженнях І. Мартинчук. Вчена диференціює їх на основі імітаційних та неімітаційних підходів. До імітаційних відносяться неігрові (аналіз конкретних ситуацій, імітаційні вправи, тренінги) та ігрові (рольові ігри, ділові ігри, організаційно-діяльнісні ігри, ігрове проектування). До неімітаційних технологій вона відносить проблемні лекції, проблемні семінари, тематичні дискусії, мозковий штурм та круглий стіл [73].

Окремі науковці у свою чергу, розрізняють репродуктивні (орієнтовані на відтворення) та продуктивні (орієнтовані на розвиток особистості) технології навчання. Згідно такої думки, ефективність технології навчання залежить від обраного способу взаємодії та форми комунікації між учасниками освітнього процесу. У сучасній системі освіти основною формою комунікації залишається монолог. У цьому випадку педагог передає знання студентам у монологічній формі, а вони демонструють їх у вигляді монологічних відповідей. Комунікація в такій системі зосереджена на викладачеві, що призводить до однобічної комунікаційної моделі [89].

У контексті дослідження варто звернути увагу на класифікацію інтерактивних технологій, запропоновану О. Пометун та Л. Пироженко. Вони виділяють такі категорії:

1. Інтерактивні технології кооперативного навчання: включають роботу в парах, такі як «один проти одного», «один – у парі – всі разом», «обговорення в парі», а також варіанти роботи «в малих групах», зокрема «діалог», «синтез думок», «спільний проєкт», «пошук інформації» і «коло ідей» (або «Раунд Робін», або «кругова система»).

2. Інтерактивні технології колективного та колективно-групового навчання: це обговорення проблеми в загальному колі, використання «мікрофона», «незакінчених речень», «мозкового штурму», а також методи «навчаючи – вчусь» (або «кожен навчає кожного», або «Броунівський рух»), «ротаційні трійки», «акваріум» і «ажурна пилка» (або «Мозаїка», або «Джинг-со»).

3. Технології ситуативного моделювання: до них відносяться симуляції або імітаційні ігри, спрощене судове слухання, громадські слухання, а також розігрування ситуацій за ролями, такі як «Рольова гра», «Програвання сценки» та «Драматизація».

4. Технології обробки дискусійних питань: включають «займи позицію», аналіз ситуацій, вирішення проблем, «дерево рішень», «неперервну шкалу думок» (або «Континуум», або «Нескінченний ланцюжок»), дискусії, дискусії в стилі телевізійного ток-шоу, оцінювальні дискусії та дебати [90].

На нашу думку, в запропонованій класифікації ототожені інтерактивні форми і методи навчання.

Отже, аналіз понять «інтерактивного методу» та «інтерактивної технології» дозволяє дійти висновку, що інтерактивний метод є конкретним способом навчання, спрямованим на активну участь студентів у процесі навчання через взаємодію, дискусії та практичні вправи, тоді як інтерактивна технологія охоплює більш широкий спектр засобів і підходів, включаючи ці методи та інші інструменти, які сприяють інтеграції і підтримці активної освітньої діяльності. Інтерактивні технології забезпечують комплексний підхід до організації освітнього процесу,

використовуючи різні методи і інструменти для покращення навчання, формування комунікативних умінь і створення сприятливого середовища для взаємодії.

В аспекті нашого дослідження під *інтерактивною технологією навчання* будемо розуміти сукупність педагогічних методів та прийомів, які базуються на активній взаємодії між учасниками освітнього процесу, спрямованій на спільне вирішення завдань через діалог, обговорення, імітацію реальних ситуацій та співпрацю. Вона забезпечує індивідуалізацію та диференціацію навчання, сприяє формуванню комунікативних, критичних та творчих навичок студентів, створює умови для активного залучення кожного учасника до процесу навчання, підвищуючи його мотивацію та результативність.

Значення інтерактивних технологій у підготовці майбутніх фахівців зумовлюється їх сутністю, а саме тим, що освітній процес відбувається за постійної, активної взаємодії всіх суб'єктів навчання, їхнього усвідомлення здійснюваного, рефлексії щодо того, що вони знають, уміють. Технології інтерактивного навчання дозволяють створити сприятливі умови для моделювання фахових ситуацій, застосування рольових ігор, спільне вирішення різного роду проблеми на підґрунті аналізу певної ситуації чи обставин. Інтерактивні технології ефективно сприяють формуванню навичок, умінь, цінностей, створенню атмосфери взаємодії, співробітництва, що є необхідними у професійній діяльності філологів [25].

Водночас, варто відзначити думку В. Кручек про те, що саме методи активної взаємодії мають найбільший вплив на розвиток інтерактивної складової спілкування, тоді як методи психологічного впливу сприяють розвитку всіх трьох аспектів взаємодії, акцентуючись на комунікативній та перцептивній сторонах [63, с. 138].

Українські та зарубіжні дослідники останнім десятиріччями активно вивчають інтерактивні методи та технології, зосереджуючи свою увагу на різних аспектах їх застосування, ефективності та впливу на процес навчання здобувачів освіти.

Дослідники А. Курочка та Т. Солодовник зазначають, що на заняттях із майбутніми психологами в аспекті формування їхніх комунікативних умінь ефективним є проведення бесід між студентами та викладачами, використання вправ

і завдань для стимулювання комунікативної активності. Практичні заняття можуть включати ділові та рольові ігри, що дають студентам змогу самостійно розвивати свої комунікативні уміння, моральні якості, інтелектуальний рівень і культурну компетентність, а також й інші уміння, що потребують цілеспрямованого вдосконалення. Такий підхід сприяє професійному розвитку, закріпленню і покращенню вже існуючих позитивних умінь і якостей майбутнього фахівця в умовах ігрових симуляцій. Завдяки цьому студенти поліпшують свої комунікаційні здібності, навчаються командній роботі, а також отримують уміння запобігання і вирішення конфліктів [64].

Формуючи комунікативну культуру у майбутніх магістрантів з освітньої програми «Педагогіка вищої школи» під час вивчення дисципліни «Педагогічна майстерність викладача» Н. Шварп та Н. Науменко серед заходів із подолання негативних нашарувань у спілкуванні (сором'язливість, скутість, різкість тощо) пропонують тренувальні виступи на семінарі, програвання ролі ведучого під час змодельованої виховної години чи методичної наради, доброзичливе обговорення дій колег чи студентів; заходи з формування комунікативних умінь і навичок, ситуаційні завдання, вправи з оволодіння педагогічним спілкуванням, різноманітну комунікативну діяльність, що сприятиме майбутнім педагогам набуттю досвіду спілкування в освітньому середовищі [115, с. 214].

У своїй роботі Т. Каткова, Г. Варіна також розглянули вплив навчання у ЗВО на результативність процесу розвитку комунікативних умінь у майбутніх психологів. Дослідження виявило, і ця думка нам імпонує, що без цілеспрямованого підходу спонтанний розвиток комунікативних навичок під час навчання у вищій школі не забезпечує студентам достатнього рівня підготовки для ефективної професійної діяльності та виконання професійних обов'язків. Для прискорення цього процесу, на думку фахівців, з метою підвищення комунікативної компетентності студентів, а також підготовки їх до майбутньої професійної діяльності, необхідно впроваджувати спеціальні програми психокорекційного впливу. У сучасних ЗВО ще не достатньо поширені спеціалізовані психологічні методи активного впливу на особистість з метою професійної корекції її якостей.

Тим не менше, це може забезпечити цілеспрямоване вдосконалення комунікативних умінь і навичок, необхідних для професійної взаємодії. Вчені вважають, що соціально-психологічний тренінг є ефективною формою навчання, яка допомагає глибше пізнати себе і інших, розвиваючи комунікаційні навички та здібності впливати на інших. Впровадження даного тренінгу дозволить удосконалити уміння організації взаємодії з іншими, а також покращити комунікативні здібності та професійну поведінку в дискусіях студентів [48].

На відміну від попередніх дослідників, В. Кручек також акцентує увагу на соціально-психологічному тренінгу, зокрема на тренінгу умінь, який вона використовує як основний метод для формування комунікативних умінь. У цьому контексті дослідниця розробила програму тренінгу спілкування, яка має на меті розширити інформаційний горизонт студентів у ЗВО та навчити їх адаптивним способам поведінки та формувати комунікативні уміння. Програма пропонованого тренінгу передбачає проведення шести занять, під час яких виконуються спеціальні вправи, кожна з яких має свою ціль. Наприклад, пропонуються вправи для розвитку перцепції, мовленнєвих і немовленнєвих умінь та навичок, а також уміння слухати та зосереджуватися [63], що є важливим в аспекті нашого дослідження.

Метою дослідження Т. Якимович та Т. Лехновської було встановлення зв'язку між розвитком комунікативних навичок майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти з їх особистісними характеристиками. Для покращення комунікативних якостей майбутніх фахівців учені активно упроваджували інтерактивну технологію, таку як соціально-психологічний тренінг [119].

У статті С. Амеліної проаналізовано можливості та перспективи проведення тренінгів які сприяють формуванню навичок і умінь культури професійного спілкування. Щоб сприяти готовності до вдосконалення культури професійного спілкування та стимулювати бажання активно брати участь у цьому процесі, доцільно впроваджувати спеціалізовані тренінги, які мають на меті підготовку до діалогу [3].

Нам імponує думка К. Галацин, А. Хом'як про те, що важливу роль у формуванні комунікативної культури майбутніх фахівців вони надають тренінгам і

проектам. Адже, тренінгу властиві смислотворення, свідоме регулювання діяльністю, створення ситуації успіху та рефлексія, а головне – формування комунікативних діалогічних умінь [32].

У рамках нашого дослідження особливий науковий інтерес викликають пропозиції С. Амеліної стосовно програми та методики проведення тренінгів, спрямованих на розвиток умінь та навичок професійного діалогічного спілкування, а також програма психолого-педагогічного семінару для викладачів аграрних ЗВО під назвою «Діалог у навчанні». Метою цього семінару є підготовка викладачів до діалогізації педагогічного процесу, активізація їхньої взаємодії та сприяння переходу від авторитарних підходів до партнерської співпраці зі студентами [4, с.12].

Варто підкреслити, що спеціальні тренінги є ефективним інструментом для розвитку умінь налагоджувати контакт, зацікавлювати співрозмовника, обґрунтовувати свою точку зору та уміти слухати співбесідника [5, с. 371].

На заняттях-тренінгах ефективним є використання методів: робота у колі, у малих групах, «мозковий штурм», дебати, аналіз конкретної ситуації, що дозволяють організувати колективну діяльність студентів [91].

Отже, основними складовими інтерактивних занять є спільні завдання, що виконуються студентами. Відмінність інтерактивних технологій від традиційних у тому, що студент не стільки закріплює раніше вивчений матеріал, а скільки вивчає новий.

Водночас С. Тимченко наголошує, що під час планування та організації позааудиторної діяльності щодо формування комунікативних умінь у майбутніх диспетчерів управління повітряним рухом важливо враховувати її професійно-особистісну орієнтацію, що дозволяє максимізувати виховний потенціал такої роботи, таким чином сприяючи підготовці студентів до ефективної взаємодії, співпраці та спільної творчості в освітньому процесі, а також покращенню їхньої комунікації з майбутніми колегами. Позааудиторна діяльність, на відміну від лекційних занять, забезпечує більше можливостей для неформального спілкування між викладачем і студентами у штучних комунікативних ситуаціях, а також для

пошуку колективних рішень. Окрім того, в поєднанні з теоретичними заняттями, позааудиторна робота створює умови, близькі до реального професійного спілкування, що допомагає вдосконалювати комунікативні та професійно важливі риси особистості. Вчений зазначає, що позааудиторна робота також сприяє усвідомленню комунікативних труднощів, активізації внутрішніх ресурсів для оптимального вирішення комунікативних завдань та розвитку комунікативних умінь. Окрім того, вона забезпечує стимули для покращення психологічного клімату в студентському колективі [107].

Надбання Т. Коробко та О. Дзинглюк відображають аналіз як традиційних технологій навчання комунікації, так і сучасних інноваційних підходів. Ученими виявлено, що формування комунікативних умінь студентів ЗВО транспортної галузі базується на діяльнісному підході, який акцентує розвиток творчої активності кожного студента. Робота з удосконалення комунікативних навичок умовно поділена на два етапи: первинна діагностика студентів (з використанням методики КОЗ-2) та індивідуальні заняття, спрямовані на усунення проблем, що виникають при розвитку ораторських умінь. Науковцями запропоновано вправи для розширення словникового запасу майбутніх фахівців, тренінгові програми в курсах з психології та застосування так званого «проблемного методу», який активізує пізнавальну діяльність студентів, покращує їх самостійну роботу і розвиває творчий підхід. Підкреслюється, що, окрім формальних аудиторних занять, важливу роль відіграє мотивація студентів до самоосвіти та їх прагнення самостійно удосконалювати свої комунікативні навички [58].

Не можемо обійти увагою роботу О. Козій, зокрема враховуючи сучасні реалії активного впровадження дистанційного та змішаного навчання. Зокрема вона зауважує, що завдяки швидкому розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) при підготовці вчителів музичного мистецтва змішане навчання відкриває нові можливості для комунікації між викладачами і студентами. Аналіз розвитку комунікативних навичок підкреслює їх складну структуру, що визначається як соціальними, так і природними факторами. Серед ключових аспектів комунікативних умінь дослідниця відзначає: здатність покращувати міжособистісні

стосунки, вплив на співрозмовників, а також регулювання власної поведінки і поведінки інших учасників взаємодії [54].

Дослідження Т. Костюк також зосереджене на використанні ІКТ у освітньому процесі. Вона доводить, що застосування ІКТ дозволяє не лише розвивати комунікативні уміння, але й стимулювати активну участь студентів у навчанні, підвищувати їхню мотивацію та залученість [59].

Надбаня О. Удалової показує, що ефективне формування комунікативних навичок є необхідним, як на етапі підготовки майбутніх фахівців, так і при їх подальшому підвищенню кваліфікації. На її думку, упровадження інформаційно-комунікаційних педагогічних технологій дозволяє вирішувати педагогічні проблеми особистісно-орієнтованого, розвивального навчання, диференціацію, гуманізацію, формування індивідуальної професійної перспективи студентів. Розвинуті завдяки використанню інформаційних комунікаційних педагогічних технологій комунікативні уміння студентів педагогічних ЗВО, сприяють успішному обміну знаннями, моральними цінностями та установками. У свою чергу, це позитивно впливає на емоційну, вольову та інтелектуальну сфери особистості, що проявляється у культурному рівні, професійному розвитку, вихованні та освіченості [110].

Дослідниця М. Афонченко підкреслює значення дебатів як інструмента для формування аргументаційних навичок здобувачів освіти. Вона стверджує, що дебати дозволяють студентам практикувати чітке формулювання своїх думок, ефективну аргументацію та активне слухання. Важливо, щоб дебати були організовані таким чином, щоб забезпечити конструктивний зворотний зв'язок та можливість для саморефлексії у студентів [8].

В. Филипська акцентує увагу на важливості зворотного зв'язку в освітньому процесі. За її словами, регулярний і конструктивний зворотний зв'язок є критично важливим для ефективного формування комунікативних умінь здобувачів освіти. Учена рекомендує включати різні методи оцінювання навчальних досягнень, які дозволяють студентам отримувати детальну інформацію про свої сильні та слабкі сторони [112].

Переваги інтерактивних технологій у тому, що вони інтенсифікують освітній процес і дозволяють здобувачам освіти одержати від нього такі позитивні сторони: більш доступно засвоювати набуті знання; практикувати навички щодо висловлення власної думки та позиції; уміння аргументувати та переконувати; уміння прислухатися до інших точок зору та альтернативних думок; навички щодо моделювання різного роду практичних професійних ситуацій, збагачувати свій соціальний досвід; одержувати уміння та навички щодо побудови групових відносин, вирішення конфліктних ситуацій, знаходження спільного вирішення тієї чи іншої проблеми; підвищувати готовність до творчої та самостійної роботи, аналітичної діяльності [30].

Отже, аналіз досвіду підготовки фахівців в університетах свідчить про широке використання в освітньому процесі як інтерактивних методів, так і технологій у аспекті формування комунікативних умінь у майбутніх фахівців дозволяє дійти висновку, що інтерактивні технології є інноваційними, практичними, що у поєднанні із теоретичними знаннями, сприяють формуванню компетентності майбутнього фахівця, його високому професійному та особистісному рівню.

З метою визначення домінантних технологій навчання формування комунікативних умінь у майбутніх філологів, звернемося до напрацювань дослідників щодо впровадження інтерактивних технологій в професійну підготовку філолога таких, як С. Амеліна, Р. Тарасенко та Ю. Кажан [121], В. Боса [21], І. Зварич [127], А. Онищук [78], М. Павлович [81], Т. Собченко та В. Федоренко [104], В. Стрілець [125]; формування комунікативної компетентності – М. Білецька та В. Яшник [17], А. Жукової [41]; Н. Остапенко [80], Т. Пахомової та Я. Сенченко [83]; методологічні основи використання інтерактивних форм та методів в знаходяться в полі досліджень К. Галацин і А. Хом'як [32], Л. Максименко [71], О. Чернікової [122] та ін. Більшість дослідників визнають ефективність використання інтерактивних методів у засвоєнні здобувачами навчального матеріалу та висвітлюють ряд переваг, які визначають ефективність їх застосування в освітньому процесі.

У межах нашого дослідження, варто відзначити дослідження А. Онищук, у якому узагальнено специфіку використання та впровадження інтерактивних технологій у процес професійної підготовки майбутніх перекладачів. Завдяки створенню сприятливих умов та впровадження інтерактивного навчання студенти отримують можливість активно залучатися до освітнього процесу, в якому «виникає спільний ефект, який відображається в загальному програмному засвоєнні знань з іноземних мов, у здобувачів формуються не лише навички співпраці та основні стратегії взаємодії, а й комунікативна компетентність, що визначається зміною стилю спілкування, розумінням причин виникнення бар'єрів у спілкуванні, усвідомленням комунікативних завдань та уникнення складнощів у міжкультурній взаємодії; виявляється толерантність і повага, які характеризуються сприйняттям інших людей і є запорукою успішної крос-культурної комунікації» [78, с. 195].

Використання інтерактивних методів у освітньому процесі філолога забезпечує багатосторонню, білінгвальну професійну комунікацію, яка враховує думки, погляди та позиції всіх учасників взаємодії. Обговорення та спільний розгляд питань сприяють активізації потреб здобувачів у самореалізації, дозволяючи їм відчувати свою важливу роль у освітньому процесі та внести унікальний внесок у колективні зусилля, що є ключовими для успіху всієї групи [71].

Дослідниця Н. Остапенко підкреслює, що комунікативна компетентність формується в результаті взаємодії між викладачем і студентом, а встановлення суб'єкт-суб'єктних відносин є ключовим фактором у розвитку професійної компетентності [80, с.154]. Таким чином, для забезпечення безперервного дидактичного процесу формування комунікативної компетентності у майбутніх філологів доцільно впроваджувати інтерактивні технології. Отже, інтерактивні технології повинні бути спрямовані на розвиток комунікативної, пізнавальної та творчої діяльності студентів, а також на забезпечення набуття умінь і знань, необхідних для професійної практики. Дослідник у означеному процесі радить активно впроваджувати в освітній процес технології кредитно-модульного, проблемного, особистісно-орієнтованого, розвивального навчання [80, с. 154].

Формуючи англomовну комунікативну компетентність у студентів-філологів Т. Пахомова та Я. Сенченко, активно використовують інтерактивне включення здобувачів освіти в англomовну комунікацію на основі застосування методів і прийомів контекстно-комунікативної технології. Особливого значення набуває діалог, адже оволодіння іноземною мовою та формування ціннісних орієнтацій майбутніх філологів найефективніше відбувається під час зіставлення студентами різних смислових позицій, тобто в умовах міжособової комунікації, що реалізується в формі діалогу. Ми поділяємо їхню думку, що контекстно-комунікативна технологія навчання орієнтована на організацію мовного середовища, що передбачає активну англomовну комунікацію [83].

Дослідниці Т. Собченко і В. Федоренко вказують на важливість інтеграції інтерактивних технологій у освітній процес філологічних факультетів. Вони підкреслюють, що інтерактивні методи повинні бути органічно вплетені у нього і використовуватися в різних контекстах – від лекцій до семінарів і практичних занять. Отже, дозволяє забезпечити комплексний підхід до розвитку комунікативних умінь студентів [104].

Такий висновок науковця зайвий раз доводить, що однією із інтерактивних технологій, що має бути використана під час формування комунікативних умінь майбутніх філологів є контекстно-комунікативна, адже саме ця технологія дозволяє на кожному занятті використовувати елементи інтерактивності.

Цікавою є думка Ю. Бондаренко та О. Литвинова, які наголошують на необхідності впровадження технологій критичного мислення у процес формування комунікативних умінь. Вони відзначають, що здатність критично аналізувати інформацію та аргументувати свої думки є ключовим компонентом комунікативної компетентності [19]. На думку Т. Виноградової, під час інтерактивного навчання на заняттях з англійської мови, в результаті інтерактивного навчання спілкуванню, найпотужніше відбувається розвиток комунікативної компетентності та комунікативної культури. Окрім того, інтерактивні технології спонукають студентів до творчо-пошукової діяльності, створюють освітню та розвивальну траєкторію

задля формування особистісних та професійних якостей, що в сучасному суспільстві є необхідні для гармонізування взаємних комунікативних дій [28, с. 41–42].

Українські науковці М. Білецька та В. Яшник досліджували питання формування комунікативної компетентності студентів філологічних спеціальностей. Вони підкреслюють важливість інтеграції комунікативних умінь у навчальні програми та використання інтерактивних форм та методів навчання, таких як дискусії, рольові ігри та дебати [17].

Використання інтерактивних методів допоможе студентам філологічних спеціальностей сформувати цілісне уявлення про майбутню професію та важливість культурологічного аспекту в їх професійній діяльності, що також сприятиме оволодінню необхідним набором умінь і навичок для підвищення рівня комунікативної культури майбутніх фахівців-філологів [81].

На переконання В. Кручек, для успішної реалізації формування комунікативних умінь студентів необхідно використовувати комплекс традиційних та інтерактивних форм та методів, зокрема: лекцій; підготовку та ведення занять студентами; участь студентів у конференціях; проведення тренінгів, тестування; методи переконання та навіювання (аутогенне тренування), наслідування, моделювання ситуацій, дискусії, бесіди, «мозковий штурм», ситуативно-рольові ігри; написання проєктів і вивчення та обговорення літератури, що стосується проблем спілкування [63].

Однією із інтерактивних форм у формуванні комунікативної культури майбутніх фахівців К. Галацин, А. Хом'як вважають міні-лекцію-діалог (діалог з аудиторією), що включає безпосередній контакт викладача з аудиторією. На їхню думку, така міні-лекція забезпечує суб'єкт-суб'єктну взаємодію студентів і викладача, а також здобувачів освіти між собою. Під час міні-лекції-діалогу дослідниці широко практикували діалоги оцінного характеру, організації яких сприяли такі прийоми «запуску» діалогу: «вкидання» суперечності (завдання-«пастки»), «оціни свої знання» («умію, не умію»), відкриті запитання, акцентування на способі дії (провокаційні запитання) тощо [32, с. 64]. Отже, таку міні-лекцію-

діалог варто використати у нашій методиці формування комунікативних умінь майбутніх філологів.

У процесі формування комунікативної культури майбутніх фахівців у процесі вивчення англійської доречними також є диспути та дискусії, симпозиуми, дебати, круглі столи, засідання експертної групи, форуми, «робота в групах», метод «асоціативний куш», «мозковий штурм», метод аналізу конкретних ситуацій тощо. Варто наголосити, що їх суттєвою ознакою є вміння аргументовано заперечувати, висловлювати власні думки та міркування, спростовувати хибні судження співрозмовника-опонента, що дозволяє відчувати себе повноцінним суб'єктом професійно спрямованої взаємодії [32, с. 160].

На думку А. Жукової, на заняттях з англійської мови доцільно використовувати інтерактивні форми і методи: дискусії, імітаційні та ділові ігри, метод аналізу конкретних ситуацій тощо. Дослідниця вважає, що ділові ігри надають можливість студентам «приміряти» різні способи поведінки, виконати різні ролі, швидко вирішити досить складні професійні ситуації. До переваг ділових ігор вона відносить швидке та легке входження у гру, формування умінь налагоджування контактів з різними людьми, досягати поставлених завдань комунікативної культури [41].

У своїх дослідженнях В. Стрілець надає перевагу застосуванню ІКТ у підготовці філолога, що забезпечує йому доступ до мовних і лінгвістичних ресурсів та інформації, покращує їх обробку, прискорює процес перекладу, сприяє співпраці між учасниками проєкту, забезпечує узгодженість і правильне форматування початкового тексту, а також підтримує викладачів і перекладачів-початківців у моніторингу, оцінюванні та обмірковуванні ефективності проєкту перекладу [125], тому надає можливість для оволодіння відповідними вміннями та навичками.

У працях С. Амеліна, Р. Тарасенко та Ю. Кажан використали доповнену реальність (AR), що належить до імерсивних технологій, для розвитку іншомовних умінь та навичок професійного спілкування германістів. Науковці доводять, що позитивний вплив використання AR полягає в активізації існуючих умінь і навичок іншомовного спілкування, що досягається двома різними шляхами. По-перше,

завдяки тому, що студент відчуває себе так, ніби перебуває в країні, мову якої вивчає, а отже виникає природна потреба говорити. По-друге, оскільки елементи доповненої реальності, такі як відео чи 3D-моделі, мають обмежену тривалість перегляду, це створює м'який тиск на студента, мотивуючи його активно долучатися до процесу мовлення. Водночас, результати проведеного дослідження дозволили визначити перелік переваг включення AR у освітній процес, до яких ними віднесено: засвоєння більшого обсягу нового лексичного матеріалу, яке пояснюється тим, що нові слова, зокрема специфічна термінологія, запам'ятовуються швидше, коли вони використовуються не окремо, а в контексті; швидше відбувається опанування нової лексики для збагачення лексичного запасу через паралельне представлення інформаційних кейсів і обраних об'єктів для вивчення; застосування AR-технологій, особливо у вигляді віртуальних турів у поєднанні з груповою роботою, сприяє формуванню іншомовних комунікативних умінь та навичок під час вивчення іноземної мови; AR-технологія дозволяє студенту навчатися у своєму власному темпі, відповідно засвоєння нових знань і набуття умінь відбувається на основі попереднього знання мови, рівень якого може бути різним, навіть у межах однієї академічної групи; професіоналізація вивчення іноземної мови шляхом інтеграції предметної термінології у відповідний мовний курс шляхом ілюстрації об'єктів доповненої реальності та їх елементів [121].

Використовуючи імерсивні технології у професійній підготовці філолога, В. Боса радить поєднувати їх з методом case-study. Безумовно, такі методи дозволяють візуалізувати, наприклад, мовні події та занурювати студентів у віртуальну або доповнену реальність, використовуючи слух і зір [21].

У свою чергу І. Зварич провела дослідження щодо використання симуляції з метою вдосконалення розмовних умінь та навичок і посиленню мотивації студентів до вивчення іноземної мови. Симуляція дозволяє створити інтерактивне середовище, де можна відтворювати різні сценарії, відстежувати взаємодії користувачів і спостерігати за результатами їхніх дій. Під час вивчення іноземних мов симуляції можуть створювати віртуальні мовні параметри, де студенти практикують розмову, взаємодіють із віртуальними персонажами чи ситуаціями та

отримують негайний зворотний зв'язок на основі їхніх дій і відповідей. Ключовим аспектом застосування симуляції є занурення студентів у комунікативну практику, що дозволяє їм отримати досвід подолання викликів, які виникають під час процесу навчання [127].

Як метод навчання симуляція – це безпечне середовище, в якому студенти намагаються впоратися з поставленими завданнями, подолати комунікативні невдачі в змодельованих ситуаціях професійно-орієнтованого спілкування [123]. Метод симуляції пропонує практичні можливості для вирішення труднощів спілкування шляхом застосування різних компенсаторних стратегій [122].

На переконання І. Зварич, компенсаторна стратегія передбачає дії, спрямовані на досягнення конкретних цілей і методів, у кінцевому підсумку усунення зривів спілкування, викликаних обмеженими мовними ресурсами. Водночас комунікативно-компенсаторні уміння стосуються здатності орієнтуватися в ситуаціях, коли не вистачає мовних ресурсів під час створення або розуміння іншомовних виразів. Окреслені вченою стратегії можуть бути кооперативними (коли співрозмовник допомагає у вирішенні проблеми), некооперативними (де студент вирішує проблему самостійно), лінгвістичними (компенсація прогалин у продукуванні мови) або паралінгвістичними (використання невербальної комунікації, наприклад жестів, міміка, інтонація чи візуальні засоби) [127].

Отже, аналіз наукової літератури свідчить про те, що існує безліч класифікацій технологій навчання з використанням різних критеріїв поділу. Розрізняють репродуктивні (орієнтовані на відтворення) та продуктивні (орієнтовані на розвиток особистості) технології навчання. Поширеною є диференціація, що пропонує всі інтерактивні технології поділити на дві групи: імітаційні та неімітаційні. Також серед інтерактивних технологій виокремлюють інтерактивні технології кооперативного навчання, інтерактивні технології колективного та колективно-групового навчання, технології ситуативного моделювання, технології обробки дискусійних питань.

У нашому дослідженні ми будемо послуговуватися інтерактивними технологіями, які найчастіше використовують сучасні науковці, звертаючись до

формування певних інтегративних якостей особистості. Серед них нами обрано проєкту, імітаційно-ігрову, тренінгову, контекстно-комунікативну.

Визначені технології, на наше переконання, сприятимуть формуванню комунікативних умінь у майбутніх філологів, створюючи середовище для відкритого обговорення навчальних проблем, поліпшуючи знання у професійній сфері та надаючи можливість ознайомитися з основними методами групової роботи. Вони також допоможуть сформувати комунікативну компетентність загалом, коригувати і формувати установки, необхідні для успішного спілкування, вирішення конфліктів, підвищення емоційної стійкості у складних ситуаціях.

У сучасних дослідженнях, як зарубіжних, так і українських науковців, присвячених професійній підготовці майбутніх філологів, так і формуванню комунікативної компетентності та комунікативних умінь у майбутніх фахівців, зокрема і філологів, зосереджується увага на використанні інтерактивних технологій: навчального проєктування, імітаційно-ігрової, тренінгового навчання та контекстно-комунікативного навчання; інтерактивних форм та методів: рольові ігри, симуляції, дискусії, дебати, «мозковий штурм», кооперативне навчання, проблемне навчання, кейс-метод тощо.

Висновки до розділу першого

1. Аналіз опрацьованих джерел свідчить про важливість підготовки майбутнього філолога для здійснення ним професійної діяльності, а комунікативні уміння є одними із ключових характеристик професіонала-філолога. Дослідники наголошують на важливості комунікативних умінь, як таких, що сприяють підвищенню рівня мовної підготовки студентів, формуванню їхньої професійної ідентичності та готовності до роботи в сучасному освітньому просторі. Водночас, варто підкреслити, що комунікативні уміння тісно пов'язані з лінгвістичними знаннями філолога.

Філолог – це висококваліфікований фахівець, носій мовної особистості, що володіє умінням ефективного спілкування, глибокими знаннями з мовознавства, літературознавства, культурології та інших суміжних дисциплін, уміє аналізувати

мовні явища, створювати та інтерпретувати тексти, вивчає історію та розвиток мов, здійснює комплексні дослідження мови, як системи знаків та як інструменту мислення і спілкування; займається викладанням мов та літератур, передаючи свої знання іншим, а також бере участь у розробці та впровадженні сучасних освітніх технологій.

2. Аналіз різних підходів до визначення поняття «комунікативні уміння» дає підставу зробити висновок, що зазначена дефініція використовується різними авторами як у широкому, так і в більш вузькому значенні. У широкому трактуванні дефініція «комунікативні здібності» є за своїм змістовним полем тотожною поняттю «комунікативні компетенції» («комунікативна компетентність»). У більш вузькому розумінні комунікативні уміння відрізняються від комунікативних навичок. Співвідношення останніх двох дефініцій є доволі складним, оскільки вони, з одного боку, поділяють змістовне поле комунікативної компетентності або комплексом комунікативних компетенцій, а з іншого – можуть розглядатись, як окремі складові (комунікативні навички) та (комунікативні уміння) в структурі комунікативної компетентності.

Сформульовано власне визначення поняття «комунікативні уміння» як усвідомлений процес та надбудова над комплексом комунікативних знань і навичок, що набувається особистістю в процесі вдосконалення власних комунікаційних практик які ґрунтуються на принципах гнучкої адаптації та підвищення їх продуктивності й ефективності. Комунікативні уміння є складником комунікативної компетентності.

Комунікативні уміння у майбутніх філологів – це професійні уміння, за допомогою яких реалізуються ключові складники педагогічної комунікації, що передбачає наявність лінгвістичних знань і засобів синтаксичної організації тексту під час здійснення комунікативного акту у процесі професійної взаємодії.

У результаті теоретичного аналізу була сформована структура комунікативних умінь у майбутніх філологів, що включає: мотиваційно-ціннісний (передбачає сукупність мотиваційно-ціннісних потреб студента-філолога в комунікативній діяльності); інформаційний (передбачає, що майбутній філолог здійснює активний

обмін діловою інформацією, що спрямовується у професійному напрямі); поведінковий (передбачає, що студент-філолог стимулює спілкування, регулює власну комунікативну поведінку); операційно-діяльнісний (передбачає, що протягом навчання у виші майбутній філолог опановує комунікативні методи та прийоми) компоненти комунікативних умінь майбутніх філологів.

3. Формування комунікативних умінь у майбутніх філологів – це свідомий та творчий процес удосконалення комунікативних умінь для ефективного й дієвого спілкування під час фахової підготовки шляхом їх кількісних і якісних перетворень від нижчого до вищого рівнів сформованості, що ґрунтується на активному використанні засобів інтерактивних технологій та передбачає активну мовленнєву, репродуктивну, емоційну взаємодію суб'єктів освітнього процесу

Аналізуючи поняття «інтерактивного методу» й «інтерактивної технології», можна зробити висновок, що інтерактивний метод є специфічною технікою навчання, яка зосереджена на активному залученні студентів до освітнього процесу через взаємодію, обговорення і практичні завдання. Натомість інтерактивна технологія охоплює більш широкий спектр інструментів і підходів, включаючи ці методи, а також інші ресурси, що підтримують і стимулюють активну освітню діяльність. Інтерактивні технології представляють собою комплексний підхід до організації навчання, впроваджуючи різноманітні методи і засоби для підвищення якості навчання, формування комунікативних умінь і створення позитивного середовища для взаємодії між студентами.

Після аналізу та узагальнення результатів попередніх досліджень учених було сформульовано авторське визначення поняття «інтерактивна технологія навчання», що є сукупністю педагогічних методів та прийомів, які базуються на активній взаємодії між учасниками освітнього процесу, спрямованій на спільне вирішення завдань через діалог, обговорення, імітацію реальних ситуацій та співпрацю. Вона забезпечує індивідуалізацію та диференціацію навчання, сприяє формуванню комунікативних, критичних та творчих умінь студентів, створює умови для активного залучення кожного учасника до процесу навчання, підвищуючи його мотивацію та результативність.

Аналіз наукової літератури свідчить про те, що існує безліч класифікацій технологій навчання з використанням різних критеріїв поділу. Розрізняють репродуктивні (орієнтовані на відтворення) та продуктивні (орієнтовані на розвиток особистості) технології навчання. Поширеною є диференціація, що пропонує всі інтерактивні технології поділити на дві групи: імітаційні та неімітаційні. Також серед інтерактивних технологій виокремлюють інтерактивні технології кооперативного навчання, інтерактивні технології колективного та колективно-групового навчання, технології ситуативного моделювання, технології обробки дискусійних питань. Ефективними інтерактивними технологіями також є проєктні, тренінгові, технологія контекстного навчання, інформаційно-комунікаційні.

Розкриття практики формування комунікативних умінь у майбутніх філологів дозволяє дійти висновку, що використання інтерактивних технологій у підготовці майбутніх фахівців зумовлюється їх сутністю, а саме тим, що освітній процес відбувається за постійної, активної взаємодії всіх суб'єктів навчання, їхнього усвідомлення здійснюваного, рефлексії щодо того, що вони знають, уміють. Технології інтерактивного навчання дозволяють створити сприятливі умови для моделювання фахових ситуацій, застосування рольових ігор, симуляцій, спільну підготовку проєктів та вирішення різного роду проблеми на підґрунті аналізу певної ситуації чи обставин у контексті професійного навчання.

Домінантними педагогічними технологіями під час формування комунікативних умінь у майбутніх філологів вважаємо: навчального проєктування (сприяє набуттю умінь і навичок планування, організації та комунікації під час реалізації проєктів), імітаційно-ігрову (сприяє набуттю практичних комунікативних умінь через моделювання реальних ситуацій), тренінгового навчання (дозволяє сформувати адаптивність і впевненість у комунікації) та контекстно-комунікативну (сприяє формуванню умінь адаптувати комунікацію до різних ситуацій та культурних контекстів, забезпечуючи ефективну взаємодію у професійному та міжкультурному середовищі).

Список використаних джерел у розділі першому

1. Абаїмова О. В. Семантико-синтаксичні та інтонаційні особливості монологу в діалогічній мові англійської художньої прози: автореф. дис. канд. філол. наук: 10.02.04. Одеса: ОГУ, 1998. 19 с.
2. Айзенбарт М. М. Сутність поняття «соціально-комунікативна компетенція» в сучасній науковій парадигмі. *Молодий вчений*. 2017. № 4.3 (44.3). С. 1–4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_4 (дата звернення: 04.04.2023).
3. Амеліна С. М. Тренінги з розвитку умінь та навичок діалогічного спілкування. Дніпропетровськ: Пороги, 2005. 73 с.
4. Амеліна С. М. Теоретико-методичні основи формування культури професійного спілкування студентів вищих аграрних навчальних закладів : автореф. дис. ... д-ра пед. наук.: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Харків, 2008. 40 с.
5. Амеліна С. М. Теоретико-методичні основи формування культури професійного спілкування студентів вищих аграрних навчальних закладів: дис. ... д-ра пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Запоріжжя, 2008. 575 с.
6. Амеліна С. М. Розвиток комунікативних умінь майбутніх учителів іноземних мов у вищих навчальних закладах. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2017. №. 53. С. 437–443.
7. Андрієвська В. В., Бойко С. Т., Ботіна Л. Й., Виноградова О. В. Методологічні проблеми трансформації комунікативної компетентності психолога в інформаційному суспільстві: монографія. Київ–Кіровоград: ТОВ «Імекс-ЛТД», 2014. 226 с.
8. Афонченко М. Інноваційні технології у професійній підготовці майбутніх вчителів іноземної мови. *Вісник науки та освіти*. 2023. № 10 (16). [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-10\(16\)-343-352](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-10(16)-343-352) (дата звернення: 25.01.2024).
9. Бабій Г. Професійне спілкування інженера з програмного забезпечення: дефінітивний аналіз. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Педагогіка і*

психологія. 2012. № 37 (1). С. 230–236. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/pspo_2012_37\(1\)__44](http://nbuv.gov.ua/UJRN/pspo_2012_37(1)__44) (дата звернення: 09.03.2024).

10. Бахов І. С. Субтитрування у перекладі як інструмент формування професійної ідентичності перекладачів в умовах глобалізації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2019. №38(1). С.122–127. URL: http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v38/part_1/32.pdf (дата звернення: 03.12.2023).

11. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. Київ: Акад., 2004. 343 с. URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0009736> (дата звернення: 22.10.2021).

12. Бацевич Ф. С.. Словник термінів міжкультурної комунікації. М-во освіти і науки України, Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Київ: Довіра, 2007. 205 с.

13. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ: Академія , 2009. 361 с.

14. Бацевич Ф. С. Вступ до лінгвістичної прагматики: підруч. Київ: ВЦ «Академія», 2011. 304 с.

15. Берестецька Н. В. Формування перекладацької компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників. *Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності*. 2011. № 5(2). С. 37-41. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vldubzh_2011_5\(2\)__8](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vldubzh_2011_5(2)__8). (дата звернення: 03.08.2023).

16. Беляк О. М. Розкриття сутності поняття «професійно значущі якості майбутнього вчителя-філолога» в психолого-педагогічних дослідженнях. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр.* 2009. Вип. 3 (56). С. 52–58.

17. Білецька М., Яшник В. Розвиток комунікативної компетентності студентів філологічних спеціальностей. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2020. 2(3). С. 45–56.

18. Бондар С. П. Перспективні педагогічні технології в шкільній освіті: навч. посібник. Ред.-вид. центр «Тетіс». Рівне. 2003. 200 с.

19. Бондаренко Ю., Литвинова О. Впровадження технологій критичного мислення у навчальний процес. *Науковий вісник Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. 2019. 4(2). С. 67–78.
20. Борецька Г. Е. Сучасні технології формування англомовної компетенції говоріння в учнів основної і старшої школи. *Іноземні мови*. 2010. № 2 . С. 23–26.
21. Боса В. П. Використання імерсивних методів навчання та кейс-методу в професійній підготовці філологів. *Науковий журнал «Інноваційна педагогіка»*. 2020. Т. 1, № 29. С. 43–47.
22. Боса В. Концепт «комунікація» в контексті використання інформаційних технологій підготовки філологів. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2023. № 11(17). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-11\(17\)-792-803](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-11(17)-792-803) (дата звернення: 29.05.2024).
23. Василенко М. П. Формування професійно-комунікативних умінь студентів філологічних факультетів: автореф. дис. ... пед. наук: спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська мова)». Київ, 2008. 20 с.
24. Васюк О. В., Виговська С. В. Сучасні підходи до трактування поняття «педагогічна технологія». *Вісник національного університету оборони України*. 2011. №6 (25). С. 5–9.
25. Васюк О. Теорія і методика формування професійної спрямованості майбутніх соціальних педагогів у вищих аграрних навчальних закладах: дис. ... д-ра пед. наук: спец: 13.00.04: теорія і методика професійної освіти. Київ, 2015. 497 с.
26. Васютинська Є. А. Формування комунікативних навичок майбутнього фахівця. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2024. № 213. С. 401–405. URL: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2024-1-213-401-405> (дата звернення: 12.06.2024).
27. Васянович Г., Логвиненко В. Використання інтерактивних методів навчання в процесі підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*. 2023. Т. 68. С. 85–93. URL: <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2023-68-85-93> (дата звернення: 08.02.2024).

28. Виноградова Т. І. Порівняльний аналіз традиційного та інтерактивного видів навчання. *Філософські обрії сьогодення: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*, м. Херсон, 2019 р. Херсонський державний аграрно-економічний університет, 2019. С. 40–44.

29. Волкова Н.П. Професійно-педагогічна комунікація: навчальний посібник. Київ: ВЦ «Академія», 2006. 256 с.

30. Волкова Н. П. Інтерактивні технології навчання у вищій школі: навч.-метод. посіб. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2018. 360 с.

31. Воронкова В. Г., Беліченко А. Г., Мельник В. В., Ажажа М. А. Етика ділового спілкування: навч. посіб. Львів: Магнолія. 2006. Т. 2017. С. 141–145.

32. Галацин К., Хом'як А. Інтерактивні технології формування комунікативної культури майбутніх фахівців у процесі вивчення англійської мови: навч.-метод. посіб. Луцьк: Вежа-Друк, 2019. 160 с.

33. Герлянд Т. М. Теоретичні і методичні основи загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Київ, 2021. 585 с.

34. Гончарук В.А., Подлевська Н.В., Живолуп В.І., Професійна комунікативна компетентність у системі фахової підготовки майбутніх філологів. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Вип. 1, № 194. С. 89–94. URL: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2021-1-194-89-94> (дата звернення: 05.02.2024).

35. Гула Л. Впровадження інтерактивних технологій у вищих навчальних закладах. *La science et la technologie à l'ère de la société de l'information*: зб. наук. пр. «ΛΟΓΟΣ» матеріалів конф. наук. та міжнар. практика (м. Бордо, 3 берез. 2019 р.) Бордо. Франція, 2019. С. 41–44.

36. Гунько О. В. Тексти «нової природи» як засіб формування soft skills у другокласників на уроках мовно-літературної освітньої галузі: кваліфікаційна робота. Кривий Ріг: КДПУ, 2021. 116 с.

37. Гуралюк А. Г. Інформаційна, комунікаційна та комунікативна компетентності у підвищенні кваліфікації керівника навчального закладу. URL:

http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/metod_upr_osvit/v_5/10.pdf (дата звернення: 09.07.2024).

38. Денищич Т. А. Комунікативні вміння як компонент професійно комунікативної компетентності майбутніх фахівців. *Педагогічні науки: зб. наук. пр.* 2010. № 55. С. 252–257. URL: <https://ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/article/view/403> (дата звернення: 04.02.2022).

39. Довгань Л. Сучасні підходи та тенденції професійної підготовки майбутніх філологів-перекладачів у системі вищої освіти. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*. 2023. Т. 69. С. 152–163. URL: <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2023-69-152-163> (дата звернення: 02.01.2024).

40. Єрмоленко А. Інтерактивні технології навчання: електронний навчальний курс. Біла Церква: БІНПО, 2022. 37 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/731177/1/Інтерактивні_технології_навчання_ЕНК.pdf (дата звернення: 12.09.2023).

41. Жукова А. Р. Інтерактивні технології формування комунікативної культури майбутніх фахівців у процесі вивчення англійської мови. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: Серія «Філологія»*. 2024. 21 (89). С. 186–189. URL: <https://journals.oa.edu.ua/Philology/article/view/4087> (дата звернення 30.07.2024).

42. Задільська Г. Сучасні педагогічні технології формування англійської мовної компетенції говоріння у студентів мовних спеціальностей ЗВО. *Молодь і ринок*. 2018. Вип. 8. С. 81–84. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2018.141877> (дата звернення: 02.02.2022).

43. Зайцева В. В., Яремчук Н. С. Культура професійного спілкування. *Вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2019. Т. 3, № 42. С. 121–123. URL: <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2019.42.3.27> (дата звернення: 19.05.2022)

44. Зимовець О. А. Формування професійно-комунікативних умінь майбутніх учителів гуманітарних дисциплін засобами інформаційно-комунікаційних технологій (на прикладі вчителя іноземних мов). *Вісник Житомирського*

державного університету. Випуск 53. Педагогічні науки 2010. С. 121–126. URL: http://eprints.zu.edu.ua/4608/1/vip_53_24.pdf (дата звернення: 04.03.2023).

45. Ісаєва О., Шайнер Г. Гуманітарний розвиток студентів як складова системи вищої освіти. *Молодь і ринок*. 2021. № 10 (196). С. 58–62. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2021.248353> (дата звернення: 07.03.2022).

46. Каменєва Т. В. Комунікативні вміння як складова професійного мовлення психолога. *Проблеми сучасної психології: зб. наук. пр.* 2019. (15). С. 221–228. URL: <http://dvs.khpi.edu.ua/index.php/2227-6246/article/view/160660> (дата звернення: 14.05.2022).

47. Каплінський В. В., Хорунжевський Л. Є. Специфіка і структура комунікативних умінь як інструменту виховного впливу. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*. 2011. (34). С. 64–68. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_pp_2011_34_16 (дата звернення: 27.08.2023).

48. Каткова, Т. А., Варіна, Г. Б. Розвиток комунікативних умінь студентів психологічних спеціальностей під час навчання у ВНЗ. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки*. 2017. (5 (2)). С. 38–43. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/513081> (дата звернення: 20.10.2022).

49. Кекош М.Л. Комунікативна поведінка вчителя на уроках іноземної мови. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Серія 5. Вип. 61. 2018. С. 106–109. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/23687> (дата звернення: 20.10.2022).

50. Кліш П. А., Хом'як А. П. Комунікативні вміння й навички як важлива складова професіоналізму педагога. *Педагогічний пошук*. 2017. № 3. С. 15–17. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pedp_2017_3_6 (дата звернення: 25.06.2022).

51. Кметь І., Щепанська Х., Дуда Л. Українська мова за професійним спрямуванням у формуванні мовнокомунікативної компетенції філолога – викладача української мови як іноземної. *Теорія і практика викладання української мови як*

іноземної. 2021. № 15. С. 172–179. URL: <https://doi.org/10.30970/ufl.2021.15.3294> (дата звернення: 02.07.2023).

52. Ковтун О.В. Теоретичні аспекти поняття «загально мовленнєві уміння». *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського (зб. наук. праць)*. Одеса: ПНПУ ім. К.Д. Ушинського, 2010. Вип. 11–12. С. 200–209. URL: <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/11871> (дата звернення: 09.08.2023)

53. Кожем'яко Н. Інтерактивні методи формування комунікативної компетентності майбутніх молодших спеціалістів з правознавства у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2015. Вип. 44. С. 51–57. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PVSSh_2015_44_11 (дата звернення: 20.11.2022).

54. Козій О. Розвиток комунікативних навичок майбутніх учителів музичного мистецтва при вивченні диригентсько-хорових дисциплін в умовах змішаного навчання. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський зб. наук. пр. молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2024. Т. 71, № 2. С. 264–268. URL: http://www.apfn-journal.in.ua/archive/71_2024/part_2/71-2_2024.pdf#page=264 (дата звернення: 02.04.2022).

55. Коломієць Н. Професійне зростання викладача вищої школи: реалії та орієнтири. *Problems of Modern Teacher Training*. 2020. № 1 (21). С. 164–169. URL: [https://doi.org/10.31499/2307-4914.1\(21\).2020.210941](https://doi.org/10.31499/2307-4914.1(21).2020.210941) (дата звернення: 04.12.2023).

56. Комар О. А. Інтерактивні технології у ВНЗ. 2017 (6). С. 2–4. URL: https://dspace.udpu.edu.ua/1/interaktivni-tehn_VNZ.pdf (дата звернення: 10.09.2022).

57. Корніяка О. Комунікативні засоби психологічного супроводу професійного самоздійснення викладача. *Psycholinguistics in a Modern World*. 2020. № 15. С. 132–136. URL: <https://doi.org/10.31470/10.31470/2706-7904-2020-15-132-136> (дата звернення: 04.12.2023).

58. Коробко Т. О., Дзинглюк О. С. Розробка інноваційних методів формування комунікативних умінь студентів закладів вищої освіти транспортної галузі.

Академічні візії. 2023. № 23. С. 1–8. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.8401608> (дата звернення: 08.10.2023).

59. Костюк Т. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у формуванні комунікативних навичок. *Педагогіка і психологія*. 2021. 6 (1). С. 23–34.

60. Косяк Н. Інтерактивне навчання як інноваційне педагогічне явище. *Відкритий урок: розробки, технології, досвід*. 2013. № 7/8. С. 34–40.

61. Кривонос О. Б. Організація соціально-педагогічної адаптації студентів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2017. № 7 (71). С. 69–79. URL: <https://doi.org/10.24139/2312-5993/2017.07/069-079> (дата звернення: 01.08.2023).

62. Крутій К. Л. Формування ключових компетенцій у дітей дошкільного віку в умовах полілінгвальності: конспекти занять із навчання української мови і розвитку мовлення дітей середнього дошкільного віку. Запоріжжя: ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2007. 256 с.

63. Кручек В. А. Формування комунікативних умінь студентів вищих аграрних закладів освіти в процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2004. 199 с.

64. Курочка А. О., Солодовник Т. О. Формування комунікативних умінь у майбутніх психологів. *Психологічний інструментарій розвитку лідерського потенціалу сучасної молоді: теорія і практика: матеріали 5-ї Міжнар. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених* (м. Харків, 17 жовтня 2019 р.). Харків: НТУ «ХПІ», 2019. С. 51–53.

65. Кучерук О. А., Грибан Г. В. Розвиток креативності у структурі методичної компетентності майбутнього вчителя української мови. *Педагогічний дискурс*. 2008. Вип. 3. С. 112–116. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/peddysk_2008_3_26 (режим доступу: 20.10.2023).

66. Лисак Г. О., Мартинюк О. В. Культура мовлення як якісний показник професійної культури майбутнього вчителя-філолога. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. 2015. Вип. 9. С. 104–108. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apftp_2015_9_24 (дата звернення: 20.10.2022)

67. Лозова В. І., Троцько Г. В. Теоретичні основи виховання і навчання: навч. посіб. 2-ге вид., випр. і доп. Харків: ОВС, 2002. 400 с.

68. Люта А. В. Сучасні методи вивчення іноземних мов. *Держава та регіони. Сер.: Гуманітарні науки*. 2012. Вип. 2. С. 98–106.

69. Мазепова О.В. Еволюція поняття «мовна особистість» у сучасних лінгвістичних дослідженнях. *Мовні і концептуальні картини світу*. 2014. Вип. 48. С. 274–286. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mikks_2014_48_27 (дата звернення: 10.08.2023).

70. Максименко І. Г., Шепеленко Т.Л. Теоретико-методичні засади формування комунікативних умінь студентів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін. URL: <https://bit.ly/3LvsGwc> (дата звернення: 22.02.22).

71. Максименко Л. О. Зарубіжний досвід організації підготовки перекладачів на сучасному етапі розвитку вищої освіти. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. 2015. Вип. 131. С. 74–78. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2015_131_19 (дата звернення: 20.07.2023).

72. Малецька І. В. Система вмінь у контексті мовнокомунікативної компетенції майбутніх філологів. *Актуальні проблеми психології: зб. наук. пр. Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Том. VI: Психологія обдарованості*. Вип. 11. Київ-Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. С. 174–180

73. Мартинчук І. І. Дидактика історії та управління освітою: навчально-методичний посібник для студентів ОП «Публічна історія». Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2021. 147 с.

74. Мирошниченко В. Н. Професійна підготовка майбутніх філологів засобами інтерактивних технологій. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2017. 58. 283 с.

75. Нагаєв В. М. Педагогіка вищої школи: Навчальний посібник. Харків: «Стильна типографія», 2019. 267 с.

76. Любашенко О. В. Розвиток прагматичної компетентності студентів у професійному англійському мовленні за допомогою тактик латерального мислення. *Наукові записки ВДПУ імені Михайла Коцюбинського. Секція: Педагогіка і*

психологія. 2019. Т. 208, № 57. С. 113–119. URL: <https://doi.org/10.31652/2415-7872-2019-57-113-119> (дата звернення: 18.10.2023).

77. Окуневич Т. Г. Формування образності мовлення студентів-філологів у процесі професійної підготовки. *Науковий вісник Донбасу*. 2012. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2012_2_7 (дата звернення: 12.04.2023).

78. Онищук А. С. Інтерактивне навчання як запорука якісної професійної підготовки перекладачів. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2017. Вип. 1. С. 193–196. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuupred_2017_1_52. (дата звернення: 06.06.2023)

79. Осадченко І. І. Категоріальна розмежованість понять «технологія навчання» та «методика навчання». *Наука і освіта*. 2010. №8. С. 102–108.

80. Остапенко Н. М. Теорія і практика формування лінгводидактичних компетентностей у студентів філологічних факультетів ВНЗ. Черкаси: видавець Чабаненко Ю., 2008. 330 с.

81. Павлович М. Г. Використання інтерактивних технологій у підготовці майбутніх перекладачів як запорука успішної міжкультурної взаємодії. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія: Педагогіка і психологія*. 2024. № 1. С. 178–184.

82. Панасенко Е, Черепова Ю. Розвиток комунікативних здібностей майбутніх учителів-філологів: психолого-педагогічний аспект *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. Слов'янськ 2017. Вип. 5, Ч. 2. С. 88.

83. Пахомова Т. О., Сенченко Я. С. Формування англомовної комунікативної компетентності студентів-філологів в умовах лінгвосоціокультурного підходу. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2013. № 1 (5). С. 59–64.

84. Пентилюк, М. І. Рідномовний аспект підготовки майбутніх учителів-словесників. *Наукові записки Національного університету Острозька академія. Серія: Психологія і педагогіка*. 2014. 29. С. 86–89.

85. Пентилюк М. І. Мовна особистість майбутнього вчителя-словесника в контексті професійної підготовки. *Збірник наукових праць Уманського державного*

педагогічного університету. 2014. (2). С. 290–297. URL: <https://doi.org/10.31499/2307-4906.2.2014.197244> (дата звернення: 17.04.2024).

86. Пироженко Т. О. Комунікативно-мовленнєвий розвиток дитини: Монографія: ТОВ «Нора-прінт», 2002. 309 с.

87. Пляка Л. В. Психологічні особливості формування комунікативних здібностей у майбутніх провізорів. URL: <https://bit.ly/3KgZ4BE> (дата звернення: 22.02.22).

88. Подлевська Н.В. Мовна особистість філолога-перекладача у міжкультурній комунікації. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства: зб. наук. пр.* Хмельницький: ХНУ, 2019. Вип. 18. С. 48-53

89. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід. Київ, 2002. 135 с.

90. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ: А.С.К., 2004. 192 с.

91. Пометун О. І., Комар О. А. Підготовка вчителів початкових класів: інтерактивні технології у ВНЗ. Умань: РВЦ «Софія», 2007. С. 18–21.

92. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. № 1341. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення: 17.04.2023).

93. Птушка А. Культура професійного спілкування фахівця-філолога з представниками англomовних країн. *Вісник науки та освіти*. 2023. №. 4 (10). С. 157–168.

94. Ранюк О. Розвиток риторичних умінь майбутніх філологів у процесі навчання польської мови: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2020. 372 с.

95. Рубінська, Б. Про підходи до відбору компетенцій філолога. *Міжнародний філологічний часопис*. 2020. Вип. 3 (11). С. 137–142. URL: <https://doi.org/10.31548/philolog2020.03.023> (дата звернення: 09.05.2023).

96. Руда Г. С. Предметна фоностилістична компетентність учителя-філолога. *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2018.

Вип. 6. С. 20–25. URL: <http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/6/6.pdf> (дата звернення: 14.03.2023).

97. Савенкова, Л. О. Система комунікативних умінь викладача. *Наукові праці*, 2002. 24. С. 7–14. URL: <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/naukpraci/pedagogika/2002/24-11-1.pdf> (дата звернення: 11.02.2022).

98. Савенкова Л.О. Професійне спілкування менеджера: структура, функції, генезис. *Наукові праці*. Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2005. Вип. 29. Педагогічні науки. Т. 42. 184 с.

99. Савка І. Структура підготовки майбутніх перекладачів у закладах вищої освіти на засадах інтеграції. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2021. № 4 (108). С. 220–231. URL: <https://doi.org/10.24139/2312-5993/2021.04/220-231> (дата звернення: 19.10.2022).

100. Сагач Г.М. Формування комунікативних умінь студентів економічного університету в процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Інститут педагогіки і психології професійної освіти. Ужгород, 1999. 12 с.

101. Семенов О. М. Професійна підготовка майбутніх учителів української мови і літератури: монографія. Суми: ВВП «Мрія-1» ТОВ, 2005. 404 с.

102. Сергієнко Т. В. Формування навичок фахової медичної комунікації в іноземних студентів медичних університетів: дис. ... д-ра філософії в галузі педагогіки: 011. Київ, 2021. 364 с.

103. Симоненко Т. В. Реалізація компетентнісного підходу у процесі формування мовної особистості учителя-словесника. *Вісник Прикарпатського національного університету. Серія: Педагогіка*. Вип. 49: у 2-х ч. 2013. С. 348–353.

104. Собченко Т., Федоренко В. Використання сучасних інтерактивних технологій у професійній підготовці філологів. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2023. Т. 24, № 2. С. 142–151. URL: [https://doi.org/10.35387/od.2\(24\).2023.142-151](https://doi.org/10.35387/od.2(24).2023.142-151) (дата звернення: 14.03.2024).

105. Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 03 Гуманітарні науки, спеціальність 035 «Філологія» від 20 червня 2019 р.

URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishchaosvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/035-Filolohiya-bakalavr.28.07-1.pdf> (дата звернення: 11.02.2023).

106. Столяренко О. В. Виховання культури толерантних взаємин у студентської молоді: навч.-метод. посіб. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. 248 с.

107. Тимченко С. Педагогічні умови формування комунікативних умінь майбутніх диспетчерів управління повітряним рухом у процесі вивчення професійно орієнтованих дисциплін. *Витоки педагогічної майстерності. Серія: Педагогічні науки*. 2012. Вип. 10. С. 285–290. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vpm_2012_10_62 (дата звернення: 04.12.2022).

108. Тригуб Л. П., Власенко І. В. Комунікативні навички та вміння для ефективного вивчення англійської мови самостійно. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2019. № 40. Т. 2. С. 137–140. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_filol_2019_40\(2\)__33](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_filol_2019_40(2)__33) (дата звернення: 05.06.2022)

109. Тур О. М. Теоретичні і методичні засади формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців із документознавства та інформаційної діяльності в процесі професійної підготовки: дис. ... д-ра пед. н.: спец: 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» (015 – професійна освіта). Харків, 2019. 511 с.

110. Удалова, О. Формування комунікативних умінь студентів у процесі професійної підготовки. *Нові технології навчання*. 2020. № 94. С. 326–331. URL: <http://journal.org.ua/index.php/ntn/article/view/51> (дата звернення: 20.12.2021)

111. Уліщенко, А. Особистісні якості викладача-філолога як чинник фахової самореалізації. *Intercultural Communication*. 2018. Вип 1. 1, №4. С. 114–127. URL: <https://dspace.nuft.edu.ua/handle/123456789/39366> (дата звернення: 10.08.2023).

112. Филипська В. І. Створення психологічного комфорту через зворотний зв'язок у системі дистанційного навчання іноземним мовам. *Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України: зб. наук. пр. V Міжнародної наук.-практ. конф.* (м. Харків, 29 травня 2020). Харків, 2020. С. 274–276. URL: http://univd.edu.ua/general/publishing/konf/29_05_2020/pdf/101.pdf (дата звернення: 20.10.2023).

113. Філософський енциклопедичний словник НАН України. Київ: Абрис, 2002. С.338. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskyi_entsyklopedychnyi_slovyk.pdf (дата звернення: 15.06.2022).

114. Ходанич Л. П., Палько Т. В. Короткий словник термінів для професійного мовлення вчителя 2018 рік. Збірка термінів. URL: <https://urlis.net/c20nf62o> (дата звернення: 10.12.2023).

115. Шварп Н. В. Науменко Н. В. Формування комунікативної культури магістрів освітніх, педагогічних наук у процесі професійної підготовки. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 70, Т. 4. С. 211–215. URL: <http://dspace.nuph.edu.ua/handle/123456789/26102> (дата звернення: 20.10.2023)

116. Шульжук Н. В. Прагмалінгвістика у системі підготовки філолога. *Сучасні тенденції та концептуальні шляхи розвитку освіти і педагогіки: зб. наук. пр. матеріалів II Міжнарод. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Київ, 27 січня 2021 р.)*. Київ, 2021. С. 303.

117. Юрійчук Н. Д. Професійна підготовка майбутнього вчителя української мови та літератури в умовах модернізації вищої освіти в Україні. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. 2016. № 137. С. 80–82. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2016_137_21 (дата звернення: 03.06.2024).

118. Юрійчук Н. Д. Комунікативна компетентність як одна з складових професійної компетентності майбутнього вчителя-філолога. *Теоретична і дидактична філологія. Серія «Педагогіка»*. 2020. Вип. 31. С. 188–195.

119. Якимович Т., Лехновська Т. Методика формування комунікативних умінь майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти. *Молодий вчений*. 2021. № 12 (100). С. 174–177. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-12-100-37> (дата звернення: 03.10.2023).

120. Янишин О. К. Формування комунікативних умінь майбутніх документознавців засобами медіаосвітніх технологій: дис. ... канд. пед. наук: спец:13.00.04. Київ, 2011. 289 с.

121. Amelina, Svitlana & Tarasenko, Rostyslav & Kazhan, Yuliya. (2024). Augmented reality technology in learning German as a foreign language: technological and didactic aspects. CTE Workshop Proceedings. 11. 10.55056/cte.687.

122. Chernikova O, Stadler M, Heitzmann N, et al. (2021). Simulation-based learning in higher education: A meta-analysis on adapting instructional support. In: Proceedings of the 15th International Conference of the Learning Sciences-ICLS 2021; 8–11 June 2021; Bochum, Germany.

123. Hallinger P, Wang R (2020). The evolution of simulation-based learning across the disciplines, 1965–2018: A science map of the literature. *Simulation & Gaming* 51(1): 9–32. doi: 10.1177/1046878119888246

124. Percival E, Ellington H. A. (1984) *Handbook of Educational Technology* London; N.Y., p.12

125. Strilets, V. (2022). ICT-based translation strategies of prospective scientific and technical translators. *International Journal of Philology*, 26(4), 73-82. [https://doi.org/10.31548/philolog13\(4_2\).2022.008](https://doi.org/10.31548/philolog13(4_2).2022.008)

126. Vasyuk O. (2016) The project-based technology in the future social teacher professional orientation methodology. *Професійна освіта: методологія, теорія та технології: зб. наук. праць*, (3). 27-3.

127. Zvarych, Iryna & Tonkonoh, Iryna & Bopko, Ihor & Melnychuk, Serhii & Mehela, Kateryna & Shyrmova, Tetiana. (2023). The effectiveness of using simulation in learning a foreign language. *Forum for Linguistic Studies*. 5. 1916. 10.59400/fls.v5i3.1916.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ У МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

2.1. Педагогічні умови формування комунікативних умінь у майбутніх філологів засобами інтерактивних технологій

Формування комунікативних умінь має не лише теоретичне, а й практичне значення. Від того, чи ефективно людина може спілкуватися, залежить її успіх у навчанні, кар'єрі та особистому житті. Саме тому необхідно володіти сучасними знаннями про те, як організувати освітній процес таким чином, щоб сприяти формуванню комунікативних умінь.

Для успішної реалізації педагогічних умов формування комунікативних умінь у майбутніх філологів необхідно ретельно розробляти педагогічні стратегії. У такий спосіб підкреслюється важливість застосування певних принципів, які відповідають нормам організації змісту, методології процесу формування комунікативних умінь. Дотримання принципів, як загальнопедагогічних, так і специфічних, передбачає, що викладачі можуть створити оптимальне освітнє середовище, яке має на меті формування комунікативних умінь.

Під *принципами формування комунікативних умінь* у майбутніх філологів розумітимемо нормативні положення, вимоги до організації та здійснення процесу формування комунікативних умінь, які визначають відповідні педагогічні технології, зокрема інтерактивні. Відображаючи один істотний аспект процесу формування комунікативних умінь, принцип є основою для формулювання педагогічних умов, які конкретизують його, йому підпорядковуються і сприяють його реалізації.

Загалом, принципи поділяють на загальнопедагогічні та специфічні. Взаємодіючи в комплексі, вони є підґрунтям створення педагогічних умов та спрямовують освітній процес, забезпечуючи його когерентність та послідовність. Передусім, зупинимося на основних загальнопедагогічних принципах у контексті їх можливостей щодо формування комунікативних умінь у майбутніх філологів.

Принцип *науковості* передбачає, що освітній процес повинен відповідати останнім закріпленим у науці положенням, забезпечувати візуалізацію та моделювання мовних процесів, таких як звукоутворення, граматична будова речення, семантичні відношення між словами, щоб сприяти глибокому розумінню мовної системи та її функціонування з урахуванням формування комунікативних умінь. Реалізація принципу має відбуватися з дотриманням наступних вимог:

- систематичне оновлення навчального матеріалу згідно з останніми науковими досягненнями лінгвістики та мовознавства;
- створення умов для формування критичного мислення студентів шляхом аналізу різноманітних лінгвістичних теорій та концепцій;
- інтеграція наукових методів дослідження в освітній процес з метою стимулювання студентів до самостійного наукового пошуку.

Принцип *забезпечення систематичної та логічної послідовності* в опануванні навчального матеріалу передбачає, що освітній процес повинен бути організований таким чином, щоб нові знання та уміння логічно впливали з попередніх, створюючи цілісну систему для формування комунікативних умінь. Навчання лексики базується на принципі від конкретного до абстрактного: спочатку вивчається окреме слово, а потім студенти класифікують слова за певними ознаками, визначаючи їхню роль у мові [20].

Принцип *індивідуалізації та диференціації* полягає в тому, щоб розкрити творчо-комунікативний потенціал особистості кожного студента та визначає його самодетермінацію і забезпечує можливість досягнення максимального рівня у професійному становленні. Студент усвідомлює, що успіх навчання є результатом його власних зусиль, як він використовує свої власні зусилля, комунікативні уміння та навички, систематизуючи інформацію [36]. Дотримання цього принципу дозволяє уникнути шаблонів і створити умови для максимальної самореалізації та формування всіх мовних умінь.

Принцип *позитивної мотивації* передбачає створення таких умов навчання, за яких студенти самі прагнуть здобувати знання та формувати свої уміння, бачачи у цьому перспективу для свого майбутнього професійного зростання.

Сутність принципу мотивації в тому, аби орієнтувати науково-педагогічних працівників на формування цілісної мотиваційної сфери здобувачів освіти; певним чином структурувати педагогічну діяльність; заохочувати студентів до активної життєдіяльності, стимулювати в них добросовісне, зацікавлене і відповідальне ставлення до праці, до навчання, до знань; своєчасно виявляти у здобувачів вищої освіти сформованість мотивації, її основні ознаки [10].

Зазначимо, що формування позитивної мотивації до самонавчання серед майбутніх фахівців передбачає демонстрацію їм цінності постійного професійного розвитку. Для того, щоб мета перетворилася на мотивацію, важливим є визнання студентом власного прогресу і досягнення [3].

У самоосвітній діяльності студентів вирішальну роль відіграють пізнавальні мотиви, що базуються на потребі постійного навчання, отримання відмінних оцінок, набутті глибоких знань, які обумовлені бажанням стати висококваліфікованим фахівцем і досягти майбутніх професійних успіхів. Внутрішньою рушійною силою розвитку як професіоналізму, так і особистісного зростання виступає професійна мотивація, що є найпотужнішим стимулом до навчання та ключовий фактор формування мотивації до навчальної діяльності філологів [18].

Загалом, мотив підживлює постійну підготовку до занять, взаємодію з предметами та прагнення до інтелектуального задоволення. Пізнавальні мотиви невід'ємно пов'язані зі змістом і процесом навчання, активізують пізнавальну діяльність і допомагають долати труднощі. Пізнавальний мотив виявляється в отриманні нових знань, розвитку умінь розумової, комунікативної діяльності, оволодінні методами самостійного навчання, прийомами наукового пізнання, саморегуляції навчальної діяльності. Усі вищезазначені методи спрямовані на формування позитивної мотивації комунікативної діяльності у прагненні до самовдосконалення та визнання важливості навчальної діяльності для професійного розвитку; потреба у високих досягненнях у оволодінні професією; саморегуляція і самовизначення; самовдосконалість і відповідальність.

Важливо акцентувати, що самонавчання – це не просто вимога сучасного ринку праці, а й ключ до особистісного зростання та реалізації власного потенціалу.

Самоосвіта дозволяє філологам удосконалювати свої уміння усного та писемного мовлення, що є критично важливим для ефективної взаємодії зі студентами, колегами та представниками інших галузей.

Надалі, окреслимо специфічні педагогічні принципи формування комунікативних умінь у майбутніх філологів.

Принцип *контрастивного аналізу* рідної та іноземної мов дозволяє виявити лінгвістичні інтерференції, тобто випадки, коли особливості рідної мови впливають на оволодіння іноземною. Принцип дозволяє прогнозувати потенційні труднощі в освоєнні фонетики, лексики, граматики та орфографії іноземних мов, і навіть розробити диференційовані методичні прийоми, створені задля подолання цих труднощів. Принцип характеризує процес передачі умінь та навичок, пов'язаний зі словотворенням, побудовою речень і трансформацією з рідної мови на нову мову, яку вивчають, проводячи аналогії між подібними явищами в обох мовах [7].

Принцип *автентичності навчальних матеріалів* спрямований на формування комунікативних умінь шляхом використання матеріалів, які носії мови вживають у повсякденному спілкуванні. Матеріали відповідають принципам достовірної ситуативності мисленнево-мовленневої діяльності, виступаючи засобом створення реальних ситуацій спілкування та досягнення автентичності цілей спілкування, які виявляються в усвідомленні функціональних можливостей мови [34].

Принцип *антропоцентризму* ставить особистість в центр уваги всіх досліджень та освітніх процесів. У специфіці навчання філолога це означає, що людина, її мова, культура та світогляд розглядаються як основні об'єкти вивчення, а взаємодія завжди відбувається в певному контексті – культурному, соціальному, ситуативному. Принцип підкреслює зв'язок між змістом і контекстоутворюючим мотивом, мовленнево-комунікативною діяльністю зі структурними елементами мови. Більш детально принцип описаний у процесі комунікативного розвитку особистості Т. Симоненко: здатність ефективно самостійно планувати свою роботу, чітко розуміти мету спілкування, мати високу мотивацію до вивчення певного навчального матеріалу та орієнтуватися на особистісний розвиток [41]. Дотримання

принципу передбачає творче використання мови, формування власного стилю, експериментів із мовними засобами та впливу на мовлення.

Принцип *комплексності* передбачає взаємопов'язане навчання, засноване на чотирьох видах мовленнєвої діяльності (усне і письмове мовлення, аудіювання, читання, слухання) для забезпечення формування комунікативних умінь. Необхідно забезпечити взаємовплив між чотирма видами мовлення, щоб кожен із них сприяв розвитку на різних етапах навчання [6].

Принцип *текстоцентризму* один із головних поліфункціональних принципів, який визначає головну роль у формуванні комунікативних умінь. Принцип визначає текст способом комунікації і результатом комунікативної діяльності, що виступає засобом передачі інформації та об'єктом аналізу. Характеризується засвоєнням мовних знань і формуванням комунікативних умінь і навичок на основі текстів; усвідомленням структури тексту та номінацією мовних одиниць; формуванням умінь і навичок сприймати, аналізувати, відтворювати, створювати, редагувати власні висловлювання; імплементацією міжпредметного зв'язку мови з іншими предметами; в кінцевому ж результаті – вмістом формування й розвитку комунікативних іншомовних умінь як прояву комунікативної компетентності [5].

Принцип *комунікативності* передбачає, що навчання мови має відбуватися в процесі реальної комунікації. Тобто, мова вивчається не як абстрактна система знаків, а як засіб спілкування, який використовується для обміну інформацією, вираження думок і почуттів. Принцип полягає в побудові процесу організації мовної діяльності як моделі процесу реальності комунікації [31, с. 371].

Перейдемо до розкриття педагогічних умов формування комунікативних умінь у майбутніх філологів засобами інтерактивних технологій.

Педагогічним умовам формування комунікативних умінь, комунікативної компетентності присвячені роботи К. Глянєнко [15], В. Коваль [23], Д. Годлевської [16], В. Кручек [27], О. Низовець [35], С. Симоненко [42], О. Яковлівої [52] та ін. Аналіз цих праць свідчить про складність, багатоаспектність і недостатню вивченість.

У психолого-педагогічній літературі надаються різні тлумачення поняття «умова», які досить схожі. Так, у Великому тлумачному словнику сучасної української мови під умовами розуміють необхідні обставини, які уможливають здійснення, створення або сприяння чому-небудь [8, с.1506].

Дослідники А. Алексюк, А. Аюрзанайн та П. Підкасистий під педагогічними умовами розуміють чинники, що впливають на процес досягнення мети, при цьому поділяють їх на:

- зовнішні: позитивні відносини між викладачем і студентом; оцінювання освітнього процесу; клімат, місце навчання тощо;
- внутрішні: індивідуальні характеристики студентів (властивості характеру, навички, вміння, мотивація тощо) [1, с. 167].

У свою чергу, В. Коваль розглядає педагогічні умови, як комплекс заходів освітнього процесу, який, з одного боку, забезпечує досягнення студентами необхідного рівня для формування професійних здібностей, а з іншого – сприяє підвищенню ефективності цього процесу [23, с. 167].

У продовження дослідження феномену педагогічних умов відзначимо, що дещо інші їхні характеристики виокремлює дослідниця О. Терьохіна:

- сукупність можливостей змісту, форм і методів освітнього процесу, свідомо спрямованих на успішне вирішення завдань цього процесу;
- комплекс заходів, що впливають на управління освітнім процесом або його складовими частинами для досягнення відповідних освітніх результатів;
- функціональні орієнтири, що забезпечують цілеспрямоване та планомірне управління розвитком освітнього процесу;
- врахування специфіки певного освітнього процесу [47, с. 283].

Іншими словами, педагогічні умови завжди корелюють і детермінуються змістом конкретного освітнього результату. У нашому дослідженні – це формування комунікативних умінь у майбутніх філологів засобами інтерактивних технологій.

Отже, логіка відбору й формування комплексу педагогічних умов має винятково пов'язуватися із запланованим результатом.

На думку В. Кручек, умовами формування комунікативних умінь є спеціально створені обставини, що активізують конкретно визначені фактори на здійснення бажаного впливу, уможливають реалізацію поставленої мети успішного формування комунікативних умінь. До них дослідниця відносить:

- системність та науковість навчальної інформації, її відповідність досягненням сучасної науки;
- свідоме засвоєння здобувачами вищої освіти навчального матеріалу з теорії комунікативної діяльності;
- створення позитивної мотивації здобувачів вищої освіти до формування комунікативних умінь та ціннісного ставлення до комунікативної діяльності;
- забезпечення наступності та узгодженості змісту теоретичних та практичних занять;
- застосування діалогових методів, прийомів і форм навчання; різноманітність та поступове ускладнення пропонованих комунікативних завдань;
- навчання здобувачів вищої освіти уважному ставленню до комунікативної поведінки, заохочення до її аналізу;
- забезпечення високої комунікативної компетентності науково-педагогічних працівників; побудова стосунків у системі «викладач-студент», «студент-студент» на гуманістичних засадах [27, с.68].

Дослідниця К. Гляненко до педагогічних умов формування комунікативних умінь у процесі професійної підготовки відносить:

- створення у ЗВО мовного комунікативного середовища на основі використання інноваційних педагогічних технологій;
- використання проблемного та особистісно орієнтованого підходів у освітньому процесі;
- моделювання комунікативних ситуацій майбутньої професійної діяльності;
- формування позитивної мотивації до навчальної та професійної діяльності тощо [15].

Ефективність цього процесу залежатиме від конкретної реалізації наступних вимог:

- узгодженість матеріалу з програмою навчальної дисципліни та його відповідність щодо професійної підготовки й оперування ним;
- відбір фахового лексичного матеріалу з урахуванням тематики, актуальності та відповідного рівня складності;
- належна забезпеченість відібраного матеріалу навчально-методичними рекомендаціями та літературою;
- організація лексичного матеріалу у вигляді фреймових структур та відповідної візуалізації;
- відбір, систематизація мовних і мовленнєвих вправ на основі професійно орієнтованого матеріалу;
- створення професійно орієнтованих проблемних ситуацій [15].

Отже, вчені зауважують, що формування комунікативних умінь можливе за допомогою імітації або моделювання відповідного мовного середовища, а також за допомогою створення реальних ситуацій спілкування.

У дослідженні О. Яковлівої щодо формування комунікативних умінь у майбутніх учителів під час виховної роботи в літніх оздоровчих таборах також мають місце педагогічні умови. Серед них варті уваги:

- моделювання поведінки як усвідомленості своїх дій у процесі спілкування;
- встановлення здорової морально-психологічної атмосфери [52].

Дослідник С. Симоненко виділяє наступні педагогічні умови формування комунікативної компетентності майбутніх філологів:

- насичення змісту освітніх програм та навчально-методичних комплексів вправами, текстами та шаблонами ефективного професійного спілкування;
- застосування інтерактивних форм навчання обраних фахових дисциплін, які б враховували специфіку професійної діяльності;
- використання засобів синхронного та асинхронного спілкування, спеціальних Інтернет-ресурсів, соціальних онлайн мереж та віртуальних спільнот [42, с. 93].

Ефективними соціально-педагогічними умовами, спрямованими на забезпечення адекватного рівня сформованості у студентів професійної комунікативної компетентності Д. Годлевська вважає:

- впровадження моделі професійної комунікативної компетентності соціального працівника;
- використання особистісного підходу як домінантної ціннісної орієнтації, що визначає стратегію взаємодії викладача і здобувача вищої освіти;
- координацію сучасних методів і технологій формування професійної комунікативної компетентності [16, с.13], що є важливим у аспекті нашого дослідження.

Здійснений аналіз психолого-педагогічних джерел, дозволяє зробити наступні узагальнення. Обґрунтовуючи педагогічні умови формування комунікативних умінь дослідники враховують усі аспекти освітнього процесу: методологічні підходи та принципи, зокрема проблемності; зміст навчання, тобто освітні компоненти; форми, методи, технології, вправи, тести тощо, якими послуговуються викладачі під час світньої діяльності; сприятлива морально-психологічна атмосфера; високий рівень професійної компетентності викладачів, що дозволяє моделювати відповідне мовне середовище; позааудиторна діяльність здобувачів освіти тощо.

Для виявлення найбільш ефективних педагогічних умов, що сприяють формуванню комунікативних умінь у майбутніх філологів, проведено комплексну науково-педагогічну експертизу.

Завданням експертної групи, що склала десять осіб (педагогічні працівники, які мають відповідний досвід, фахівці філологічної галузі) було визначити п'ять найбільш значущих педагогічних умов із десяти пропонованих.

Висновки цієї експертної оцінки систематизовано і подано у вигляді таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Результати експертної оцінки «значущості» педагогічних умов формування комунікативних умінь у майбутніх філологів засобами інтерактивних технологій

№	Педагогічні умови	*
1.	Застосування в освітньому процесі особистісно орієнтованого підходу, зокрема під час організації комунікативної діяльності студентів-філологів.	5
2.	Застосування в освітньому процесу інноваційних принципів.	2
3.	Формування позитивної мотивації у майбутніх фахівців, спрямованої на активне самонавчання.	7
4.	Забезпечення мотивації, спрямованої на майбуття професії.	3
5.	Використання комплексу тематичних матеріалів лінгвосоціокультурної спрямованості.	6
6.	Впровадження комплексу методів формування комунікативної компетентності, необхідних для успішної професійної діяльності фахівців гуманітарного профілю.	4
7.	Застосування у професійній комунікації інтерактивних технологій.	9
8.	Застосування мультимедійних методів.	2
9.	Забезпечення психологічного клімату на лекціях, практичних заняттях та під час позааудиторної роботи всіх учасників освітнього процесу.	5
10.	Забезпечення психологічної та педагогічної підтримки фахівців гуманітарних дисциплін під час навчання.	2

Джерело: розроблено автором

n (кількість експертів, які обрали із запропонованих десяти, п'ять найбільш значущих педагогічних умов формування комунікативних умінь у майбутніх філологів)*

На основі ретельного аналізу наукової літератури та результатів експертних оцінок виявлено низку педагогічних умов, які істотно впливають на формування комунікативних умінь у майбутніх філологів:

- застосування в освітньому процесі особистісно орієнтований підходу, зокрема під час організації комунікативної діяльності студентів-філологів;
- формування позитивної мотивації в майбутніх фахівців, спрямованої на активне самонавчання;
- використання комплексу тематичних матеріалів лінгвосоціокультурної спрямованості, що відповідає сучасним науковим досягненням;
- застосування у професійній комунікації інтерактивних технологій;
- забезпечення психологічного клімату на лекціях, практичних заняттях та під час позааудиторної роботи всіх учасників освітнього процесу.

Відповідно, першою педагогічною умовою є *застосування в освітньому процесі особистісно орієнтованого підходу, зокрема під час організації комунікативної діяльності студентів-філологів* шляхом індивідуального підходу до кожного студента у процесі формування їхніх комунікативних умінь професійної діяльності. Реалізація педагогічної умови забезпечується використанням тренінгової та контекстно-комунікативної технологій, що передбачає методи («мозковий штурм», симуляція, «робота в групах», «робота в парах», обговорення, бесіда, практичне завдання, вирішення кейсів (проблемних ситуацій) тощо та форм (лекція, семінарське, практичне та лабораторне заняття, конференція, дискусія, наукова робота, тренінг тощо).

Наступною педагогічною умовою, яка сприятиме формуванню комунікативних умінь у майбутніх філологів є *формування позитивної мотивації у майбутніх фахівців, спрямованої на активне самонавчання* через конкретні професійні цілі, участь у наукових проєктах або розробка власних ініціатив та передбачає створення умов, за яких студенти бачать практичну користь від здобутих знань. Реалізація педагогічної умови забезпечується використанням проєктної, тренінгової та контекстно-комунікативної технологій, де доречними будуть наступні форми (лекція, практичні та лабораторні заняття, самостійна робота, написання

курсів робіт, виробнича та навчальна практики) та методи (міні-проекти, «мозковий штурм», «робота в групах», «робота в парах») тощо.

Третьою педагогічною умовою формування комунікативних умінь у майбутніх філологів є *використання комплексу тематичних матеріалів лінгвосоціокультурної спрямованості, що відповідає сучасним науковим досягненням*, що підкреслює необхідність не лише засвоєння мовних знань, але й розуміння культурного контексту, в якому функціонує мова. Реалізація умови забезпечується використанням контекстно-комунікативної та імітаційно-ігрової технологій, де доречними будуть методи (ігровий, кейс метод, симуляція, «мозковий штурм», метод вирішення проблемних ситуацій тощо) та форми (рольові та ділові ігри, проблемна лекція, проблемний семінар, тематична дискусія, круглий стіл, міні-дебати тощо).

Четвертою педагогічною умовою формування комунікативних умінь у майбутніх філологів є *застосування у професійній комунікації інтерактивних технологій*, що дозволяє створити динамічно-інтерактивне та ефективне освітнє середовище, яке сприяє формуванню комунікативних умінь, необхідних для успішної професійної діяльності. Реалізація педагогічної умови забезпечується комплексним використанням інтерактивних технологій, а саме: навчального проектування, імітаційно-ігрової, тренінгового навчання, контекстно-комунікативної тощо з широким спектром форм та методів навчання.

П'ятою педагогічною умовою формування комунікативних умінь у майбутніх філологів виступає *забезпечення психологічного клімату на лекціях, практичних заняттях та під час позааудиторної роботи всіх учасників освітнього процесу*, що передбачає створення атмосфери, заснованої на сукупності взаємопов'язаних психологічних факторів, які визначають емоційний стан, взаємовідносини та поведінку всіх учасників освітнього процесу. Домінантною інтерактивною технологією реалізації вказаної педагогічної умови є тренінгова, що забезпечується використанням методів («мозковий штурм», обговорення, практичні завдання, «робота в групах», «робота в парах») та форм (практичне та семінарське заняття, дискусія, тренінг).

2.2. Моделювання процесу формування комунікативних умінь у майбутніх філологів

Проблема формування комунікативних умінь у майбутніх філологів є предметом численних досліджень. Однак, незважаючи на значний обсяг наукової літератури, існують певні теоретичні прогалини та методологічні розбіжності щодо розуміння сутності цього процесу.

Зокрема, недостатньо дослідженим залишається питання моделювання динаміки формування комунікативних умінь у контексті конкретних навчальних ситуацій. Незважаючи на значну кількість досліджень, присвячених проблемі формування комунікативних умінь у майбутніх філологів, питання моделювання цього процесу залишається недостатньо розробленим. Відсутність єдиної, універсальної моделі ускладнює розробку ефективних методик навчання і вимагає подальших досліджень.

Важливі аспекти процесу моделювання освітнього процесу, що має на меті формування комунікативних умінь майбутнього фахівця представлені у працях А. Кучер [28], В. Кручек [27], З. Дзюбатої [19], Н. Герасімової та І. Герасімової [14], С. Галецький [13], Ю. Вторнікова [12] та ін.

У методології науки – модель це аналог (структура, знакова система, схема) певного фрагмента соціальної або природної реальності, що слугує для збереження та розширення знань про оригінал, його структуру і властивості, задля перетворення й управління ним [10, с. 247].

Під моделлю В. Ягупов розуміє особливу знакову систему, за допомогою якої можна відтворити дидактичний процес, показати цілісність його структури, процес функціонування та зберегти його на всіх етапах дослідження [51].

У побудові моделі послуговуються методом моделювання. Слушною є думка Ю. Султанової, яка окреслює метод моделювання, як асимільований, адже він об'єднує емпіричне та теоретичне знання [46].

З точки зору наукового дослідження, моделювання є потужним інструментом, який виходить за межі простої абстракції та дозволяє створювати динамічні структури, які відображають складність професійних сценаріїв.

Будуючи модель розвитку літературознавчої компетентності майбутніх учителів української мови і літератури у ВПНЗ, Л. Базиль обґрунтовує педагогічне моделювання, як процес, що забезпечує комплексне вирішення завдань освіти, спрямовуючи розвиток як особистісних, так і професійних якостей учасників освітнього процесу [2].

Діалоговий та інтерактивний характер, притаманний моделюванню, слугує відмінною рисою, яка підвищує глибину і точність досліджень різних об'єктів, систем або явищ.

Отже, модель можна окреслити як складну структуру, реалізація якої включає всі можливі варіанти описаного феномену. Пропонуючи модель формування комунікативних умінь, ми прагнемо, щоб вона була дієвою на всіх етапах підготовки майбутніх філологів-бакалаврів.

Відповідно модель формування комунікативних умінь у майбутніх філологів є спрощене, абстрактне, логічне відображення вказаного процесу; засіб дослідження процесу формування комунікативних умінь майбутніх філологів; аналог системи, що відображає її провідний задум, головні принципи побудови і функціонування. Її практична цінність визначається тим, наскільки вона повно відображає процес формування комунікативних умінь майбутніх філологів, зокрема засобами інтерактивних технологій.

Здебільшого, моделювання включає декілька етапів: «актуалізацію знань, що вже накопичені, про об'єкт дослідження та вибір із числа існуючих моделей тієї, яка найточніше відображає сутність досліджуваного об'єкта. Наступний етап включає здійснення безпосереднього вивчення моделі, що завершується отриманням нових знань про об'єкт дослідження» [10, с.247]. Кінцевим результатом будь-якого моделювання виступає модель.

Актуальність побудови моделі формування комунікативних умінь у майбутніх філологів зумовлюється процесами модернізації вищої освіти, недостатньою розробленістю теоретико-методичних основ педагогічного моделювання процесу комунікативних умінь майбутніх філологів, слабким рівнем методичного забезпечення формування комунікативних умінь у студентів-філологів.

Окреслимо існуючі моделі щодо професійної підготовки майбутніх філологів та формування визначальних компетентностей вказаних фахівців. Для дослідження важливим є надбання О. Конотоп, де обґрунтуванню й описано модель освітнього процесу з формування англомовної комунікативної компетенції з використанням автентичного художнього фільму в циклі занять [25]; І. Клак, де розкрито чотири етапи формування професійної комунікативної компетентності у майбутніх учителів-філологів: цілеутворювальний, діагностичний, формувальний, контрольний [22]; Н. Лупак представлено структурно-функціональну модель системи формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецтва, яка відображає систему формування комунікативної компетентності, стержнем якої є принципи, методологічні підходи, авторська методика та очікуваний результат (сформована комунікативна компетентність майбутнього педагога) та забезпечується засадами інтермедіальної технології [30].

У роботі Н. Білоус досить ґрунтовно представлений підхід до розробки структурно-функціональної моделі, що спрямована на формування професійної і комунікативної компетентності, з метою побудови ефективного процесу підготовки майбутніх філологів. Побудована модель враховує основні тенденції щодо підготовки сучасних перекладачів, як ціла система, представлена наступними блоками: цільовим, методологічним, змістово-процесуальним та оцінно-результативним [4].

Отже, при розробці моделі формування комунікативних умінь у майбутніх філологів першорядним є окреслення її структурної основи, яка характеризується гнучкістю.

До складових частин компонентів моделі належать: мета, педагогічні умови формування комунікативних умінь, компоненти, етапи формування, науково-методичне забезпечення, засоби діагностики.

До моделі, спрямованої на формування комунікативних умінь майбутніх філологів засобами комунікативних технологій, входять: цільовий, змістовно-процесуальний, діагностичний блоки (рис. 2.1).

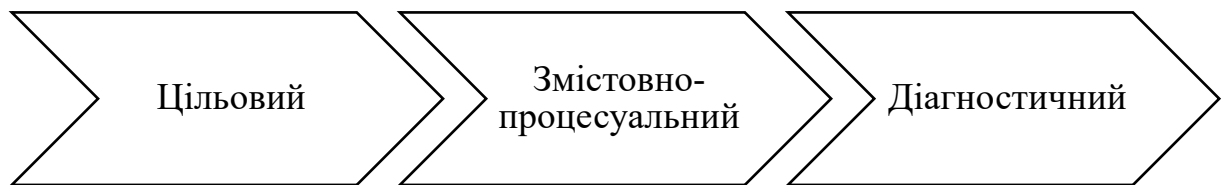

Рис. 2.1. Структурно-функціональні блоки моделі формування комунікативних умінь у майбутніх філологів

Джерело: розроблено автором

Цільовий блок визначає соціальне замовлення суспільства на підготовку фахівця філологічного спрямування, що знаходить відображення в освітніх програмах фахової підготовки, мету, принципи, методологічні підходи і компоненти формування комунікативних умінь у майбутніх філологів. Соціальне замовлення охарактеризоване вимогою до філологів зі сформованими комунікативними вміннями високого рівня, які дозволять їм ефективно виконувати свої професійні обов'язки в межах професійної діяльності.

Побудована модель формування комунікативних умінь у майбутніх філологів з дотриманням у основі загальнопедагогічних (науковості, забезпечення систематичної та логічної послідовності, індивідуалізації та диференціації, позитивної мотивації) та специфічних (контрастивного аналізу, автентичності навчальних матеріалів, антропоцентризму, комплексності, текстоцентризму, комунікативності) принципів є необхідною умовою підготовки висококваліфікованих фахівців .

Реалізація моделі потребує дотримання низки методологічних підходів, а саме: системного, компетентісного, особистісно-орієнтованого, комунікативно-діяльнісного, технологічного.

– системний підхід передбачає вивчення елементів і проявів у педагогічній сфері як єдиного цілого, керованого специфічними структурами та принципами функціонування. Таким чином, створюється цілісна та взаємопов'язана основа для набуття професійних умінь, де різні компоненти взаємопов'язані та сприяють досягненню головної мети – формування комунікативних умінь;

– компетентісний підхід передбачає формування, як фундаментальних, так і предметних умінь, необхідних для ефективної комунікації, спрямованої на формування професійно-особистісних умінь, необхідних для здійснення фахової діяльності притаманної філологам згідно останнім вимогам, встановлених освітнім стандартом;

– комунікативно-діяльнісний підхід визначає філолога активним учасником комунікативної діяльності, відповідає комунікативному характеру і спрямованості освітньої діяльності, що будується на чотирьох видах мовленнєвої діяльності філолога (читання, письмо, аудіювання, говоріння), що в повній мірі відображає професійно-орієнтовану комунікативну ситуацію;

– особистісно-орієнтований підхід враховує комунікативні інтереси і можливості кожного студента, як активного учасника їхньої комунікативної діяльності, передбачає розвиток самовдосконалоті, самостійності і визначає суб'єктне місце фахівця в системі освіти з орієнтацією на формування комунікативних умінь для майбутньої професійної діяльності;

– технологічний підхід передбачає активне використання інтерактивних технологій, що імітують реальні комунікативні ситуації навчання максимально наближені до професійних, адже заняття мають чітко визначений результат і включають сукупність інтерактивних методів, прийомів та засобів навчання, що відповідають конкретній ситуації.

Компонентами є мотиваційно-ціннісний, інформаційний, поведінковий, операційно-діяльнісний

Проаналізуємо *змістовно-процесуальний* блок моделі, що окреслює педагогічні умови, інтерактивні технології, а також етапи формування комунікативних умінь у майбутніх філологів засобами інтерактивних технологій.

До педагогічних умов формування комунікативних умінь у майбутніх філологів відносимо:

– застосування в освітньому процесі особистісно орієнтований підходу, зокрема під час організації комунікативної діяльності студентів-філологів;

- формування позитивної мотивації в майбутніх фахівців, спрямованої на активне самонавчання;
- використання комплексу тематичних матеріалів лінгвосоціокультурної спрямованості, що відповідають сучасним науковим досягненням;
- застосування у професійній комунікації інтерактивних технологій;
- забезпечення психологічного клімату на лекціях, практичних заняттях та під час позааудиторної роботи всіх учасників освітнього процесу.

Педагогічні умови мають забезпечуватися відповідною методикою формування комунікативних умінь у майбутніх філологів. Методику формування комунікативних умінь у майбутніх філологів ми визначаємо як комплекс взаємозалежних цілей, підходів, методів, форм організації навчання, особливостей освітнього процесу та педагогічних технологій, зокрема й інтерактивних.

Інтерактивні технології є інноваційними, практичними, що у поєднанні із теоретичними знаннями, сприяють формуванню компетентностей майбутнього фахівця, його високому професійному та особистісному рівню.

В аспекті нашого дослідження під інтерактивною технологією навчання будемо розуміти сукупність педагогічних методів та прийомів, які базуються на активній взаємодії між учасниками освітнього процесу, спрямованій на спільне вирішення завдань через діалог, обговорення, імітацію реальних ситуацій та співпрацю. Вона забезпечує індивідуалізацію та диференціацію навчання, сприяє формуванню комунікативних, критичних та творчих навичок студентів, створює умови для активного залучення кожного учасника до процесу навчання, підвищуючи його мотивацію та результативність.

Інтерактивні технології забезпечують комплексний підхід до організації освітнього процесу, використовуючи різні методи і інструменти для покращення навчання, формування комунікативних умінь і створення сприятливого середовища для взаємодії студентів.

Домінантними педагогічними технологіями у формуванні комунікативних умінь майбутніх філологів вважаємо:

– *навчального проєктування*: міні-проєкти на теми «Моя подорож Україною», «Світова кухня», «Традиції та свята світу», «Всесвітні медіа та комунікації»; інтерактивна гра «Літернатива»;

– *імітаційно-ігрову*: інтерактивна гра «Літературний суд»; методичний прийом під назвою «Комунікативний міст»; інтерактивні вправи: «Мій ідеальний світ», «Структурна розповідь», «Створення віртуального гіда для подорожі національним парком», «Дебати на сучасну тему», «Впізнай емоцію»;

– *тренінгового навчання*: інтерактивний тренінг «Навички створення освітнього проєкту», підхід «запитання-відповідь»; низка тренінгів, інтерактивний тренінги «Мистецтво слухати» та «Невербальна сила»;

– *контекстно-комунікативна*: методи вирішення професійних ситуацій, «робота в групах», «робота в парах» («Діалог протилежностей»), «мозковий штурм», авторський інтерактивний метод «Відкрите море», комунікативний тренінг «Уміння надати професійну пораду».

Визначені інтерактивні технології (форми та інтерактивні методи навчання) забезпечують процес формування комунікативних умінь у майбутніх філологів на наступних етапах.

Пропедевтичний етап формування комунікативних умінь у майбутніх філологів відбувається через лекції, практичні та лабораторні заняття, а також самостійну роботу. Під час лекцій майбутні філологи навчаються за допомогою елементів інтерактивних технологій. Наприклад, під час вивчення дисципліни «Вступ до мовознавства», який опановується студентами на 1 курсі, здобувачам освіти пропонувалося виконання міні-проєктів, що вимагали акцентування уваги на нових поняттях, їх структуруванні, а також поданні термінів, схем, малюнків та фотографій. А в межах дисципліни «Основи інформатики та прикладної лінгвістики» студенти розробляли віртуальні екскурсії з теми «Міста України», що проводилися під керівництвом викладачів на першому курсі.

Потужним аспектом формування комунікативних умінь у майбутніх філологів володіє дисципліна «Вступ до перекладознавства», що викладається на 1 курсі, де згідно з навчальним планом, студенти мають написати та захистити курсову роботу,

яка може стати їх однією з перших практик формування комунікативних умінь. Перед початком роботи над курсовим проєктом, окрім проведення планової консультації та надання методичних матеріалів щодо його написання, організували інтерактивний тренінг «Уміння створення освітнього проєкту» в межах тренінгової технології навчання.

Як «розвантаження» від суто навчальних завдань, ми пропонуємо прийом під назвою «Комунікативний міст», який включає елементи імітаційно-ігрових технологій.

Пропедевтичний етап формування комунікативних умінь відбувається через лекції, практичні та лабораторні заняття, а також самостійну роботу. Під час лекцій майбутні філологи навчаються за допомогою елементів інтерактивних технологій. На цьому етапі задіяні такі освітні компоненти:

– «Практичний курс англійської мови» (зауважимо, що він вивчається впродовж всього періоду навчання в бакалавратурі), під час вивчення здобувачі освіти виконують міні-проєкти («Моя подорож Україною», «Світова кухня», «Традиції та свята світу», «Всесвітні медіа та комунікації»); інтерактивні вправи «Мій ідеальний світ», «Структурна розповідь», «Дебати на сучасну тему» «Створення віртуального гіда для подорожі національним парком», «Впізнай емоцію».

– «Вступ до перекладознавства» (обговорення проблем «Виклики та труднощі при перекладі культурних реалій», «Адекватність і точність перекладу художніх творів», «Етичні аспекти роботи перекладача у сучасному світі»; виконання курсової роботи, робота над якою супроводжувалася інтерактивним тренінгом «Уміння створення освітнього проєкту»; метод запитання – відповідь);

– «Основи інформатики та прикладної лінгвістики» (віртуальні екскурсії з теми «Міста України»);

Як певний відпочинок від навчальних завдань, можна використати прийом під назвою «Комунікативний міст», який включає елементи імітаційно-ігрової технології.

Базовий етап формування комунікативних умінь передбачав:

- участь студентів у іграх «Діалог у часі» та «Літературний суд» (дисципліна «Історія зарубіжної літератури»), де активно використовувалися діалоги та «перехресні діалоги» в форматі дебатів;
- участь студентів у грі «Літернатива» (дисципліна «Етнокультурологія, етика та естетика»), де студенти, формуючи комунікативні уміння, розвивали свій творчий потенціал у складанні нових сюжетів, умінні аргументувати свої ідеї та ефективно спілкуватися в команді за допомогою дискусій, обговорення, «мозкового штурму»; засобів мультимедійної презентації (відеоматеріал на тему «Вимоги до оформлення презентацій»), відеоконференцій тощо;
- тренінгова діяльність, зокрема тренінги «Мистецтво слухати» та «Невербальна сила» (дисципліна «Загальне мовознавство»), де запропоновано активне використання онлайн платформи Kahoot!, «робота в парах», розігрування ролей, інтерв'ю, дискусія, презентації тощо.

Професійний етап спрямований на закріплення отриманих знань і навичок, а також на розвиток саморефлексії, узагальнення отриманого досвіду, набутого під час навчальної перекладацької ознайомчої практики на 3 курсі у 2 семестрі. Здобувачі освіти аналізують різні типи комунікаційних ситуацій (лекції, семінари, групові обговорення), роблять нотатки про ефективні та неефективні стратегії комунікації, беруть участь у літературних дискусіях чи семінарах, тренінгах, виконують комунікативні завдання

У рамках контекстно-комунікативної технології пропонується використання методу вирішення професійних ситуацій, «роботу в групах», «роботу в парах», «мозковий штурм», авторський інтерактивний метод «Відкрите море».

Упродовж всього періоду навчання здобувачі освіти мають бути активними учасниками позааудиторної діяльності. Одним із засобів формування комунікативних умінь майбутніх філологів є підготовка та участь у різного роду конференціях і написання тез, що сприяє формуванню умінь публічного виступу та ведення дискусій та покращує комунікативні уміння.

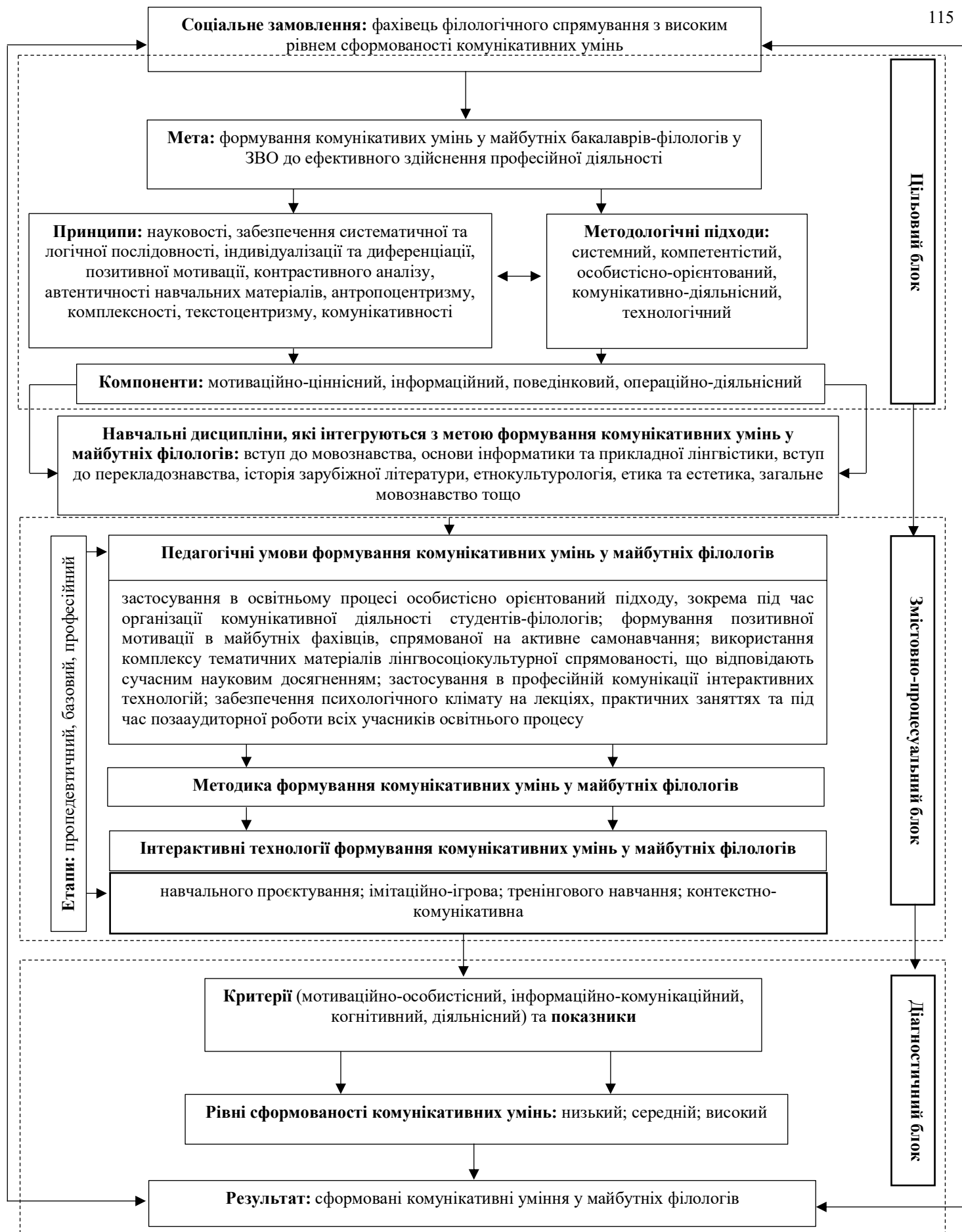

Рис. 2.2. Модель формування комунікативних умінь у майбутніх філологів

Джерело: сформовано автором

Кінцевим є *діагностичний блок* моделі, що дозволяє провести індивідуальну діагностику рівнів сформованості комунікативних умінь кожного студента-філолога на основі розроблених критеріїв (мотиваційно-особистісний, інформаційно-комунікаційний, когнітивний, діяльнісний), показників та рівнів (низький, середній, високий).

2.3. Методика формування комунікативних умінь у майбутніх філологів у процесі інтерактивної взаємодії

Сучасні ЗВО стикаються з важливим завданням підготовки кваліфікованих фахівців, які здатні ефективно вирішувати проблеми, проявляти креативність, адаптуватися до швидких змін і працювати в мультикультурному середовищі. В умовах інтеграції України в європейські економічні, політичні, культурні та освітні структури, особлива увага приділяється не лише професійним знанням, але й рівню сформованості комунікативних умінь. Комунікативні уміння, згідно з поглядами більшості дослідників, охоплюють здатність створювати та підтримувати необхідні контакти у професійній діяльності. Водночас, вони є інтегративною, відносно стабільною системою, яка включає індивідуальні психологічні характеристики і комунікативні навички, а також сукупність якостей, знань і досвіду, що дозволяють ефективно здійснювати професійні комунікативні функції [16, с.23].

Методологічні аспекти щодо формування комунікативних умінь майбутніх фахівців (Е. Вілсон [63], К. Ковальова [24], Л. Мельник [32], О. Метьолкіна [33], Н. Остапенко [37], В. Руденко [40], М. Скрипник [43], С. Ходжай [53], М. Чулошнікова [49] та ін.) дозволили з'ясувати, що одними з основних професійних умінь майбутніх філологів є комунікативні, що розглядаються нами як професійні уміння, за допомогою яких реалізуються ключові складники педагогічної комунікації, що передбачає наявність лінгвістичних знань і засобів синтаксичної організації тексту під час здійснення комунікативного акту у процесі професійної взаємодії.

У попередніх розділах ми встановили, що для формування комунікативних умінь майбутніх філологів необхідний комплексний підхід. Він включає поєднання

теоретичних знань із практичним досвідом використання різних форм та методів навчання, зокрема й інтерактивних технологій. Такий підхід забезпечує високий рівень сформованості комунікативних умінь та підготовленість майбутніх фахівців до сучасних викликів.

Формування комунікативних умінь у майбутніх фахівців є важливим завданням сучасної освіти, що забезпечує їхню професійну компетентність і здатність ефективно функціонувати у професійному середовищі. Дослідження цієї проблематики проводяться як українськими, так і зарубіжними вченими, які розробляють різні методики та підходи до формування комунікативних умінь.

Важливо зосередитися на конкретній методиці формування комунікативних умінь майбутніх філологів, яка є частиною їхньої професійної підготовки і відповідає функціональній структурі цієї підготовки для досягнення освітніх цілей. Як зазначає Ю. Крючов [44], що саме методика визначає основний напрямок освітнього процесу.

Методику формування комунікативних умінь у майбутніх філологів визначаємо як комплекс взаємозалежних цілей, підходів, методів, форм організації навчання, педагогічних технологій та особливостей освітнього процесу, а також систематичного аналізу і корекції професійної підготовки відповідних фахівців.

Ми переконані, що професійна підготовка майбутніх філологів повинна ґрунтуватися на сукупності інтерактивних технологій, які спрямовані на розвиток кожного з компонентів формування комунікативних умінь.

У підрозділі 1.2 роботи нами визначені компоненти формування комунікативних умінь у майбутніх філологів. До кожного із них підібрані критерії, а саме мотиваційно-особистісний, інформаційно-комунікаційний, когнітивний, діяльнісний та їхні показники.

У межах нашого дослідження було з'ясовано, що інтерактивний метод навчання є частиною інтерактивних технологій. Зокрема, інтерактивне навчання підсилює традиційну схему взаємодії учасників освітнього процесу, де навчання відбувається через постійну взаємодію та співпрацю всіх учасників. Для

ефективного формування комунікативні уміння у студентів-філологів за допомогою інтерактивних технологій, слід зосередитися на таких аспектах:

1. Рольові ігри та симуляції – дозволяють студентам практикувати комунікацію в реалістичних ситуаціях, моделюючи різні професійні та міжособистісні сценарії. Вибір рольових ігор, які відповідають реальним професійним ситуаціям філолога, допомагають студентам відпрацьовувати свої комунікативні навички в контексті їх майбутньої діяльності.

2. Дебати та дискусії, як складники освітнього процесу, дозволяють студентам розвивати навички аргументації та критичного мислення, що є важливими для ефективної комунікації. Організація дискусій на актуальні теми допомагає студентам вчитися висловлювати свої думки чітко і переконливо, а також ефективно взаємодіяти з опонентами.

3. Проектна діяльність – залучення студентів до реалізації проектів, де вони повинні працювати в командах, дозволяє їм практикувати кооперацію, управлінські та комунікативні уміння. Проекти можуть включати написання статей, підготовку презентацій або організацію подій, що сприяє формуванню не тільки комунікативних, але й організаційних умінь.

4. Тренінги спрямовані на формування комунікативних умінь, допомагають студентам краще розуміти свої емоції і поведінку, а також розвивати навички ефективної взаємодії. Тренінги можуть включати вправи на активне слухання, управління конфліктами та емоційний інтелект.

5. Віртуальні та онлайн платформи – використання сучасних цифрових інструментів для комунікації, таких як вебінари, форуми і соціальні мережі, допомагає студентам адаптуватися до сучасних форм спілкування. Віртуальні платформи можуть також бути використані для спільної роботи над завданнями та проектами, що дозволяє студентам практикувати комунікацію в онлайн-середовищі.

6. Індивідуальний підхід – важливо забезпечити індивідуалізоване навчання, яке враховує особливості та потреби кожного студента, може включати персоналізовані вправи та зворотний зв'язок, що допомагає здобувачам освіти

зосередитися на своїх слабких місцях та удосконалювати конкретні комунікативні уміння.

Інтерактивні технології, включаючи рольові ігри, проєктну діяльність, тренінги, віртуальні платформи та індивідуальний підхід, можуть значно поліпшити комунікативні уміння студентів-філологів, забезпечуючи їм уміння, необхідних для успішної професійної діяльності.

На думку дослідниці Л. Мельник інтерактивне навчання є формою активного навчання. Воно передбачає реалізацію освітнього процесу в умовах постійної та активної взаємодії між усіма учасниками, формує комунікативні уміння та навички, допомагає налагодити емоційні зв'язки між учасниками навчального процесу, виконує виховну функцію, оскільки спонукає працювати в команді та враховувати думку кожного створюючи атмосферу співпраці та взаємодії в комунікативній діяльності [32, с. 352].

В. Руденко вказує на те, і ми поділяємо цю думку, що комунікація як діяльність потребує розвитку автоматизованих навичок, творчих комунікативних умінь і відчуття мови. Знання мови є основою, на якій формуються уміння мовленнєвої діяльності. Сучасна проблема полягає в досягненні високого рівня володіння комунікативними уміннями та навичками, зокрема у виборі відповідного стилю мовлення, адаптації форми висловлювання до комунікативного завдання та використанні ефективних мовленнєвих засобів. Важливо враховувати, що комунікативні навички мають механічний характер, тоді як комунікативні уміння є творчими, оскільки умови спілкування завжди варіюються. Кожного разу людина повинна підбирати мовні засоби відповідно до конкретної ситуації. Отже, технології навчання комунікативних умінь мають відрізнятися від технологій навчання комунікативним навичкам [40].

Застосування інтерактивних технологій сприяє ефективній підготовці майбутніх фахівців та формування їхніх комунікативних умінь, розглянемо деякі з них.

Кооперативне навчання – це технологія, яка базується на співробітництві студентів у групах із метою досягнення спільної мети або виконання конкретних

завдань. Воно сприяє підвищенню навчальних результатів, формуванню умінь спілкування та підвищенню самооцінки.

У філологічному навчанні кооперативне навчання особливо ефективне, оскільки воно допомагає студентам розвивати навички спілкування – щось, що є ключовим для гуманітарних дисциплін. Водночас, кооперативне навчання включає роботу «в малих групах», «парну роботу», обговорення нового матеріалу та аналіз з різних точок зору.

У кооперативному навчанні основну роль відіграє спілкування та взаємодія між студентами. Подібна співпраця є ефективною лише за умови постійної зміни складу груп і взаємодії кожного студента з усіма іншими учасниками. Поділ студентів на групи і надання завдань кожній із них сприяє формуванню соціальних умінь. Під час кооперативного навчання відбувається активне залучення студентів у освітній процес, оскільки вони працюють разом зі своїми колегами. Кооперативне навчання сприяє також глибшому засвоєнню матеріалу завдяки спільній праці «в малих групах», обговоренню теми та взаємонавчанню.

Для підтвердження нашої думки наведемо результати досліджень D. W. Johnson, & R. T. Johnson [54], де представлено п'ять основних елементів ефективного кооперативного навчання: позитивна взаємозалежність, індивідуальна відповідальність, сприяння взаємодії, соціальні уміння і групова обробка. Дослідження показали, що студенти, які навчалися в умовах кооперативного навчання, демонстрували кращі результати у спілкуванні та роботі в команді порівняно з тими, хто навчався традиційними методами.

М. Мак Грроарті виділила наступні переваги для студентів-філологів у процесі викладання другої мови під час кооперативного навчання: повторення та різноманітність мовних умінь і навичок у різних видах взаємодій; розвиток або використання мови заради когнітивного вдосконалення та підвищення рівня мовних можливостей у поєднанні координації мови з навчанням; можливість для викладача включати у навчальний план більше матеріалів, що стимулюють лінгвістичне та концептуальне навчання; формування нових професійних умінь та навичок, особливо тих, які спрямовані на комунікацію; можливість для студентів

стати джерелом інформації один для одного і таким чином взяти на себе активнішу роль у своєму навчанні [59].

Таким чином, кооперативне навчання сприяє не лише засвоєнню знань, а й формує комунікативні уміння в умовах організації процесу навчання «в малих групах», що об'єднує студентів єдиною навчальною метою.

Зауважимо, що слід враховувати і негативні аспекти, виявлені під час використання кооперативного навчання. По-перше, недоброчесна співпраця окремих студентів може негативно вплинути на оцінки інших членів групи. По-друге, не завжди матеріально-технічна база закладу освіти відповідає вимогам для ефективного застосування кооперативного навчання.

У своєму дослідженні В. Ровенська, О. Латишева та І. Смирнова виявили, що під час кооперативного навчання можуть виникати конфлікти всередині груп через різний рівень мотивації та здібностей учасників. Учені підкреслюють, що не всі студенти однаково активно беруть участь у групових завданнях, що може призвести до нерівномірного розподілу роботи та конфліктів між учасниками групи. Дослідники звертають увагу на те, що не завжди кооперативне навчання приводить до підвищення результатів навчання, і в деяких випадках групова динаміка може бути деструктивною, коли більш активні учасники домінують над менш активними, що спричинює нерівний внесок у спільну роботу та знижує мотивацію студентів, які відчують себе непотрібними або недооціненими у групі [39].

П. Кіршнер і Ф. Паас досліджували вплив когнітивного навантаження на студентів під час кооперативного навчання. Науковці встановили, що у складних завданнях, які вимагають високого рівня когнітивного залучення, студенти можуть відчувати надмірне навантаження, особливо якщо склад групи не є оптимальним. Унаслідок цього відбувається зниження ефективності навчання, оскільки студенти не завжди здатні вдало розподілити когнітивне навантаження між учасниками групи [56].

У нашій методиці формування комунікативних умінь у майбутніх філологів ми активно використовували кооперативне навчання, зокрема у розрізі контекстно-комунікативної технології в перебігу всього періоду навчання, адже на лекціях та

практичних заняттях ми послуговувалися методами «робота в групах», «робота в парах», «мозковий штурм» тощо.

Наприклад, під час вивчення освітнього компонента «Вступ до перекладознавства» ми пропонували для обговорення здобувачам освіти наступні проблеми: «Виклики та труднощі при перекладі культурних реалій», «Адекватність і точність перекладу художніх творів», «Етичні аспекти роботи перекладача в сучасному світі».

Тренінг, який належить до імітаційно-ігрових технологій, спрямований на вдосконалення спеціалізованих умінь і навичок у використанні різних технічних засобів.

«Тренінг» є формою групової роботи, яка забезпечує активну участь і творчу взаємодію учасників між собою і з викладачем (педагогом чи тренером) [11, с. 62].

Ширшим є визначення тренінгу, як організаційної форми освітньої діяльності, де, використовуючи досвід і знання її учасників, забезпечується ефективно використання різних активних методів, що спрямовуються на набуття навичок і життєвих компетентностей та створюють позитивну емоційну атмосферу в групі [45, с. 6].

У аспекті розробки методики формування комунікативних умінь у майбутніх філологів важливими є інтерактивні та комунікативні тренінги. Водночас останні спрямовані на формування не тільки загальних комунікативних умінь, але й професійно-комунікативних, таких як публічні виступи, ведення дискусій, написання наукових текстів, адже тренінги включають вправи, спрямовані на формування умінь у процесі роботи з різними типами текстів. Особливостями комунікативних тренінгів є поетапність та обмежений час їх проведення.

У межах розкриття методики заслуговує уваги використання інтерактивних платформ для формування комунікативних умінь у майбутніх філологів.

Дослідниця Суеда Ходжай на базі університету в Тирані (Албанія) досліджувала вплив інтерактивних програм, а саме додатків, для вивчення і викладання англійської мови. Дані свідчать про те, що мовні додатки особливо ефективні у формуванні умінь та навичок, таких як словниковий запас і аудіювання.

У той час, коли в усіх усних мовних уміннях спостерігається прогрес щодо їх формування, на продуктивні навички, як-от письмо, вплив використання додатків є меншим. Дослідження також показало, що викладачі надають перевагу наступним мобільним додаткам, як от: Quizlet, Duolingo, Memrise і Kahoot, адже значна кількість педагогів відмітила збагачення словникового запасу студентів, підвищення рівня комунікативних умінь, навичок аудіювання, граматичних умінь [53].

Отже, означений приклад доводить, що використання інтерактивних технологій та мобільних додатків сприяє формуванню критичного мислення та підвищенню рівня сформованості комунікативних умінь у майбутніх фахівців, зокрема і філологів, що є важливим у підготовці до майбутньої професійної діяльності.

Процес формування комунікативних умінь у майбутніх філологів є складним і багатогранним. З метою вивчення процесу підготовки майбутніх філологів галузі знань «Гуманітарні науки» спеціальності 035 «Філологія» нами було проведено аналіз навчальних планів експериментального ЗВО (НУБіП України), з яких ми зробили висновки, що процес формування комунікативних умінь у майбутніх філологів здійснюється протягом всього періоду навчання, який можна представити у три етапи (рис. 2.3).

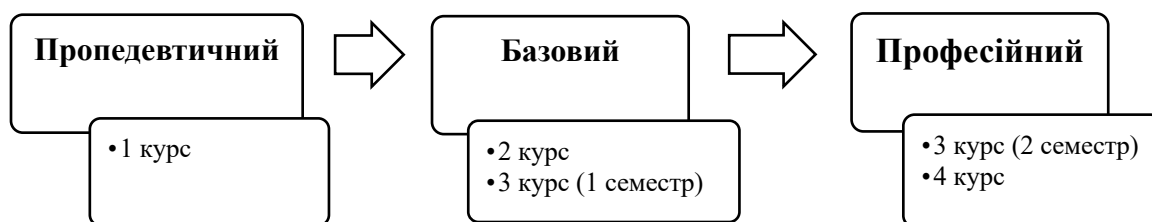

Рис. 2.3. Етапи формування комунікативних умінь у майбутніх філологів

Джерело: розроблено автором

У процесі дослідження визначено дисципліни, що охоплюють підготовку майбутніх філологів на різних етапах їх професійного становлення. Пропедевтичний етап припадає на перший курс навчання, базовий етап охоплює другий курс та

перший семестр третього курсу, тоді як другий семестр третього курсу та четвертий курс складають професійний етап підготовки.

Таблиця 2.2

Розподіл навчальних дисциплін за етапами підготовки майбутніх філологів (рік вступу 2021)

Етап	Дисципліна
Пропедевтичний	Вступ до перекладознавства. Вступ до мовознавства. Латинська мова. Основи інформатики та прикладної лінгвістики. Філософія та логіка. Сучасна українська мова та література. Історія української державності. Фізичне виховання. Практичний курс англійської мови. Практичний курс другої іноземної мови. Практична граматики англійської мови. Практична фонетика англійської мови. Польська мова для ділового спілкування. Основи ситуативної комунікації
Базовий	Історія зарубіжної літератури. Практика письмового та усного перекладу англійської мови. Практична граматики англійської мови. Історія англійської мови. Загальнотеоретичний курс англійської мови. Комп'ютерна лексикографія і переклад. Лінгвокраїнознавство англійсько мовних країн. Література англійсько мовних країн. Загальне мовознавство. Педагогіка. Практичний курс письмового перекладу другої іноземної мови. Термінознавство. Психологія. Практичний курс усного перекладу другої іноземної мови
Професійний	Інформаційні технології у перекладацьких проектах. Аспектний переклад аграрної літератури. Стилїстика англійської мови та інтерпретація тексту. Методика викладання іноземних мов. Переклад ділового мовлення і кореспонденції. Порівняльна лексикологія англійської й української мов. Основи соціального проектування. Етнокультурологія, етика та естетика. Науково-технічний переклад. Семантико-стилїстичні проблеми перекладу галузевих текстів. Порівняльна граматики англійської й української мов. Англійська мова (бізнес-курс). Етика перекладача. Переклад соціально-політичних текстів

Джерело: розроблено автором

На пропедевтичному етапі формування комунікативних умінь у майбутніх філологів відбувалося через лекції, практичні та лабораторні заняття, а також самостійну роботу. Під час лекцій майбутні філологи навчалися за допомогою елементів інтерактивних технологій, виконуючи міні-проекти, що вимагали

акцентування уваги на нових поняттях, їх структуруванні, а також поданні термінів, схем, малюнків та фотографій. Лекції з елементами інтерактивних технологій мали позитивний вплив, який полягав у стимулюванні запам'ятовування інформації, підвищенні концентрації уваги та ефективному використанні навчального часу.

Наприклад, під час вивчення дисципліни «Практичний курс англійської мови», який вивчається студентами впродовж всього періоду навчання в бакалавратурі, здобувачам освіти пропонувалося виконання міні-проектів на теми «Моя подорож Україною», «Світова кухня», «Традиції та свята світу», «Всесвітні медіа та комунікації». Робота над цими міні-проектами сприяла активізації сприйняття інформації та залученню студентів до комунікації. Для актуалізації знань і мотивації до формування комунікативних умінь на пропедевтичному етапі застосовувався методичний прийом «запитання-відповідь», де викладач з'ясовував готовність студентів до виконання міні-проектів, звертаючи увагу на ключові аспекти, важливі для успішного формування комунікативних умінь.

Практична робота є способом формування практичних умінь, в поєднанні їх з візуалізацією, спрямованих на формування комунікативних умінь у майбутніх філологів. Така діяльність виконувалася з окремих тем дисциплін, що вивчалися на першому курсі. Технологія дозволяє структурувати теоретичний матеріал, представлений у практичній роботі, акцентувати увагу на нових поняттях, проілюструвати теоретичні аспекти схемами, рисунками та фотографіями, і, найголовніше, використовувати інтерактивні технології для закріплення знань.

Основною складністю на цьому етапі є розробка якісних і методично обґрунтованих інструкцій до практичних робіт. Під час практичної роботи активізується сприйняття нової інформації, забезпечується практичне освоєння комунікативних умінь, тому особливу увагу необхідно приділити саме цим елементам.

Не менш важливим потенціалом формування комунікативних умінь володіє дисципліна «Вступ до перекладознавства», де згідно з навчальним планом, студенти мають написати та захистити курсову роботу, яка може стати їх однією з перших практик формування комунікативних умінь. Здобувачам пропонується теоретично

обґрунтувати обрану тему курсового дослідження та визначити подальші шляхи його виконання. Працюючи над курсовою роботою в контексті технології навчального проєктування, майбутні філологи формують свої комунікативні уміння, що сприяє активнішому сприйняттю та засвоєнню інформації.

Перед початком роботи над курсовим проєктом, окрім проведення планової консультації та надання методичних матеріалів щодо його написання, організували інтерактивний тренінг «Уміння створення освітнього проєкту» в рамках тренінгової технології навчання (Додаток Д). Метою тренінгу є обговорення методів та засобів оформлення презентаційних матеріалів курсового проєкту, основні етапи презентації, а також було представлено логічні кроки написання курсового проєкту. З огляду на сучасні вимоги до освітнього процесу, тренінг проводився онлайн на платформі Zoom. Підготовлений ілюстрований матеріал, який включав п'ять кроків написання курсового проєкту, значно спростив роботу студентів. Завдяки чіткому алгоритму дій, майбутні філологи змогли ефективніше організувати свій час і зосередитися саме на ключових аспектах курсової роботи.

Під час інтерактивної дискусії, організованої за допомогою сервісу Zoom Rooms, було обговорено методи та засоби оформлення презентаційних матеріалів для курсової роботи. Варто звернути увагу на те, що захист результатів курсової роботи є однією із важливих складових частин формування комунікативних умінь. Наголошено, що використання штучного інтелекту може обмежити творчий підхід студента до узагальнення та подання свого дослідження, що негативно вплине на формування комунікативних умінь. Подібні додатки можуть надавати неточну інформацію або неправильно інтерпретувати запити, що ускладнює подальшу роботу. Використовуючи штучний інтелект як інструмент для генерації ідей, варто уміти адаптувати їх відповідно до власних потреб і бачення.

Також здобувачам освіти було рекомендовано ряд мультимедійних програм та онлайн-платформ, які значно спрощують процес візуального оформлення матеріалів і дозволяють створювати високоякісні презентації, що відповідають сучасним стандартам. До числа таких ресурсів відносяться, Canva, Google Slides та Prezi. Такі інструменти пропонують різноманітні можливості для створення презентацій,

включаючи готові шаблони, стилі, ефекти та інші елементи дизайну, підтримуюючи інтеграцію різних візуальних компонентів, таких як ілюстрації, схеми, діаграми та відео тощо.

Окрім того, для актуалізації знань студентів і формування комунікативних умінь на підготовчому етапі використовується метод «запитання-відповідь». Після надання студентам завдання, подібного до курсової роботи, викладач застосовує цей підхід для перевірки готовності студентів до комунікації. Питання спрямовані на уточнення ключових аспектів, які потрібно врахувати під час реалізації курсових проєктів.

На заняттях, для стимулювання студентів з метою формування комунікативних умінь засобами тренінгової технології, застосовувався «мозковий штурм». Метод полягав у спільному вирішенні завдань шляхом генерації ідей, спрямованих на виконання проєктних завдань. Студенти висловлювали свої думки щодо того чи іншого питання для вирішення поставлених задач. «Мозковий штурм» використовувався на етапі мотивації в майбутніх філологів, заради розвитку творчих здібностей та формування комунікативних умінь, зокрема, висловлення власної думки. У процесі співпраці пропонувалися ситуації або ключові поняття з теми, що розглядалася. Завданням студентів полягало в аналізі ситуації та розробці можливих рішень для досягнення навчальної мети. Питання, що виникали під час «мозкового штурму», допомагали сконцентрувати увагу студентів на ключових аспектах, окреслювали матеріал для подальшого опрацювання та забезпечували можливість самоконтролю з теми, що вивчалася.

Наприклад, у межах дисципліни «Основи інформатики та прикладної лінгвістики» студенти розробляли віртуальні екскурсії з теми «Міста України», що проводилися під керівництвом викладачів на першому курсі. Як «розвантаження» від навчальних завдань, ми пропонуємо прийом під назвою «Комунікативний міст», який включає елементи імітаційно-ігрової технології.

Метою прийому є формування умінь комунікувати та співпрацювати в умовах обмеженого часу, формування навичок аргументації, критичного мислення, уміння слухати, формулювати чіткі думки та ефективно презентувати власні ідеї.

По-перше, студенти діляться на кілька груп. Кожна із груп отримує роль представників різних «країн» або «компаній», які мають за мету розв'язати спільну проблему. Проблема може бути вигадана, або взята з реальних сценаріїв (наприклад, розробка нової стратегії виходу на міжнародний ринок або організація міжнародної конференції).

По-друге, кожна група повинна обговорити і розробити план дій для розв'язання поставленої проблеми. Групи мають обмежений час для обговорення та підготовки, що стимулює їх до швидкого і ефективного спілкування.

По-третє, по закінченню обговорення кожна група презентує рішення іншим групам. Під час презентації важливо не лише чітко викласти ідеї, але і врахувати запитання та зауваження від опонентів.

По-четверте, після презентацій проводиться обговорення, під час якого студенти висловлюють власні думки, демонструють уміння ставити питання і представляти власні результати.

Наприкінці гри проводиться рефлексія, у процесі якої студенти оцінюють власні комунікативні уміння та отримані знання, а також обговорюють досягнуті результати та які можна було б удосконалити.

Окреслені прийоми та методи у розрізі імітаційно-ігрової технології формують у майбутніх філологів комунікативні уміння (здатність до чіткої і ефективної комунікації у групі), уміння аргументації (уміння обґрунтовувати свою точку зору і відповідати на запитання), здатність до співпраці (уміння працювати в команді та досягати спільних цілей).

На базовому етапі, який припадає на другий курс та перший семестр третього курсу, формування комунікативних умінь у майбутніх філологів здійснюється на новому, більш поглибленому рівні, зокрема під час лекцій, практичних і лабораторних занять, самостійної роботи, а також студенти, під керівництвом викладачів, продовжують роботу над міні-проектами.

З метою підвищення мотивації студентів до вивчення дисциплін, покращення їхніх практичних умінь і самостійності в навчанні, а також розвитку творчого потенціалу, пропонується гра «Діалог у часі» у рамках імітаційно-ігрової технології.

Зазначена технологія застосовувалася після виконання практичних завдань із дисципліни «Історія зарубіжної літератури», що викладається у 1 семестрі 2 курсу.

Імітаційно-ігрова технологія сприяє формуванню умінь професійної комунікації і часто включає елементи театралізації, оскільки ситуації представляються і аналізуються через ролі. Для розігрування використовуються професійні ситуації, що дозволяють відпрацьовувати дії учасників у конкретних предметно-соціальних умовах.

Сценарії імітаційно-ігрової технології деталізують комунікативні функції учасників, визначаючи спектр дій та мовних засобів, необхідних для виконання професійних завдань. Рольові моделі в таких іграх інтегрують організаторські, виконавчі, комунікативні та управлінські функції, забезпечуючи комплексне формування професійної компетентності [58].

Імітаційно-ігрова діяльність у методиці викладання, зокрема іноземних мов, передбачає використання імітаційних вправ, які максимально наближають до умов автентичного мовного спілкування, що дозволяє багаторазово повторювати мовний матеріал у контрольованому середовищі, що сприяє ефективному засвоєнню мовних структур та функцій [38].

Автентичні матеріали (усні, письмові, аудіо-відео, брошури, уривки газет, промови, доповіді, подкасти, блоги, публікації соціальних мереж, реклами тощо) створюються носіями мов і представляють мову в її природній формі з врахуванням термінології, фразових дієслів та розмовних виразів, сленгу, жаргонів, ідіом включаючи звичаї, цінності та соціальні норми тощо, з врахуванням культурних і регіональних варіацій. «Автентичні тексти можуть бути мотивуючими, тому що вони є доказом того, що мова використовується реальними людьми в цілях реального життя» [60, с.172].

Відбираючи автентичні матеріали для застосування в освітньому процесі необхідно дотримуватись наступних критеріїв:

- 1.Актуальність та достовірність обраних матеріалів у відповідності із вподобаннями студентів.

2.Лінгвістична цінність обраних матеріалів: лексика (вибір слів, їхня емоційна забарвленість, коннотації, використання неологізмів та запозичень; граматики: особливості синтаксичних конструкцій, використання різних частин мови, стилістичні фігури; фонетика: алітерація, асонанс, рима, ритм, інтонація.

3.Наявність психолінгвістичних аспектів і прийомів: персуазія (психологічні прийоми переконання); маніпуляції (свідоме або несвідоме вплив на емоції, думки та поведінку); мовні кліше (шаблони, які використовуються для спрощення сприйняття інформації).

4.Врахування соціокультурного контексту, зокрема, цінностей (віддзеркалення суспільних цінностей, ідеалів, стереотипів); культурних кодів (використання символів, образів, які мають особливе значення для певної культури); актуальність (відповідність сучасним тенденціям у політиці, моді, дизайні, освіті, поведінці тощо).

5.Об'єм матеріалів повинен відповідати рівню мовної підготовки філолога (40-150 слів для рівнів A1-A2; 150-350 слів для B1-B2; 350-500 слів для C1-C2, відповідно), тобто можна підібрати матеріал відповідно до індивідуальних потреб кожного студента.

Наведемо приклад-завдання використання автентичності тексту на прикладі блогу.

Завдання: Проаналізуйте уривок тексту з блогу, присвяченого подорожам, звертаючи увагу на використання жаргону, сленгу та неформальної лексики. Поясніть вплив мовних засобів на загальний тон тексту, яким чином відбувається встановлення зв'язку зі своєю аудиторією.

«So, I just got back from the most lit trip to Bali! The beaches were to die for, and the food was on point. I stayed in this super chill hostel with a bunch of awesome travelers. We spent our days surfing, exploring ancient temples, and just vibing. Bali is definitely a must-visit destination for any wanderlust soul. Can't wait to go back!»

Аналіз уривку: *«lit»* (неймовірний, крутий), *«to die for»* (надзвичайно гарний), *«on point»* (ідеальний), *«super chill»* (дуже розслаблений), *«awesome»* (крутий),

«vibe» (відпочивати, насолоджуватися моментом), «*must-visit*» (обов'язково для відвідування), «*wanderlust*» (жага подорожувати).

Аналіз наведеного прикладу автентичного тексту демонструє адаптацію мови відповідно до контексту, врахування культурних особливостей і здатності підбирати відповідні еквіваленти цільової мови. Використання автентичності матеріалів можна інтегрувати в різні види рольових і дидактичних ігор.

Дидактична гра, як специфічний вид імітаційно-ігрової технології, є складним феноменом, який досліджується представниками різних наукових напрямів. Аналіз психолого-педагогічної літератури виявляє значну кількість теоретичних робіт, присвячених дидактичній грі.

У своєму дослідженні П. Кінг та П. Вітт запропонували студентам прийняти участь у симуляціях різних комунікативних ситуацій, наприклад, у дискусіях або переговорах, що допомагало їм розвивати уміння аргументації, переконання, а також адаптацію стилю спілкування відповідно до контексту. Рольові ігри сприяли не тільки формуванню мовленнєвих умінь, але й кращому розумінню міжкультурної комунікації загалом [55].

У дослідженнях психологів гра часто розглядається як форма діяльності в умовних ситуаціях, що спрямована на відтворення та засвоєння соціального досвіду, закріпленого в соціально визнаних способах виконання предметних дій у контексті науки і культури. У процесі гри відтворюються норми людського життя і діяльності, що сприяє пізнанню та засвоєнню предметної реальності, а також розвитку інтелектуальних, емоційних та моральних якостей особистості [48].

Гру розглядають як вправу з різними ситуаційними варіаціями, яка дозволяє багаторазово відтворювати мовні зразки в умовах, що максимально імітують реальне спілкування, з притаманними їй емоційністю, спонтанністю та цілеспрямованим мовним впливом [33].

Важливо дослідити характеристики ігор, які сприяють формуванню комунікативних умінь у майбутніх філологів, зокрема, це організаційно-діяльнісні, рольові, ділові, інтерактивні та ігри-симуляції.

Організаційно-діяльнісні ігри, які передбачають колективно-мисленнєву діяльність через організацію навчального матеріалу у вигляді системи проблемних ситуацій. У цьому процесі всі учасники навчання взаємодіють при аналізі ситуацій, а викладач забезпечує інтеграцію академічної групи в єдиний освітній процес, зберігаючи при цьому індивідуальність кожного студента.

Рольові ігри та симуляції, наприклад, дозволяють студентам моделювати реальні ситуації професійної діяльності, що сприяє розвитку їхньої здатності до продуктивної і ефективної комунікації, прийняття рішень та вирішення конфліктів. За словами Е. Вілсона, рольові ігри є однією з дійових форм формування комунікативних умінь, оскільки вони створюють умови для активної взаємодії та співпраці студентів [63].

Рольові ігри характеризуються наявністю специфічних завдань або проблем, а також розподілом ролей між учасниками, задля їх вирішення.

Наприклад, П. Щербань описує рольову гру як форму, що представляє собою відтворення конкретних дій, властивих певній ролі у професійно-педагогічній діяльності [50, с.112]. Н. Остапенко визначає рольову гру як інструмент для формування навичок і умінь у контексті продуктивної діяльності, що відбувається в нестандартних або незапланованих ситуаціях, а також як засіб імітаційного моделювання майбутньої діяльності [37, с. 214].

К. Ковальова розглядала застосування рольових ігор у контексті професійної підготовки філологів. Науковиця стверджує, що рольова гра є ефективним інструментом навчання, який стимулює активне використання мовних засобів у різних ситуаціях. Завдяки рольовій грі студенти мають змогу відпрацювати уміння спілкування, обираючи відповідні слова та вирази до кожної ролі [24].

Рольова гра є навчально-педагогічною грою, що включає кілька обов'язкових елементів: 1) навчальне завдання; 2) наявність чітко визначених ролей; 3) різні рольові цілі; 4) ігрова або конфліктна ситуація; 5) встановлені правила гри та колективний характер процесу; 6) елемент змагання, який реалізується через систему оцінки індивідуальної або групової діяльності учасників.

На відміну від рольових ігор, ділові відтворюють реальні механізми та процеси професійної діяльності. М. Чулошнікова характеризує ділову гру як: «практичне заняття, яке імітує різні аспекти професійної діяльності учасників і створює умови для комплексного використання їх знань з лінгвометодики, вдосконалення рідної мови в контексті професійно-педагогічного спілкування, а також для глибшого освоєння мови як предмета викладання» [49, с.56].

Згідно з М. Скрипником, ділові ігри використовуються переважно для кваліфікаційної оцінки та професійної підготовки потенційних і реальних співробітників у сфері управління персоналом, а також для визначення оптимальних управлінських рішень [43, с.70].

Книга Р. О'Дауда описує практику використання онлайн-обмінів та рольових ігор у процесі навчання іноземним мовам. Завдяки імітації міжкультурних комунікативних ситуацій у студентів-філологів формуються мовні уміння, уміння ведення діалогу, уміння адаптації та розуміння різноманітних соціокультурних контекстів. Подібні ігри особливо доречні у фаховій підготовці перекладачів і викладачів іноземних мов [61].

Отже, під імітаційно-ігровою технологією формування комунікативних умінь у майбутніх філологів будемо розуміти інноваційний педагогічний підхід, який передбачає чітке створення симульованого та організованого освітнього середовища, заснованого на використанні ігрових елементів, правил, ролей та ситуацій, що має на меті формування комунікативних умінь у процесі професійної діяльності.

Метою пропонованої нами гри є формування уміння ведення діалогу, аргументації, адаптації до різних стилів спілкування та культурних контекстів.

Етапи проведення гри «Діалог у часі»:

1. Підготовчий етап. Обираються кілька історичних або сучасних контекстів для створення сценаріїв. Наприклад, це можуть бути: «Діалог між представниками різних культур», «Переговори між філологами різних епох» або «Дискусія між літературними персонажами з різних творів».

Розробляється кілька сценаріїв, де студенти повинні вжитися в ролі певних персонажів або історичних фігур.

2. Основний етап. Студенти розподіляються на групи по 3–4 особи. Кожна група отримує свій сценарій і завдання розробити діалог між представленими персонажами або у визначеному контексті.

Студенти повинні підготувати аргументи, репліки та вести діалог, враховуючи характер своїх персонажів або історичний контекст.

Після завершення підготовки кожна група проводить власну рольову гру, презентуючи її іншим. Водночас інші студенти та викладач можуть задавати питання або давати зворотний зв'язок щодо виконання ролей.

3. Заключний етап. Після кожного діалогу проводиться обговорення. Групи аналізують, чи вдалося їм передати характер персонажів або культурні особливості, які труднощі виникли під час ведення діалогу та які дії були здійснені.

Оцінюється ефективність комунікації, уміння аргументувати свою позицію, а також уміння адаптуватися до різних стилів спілкування.

Окрім того, запропоновано і варіанти для додаткових завдань:

1. Провести діалог у форматі дебатів, під час яких студенти повинні аргументувати власну позицію відповідно до певного питання чи теми.

2. Організувати «перехресні діалоги», де студенти з різних груп обирають теми для обговорення на основі сценаріїв інших груп.

Гра дозволяє студентам не лише вдосконалювати свої комунікативні уміння, а й вчить їх працювати в команді, адаптуватися до різних ситуацій і культурних контекстів.

На цьому етапі з дисципліни «Етнокультурологія, етика та естетика» ми впровадили інтерактивну гру «Літернатива» в рамках технології навчального проектування. Гра спрямована на формування комунікативних умінь студентів через створення альтернативних сюжетів відомих творів. Під керівництвом викладачів студенти розвивали свій творчий потенціал у складанні нових сюжетних ліній, уміння аргументувати та презентувати власні ідеї та ефективно спілкуватися в команді.

Отже, гра передбачає розробку альтернативних сюжетів відомих творів, що стимулює студентів до активного використання комунікативних умінь під час обговорення та презентації власних ідей, створюють нові версії сюжетів класичних творів.

Ігрове проектування є практичним заняттям, що полягає в розробці проекту в умовах, які максимально наближають до реальності. Проектна технологія поєднує індивідуальну та колективну роботу студентів. Створення спільного проекту вимагає від учасників знання технології проектування та уміння взаємодіяти і підтримувати міжособистісні стосунки для успішного вирішення професійних завдань. Розв'язання конкретних практичних проблем перетворює ігрове проектування в реальність.

Д. Колб описує експериментальне навчання, яке включає ігрове проектування як частину процесу навчання. Технологія дозволяє формувати комунікативні уміння через створення та реалізацію проектів, що включають «роботу в групах», планування, презентацію і рецензування та активну координацію у проектній діяльності [57].

Дослідник Д. Шон вивчає роль ігрового проектування у професійній підготовці, зокрема, застосування проектних методів для вирішення практичних проблем. Застосування методу проектування у формуванні комунікативних умінь здійснюється через координацію дій, обмін ідеями для вирішення компетентнісних завдань [62].

Розглянувши теоретичні аспекти технології навчального проектування [10;17], ми дійшли до висновку, що її варто здійснювати в п'ять кроків (рис. 2.4).

Кроки інтерактивної гри:

Перший крок – Вибір та ознайомлення з оригіналом. Студенти ознайомлюються з обраним літературним твором, обговорюючи його основні теми, персонажів і сюжет. Важливо, щоб кожен із учасників мав чітке уявлення про вихідний матеріал, тому викладач виступає в ролі фасилітатора, який організовує групові обговорення, здійснює керівництво аналізу літературного твору та

відповідає на запитання, забезпечуючи розуміння та єдину інтерпретацію його основних елементів.

Візьмемо для прикладу один з міні-проектів. Він ґрунтується на філософській трагедії Йоганна Вольфганга фон Гете «Фауст», що розповідає історію вченого Фауста, який укладає угоду з дияволом Мефістофелем у обмін на свою душу, щоб отримати безмежні знання і земні насолоди. Спочатку студенти розділилися на команди по 4-5 осіб. Кожна команда, для розуміння його основних тем і сюжетних ліній, шляхом дискусій та обговорень, використовуючи власні конспекти лекцій, а також спрощені виклади твору та його уривки, аналітичні огляди, детально проаналізувала оригінальний текст «Фауст».

Здобувачам, разом із викладачем, вдалося обговорити образи персонажів та кульмінацію твору. У такій роботі, для візуалізації сюжетних ліній, були використані графічні органайзери та розподіл обов'язків у командах.

Другий крок – Створення альтернативних сюжетів. На цьому етапі обирається один з аспектів сюжету, або один із персонажів для модифікації, для створення альтернативних сюжетних версій. За допомогою методу «мозкового штурму» одна з команд розробила альтернативний сюжет, де Фауст не укладає угоду з дияволом. Натомість, Фауст знаходить стародавній манускрипт, що відкриває для нього нові горизонти знань через медитацію та філософські дослідження.

У процесі розробки сюжету команда створила нових персонажів, таких як Стародавній мудрець та Філософи-послідовники, змінивши основний конфлікт на боротьбу між новим філософським напрямком і спокусами Мефістофеля.

Третій крок – Групове обговорення. Студенти презентують свої альтернативні сюжети в команді, обговорюючи ідеї та обґрунтовуючи власні рішення, таким чином, відбувається формування умінь аргументації та конструктивної критики.

Команда написала короткий опис альтернативного сюжету, в якому чітко сформульовані нові елементи, зміни в сюжеті та описано персонажів, а також пояснення щодо того, як запропоновані зміни впливають на загальну ідею твору. Однією із вимог виконання міні-проекту є створення логічної презентації за

допомогою мультимедійних засобів, що включала як текстову частину, так і візуальні матеріали.

Четвертий крок – Публічне представлення. Кожна група готує коротку презентацію про свою альтернативну версію сюжету, включаючи основні зміни й їх вплив на загальний сюжет.

Під час презентації команди представили альтернативний сюжет перед аудиторією, описуючи нові елементи і персонажів, обґрунтовуючи наскільки зміна сюжету впливає на основну ідею у порівнянні з оригінальним твором, відповідаючи на запитання однокласників та викладача, пояснюючи свої рішення і підходи до створення альтернативного сюжету.

П'ятий крок – Рефлексія та зворотній зв'язок. Обговорюються сильні та слабкі сторони кожної альтернативи, а також їх можливі модернізації та удосконалення.

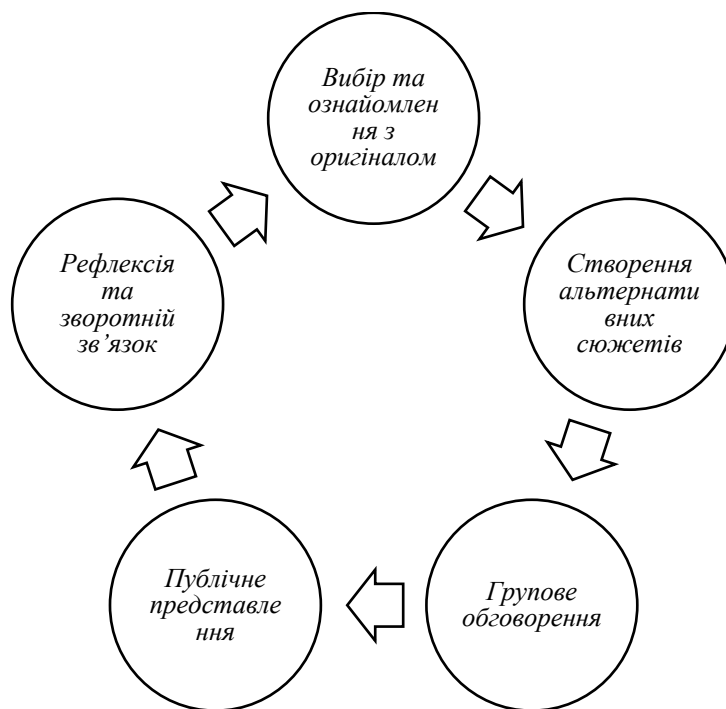

Рис. 2.4. Кроки проведення інтерактивної гри «Літернатива»

Джерело: сформовано автором

Під кінець інтерактивної гри відбувалась оцінка оригінальності ідеї, логічності нових сюжетних ліній і їхній вплив на загальне сприйняття твору. Під час

зворотного зв'язку, через активну участь у обговоренні та дискусії, викладач акцентує увагу на формуванні комунікативних умінь.

При розробці інтерактивної гри враховано можливість її реалізації в умовах дистанційного навчання за допомогою онлайн-платформи Zoom (проведення консультацій, співбесід, захисту міні-проектів) та зберігання матеріалів, використовуючи хмарне сховище Google. Такий підхід дозволяє забезпечити доступ до навчання для всіх учасників, незалежно від їхнього місця розташування.

Окрему увагу приділено підготовці презентацій результатів міні-проектів, рекомендовано переглянути відеоматеріал на тему «Вимоги до оформлення презентацій» який охоплює аспекти сприйняття кольорів і форм людиною, вплив відволікаючих матеріалів на увагу, а також додаткові вимоги до змісту презентацій.

Наведемо приклади альтернативних сюжетів для твору «Фауст», розроблених студентами Національного університету біоресурсів та природокористування України:

1. Фауст і Міфічний кристал.

У цьому сюжеті Фауст знаходить древній кристал, який надає йому можливість переглядати альтернативні реальності. Замість угоди з дияволом, головний герой використовує кристал для дослідження різних можливих життів і світів та виявляє, що справжнє щастя можна знайти не через магію, а через розуміння і прийняття власних рішень і дій.

2. Фауст і технологічний прорив.

У цій версії Фауст замість угоди з Мефістофелем, укладає контракт із футуристичною технологічною корпорацією, яка пропонує йому доступ до неймовірних технологій і знань. Герой створює революційні наукові досягнення, але зрештою розуміє, що справжня цінність знань і інновацій полягає у використанні їх для покращення людського життя, а не для особистої вигоди.

3. Фауст і письменницький дух.

Фауст у даній версії знаходить чарівне перо, яке дозволяє йому створювати тексти, що здійснюють бажання. Однак, кожна його написана історія має непередбачувані наслідки через усвідомлення, що справжнє розуміння життя та

людських бажань приходить не через магію, а через справжні переживання і стосунки з людьми.

4. Фауст і підземне королівство.

Фауст знаходить портал до підземного королівства, де йому пропонують владарювати в обмін на свою душу. Замість цього, він вирішує дослідити це загадкове місце і виявити його таємниці. По дорозі він дізнається про людські слабкості і сильні сторони, що дозволяє йому знайти новий сенс життя без потреби укладати угоду з дияволом.

5. Мандрівка часом з Фаустом.

У цьому сюжеті Фауст отримує можливість подорожувати в часі, щоб знайти відповіді на свої питання про людське існування і сенс свого життя, відвідуючи різні етапи історії завдяки стародавньому артефакту. Замість того, щоб віднайти знання через угоду з дияволом, Фауст намагається зробити свої висновки на основі історичних подій і особистих спостережень, що допомагає досягти внутрішнього спокою і гармонії.

Як показують приклади, інтерактивна гра не лише сприяє формуванню комунікативних умінь майбутніх філологів, а й стимулює розвиток творчих здібностей та мотивації.

Проте, формування комунікативних умінь за допомогою цієї гри має свої виклики. Для успішного проведення гри недостатньо просто знати тему й предмет, потрібно також завоювати довіру аудиторії та заохотити студентів свідомо «слідувати» за викладачем.

Викладач досягає ефективних освітніх результатів, коли:

- 1) забезпечує рівні можливості для всіх учасників;
- 2) розвиває партнерство, зосереджуючи увагу на інтелектуальних і емоційних аспектах спільної діяльності;
- 3) надає учасникам гри повну самостійність;
- 4) поважає комунікативні уміння та рішення студентів.

Методика проведення гри має рекомендаційний характер і може бути адаптована на власний розсуд. Наприклад, замість командної роботи можна

організувати індивідуальну гру, де кожен студент самостійно розробляє свій міні-проект, а викладачі оцінюють результати за певними критеріями. Подібний підхід дозволяє студентам зосередитися на власних ідеях і підходах, розвиваючи навички та здібності. Водночас гру можна адаптувати до інших дисциплін та тем.

З метою формування комунікативних умінь у майбутніх філологів нами також була запропонована в рамках імітаційно-ігрової технології інтерактивна гра «Літературний суд», яка може стати ефективним інструментом для формування комунікативних умінь майбутніх філологів. Гра передбачає імітацію судового процесу, де студенти виступають у ролі адвокатів, прокурорів, свідків, суддів та присяжних, розглядаючи «справу» стосовно персонажів або подій із літературних творів.

Інтерактивну гру доцільно проводити після виконання практичної та лабораторної роботи з дисципліни «Історія зарубіжної літератури».

Етапи проведення інтерактивної гри «Літературний суд»:

1. Вибір теми. Студенти обирають літературний твір або персонажа, який стане центральним елементом судового процесу. Наприклад, «суд» над Гамлетом із однойменної п'єси Шекспіра або група студентів може отримати завдання дослідити місіс Беннетт або містера Дарсі. Одні студенти захищатимуть їхні дії в контексті соціальних норм та очікувань того часу, а інші – критикуватимуть з їхні вчинки.

2. Розподіл ролей. Студенти розподіляються на групи: адвокати, прокурори, свідки, судді та присяжні. Кожна із груп отримує завдання підготувати аргументи та докази на захист або обвинувачення персонажа, а свідки готуються до відповідей на питання.

3. Підготовка матеріалів. Студенти аналізують текст, знаходять цитати, які підтверджують їхню позицію, готують аргументи та питання. Метою підготовки матеріалів є розуміння тексту та розширення лексичного запасу.

4. Проведення «суду». Процес проходить у формі інтерактивної гри, де адвокати та прокурори представляють свої аргументи, допитують свідків, а судді керують процесом. Присяжні, вислухавши всі сторони, ухвалюють рішення.

5. Аналіз та рефлексія. Після завершення «судового процесу» студенти разом із викладачем обговорюють результати, аналізують аргументи, які були представлені, та роблять висновки щодо комунікативних стратегій, що використовувалися.

Проведення інтерактивної гри сприяло формуванню:

- комунікативних умінь (уміння аргументації, переконання, риторики, а також вести дискусію);
- критичного мислення (уміння аналізу літературних текстів враховуючи різні точки зору, розуміння мотивів персонажів та авторських прийомів);
- умінь роботи в команді, розподіляти обов'язки, спільному прийняттю рішень, тобто аспектам групової роботи.

«Літературний суд» спрямовує студентів до активної участі в освітньому процесі, дозволяє їм зануритися в світ літератури та формує широкий спектр філологічних умінь.

Керуючись силабусом ОП «Англійська мова та друга іноземна» (ОС «Бакалавр»), до дисципліни «Практичний курс англійської мови», що відноситься до циклу фахової підготовки пропонуємо низку інтерактивних вправ формування комунікативних умінь у майбутніх філологів.

Так от, до теми шостої (Conflict), що відноситься до другого змістовного модуля, пропонується інтерактивна вправа «Мій ідеальний світ», що має за мету формування в майбутніх філологів комунікативних умінь, збагачення словникового запасу, активізацію та включення лексики, закріплення і використання знань граматичної структури «I wish» використовуючи її в контексті, уміння висловлювати свої думки, будувати діалоги, ставити та відповідати на запитання, формувати творчі уміння й уміння колективної роботи (Додаток Е).

У межах теми восьмої (Nature), що належить до другого змістовного модуля, розроблена інтерактивна вправа «Створення віртуального гіда для подорожі національним парком», що має за мету формування умінь опису, поповнення словникового запасу, використання мовних засобів (епітети, метафори, порівняння), уміння працювати з мультимедійними технологіями для створення

презентацій та відеороликів, формування умінь публічного мовлення, групова співпраця (Додаток Е).

До теми третьої (Play), що відноситься до змістовного третього модуля, розроблена інтерактивна вправа «Структурна розповідь». Метою вправи є формування комунікативних умінь, а саме когерентності мовлення, розширення лексичного запасу, закріплення знань про сполучні слова (linking words), формування вербальних умінь говоріння, розвиток творчого мислення та співпраці (Додаток Е).

Також у межах вивчення дисципліни пропонується інтерактивна вправа «Дебати на сучасну тему», метою якої є формування умінь чітко формулювати свої думки та аргументувати їх, уміння логічного мислення та пошуку доведень на підтвердження своїх тверджень, уміння аналізувати різні точки зору, виявляти слабкі місця в аргументації супротивника, уміння слухати інших, розуміти їхні аргументи та відповідати на них, поповнення власного словникового запасу новими словами та виразами, пов'язаними з обраною темою, уміння впевнено виступати перед аудиторією (Додаток Е).

Наступною запропонованою є інтерактивна вправа «Впізнай емоцію». Її метою є формування комунікативних умінь визначати інтонаційну схему речення, пов'язуючи її з емоційним забарвленням висловлювання, а саме: визначення інтонації (підвищення, зниження, паузи), зв'язок інтонації з емоціями, уміння зосереджуватися на звуках мови, уміння використовувати інтонацію для передачі власних емоцій (Додаток Е).

Під час вивчення дисципліни «Загальне мовознавство», що викладається у 1 семестрі 3 курсу ми пропонуємо впровадження тренінгів «Мистецтво слухати» та «Невербальна сила» в межах тренінгової технології, що формують комунікативні уміння у майбутніх філологів, зокрема уміння слухати, уміння невербальної комунікації (Додаток Д).

Тренінг «Мистецтво слухати» допомагає сформувати у студентів-філологів уміння активного слухання, необхідні для ефективної комунікації та взаємодії в професійній діяльності. Викладач починає заняття з короткої лекції про важливість

активного слухання в професійній та міжособистісній комунікації. Матеріал лекції охоплює основні принципи активного слухання, перешкоди, які можуть заважати ефективному слуханню, та техніки для покращення зазначених умінь і навичок. Викладач використовує інтерактивні слайди та відеоматеріали, щоб зробити лекцію більш захоплюючою та наочною (Додаток Д).

Наприкінці лекції студенти беруть участь у вікторині через онлайн платформу Kahoot! (<https://kahoot.com/>), платформа дозволяє створювати інтерактивні тести, де студенти можуть відповідати на запитання в реальному часі за допомогою своїх мобільних пристроїв або комп'ютерів.

Чому важливо використовувати Kahoot!:

1. Мотивація. Інтерактивний формат вікторини через Kahoot! додає елемент змагання і стимулює студентів активно включитися у процес навчання.

2. Зворотний зв'язок. Платформа надає миттєвий зворотний зв'язок, що дозволяє студентам швидко дізнатися, які аспекти активного слухання засвоєно студентами, а які потребують додаткової уваги.

3. Аналіз результатів. Викладач може легко проаналізувати результати вікторини, щоб виявити загальні тенденції та проблеми в розумінні матеріалу, що допомагає адаптувати подальший освітній процес.

Метою тренінгу «Невербальна сила» є навчити студентів-філологів ефективно використовувати невербальні засоби комунікації для посилення вербальних повідомлень та покращення загального комунікативного процесу.

Розглянемо детальніше процес проведення тренінгу.

Етап 1: Вступна лекція. Студенти ознайомлюються з основними видами невербальної комунікації: жестами, мімікою, позою, тональністю голосу тощо (Додаток Д).

Етап 2: Практична робота «в парах». Один із студентів передає інформацію лише невербальними засобами, без використання слів, у той час, як опонент має зрозуміти та передати інформацію далі.

Етап 3: Аналіз невербальних сигналів. Після виконання завдання студенти обговорюють, які невербальні засоби були використані, та який вплив вони мають на сприйняття повідомлення.

Етап 4: Рольові ігри. Студенти моделюють різні ситуації спілкування, де важлива роль відведена невербальній комунікації, наприклад, у формі інтерв'ю, дискусії чи презентації, під час яких викладач аналізує та коментує використані невербальні засоби.

Етап 5: Рефлексія. Дозволяє усвідомити сенс і основні аспекти невербальної комунікації, визначити свої сильні та слабкі сторони, а також спланувати подальші кроки для вдосконалення власних умінь, закріплюючи отримані знання та сприяє їхньому практичному застосуванню в реальних комунікативних ситуаціях.

Під час проведення даного тренінгу в майбутніх філологів формуються уміння невербальної комунікації, емоційного інтелекту, адже розвивається здатність розпізнавати та виражати емоції за допомогою невербальних засобів, зокрема, адаптивність, а саме уміння змінювати свою невербальну поведінку в залежності від ситуації, що сприяє більш ефективному спілкуванню в різних контекстах.

Професійний етап. Навчальна перекладацька ознайомча практика, що відбувається на етапі професійної підготовки (3 курс 2 семестр), відіграє суттєву роль у формуванні комунікативних умінь майбутніх філологів. Процес проходження практики можна розділити на п'ять основних етапів:

1. Підготовчий етап. Уведення у професійну діяльність.

На цьому етапі студенти знайомляться з особливостями професії філолога та основними вимогами до неї, рівнями сформованості комунікативних умінь. Відбуваються перші зустрічі з керівником практики, де обговорюються очікувані результати, цілі практики та важливість наявності комунікативних умінь високого рівня у фаховій діяльності. Відбувається вивчення методів аналізу тексту, включаючи і літературний, розробляється план роботи на практику, з урахуванням власних комунікативних потреб та цілей.

2. Етап спостереження та аналізу.

Студенти беруть участь у заняттях, які проводить викладач або досвідчений філолог, спостерігають за тим, як комунікативні уміння використовуються на практиці під час навчання і викладання. Аналізуючи різні типи комунікаційних ситуацій (лекції, семінари, групові обговорення), студенти занотовують та порівнюють стратегії комунікації, що дозволяє їм сформулювати власну оцінку стосовно комунікативних практик.

3. Етап практичного впровадження.

На цьому етапі студенти мають можливість застосувати здобуті знання і уміння в реальних умовах, шляхом проведення власних занять або тренінгів, створюючи освітні матеріали, беручи участь у літературних дискусіях чи семінарах. Особлива увага відводиться розробці та реалізації комунікативних завдань, які допомагають студентам відпрацювати уміння усного та письмового мовлення, аргументації, ведення діалогу та модерації дискусій.

4. Етап оцінювання та зворотного зв'язку.

Після проведених практичних занять учасники отримують зворотний зв'язок від своїх наставників та колег. Обговорюються сильні сторони та аспекти, які потребують удосконалення, разом з тим, особливий акцент відводиться аналізу застосування комунікативних стратегій, уміння вести діалог, слухати інших та вчасно реагувати на зміни залежно від комунікативних ситуацій.

5. Етап підсумкового аналізу та рефлексії.

На завершальному етапі практики відбувається узагальнення студентами набутого досвіду, резюмуючи результати сформованості комунікативних умінь у формі подачі підсумкових звітів, оцінюючи власні досягнення, труднощі, з якими зіткнулися, та шляхи для їхнього подолання.

Завершальний етап спрямований на закріплення отриманих знань і умінь, а також на формування умінь надання зворотнього зв'язку, що є важливим аспектом у формуванні комунікативних умінь високого рівня.

У рамках контекстно-комунікативної технології пропонується використовувати методи вирішення професійних ситуацій, наприклад, «робота в групах», «робота в парах», «мозковий штурм», зокрема авторський інтерактивний

метод «Відкрите море» та комунікативний тренінг «Уміння надати професійну пораду».

Даний метод дозволяє студентам сформувати комунікативні уміння через активну участь у творчому та критичному мисленні. Цей метод полягає в тому, що студентам дається звичайний предмет із побуту, і за обмежений час вони повинні вигадати якомога більше способів, як цей предмет може допомогти їм вижити у відкритому морі.

Комунікативні уміння, що формуються:

1. Уміння аргументувати та обґрунтовувати свою думку. У процесі обговорення кожен студент повинен аргументовано пояснити, чому той чи інший предмет може бути корисним. Це розвиває здатність логічно вибудовувати свої думки та переконливо їх висловлювати.

2. Групова комунікація та співпраця. «Робота в групах» сприяє формуванню навичок ефективної комунікації та співпраці. Студенти вчаться вислуховувати думки інших, враховувати їх і разом приймати рішення, що підвищує рівень колективної відповідальності.

3. Творче мислення. Цей метод стимулює розвиток творчого підходу до вирішення проблем, оскільки студенти мають генерувати нетипові ідеї щодо використання предмета в незвичних умовах.

4. Уміння чітко та стисло висловлювати думки. В умовах обмеженого часу студенти змушені висловлювати свої ідеї швидко та чітко, що сприяє розвитку уміння лаконічно формулювати думки.

5. Адаптивність у комунікації. Зіткнувшись з різноманітними ідеями та думками, студенти навчаються адаптувати свої комунікативні стратегії, враховуючи контекст і співрозмовників.

Завдяки активному залученню студентів до обговорення та вирішення нестандартних задач, «Відкрите море» сприяє формування не тільки комунікативних, але й загальних професійних умінь критичного мислення, співпраці та творчого підходу до вирішення проблем, допомагаючи студентам стати більш впевненими у своїх комунікативних практиках.

У межах контекстно-комунікативної технології розроблено комунікативний тренінг «Уміння надати професійну пораду». Метою якого є формування комунікативних умінь, зокрема жанрових типів мовлення, надання порад у контексті використання; уміння використовувати професійні і типові фрази та вирази в комунікації для надання порад; уміння використання контекстуально-стилістичних засобів та комічних прийомів гумору (іронія, стереотипність, гра слів, словотвір, каламбури, культурні відмінності тощо), уміння розв'язувати комунікативні задачі, справи; уміння комунікувати в змодельованих діалогічних ситуаціях (Додаток Д).

Результативність використання зазначених форм, методів та підходів до формування комунікативних умінь у майбутніх філологів засобами інтерактивних технологій безпосередньо пов'язана з педагогічною практикою та критеріями оцінювання цієї діяльності, що дозволяє оцінити ефективність сформованих комунікативних умінь.

У позааудиторній діяльності одним із засобів формування комунікативних умінь у майбутніх філологів є підготовка та участь у конференціях і написання тез, що може стати основою для сформованих комунікативних умінь. Участь у конференціях і написання тез можуть бути реалізовані за дотримання наступних етапів здійснення:

1. Вибір теми. Обговорення і визначення актуальної теми, що відповідає спільним інтересам та навчальним цілям.

2. Підготовка тез. Написати стислий і зрозумілий текст, що відображає основні ідеї обраної теми та оформити тези відповідно до вимог конференції або іншого наукового заходу.

3. Розробка презентації. Створення власної презентації для виступу, використовуючи візуальні матеріали для підкріплення наукових здобутків та власних аргументів, забезпечення їхньої чіткості викладу.

4. Репетиція виступу. Проведення тренувань виступу для впевненого, лаконічного і змістовного презентування матеріалу.

5. Участь у конференції. Учасники повинні виступити з презентацією перед аудиторією, що сприяє формуванню умінь впевнено доповідати у процесі

публічного виступу та ведення дискусій, водночас взаємодіяти з іншими учасниками, обговорювати напрацювання кожного, ділитися і порівнювати власні думками з точками зору інших.

6. Аналіз зворотного зв'язку. Отримати відгуки від слухачів та організаторів конференції, врахування зауважень, рекомендацій для подальшого вдосконалення комунікативних умінь в умовах публічного представлення результатів.

Пропонований план надасть студентам можливість сформулювати ключові комунікативні вміння через активну участь у наукових заходах і підготовку відповідних матеріалів.

Представлений алгоритм роботи застосовано на практиці під час Міжнародної міждисциплінарної науково-практичної конференції «Мова, бізнес і право, міжкультурна комунікація: виклики сьогодення», а також на Міжнародній науково-практичній студентській конференції «Світ мов і мови світу» в Національному університеті біоресурсів і природокористування України.

Надалі наведено перелік обраних студентами тем для обговорення, де поряд з іншими проблемами та викликами сучасного мовознавства та перекладознавства розглядаються теоретичні та практичні аспекти формування комунікативних умінь: «Роль перекладача в міжнародній комунікації», «Актуальні проблеми перекладознавства та міжкультурної комунікації», «Міжкультурна комунікація як важливий складник індивідуальної траєкторії майбутнього філолога», «Теорія соціокультурної комунікації».

Описана методика формування комунікативних умінь майбутніх філологів засобами інтерактивних технологій у процесі їхнього навчання має абстрактно-описовий характер, але може бути успішно впроваджена в освітній процес та стати основою для освітньої програми, що визначає цілі, зміст, методи, засоби та форми організації навчання майбутніх філологів.

Висновки до розділу другого

1. Аналіз теоретичних основ формування комунікативних умінь у майбутніх філологів, дозволяє стверджувати, що ефективність цього процесу безпосередньо

залежить від дотримання певних загальнопедагогічних принципів: *науковості* (освітній процес повинен відповідати останнім закріпленим у науці положенням, забезпечувати візуалізацію та моделювання мовних процесів, таких як звукоутворення, граматична будова речення, семантичні відношення між словами, щоб сприяти глибокому розумінню мовної системи та її функціонування з урахуванням формування комунікативних умінь); *забезпечення систематичної та логічної послідовності* (освітній процес має бути організований таким чином, щоб нові знання та уміння логічно впливали з попередніх, створюючи цілісну систему для формування комунікативних умінь); *індивідуалізації та диференціації* (полягає в тому, щоб розкрити творчо-комунікативний потенціал особистості кожного студента та визначає його самодетермінацію і забезпечує можливість досягнення максимального рівня у професійному становленні); *позитивної мотивації* (передбачає такі умови навчання, за яких студенти самі прагнуть здобувати знання та формувати свої уміння, бачачи у цьому перспективу для свого майбутнього професійного зростання); та специфічних принципів: *контрастивного аналізу* рідної та іноземної мов дозволяє виявити лінгвістичні інтерференції, тобто випадки, коли особливості рідної мови впливають на оволодіння іноземною; *автентичності навчальних матеріалів* (спрямований на формування комунікативних умінь шляхом використання матеріалів, які носії мови використовують у повсякденному спілкуванні); *антропоцентризму* (ставить людину в центр уваги всіх досліджень та освітніх процесів); *комплексності* (передбачає взаємопов'язане навчання, засноване на чотирьох видах мовленнєвої діяльності (усне і письмове мовлення, аудіювання, читання, слухання), з метою забезпечення формування комунікативних умінь); *текстоцентризму* (визначає текст способом комунікації й результатом комунікативної діяльності, засобом передачі інформації та об'єктом аналізу), *комунікативності* (передбачає, що навчання мови має відбуватися у процесі реальної комунікації. При цьому, мова вивчається не як абстрактна система знаків, а як засіб спілкування, який використовується для обміну інформацією, вираження думок і почуттів).

Розгляд наукових праць, присвячених педагогічним аспектам формування комунікативних умінь у майбутніх філологів дозволяє стверджувати, що ефективність процесу формування комунікативних умінь у майбутніх філологів значною мірою залежить від дотримання певних педагогічних умов, зокрема: застосування в освітньому процесі особистісно орієнтований підходу, зокрема під час організації комунікативної діяльності студентів-філологів; формування позитивної мотивації в майбутніх фахівців, спрямованої на активне самонавчання; використання комплексу тематичних матеріалів лінгвосоціокультурної спрямованості, що відповідає сучасним науковим досягненням; застосування у професійній комунікації інтерактивних технологій; забезпечення психологічного клімату на лекціях, практичних заняттях та під час позааудиторної роботи всіх учасників освітнього процесу.

2. Запропоновано модель формування комунікативних умінь у майбутніх філологів та визначено структурні блоки моделі формування комунікативних умінь, що включає: *цільовий* визначає соціальне замовлення суспільства, мету, принципи, методологічні підходи (системний, компетентісний, комунікативно-діяльнісний, особистісно-орієнтований, технологічний) та компоненти (мотиваційно-ціннісний, інформаційний, поведінковий, операційно-результативний) формування комунікативних умінь у майбутніх філологів; *змістово-процесуальний* окреслює методика, педагогічні умови, інтерактивні технології, а також етапи формування комунікативних умінь у майбутніх філологів засобами інтерактивних технологій; *діагностичний* дозволяє провести індивідуальну діагностику рівнів сформованості комунікативних умінь кожного студента-філолога на основі розроблених критеріїв (мотиваційно-особистісний, інформаційно-комунікаційний, когнітивний, діяльнісний), показників та рівнів (низький, середній, високий).

3. Обґрунтовано методика формування комунікативних умінь у майбутніх філологів засобами інтерактивних технологій здійснюється через наступні інтерактивні технології:

– *навчального проєктування* (сприяє набуттю умінь і навичок планування, організації та комунікації під час реалізації проєктів). Наприклад, під час вивчення

дисципліни «Практичний курс англійської мови» студентам пропонувалося виконання міні-проектів на теми «Моя подорож Україною», «Світова кухня», «Традиції та свята світу», «Всесвітні медіа та комунікації». Упроваджено та апробовано авторську інтерактивну гру «Літернатива», яка спрямована на формування комунікативних умінь студентів через створення альтернативних сюжетів відомих творів. Запропоновано наступні альтернативи: «Фауст і стародавній манускрипт», «Фауст і Міфічний кристал», «Фауст і технологічний прорив», «Фауст і письменницький дух», «Фауст і підземне королівство», «Мандрівка часом з Фаустом»;

– *імітаційно-ігрову* (сприяє набуттю практичних комунікативних умінь і навичок через моделювання реальних ситуацій). У межах технології запропонована інтерактивна гра «Літературний суд», що передбачає імітацію судового процесу, де студенти виступають у ролі адвокатів, прокурорів, свідків, суддів та присяжних, розглядаючи «справу» стосовно персонажів або подій із літературних творів. Як «розвантаження» від суто навчальних завдань, ми запропонували прийом під назвою «Комунікативний міст», який включає елементи імітаційно-ігрової технології, де здобувачі отримують роль представників різних «країн» або «компаній», які мають розв'язати спільну проблему; запропоновано інтерактивні вправи: «Мій ідеальний світ» (формування комунікативних умінь, збагачення словникового запасу, активізація та включення лексики, закріплення і використання знань граматичної структури «I wish» в контексті, уміння висловлювати свої думки, будувати діалоги, задавати та відповідати на питання та формування творчих умінь і умінь колективної роботи); «Структурна розповідь» (формування комунікативних умінь, а саме когерентності мовлення, розширення лексичного запасу, закріплення знань про сполучні слова (linking words), формування вербальних умінь говоріння, розвиток творчого мислення та співпраці); «Створення віртуального гіда для подорожі національним парком» (формування умінь опису, поповнення словникового запасу, використання мовних засобів (епітети, метаформи, порівняння), уміння працювати з мультимедійними технологіями для створення презентацій та відеороликів, формування умінь публічного мовлення, групова співпраця); «Дебати на сучасну

тему» (формування умінь чітко формулювати свої думки та аргументувати їх, уміння логічного мислення та пошуку доведень на підтвердження своїх тверджень, уміння аналізувати різні точки зору, виявляти слабкі місця в аргументації супротивника, уміння слухати інших, розуміти їхні аргументи та відповідати на них, поповнення власного словникового запасу новими словами та виразами, пов'язаними з обраною темою, уміння впевнено виступати перед аудиторією); «Впізнай емоцію» (формування комунікативних умінь визначати інтонаційну схему речення, пов'язуючи її з емоційним забарвленням висловлювання, а саме: визначення інтонації (підвищення, зниження, паузи), зв'язок інтонації з емоціями, уміння зосереджуватися на звуках мови, уміння використовувати інтонацію для передачі своїх емоцій).

– *тренінгового навчання* (дозволяє сформувати адаптивність і впевненість у комунікації). Організовано інтерактивний тренінг «Навички створення освітнього проекту», де розглядалися наступні питання: методи та засоби оформлення презентаційних матеріалів курсової роботи, основні етапи презентації, а також було представлено логічні кроки написання курсової роботи, рекомендовано ряд мультимедійних програм та онлайн-платформ (Canva, GoogleSlides та Prezi). Окрім того, для актуалізації знань студентів і формування комунікативних умінь на підготовчому етапі використовуючи підхід «запитання-відповідь». Питання спрямовані на уточнення ключових аспектів, які потрібно врахувати під час реалізації курсових робіт. Під час вивчення дисципліни «Загальне мовознавство», що викладається у 1 семестрі 3 курсу, пропонуємо впровадження тренінгів «Мистецтво слухати» та «Невербальна сила», що формують загальні і професійні комунікативні уміння у майбутніх філологів, зокрема уміння слухати, уміння невербальної комунікації;

– *контекстно-комунікативна* (дозволяє під час лекцій і практичних занять повсякчас у комунікації використовувати інтерактивні методи). Поширеними тут будуть методи: вирішення професійних ситуацій, «робота в групах», «робота в парах» («Діалог протилежностей»), «мозковий штурм», авторський інтерактивний метод «Відкрите море», комунікативний тренінг «Уміння надати професійну

пораду» тощо. Описані методи сприяли організації колективної діяльності студентів, удосконаленню комунікативних умінь, розвитку критичного мислення і творчого підходу до вирішення завдань.

Запропонована методика формування комунікативних умінь у майбутніх філологів передбачає те, що здобувачі освіти мають бути активними учасниками позааудиторної діяльності. Однією із таких форм є підготовка та участь у різного роду конференціях і написання тез, яка, у своєму перебігу використовує розмаїття активних методів форм навчання і виховання.

Список використаних джерел у розділі другому

1. Алексюк А. М., Аюрзанайн А. А., Підкасистий П. І., Козаков В. А та ін. Організація самостійної роботи студентів в умовах інтенсифікації навчання: навч. посіб. Київ: ІСДО, 1993. 336 с.
2. Базиль Л. О. Модель розвитку літературознавчої компетентності майбутніх учителів української мови і літератури у ВПНЗ: теоретичний аспект. *Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики: зб. наук. праць.* 2013. (20 (30)). С. 15–22.
3. Байда І., Міронов В., Мятенко Н. Мотивація до самонавчання як умова формування професійних компетенцій. *Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері.* 2022. №5 (1). С. 17–30. URL: <https://doi.org/10.31866/2617-796X.5.1.2022.261283> (дата звернення: 04.06.2023).
4. Білоус Н. Модель формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх перекладачів авіаційної галузі. *Наукові журнали Національного Авіаційного Університету. Педагогіка та психологія.* 2018. № 12. URL: <https://doi.org/10.18372/2411-264X.12.12902> (дата звернення: 07.11.2022).
5. Божко О. П. Текстоцентричний підхід у формуванні вміння учнів створювати усне висловлювання: Матеріали V Міжнарод. форуму «Особистість у єдиному освітньому просторі». Конференція 2: Освіта й особистість: нові підходи, сучасна дидактика, інноваційні технології (м. Запоріжжя, 07–18 квітня 2014 р.) Запоріжжя, 2014. Вип. 2 (16). URL: https://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp161/bozhko_o.p-stattja_zm-nazvi.pdf (дата звернення: 30.10.2023).
6. Бондаренко В. Специфічні методичні принципи навчання іноземної мови. *Актуальні проблеми навчання іноземних мов для спеціальних цілей: зб. наук. статей.* 2019. С. 10–16.
7. Борисова Н. Проблемне навчання у процесі формування у студентів комунікативної компетенції на заняттях з практики мовлення англійської мови. *Теоретична і дидактична філологія. Серія «Педагогіка»:* зб. наук. пр. 2019. Вип. 30. С. 4–15.

8. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. І допов.). Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
9. Васюк О. В., Виговська С. В. Сучасні підходи до трактування поняття «педагогічна технологія». *Вісник національного університету оборони України*. 2011. 6. С. 25.
10. Васюк О. Теорія і методика формування професійної спрямованості майбутніх соціальних педагогів у вищих аграрних навчальних закладах: дис. ... д-ра пед. наук: спец: 13.00.04: теорія і методика професійної освіти. Київ, 2015. 497 с.
11. Воронцова Т. В., Пономаренко В. С. Основи здоров'я. 5 клас: посіб. для вчителя. Київ: Алатон, 2008. 64 с.
12. Вторнікова, Ю. С. Модель формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Педагогічні науки*. 2013. Вип 110. С. 188–193. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2013_110_55 (дата звернення: 07.09.2023).
13. Галецький С. Модель формування комунікативної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов засобами інформаційно-комунікаційних технологій». *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2021. № 1 (105). С. 108–118.
14. Герасімова, Н. Є., Герасімова, І. В. До питання структури організаційно-педагогічної моделі формування комунікативних умінь майбутніх менеджерів. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: «Педагогічні науки»*. 2017. (12). С. 34–42.
15. Гляненко К. Педагогічні умови формування комунікативної компетентності майбутніх вчителів філологічних спеціальностей у процесі професійної підготовки. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогіка*. 2016. Вип. 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadped_2016_4_7 (дата звернення 06.12.2023).

16. Годлевська Д. М. Формування професійної комунікативної компетентності майбутніх соціальних працівників в умовах педагогічного університету: автореф. дис. ... канд. пед. наук.: спец. 13.00.05. Київ, 2007. 23 с.

17. Голева М. С. Формування проєктної компетентності майбутніх менеджерів у процесі професійної підготовки: дис. ... д-ра філософії в галузі педагогіки: 015. Київ, 2023. 233 с.

18. Данилюк С. С. Цільовий компонент моделі формування професійної компетентності майбутніх філологів засобами Інтернет-технологій. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. Одеса: ПНПУ ім. К. Д. Ушинського, 2013. С. 292–310.

19. Дзюбата З. І. Модель формування комунікативних умінь майбутніх аграрників у процесі інтеграції навчальних дисциплін у вищих навчальних закладах. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2011. Вип. 5 URL : http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Vnadps/2011_5/11dzivnz.pdf (дата звернення: 07.09.2023).

20. Дирда І. А. Принципи навчання української мови як іноземної: теоретичні проблеми. *Освітній вимір*. 2015. Т. 46. С. 146–151. URL: <https://doi.org/10.31812/educdim.v46i0.2516> (дата звернення: 04.03.2024).

21. Довгань Л. Сучасні підходи та тенденції професійної підготовки майбутніх філологів-перекладачів у системі вищої освіти. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*. 2023. Т. 69. С. 152–163. URL: <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2023-69-152-163> (дата звернення: 22.01.2024).

22. Клак І. Моделювання процесу формування професійної комунікативної компетентності у майбутніх учителів-філологів. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2013. № 5. С. 58–67.

23. Коваль В. Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх учителів-філологів. *Філологічний часопис*. 2016. Вип. 1. С. 164–177.

24. Ковальова, К. В. Рольова гра як ігрова технологія навчання на заняттях іноземної мови. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник*

наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2022. Вип. 49. Т. 1. С. 255–262.

25. Конотоп О. С. Модель навчального процесу майбутніх філологів з формування англомовної комунікативної компетенції з використанням автентичного художнього фільму в циклі занять. *Теоретичні питання культури, освіти та виховання: зб. наук. пр.* 2023. Вип. 48. С. 79–82.

26. Костюченко К. Педагогічні умови формування раціонально-критичного мислення майбутніх учителів. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Педагогічні науки.* 2010. Вип. 91. С. 107–111.

27. Кручек В. А. Формування комунікативних вмінь студентів вищих аграрних закладів освіти в процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін: дис.... канд. пед наук.: спец.13.00.04. Київ, 2003. С. 201.

28. Кучер А. Концептуальна модель формування вмінь професійного спілкування майбутніх фахівців агроекономічного профілю. *Молодь і ринок.* 2012. № 10. С. 170–175.

29. Лозова В. І. Формування педагогічної компетентності викладачів вищих навчальних закладів освіти. *Педагогічна підготовка вищих навчальних закладів: матеріали міжвузівської науково-практичної конференції.* Харків: ОВС, 2002. С. 164.

30. Лупак Н. М. Формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецтва: засади інтермедіальної технології: монографія. Тернопіль: Підручники і посібники, 2020. 452 с.

31. Мартинова Р. Ю. Цілісна загальнодидактична модель змісту навчання іноземних мов. Київ: Вища школа, 2004. 456 с.

32. Мельник Л. В. Застосування інтерактивних технологій у процесі формування пізнавальної активності під час вивчення іноземної мови. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми.* 2014. Вип. 38. С. 350–354. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sitimn_2014_38_75 (дата звернення: 20.04.2022).

33. Метьолкіна О.М. Особистісно-діяльнісний розвиток студента в курсі навчальної дисципліни «Іноземна мова». *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки: зб. наук. праць Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2010. С. 110–116.

34. Михальчук Н., Івашкевич Е. Innovative pedagogical aspects of use of authenticity of materials in teaching english. *Інноватика у вихованні*. 2022. №. 16. С. 82–94.

35. Низовець О. А. Особистісні детермінанти розвитку комунікативної компетентності майбутніх психологів: автореф. дис. ... канд. психол. наук: спец. 19.00.07. Київ, 2011. 23 с.

36. Ничкало Н. Г. Дидактичні принципи формування комунікативної компетентності майбутніх філологів у позанавчальній діяльності з використанням мультимедійних технологій. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2013. Вип. 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2013_4_15 (дата звернення: 24.08.2022).

37. Остапенко Н. М. Теорія і практика формування лінгводидактичних компетентностей у студентів філологічних факультетів ВНЗ. Черкаси, 2008. С. 330.

38. Поліщук В. М. Організація ігрової діяльності в школі. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2015. №5. С. 90–91.

39. Ровенська В. В., Латишева О. В., Смирнова І. І. Групова динаміка та методи управління креативними та проєктними командами в сфері інформаційних технологій. *Трансформаційна економіка*. 2023. № 3. С. 32–39.

40. Руденко В. М. Формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх філологів засобами інтерактивних технологій: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Черкаси, 2010. 288 с.

41. Симоненко Т. Лінгводидактичні засади формування професійної комунікативної компетенції студентів філологічних факультетів. *Українська мова і література в школі*. 2006. №6. С. 39–41.

42. Симоненко С. В. Формування комунікативної компетентності фахівців з програмної інженерії у закладах вищої освіти: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 Запоріжжя, 2019. 240 с.

43. Скрипник М. Технології використання різних методів інтерактивного навчання. *Ігри дорослих. Інтерактивні методи навчання*. Київ: Ред. загальнопед. газ., 2005. С. 128.

44. Слярова, О., Крючов, Ю. Методика формування проектної компетентності студентів вищих навчальних закладів. *Наукові записки Кіровоградського національного технічного університету. Серія: Педагогічні науки*, 11 (1), С. 157–162.

45. Страшко С. В., Животовська Л. А., Пурік О. П. та ін. Соціально-просвітницькі тренінги з формування мотивації до здорового способу життя та профілактики ВІЛ/СНІДу. навч.-метод. посіб. Київ: Освіта України, 2005. 292 с.

46. Султанова Л. Ю. Обґрунтування методу моделювання у дослідженні процесу розвитку полікультурної компетентності майбутніх викладачів. *Витоки педагогічної майстерності. Педагогічні науки*. 2016. Вип. 17. С. 169–174.

47. Терьохіна О. Л. Організаційно-педагогічні умови формування інженерного мислення майбутніх інженерів-машинобудівників. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2015. Вип. 40. С. 281–287.

48. Федорцова О. Використання методу оксфордських дебатів у процесі викладання гуманітарних дисциплін майбутнім іноземним філологам. *Нові технології навчання*. 2022. № 96. С. 174–179. URL: <https://doi.org/10.52256/2710-3560.2022.96.25> (дата звернення: 29.04.2023).

49. Чулошнікова М. О. Поняття гри в структурі гуманітарного знання. *Актуальні проблеми духовності: зб. наук. праць*. Кривий Ріг: КДПУ. 2005. Вип. 6. С. 273–279.

50. Щербань П. М. Навчально-педагогічні ігри у вищих навчальних закладах : навч. посіб. Київ: Вища школа, 2004. С. 207.

51. Ягупов В. В. Моделювання педагогічного процесу як педагогічна проблема. *Неперервна педагогічна освіта: теорія і практика: науково-методичний журнал*. Київ: МДГУ, 2003. Вип. 1. С. 28–37.
52. Яковліва О.П. Формування комунікативних умінь майбутніх учителів у процесі виховної роботи в оздоровчих таборах: автореф. дис. ... канд. пед. наук.: спец.: 13.00.07. Київ, 2002. С. 13–14.
53. Hoxhaj, Sueda. (2024). Interactive Language Learning Apps: Enhancing student motivation and participation in EFL activities at the University. *Academic Journal of Business, Administration, Law and Social Sciences*. 10. 21–32. 10.2478/ajbals-2024-0012.
54. Johnson, D. W., & Johnson, R. T. (1999). «Making Cooperative Learning Work.» *Theory into Practice*, 38(2), 67–73.
55. King, P. E., & Witt, P. L. (2009). «Student Beliefs About Learning in Role-Play Simulations: Impact on Skill Acquisition». *Communication Education*, 58(3), 389–401.
56. Kirschner, F., Paas, F., & Kirschner, P. A. (2009). A cognitive-load approach to collaborative learning: United brains for complex tasks. *Educational Psychology Review*, 21, 31–42.
57. Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning: Experiences as the source of learning and development (Vol.1)*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
58. Kondrashova, L. (2001). Simulation-game approach as a basis technologies of preparation of future teachers to creative activity. *Educational Dimension*, 3, 3–8.
59. McGroarty, M. (1989). The Benefits of Cooperative Learning Arrangements in Second Language Instruction. *NABE Journal*, 13(2), 127–143.
60. Nuttall, C. (1996). *Teaching reading skills in a foreign language*. Bath: Heinemann.
61. O'Dowd, R. (2008). Online Intercultural Exchange-An Introduction for Foreign Language Teachers. *ELT Journal*, 63(1), 81–84.
62. Schon, D.A. (1983) *The Reflective Practitioner: How Professionals Think in Action*. Basic Books, New York.
63. Wilson, E. (2017). Role-Playing Games in Higher Education: A Tool for Teaching and Learning. *Simulation&Gaming*, 48(4), 561–582.

РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ МЕТОДИКИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ У МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

3.1. Критерії, показники та рівні сформованості комунікативних умінь у майбутніх філологів

Сучасне українське суспільство сприймає комунікацію як важливий засіб обміну інформацією, тому підвищує вимоги до рівня сформованості комунікативних умінь майбутніх фахівців, особливо філологів. Фахове мовлення філологів поєднує елементи наукового, офіційно-ділового і художнього стилів, оскільки їхня діяльність передбачає спілкування як в освітній, філологічній, так і в громадській сферах.

Сьогодні спостерігаємо запит суспільства на фахівців, які спроможні забезпечити, належно організувати й координувати продуктивну взаємодію всіх членів спільноти. Першочергової уваги набуває комунікативна поведінка фахівця-філолога, його здатність доцільно застосовувати комунікативні методи і прийоми, вільно використовувати засоби вербальної і невербальної комунікації, прагнення досягти високого рівня сформованості комунікативних умінь.

Стійкий інтерес науковців до проблеми ефективної комунікативної діяльності фахівця зумовлює необхідність дослідити критерії та показники сформованості комунікативних умінь у студентів-філологів.

С. Перова зазначає, що сучасний фахівець-філолог виконує різноманітні комплексні завдання, оскільки у нього сформовані типові загально-професійні уміння, яким студенти-філологи ще мають навчитися, щоб бути готовими до проведення педагогічної діяльності [7, с.2].

О. Вовк вказує на те, що студенти-філологи тривалий час перебувають під активним впливом інтелектуального оточення і, це позитивно позначається на формуванні їхніх когнітивних здатностей [2], а також комунікативних умінь.

Однак студентська молодь потребує постійного штучного підтримання достатнього і високого рівнів сформованості комунікативних умінь. Таке

підтримання забезпечують спеціально дібрані технології, як-от: технологія навчального проектування, імітаційно-ігрова, технологія тренінгового навчання та контекстно-комунікативна, які докладно описані нами у підрозділі 2.3.

Окрім того, для активізації формування комунікативних умінь доцільно використовувати такі методи, як кейс-метод, «мозковий штурм», групова робота і парна робота, що стимулюють мовлення, формують комунікативні уміння у майбутніх філологів.

У контексті наукової розвідки значну цінність становлять праці таких науковців: Л. Савенкова [11], В. Кручек [5], В. Піддячий [8], І. Талаш [14] та ін.

С. Саннікова стверджує, що комунікативні уміння обумовлюють рівень професійної майстерності і є запорукою успіху фахівця у професійній діяльності. Вони повинні ґрунтуватись на спеціальних фахових уміннях і знаннях, тому потрібно вміти ініціювати спілкування, переконувати й слухати комуніканта, здійснювати непередбачену комунікацію і використовувати всю різноманітність впливу [12].

За спостереженням дослідниць А. Котової, В. Сердюк, мовленнєва діяльність лінгвокультурної особистості слугує способом взаємовпливу комунікантів і має соціальну спрямованість [4, с.68].

Зі свого боку, В. Піддячий виокремив гнучкі уміння, потрібні сучасній людині для повноцінного життя й ефективної праці, серед них перевага надається комунікативності. Складовими комунікативності, на погляд науковця, виступають такі уміння: домовлятися з іншими, аргументувати; слухати й підтримувати бесіду [8, с.79].

Проте ґрунтовного розгляду й аналізу, на наш погляд, потребують компоненти, критерії та показники сформованості комунікативних умінь у майбутніх філологів.

Формування комунікативних умінь у майбутніх філологів на сьогодні є однією з провідних наукових проблем. Її розв'язанню присвячені останні дослідження українських і зарубіжних учених у галузях психології та педагогіки [2;4;5;13].

Майбутні філологи під час фахової підготовки мають оволодіти комунікативними вміннями, що дасть змогу виявити особистісні якості, демонструвати готовність до роботи в освітньому середовищі та бажання дотримуватись культурно-соціальних норм, прийнятих у майбутній професійно-педагогічній діяльності.

Опрацьований науковий дискурс дає змогу виокремити компоненти, критерії та показники комунікативних умінь у майбутніх філологів. Розглянемо докладніше.

Виходячи з визначення поняття «компонент» (від лат. *componentis* – той, що утворює) – складова частина чогось, складник [6], компоненти комунікативних умінь у майбутніх філологів визначені у підрозділі 1.2.

Поняття «критерій» дещо ширше за поняття «компонент». З метою визначення критеріїв комунікативних умінь у майбутніх філологів, звернімося до тлумачення поняття «критерій» у словниково-довідниковій літературі:

а) критерій (від грец. *kriterion* – засіб, судження): мірило для визначення, оцінки предмета, явища; ознака, взята за основу класифікації [6];

б) критерій – підстава для оцінки, визначення або класифікації чогось; мірило [1, с. 349].

У педагогіці поняття критерій розуміють як індикатор, за допомогою якого оцінюють і класифікують певні якості фахівця, а також встановлюють зв'язки між компонентами системи, що досліджується:

1) критерії статистичні (параметричні й непараметричні) – показники, які поєднують у собі методи розрахунку, теоретичну модель розподілу і правила прийняття рішення про правдоподібність нульової або однієї з альтернативних гіпотез. Як теоретичні моделі в педагогіці найчастіше використовуються розподіли Стюдента (χ^2 – критерій) і F – критерій Фішера, які ґрунтуються на так званому «нормальному розподілі» [3, с.181];

2) критерії якості педагогічної діяльності – ознаки, за якими визначається ступінь відповідності педагогічної діяльності встановленим цілям, стандартам, нормам. Такі критерії призначені для якісної характеристики педагогічної діяльності через кількісну міру досягнення проєктованої мети [15, с. 211];

3) критерій – мірило оцінки, судження, необхідна та достатня умова проявлення або існування якогось явища чи процесу.

Пристаючи до розгляду досліджуваної величини, беруть до уваги не тільки ознаки її компонентів, а й критерії, що визначають вираження тієї чи тієї ознаки в розглядуваному процесі або явищі. Однією з найважливіших вимог до педагогічного експерименту є визначення критерію тієї властивості, на визначення якої спрямоване дослідження – критерію валідації. За нього на практиці слугують, наприклад, результати реальної діяльності студентів педагогічних закладів: проведення уроків та виховних заходів під час практики тощо).

У педагогіці часто використовують суб'єктивні критерії. До їх числа належать оцінки, судження, висновки про об'єкт дослідження, зроблені експертом (викладачем ЗВО, вчителем школи, керівником, психологом, студентом, школярем). Для більшої об'єктивізації такої оцінки кожний респондент оцінюється незалежними експертами, а одержані результати усереднюються шляхом знаходження середнього арифметичного [13, с.95].

Показники та рівні базуються на виокремлених компонентах комунікативних умінь майбутніх філологів, Галузевому стандарті вищої освіти України та освітньо-професійній програмі бакалаврів галузі знань 03 «Гуманітарні науки» спеціальності 035.041 «Філологія. Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська», нормативних документах МОН України.

На основі трактування поняття «критерій» у словниково-довідниковій літературі, а також власного науково-практичного пошуку, розроблено критерії комунікативних умінь майбутніх філологів: мотиваційно-особистісний, інформаційно-комунікаційний, когнітивний, діяльнісний.

Критерії комунікативних умінь у майбутніх філологів характеризуються показниками (табл. 3.1).

Мотиваційно-особистісний. У майбутніх філологів є мотивація на досягнення успіху в комунікативній діяльності: усвідомлення студентами мотивів здійснення комунікації, позитивне ставлення до оволодіння комунікативними вміннями, здатність до емпатії, зацікавленість у діалоговому спілкуванні, розуміння

індивідуальних особливостей комуніканта, спрямованість моральних якостей на ефективність комунікації, ціннісне ставлення до праці філолога.

Таблиця 3.1

**Критерії та показники сформованості комунікативних
умінь у майбутніх філологів**

№	Критерій	Показник
1.	Мотиваційно-особистісний	– наявність стійкої мотивації до оволодіння комунікативними вміннями; – сформованість моральних та емоційно-вольових якостей студента-філолога; – накопичення досвіду в процесі застосування комунікативних умінь, методів і прийомів.
2.	Інформаційно-комунікаційний	– способи отримання необхідної інформації; – орієнтація в умовах і ситуаціях спілкування; – використання і групування графічного матеріалу.
3.	Когнітивний	– повнота та міцність засвоєння комунікативних знань; – оволодіння мовленнєвим етикетом; – ступінь сформованості комунікативних якостей, знань про комунікативні методи та прийоми.
4.	Діяльнісний	– ступінь оволодіння комунікативними вміннями; – застосування навичок декодування «мови тіла» комуніканта; – способи завершення комунікації, контролю пост комунікативних ефектів.

Джерело: розроблено автором

Інформаційно-комунікаційний. З метою отримання необхідної інформації, студент-філолог набуває умінь вступати у процес спілкування й орієнтуватися в умовах і ситуаціях спілкування, співвідносити засоби вербального і невербального спілкування, генерувати оптимальні комунікативні ідеї.

Когнітивний (від лат. *cognitio* – пізнання, вивчення; пізнавальний). Студент-філолог під час навчання у ЗВО здобуває достатній обсяг теоретичних і практичних знань для здійснення ефективної комунікативної діяльності: знання про особливості комунікації, загальноприйняті правила та норми поведінки спілкування (мовленнєвий етикет), комунікативні ролі, засоби вербальної та невербальної комунікації, комунікативні методи та прийоми.

Діяльнісний. Майбутній філолог оволодіває комунікативними вміннями (мовленнєвими, невербальними, соціальними), набуває умінь декодування «мови тіла» співбесідника, підтримує процес спілкування, контролює власну мовленнєву поведінку, емоції, здатен вчасно завершувати комунікацію, виходити з неї, контролювати посткомунікативні ефекти.

Рівневий підхід до вивчення сформованості комунікативних умінь у майбутніх філологів дає змогу розглядати його як процес розвитку особистості студента, який переходить від одного рівня до іншого, якісно вищого. Беручи до уваги сформованість, співвідношення та ступінь вияву досліджуваних умінь, а також готовність майбутніх філологів до професійної діяльності, визначаємо такі рівні сформованості комунікативних умінь: низький, середній, високий.

Розглянемо детальніше усі три рівні сформованості комунікативних умінь у майбутніх філологів. У Додатку II наведено рівні сформованості відповідно до кожного описаного нами критерію.

Нижче перераховано ознаки низького рівня сформованості комунікативних умінь у майбутніх філологів:

- неповне засвоєння комунікативних знань;
- відсутність стійкої мотивації до оволодіння комунікативними вміннями;
- слабка орієнтація в умовах і ситуаціях спілкування;
- низький рівень оволодіння комунікативними вміннями.

Ознакою низького рівня сформованості комунікативних умінь є неповне засвоєння комунікативних знань, що спостерігається у слабкому розумінні та використанні основних понять і принципів комунікації, таких як мовленнєвий етикет і комунікативні методи. Студенти з низьким рівнем сформованості мають труднощі з усвідомленням ролі комунікації у професійній діяльності, а також з практичним застосуванням комунікативних знань у реальних ситуаціях.

Низький рівень сформованості комунікативних умінь також проявляється у відсутності стійкої мотивації до їх освоєння. Студенти можуть не виявляти інтересу до вдосконалення комунікативних умінь, не бачать у них важливості для майбутньої професійної діяльності. Як наслідок цього, може спостерігатися недостатньо

сформовані моральні і емоційно-вольові якості студентів, що обмежує їхню здатність ефективно взаємодіяти з іншими людьми.

Ознакою низького рівня є слабка орієнтація в умовах і ситуаціях спілкування. Студенти з такою ознакою часто не можуть швидко адаптуватися до змін у комунікативному середовищі, відчують труднощі з вибором відповідної стратегії спілкування. Вони можуть відчувати дискомфорт під час взаємодії в різних соціальних контекстах і не вміють ефективно використовувати графічні та інші допоміжні засоби для передачі інформації.

Окрім того, низький рівень оволодіння комунікативними вміннями за діяльнісним критерієм проявляється у недостатній здатності студентів застосовувати комунікативні навички на практиці. Труднощі в декодуванні невербальних сигналів співрозмовника, а також проблеми з ефективним завершенням комунікації та контролем посткомунікативних ефектів, відповідно. Студенти можуть не розуміти, як впливати на подальший розвиток взаємодії після основної комунікаційної сесії.

Сформованість комунікативних умінь у майбутніх філологів на середньому рівні можна охарактеризувати:

- знання комунікативних принципів є достатніми, але застосування їх на практиці потребує додаткової підтримки;
- студенти мають мотивацію до вдосконалення комунікативних умінь, але їхні моральні та емоційно-вольові якості ще не повністю сформовані;
- студенти орієнтуються в основних ситуаціях спілкування, але можуть мати труднощі у складних або нестандартних умовах;
- комунікативні вміння сформовані, але не завжди ефективно застосовуються на практиці.

Студенти із середнім рівнем сформованості комунікативних умінь мають достатні знання комунікативних принципів та методів. Вони розуміють основи мовленнєвого етикету і здатні визначити, які методи та прийоми є доречними в різних комунікативних ситуаціях. Однак, потребують підтримки для впевненого застосування цих знань на практиці. Вони можуть відчувати невпевненість або

потребувати додаткових інструкцій для ефективного використання набутих знань у складних або нових ситуаціях.

Майбутні філологи з середнім рівнем сформованості комунікативних умінь зазвичай мають мотивацію до їх удосконалення. Рівень характеризується усвідомленням важливості комунікації у професійній діяльності та прагненням до удосконалення власних умінь. Однак, їхня мотивація ще може бути не дуже стійкою, і вона залежить від зовнішніх чинників, таких як оцінки чи схвалення викладача. Моральні та емоційно-вольові якості студентів також сформовані частково, що іноді може заважати їм ефективно взаємодіяти з іншими.

Студенти здатні ефективно орієнтуватися в більшості типових ситуацій спілкування. Вони можуть знаходити і використовувати необхідну інформацію, розуміти основні умови спілкування і застосовувати відповідні комунікативні стратегії. Проте, у складних або нестандартних ситуаціях, де потрібна більша гнучкість та адаптація, вони можуть відчувати труднощі або потребувати додаткового часу для прийняття рішень.

Окрім того, майбутні філологи із середнім рівнем сформованості комунікативних умінь здатні застосовувати свої уміння у більшості ситуацій, але ефективність їхніх дій не завжди є стабільною. Вони можуть успішно використовувати декодування невербальних сигналів або завершення комунікації у простих сценаріях, але в більш складних або напружених умовах їхні уміння можуть дати збій. Така ситуація може проявлятися у труднощах з підтриманням уваги до деталей або в недостатньо продуманому завершенні комунікативного процесу.

Майбутні філологи з високим рівнем сформованості комунікативних умінь проявляють наступні індикатори:

- глибокі знання комунікативних принципів та їх упевнене застосування на практиці.
- висока мотивація до вдосконалення комунікативних умінь та повністю сформовані моральні й емоційно-вольові якості.
- вільне орієнтування в будь-яких ситуаціях спілкування, здатність адаптуватися до складних умов.

– висока ефективність застосування комунікативних умінь у будь-яких ситуаціях.

Студенти з високим рівнем сформованості комунікативних умінь демонструють глибокі знання комунікативних принципів та методів. Відбувається легка орієнтація у складних теоретичних аспектах комунікації, виявляється здатність ефективно застосовувати їх на практиці. Уміння використовувати мовленнєвий етикет і різні комунікативні прийоми в будь-яких ситуаціях, адаптуючи свої дії до конкретного контексту і аудиторії є індикатором сформованості комунікативних умінь високого рівня. До того ж знання, не лише теоретично засвоєні, але й активно використовуються для досягнення успіху в комунікативній взаємодії.

Майбутні філологи мають сильну і стійку мотивацію до вдосконалення своїх навичок. Відбувається усвідомлення важливості комунікації у професійній діяльності та активно шукають можливості для покращення. Моральні та емоційно-вольові якості таких студентів повністю сформовані, що дозволяє їм ефективно взаємодіяти з іншими, зберігаючи професійність і стійкість навіть у стресових або емоційно насичених ситуаціях. Представники з високим рівнем сформованості комунікативних умінь є впевненими у своїх силах і здатні взаємодіяти з представниками інших галузей через комунікацію.

Окрім того, студенти вільно орієнтуються в будь-яких ситуаціях спілкування та здатні швидко й ефективно адаптуватися до змінних умов, знаходити необхідну інформацію та використовувати її для досягнення комунікативних цілей. Завдяки вмільому застосуванню інформаційних і комунікативних стратегій демонструється висока гнучкість у спілкуванні, легке вирішення складних або нестандартних ситуацій, здатність досягнення успішних результатів.

Студенти з високим рівнем комунікативних умінь відзначаються здатністю ефективно застосовувати свої уміння в будь-яких ситуаціях, незалежно від їх складності. Наявність високого рівня характеризується майстерністю декодування невербальних сигналів, володінням техніками завершення комунікації і контролю посткомунікативних ефектів. Студенти уміють не лише передавати інформацію, але

й управляти комунікативним процесом, забезпечуючи досягнення бажаних результатів у комунікативній взаємодії. Отже, у таких студентів комунікативні дії завжди продумані, ефективні і спрямовані на успіх комунікативної діяльності.

Також ми розподілили межі оцінок рівнів сформованості комунікативних умінь майбутніх філологів (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Межі оцінок рівнів сформованості комунікативних умінь у майбутніх філологів

Межі інтегральних оцінок	Рівень сформованості комунікативних умінь у майбутніх філологів
3,60 – 5,00	I (високий)
3,00 – 3,59	II (середній)
1,00 – 2,99	III (низький)

Джерело: сформовано автором

У наступному підрозділі дослідження буде здійснено кількісний і якісний аналізи результатів педагогічного експерименту, узагальнено отримані дані.

3.2. Програма та етапи реалізації методики формування комунікативних умінь у майбутніх філологів

Метою констатувального експерименту було встановити рівень сформованості комунікативних умінь у майбутніх філологів. Для досягнення цієї мети необхідно було вирішити кілька завдань:

- проаналізувати поточну практику формування комунікативних умінь у майбутніх філологів в умовах навчання;
- оцінити фактичний стан сформованості комунікативних умінь у майбутніх філологів.

Для цього було виконано наступні дії:

1. Проведено опитування та інтерв'ю з викладачами ЗВО для визначення важливості формування комунікативних умінь у майбутніх філологів.

2. Відвідано заняття різних викладачів, які включали професійні та практичні дисципліни.

3. Оцінено мотивацію студентів до оволодіння комунікативними уміннями та їхню психологічну готовність.

4. Досліджено інтерес студентів до вдосконалення власних комунікативних умінь, їхню здатність аналізувати та оцінювати результати комунікативних ситуацій, а також рівень знань, отриманих у процесі навчання.

Для реалізації зазначених завдань необхідно було ознайомитися зі змістовними та технологічними аспектами підготовки майбутніх філологів.

Незважаючи на наявність Державного стандарту вищої освіти для підготовки фахівців у галузі філології, існують певні відмінності в підходах до навчання в різних ЗВО. Подібні розбіжності проявляються у змісті освітніх програм, структурі навчальних планів та методології підготовки. Відмінності в підготовці філологів можна пояснити тим, що кожен заклад має право адаптувати назви освітніх компонентів і розподіляти блоки змістових модулів відповідно до специфіки своєї освітньої програми. Вважаємо важливим окреслити змістово-організаційні аспекти навчання фахівців за спеціальністю 035.041 «Філологія. Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська».

Аналіз навчальних планів у різних ЗВО (Черкаський національний університет ім. Богдана Хмельницького, Вінницький державний педагогічний університет ім. Михайла Коцюбинського, Національний Університет біоресурсів і природокористування України) показує наявність значних відмінностей у структурі та змісті підготовки фахівців. Зокрема, у цих закладах спостерігається різне співвідношення кількості навчальних дисциплін і годин, відведених на проходження виробничої практики.

Наприклад, у Національному університеті біоресурсів і природокористування України передбачено 30 та 10 кредитів ECTS відведено на практику, тоді як в Черкаському національному університеті ім. Богдана Хмельницького пропонується

27 обов'язкових дисциплін, 12 кредитів ECTS на виробничу фахову практику. У Вінницькому державному педагогічному університеті ім. Михайла Коцюбинського також викладається 27 дисциплін, а виробнича практика оцінюється в 9 кредитів ECTS.

Аналіз демонструє значні відмінності у виборі дисциплін, особливо, це спостерігається в циклах практичної та професійної підготовки, а також у тривалості виробничих практик, що, в основному, зумовлено специфікою кожного закладу (аграрний, класичний, педагогічний).

Незважаючи на різницю в підходах до організації освітнього процесу, всі ЗВО включають у свої програми дисципліни, спрямовані на формування комунікативних умінь, що охоплюють загальні компетентності, такі як здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово, здатність спілкуватися іноземною мовою, навички використання інформаційних і комунікаційних технологій; спеціальні компетентності, зокрема – здатність вільно, гнучко й ефективно використовувати мови, що вивчаються, в усній та письмовій формі, у різних жанровостильових різновидах і реєстрах спілкування (офіційному, неофіційному, нейтральному), для розв'язання комунікативних завдань у різних сферах життя, здатність до збирання й аналізу, систематизації та інтерпретації мовних, літературних, фольклорних фактів, інтерпретації та перекладу тексту, здатність до організації ділової комунікації.

А також програмні результати навчання: вільно спілкуватися з професійних питань із фахівцями та нефахівцями державною та іноземними мовами усно й письмово, використовувати їх для організації ефективної міжкультурної комунікації, співпрацювати з колегами, представниками інших культур та релігій, прибічниками різних політичних поглядів тощо, використовувати інформаційні й комунікаційні технології для вирішення складних спеціалізованих задач і проблем професійної діяльності, використовувати мови, що вивчаються, в усній та письмовій формі, у різних жанрово-стильових різновидах і реєстрах спілкування (офіційному, неофіційному, нейтральному), для розв'язання комунікативних завдань у побутовій, суспільній, навчальній, професійній, науковій сферах життя.

Відтак, у освітній програмі «Англійська мова та друга іноземна» за спеціальністю 035 «Філологія» (Спеціалізація 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська) загальні та спеціальні компетентності, згадані раніше, відображені через включення їх до кількох обов'язкових компонентів програми, таких як «Основи інформатики та прикладної лінгвістики», «Сучасна українська мова та література», «Практичний курс англійської мови», «Практичний курс другої іноземної мови (німецька / французька / польська)», «Практика письмового та усного перекладу англійської мови», «Практична граматики англійської мови», «Стилістика англійської мови та інтерпретація тексту». А зазначений вище ПРН формується у процесі вивчення таких дисциплін: «Історія зарубіжної літератури», «Філософія та логіка», «Сучасна українська мова та література», «Практичний курс англійської мови», «Практичний курс другої іноземної мови (німецька / французька / польська)», «Практика письмового та усного перекладу англійської мови», «Практична граматики англійської мови», «Лінгвокраїнознавство англословянських країн» тощо. Крім того, варто зауважити, що описані вище ЗК, СК та ПРН формуються під час проходження виробничої перекладацької практики.

Наприклад, метою вивчення дисципліни «Філософія та логіка» (4 кредити) є розвиток у студентів інтересу до філософського осмислення дійсності, світового історико-культурного процесу, формування філософської культури мислення, пізнання світу та самих себе, умінь застосування філософської методології; актуалізація національної свідомості майбутньої суспільної еліти; формування й удосконалення логічної культури мислення, формування раціонально-аналітичного підходу до аналізу різноманітних процесів та явищ сучасного суспільства, активізація творчого потенціалу особистості.

Головні завдання обов'язкового компоненту «Лінгвокраїнознавство англословянських країн» (4 кредити) – підготовка філолога нової генерації з чітко сформованою комунікативною компетенцією, яка дає змогу грамотно застосовувати здобуті знання у професійній діяльності. А саме, уміння встановлення міжкультурного мовного мультизв'язку під час дослідження національних мовних

реалій (у вигляді найрізноманітніших культурних текстових формувань – як писемних, так і фіксованих усних), культурологічних артефактів, що несуть у собі, закодований етносом, національний код; дослідження з позиції лінгвокультурної парадигми та компетенції культурних універсалій та субкультур, що в масі своїй формують культурне спадкоємство світу; задоволення інтернаціональної потреби в розширенні та поглибленні культурних контактів між різними країнами та етносами, що допоможе вирішити проблеми мовної й національної політики; проблеми вивчення іноземних мов, здійснення літературних, політичних, науково-технічних та усних перекладів; сфера мистецтва і мистецтвознавства; діяльність засобів масової інформації та пропаганди.

Потужним змістовим потенціалом щодо формування комунікативних умінь у майбутніх філологів володіє дисципліна «Практичний курс англійської мови» (41 кредит). Завданням навчальної дисципліни є оволодіння необхідними знаннями орфоепічної, лексичної, граматичної, орфографічної, пунктуаційної, акцентуаційної та стилістичної норм англійської мови на рівні C1 / C2 в усному та письмовому різновидах у широкому спектрі контекстів.

Варто також відзначити обов'язковий компонент «Стилістика англійської мови та інтерпретація тексту» (4 кредити), що містить наступні теми «Стилістична диференціація лексики англійської мови», «Літературні та розмовні слова», «Терміни. Архаїзми. Сленг. Жаргонізми. Професіоналізми», «Стилістична семасіологія. Фігури співприсутності: Фігури тотожності, фігури нерівності, фігури контрасту», що безпосередньо впливає на формування комунікативних умінь у майбутніх філологів.

Необхідно підкреслити, що метою дисципліни «Практичний курс другої іноземної мови (німецька / французька / польська)» (32 кредити) є формування комунікативної, лінгвістичної, соціокультурної та професійної компетентностей студентів, формування інтерактивних умінь і навичок усного та писемного мовлення з послідовним удосконаленням кожного окремого виду мовленнєвої діяльності. У межах проходження курсу студенти оволодівають необхідним лексичним та граматичним матеріалом, передбаченим відповідною програмою з

німецької мови на рівні B2 згідно з Загальноєвропейськими Рекомендаціями з мовної освіти (Common European Framework of Reference for Languages), з метою використання отриманих знань у подальшій практичній діяльності.

Важливим залишається обов'язковий компонент «Сучасна українська мова та література» (4 кредити), де потужним потенціалом з формування комунікативних умінь володіють такі теми, як «Фонетика й фонологія сучасної української мови та використання їхнього потенціалу в перекладацькій діяльності», «Класифікації голосних і приголосних звуків», «Сегментні та суперсегментні одиниці фонетичної системи», «Склад як одиниця фонетики», «Наголос як одиниця фонетики. Словесний наголос, його функції», «Акцентологія. Пауза. Інтонація», «Лексикологія сучасної української мови», «Розшарування української лексики», «Джерела української фразеології», «Українська лексикографія».

Необхідно зауважити, що головними завданнями дисципліни «Практика письмового та усного перекладу англійської мови» (6 кредитів) є розвиток у студентів компетентності в письмовому й усному перекладі текстів різних стилів і жанрів (в англійсько-українській мовній парі) на рівні C1 (за Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти (2020 р.): надання теоретичних декларативних і процедурних (перекладознавчих, фонових, предметних) знань; формування практичних навичок і умінь (трансферних, інформаційно-пошукових, стратегічних, інтерактивних, організаційних), необхідних для виконання перекладацької діяльності, розвиток навчальних, комунікативних і перекладацьких стратегій.

На відміну від попередньої, завданнями вивчення навчальної дисципліни «Вступ до перекладознавства» (4 кредити) в теоретичному сенсі є наступні: удосконалювати та розвивати свій інтелектуальний і загальнокультурний рівень; самостійно навчатись новим методам дослідження у своїй професійній діяльності; самостійно здобувати за допомогою інформаційних технологій і використовувати у практичній діяльності нові знання та уміння, в тому числі в нових галузях знань, безпосередньо не пов'язаних зі сферою діяльності; породжувати нові ідеї

(креативність), адаптуватися до нових ситуацій, давати оцінку накопиченому досвіду та аналізувати свої можливості.

Дисципліна «Основи інформатики та прикладної лінгвістики» (4 кредити) вивчається студентами на першому курсі у першому семестрі. Головним завданням дисципліни є формування у студентів цілісного бачення щодо використання студентами технічних і програмних засобів для забезпечення основних видів діяльності з лінгвістичною інформацією: пошук, обробка, перетворення, збереження, передача, а також машинного та автоматизованого перекладу.

Вагомим і змістовим потенціалом щодо формування комунікативних умінь у майбутніх філологів володіє освітній компонент «Історія зарубіжної літератури» (4 кредити), зокрема такі теми «Естетика і поетика романтизму. Основні етапи розвитку та течії романтизму», «Сучасна зарубіжна література (кінець ХХ - початок ХХІ ст.). Постмодернізм як явище суспільного і культурного розвитку», «Класичний героїчний епос зрілого Середньовіччя. Лицарська лірика. Лицарський роман», «Література доби Відродження».

Варто відзначити освітній компонент «Етнокulturологія, етика та естетика» (4 кредити) головною метою якого є покращення гуманітарної підготовки студентів, забезпечення орієнтації студента в культурологічній науковій проблематиці, надання уявлення про системність етнокulturного аналізу, поглиблення навичок культурологічного аналізу етнічних культур, ознайомлення студентів з основними тенденціями та формами етнокulturного розвитку українського народу від найдавніших часів до сучасності; сприяння формуванню знань та компетенцій на основі засвоєння основ культурологічної проблематики; ознайомлення студентів з основами такого різновиду філософського знаннями, як етика та естетика, які становлять фундамент гуманітарного знання та відіграють домінуючу роль у формуванні світоглядних засад особистості й у виборі стратегії життєвої практики.

Головними завданнями дисципліни «Загальне мовознавство» (4 кредити) є засвоїти основні ідеї, принципи та методи теоретичної лінгвістики; вивчити історію розвитку лінгвістичної думки; навчити студентів розпізнавати моделі різних наукових мовознавчих парадигм у будь-якому науковому дискурсі; засвоїти методи

лінгвістичного дослідження, викладеними в працях Ф. де Сосюра, В. фон Гумбольдта, О. Потебні, Ч. Пірса та Ч. Морріса, Г. Шухардта, тощо; оволодіти навичками модифікації методів дослідження залежно від типів та функціонального призначення вербальних та невербальних текстів; оволодіти фаховою компетенцією для майбутньої професійної діяльності. У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен вміти: застосувати теоретичні знання про мову у своїй професійній діяльності; аналізувати та співставляти різні лінгвістичні концепції; моделювати теоретичні робочі гіпотези для курсових та дипломних робіт; формувати у студентів знання про основні закономірності, притаманні тій чи тій мові, функціонування мовних одиниць та категорій, закони її розвитку в тісних зв'язках з історією народу; створювати тексти різних типів з використанням теоретичних знань про мовну організацію та про різноманітні функції мови.

Таким чином, аналіз вмісту зазначених освітніх компонентів показав, що вони включають теми і матеріали, які можуть бути ефективно використані для формування комунікативних умінь у майбутніх філологів засобами інтерактивних технологій.

Констатувальний експеримент також передбачав оцінку освітнього процесу, спостереження за діяльністю студентів, а також проведення анкетування та опитування викладачів. Основною метою було детально розглянути наявну систему формування комунікативних умінь у майбутніх філологів.

Констатувальний експеримент проводився нами у 2021-2022 роках. На констатувальному етапі експерименту було залучено 29 викладачів Національного університету біоресурсів і природокористування України, 12 науково-педагогічних працівників Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського та 9 викладачів Черкаського національного університету ім. Богдана Хмельницького. Викладачі брали участь у бесідах, присвячених особливостям формування комунікативних умінь майбутніх філологів.

Для реалізації завдань констатувального експерименту проведено аналіз 46 навчальних занять (лекцій, практичних та лабораторних робіт) з таких дисциплін, як: «Основи інформатики та прикладної лінгвістики», «Сучасна українська мова та

література», «Практичний курс англійської мови», «Практичний курс другої іноземної мови (німецька / французька / польська)», «Практика письмового та усного перекладу англійської мови», «Практична граматики англійської мови», «Стилістика англійської мови та інтерпретація тексту», «Історія зарубіжної літератури», «Філософія та логіка», «Лінгвокраїнознавство англійськомовних країн» тощо. Враховуючи індивідуальний підхід до проведення занять, слід зазначити, що не всі методи і засоби, використовувані науково-педагогічними працівниками, сприяють ефективному формуванню комунікативних умінь у майбутніх філологів. До того ж, викладачі не завжди використовують можливості інтерактивних технологій у формування комунікативних умінь.

Разом з тим, було проведено аналіз навчально-методичного забезпечення з вказаних дисциплін, який виявив недостатність у змістовному наповненні матеріалів, що стосуються формування комунікативних умінь студентів.

Вибір методик для оцінки рівня сформованості комунікативних умінь у майбутніх філологів ґрунтувався на таких принципах, як надійність, валідність, інформативність, зручність у використанні, можливість широкого застосування та простота обробки отриманих даних.

Очікувалося, що проведення констатувального етапу експерименту в умовах традиційної системи професійної підготовки з використанням вибраних методик дозволить визначити реальний рівень сформованості комунікативних умінь у майбутніх філологів та окреслити основні підходи до вдосконалення умов для їх формування.

Результати бесід і анкетування науково-педагогічних працівників показали, що більшість з них вважає необхідним вжиття наступних заходів:

1. Оновлення змісту освітніх компонентів, що стосуються професійної та практичної підготовки майбутніх філологів.

2. Підвищення кваліфікації педагогічного складу, щоб забезпечити високий рівень професійності.

3. Підготовка майбутніх філологів засобами інтерактивних технологій, що сприятиме подальшому формуванню їх мотивації до оволодіння комунікативними

уміннями, як важливого аспекту професійної підготовки та підготовки до практичної діяльності.

Згідно з результатами опитування, більшість респондентів зазначили, що теоретичні та практичні аспекти професійної підготовки майбутніх філологів не забезпечують достатнього формування у студентів цілісного та системного розуміння важливості комунікативних умінь. Така ситуація призводить до сприйняття даних умінь як набору окремих, хоча й взаємопов'язаних процесів. Відзначалося, що випускники часто виявляють недостатню готовність до творчого розв'язання професійних завдань та роботи з проблемними ситуаціями в реальному світі.

Викладачі експериментальних закладів освіти підкреслили важливість вдосконалення комунікативних умінь у майбутніх філологів у процесі їхньої підготовки.

Опитування студентів проводилося з урахуванням таких вимог:

- стимулювання респондентів до активних відповідей на питання;
- підтримка мотивації через контактні питання протягом всього опитування;
- відповідність питань рівню поінформованості респондентів;
- використання простих і дієвих діагностичних методик.

На першому етапі констатувального аспекту дослідження використовувалися дані, зібрані від студентів 2, 3 курсів з двох закладів освіти: Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського (96 осіб) та Черкаського національного університету ім. Богдана Хмельницького (93 особи). Усі ці студенти навчалися за освітньо-професійною програмою «Бакалавр». Загалом на цьому етапі експерименту взяли участь 189 студентів.

Констатувальний експеримент передбачав оцінювання студентів за сформованістю визначених раніше критеріїв. Для цього в експертному листі були розроблені три показники для кожного з критеріїв (Додаток Ж).

Слід зауважити, що висока мотивація до формування комунікативних умінь та активно працюють над їх вдосконаленням є 16,93 % здобувачів, а от 31,22 % взагалі є невмотивованими. Половина респондентів (50,26 %) мають моральні і емоційно-

вольові якості сформовані на середньому рівні, що забезпечує середній рівень їх комунікації, проте всього 16,40 % мають високий рівень сформованості моральних і емоційно-вольових якостей, що забезпечує ефективну комунікацію і вирішення конфліктів. Третина студентів (34,92 %) мають обмежений досвід у застосуванні комунікативних умінь і методів на практиці. І всього 14,81 % мають широкий досвід, що дозволяє ефективно взаємодіяти у різних ситуаціях (рис. 3.1).

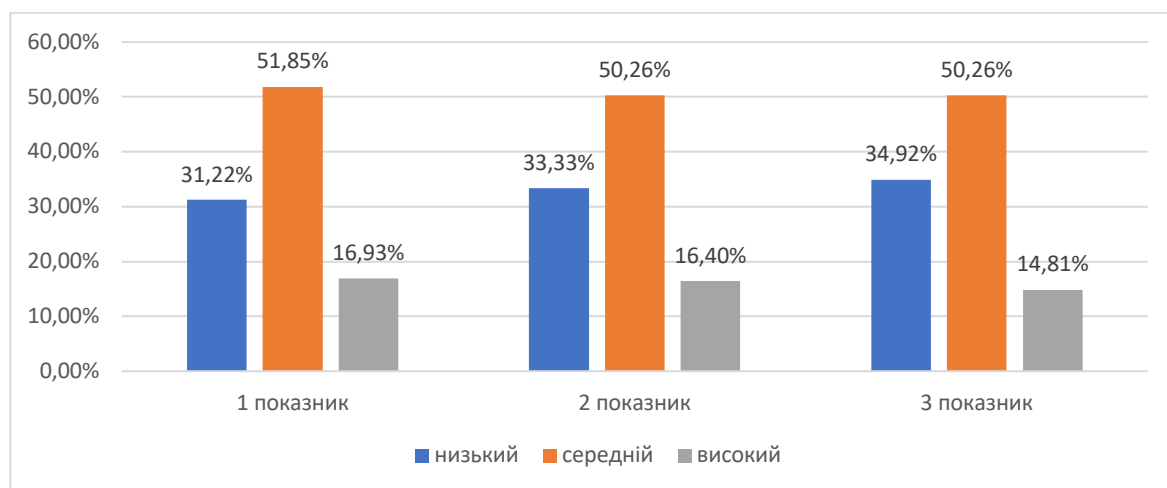

Рис. 3.1. Динаміка сформованості комунікативних умінь на констатувальному етапі за мотиваційно-особистісним критерієм

Джерело: сформовано автором

Варто відзначити, що всього 10,05 % студентів володіють ефективними і різноманітними методами збору інформації, що дозволяють забезпечити повноту і точність даних, а от 35,45 % респондентів мають обмежені або неефективні методи збору інформації, що впливає на якість їх комунікації. Переважна більшість (55,56 %) здобувачів демонструють основи орієнтації в комунікативних умовах і ситуаціях є, але можливі труднощі в нових або складних ситуаціях, у той час як всього у 11,11 % присутня висока здатність орієнтуватися в будь-яких комунікативних умовах і ситуаціях. Уміння ефективно використовувати і організовувати графічний матеріал для покращення комунікації мають лише 11,64 % студентів. Тоді, коли основне використання графічного матеріалу з деякими труднощами в його групуванні та інтеграції, або взагалі невміння його ефективно групувати присутнє в 53,97 % і 34,39 % опитаних відповідно (рис. 3.2).

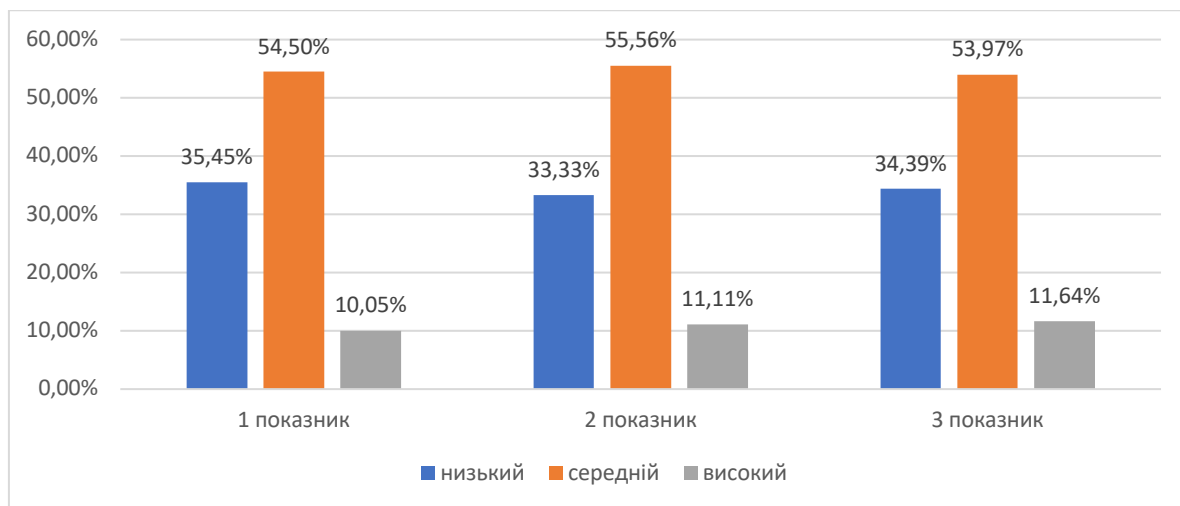

Рис. 3.2. Динаміка сформованості комунікативних умінь на констатувальному етапі за інформаційно-комунікаційним критерієм

Джерело: сформовано автором

Аналіз результатів під час констатувального експерименту підтвердив, що лише 15,34 % студентів мають глибоке і всебічне розуміння комунікативних теорій і концепцій, що забезпечує високий рівень знань, а 34,92 % ці знання взагалі відсутні. Окрім того, майже половина (48,68 %) респондентів знають основні принципи мовленнєвого етикету, але мають помилки в застосуванні на практиці, а от 35,45 % опитаних взагалі не знають основних норм і правил мовленнєвого етикету, що впливає на якість їх комунікації (рис. 3.3).

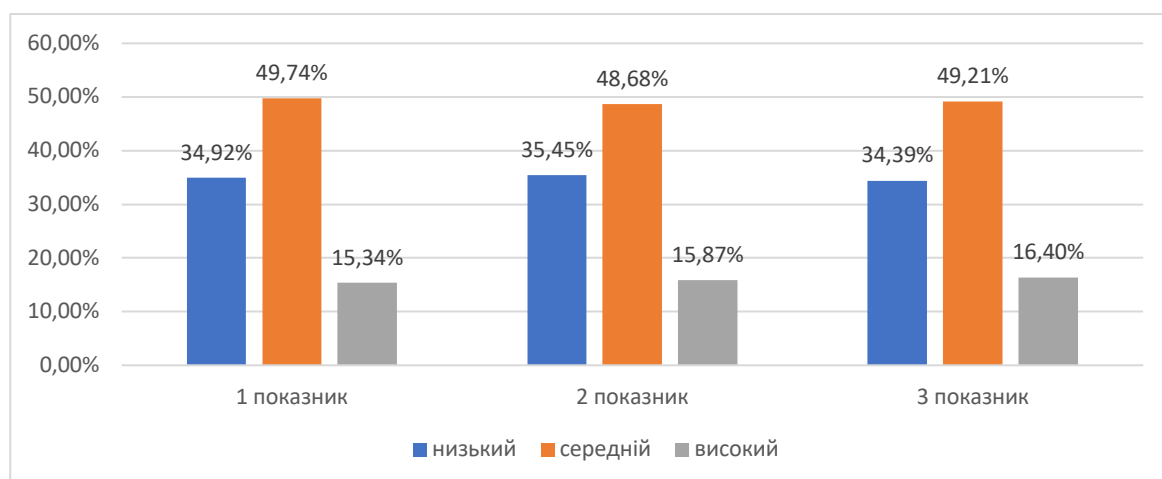

Рис. 3.3. Динаміка сформованості комунікативних умінь на констатувальному етапі за когнітивним критерієм

Джерело: сформовано автором

Варто відзначити, що всього в 16,40 % здобувачів сформовані комунікативні якості, які ефективно використовуються в різних контекстах, у той час як у 34,39 % ці якості відсутні

Зазначаємо, що переважна більшість (52,91 %) демонструє середній рівень сформованості комунікативних умінь, що забезпечує базову ефективність у спілкуванні, а от 34,39 % має низький рівень сформованості комунікативних умінь, що ускладнює ефективну комунікацію. З іншого боку, всього 13,23 % студентів мають високий рівень уміння інтерпретувати невербальні сигнали і використовувати їх для покращення комунікації. А от третина здобувачів (33,33 %) має слабке розуміння і використання невербальних сигналів для інтерпретації комунікації. Також варто відзначити, що половина опитаних (53,97 %) демонструє ефективне завершення комунікації і базовий контроль результатів, але має проблеми з посткомунікативними ефектами. І всього 13,76 % наділені ефективним завершенням комунікації і контролем над посткомунікативними ефектами, що сприяє досягненню позитивних результатів (рис. 3.4).

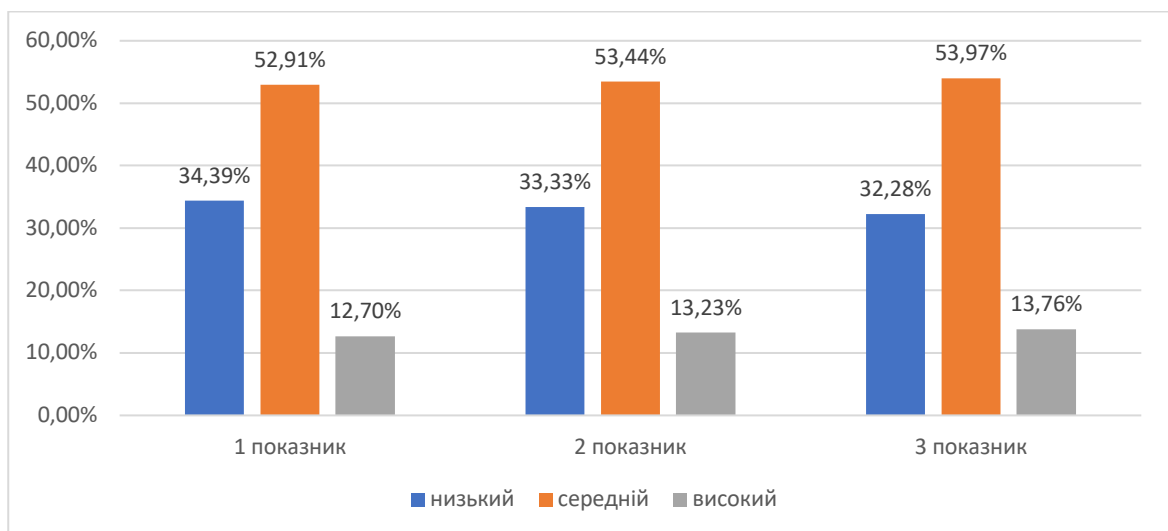

Рис. 3.4. Динаміка сформованості комунікативних умінь на констатувальному етапі за діяльнісним критерієм

Джерело: сформовано автором

Результати аналізу, проведеного за допомогою t-критерію Стьюдента для однієї вибірки, показали, що для даного набору даних недостатньо підстав

стверджувати про статистично значуще перевищення середнього рівня сформованості комунікативних умінь у майбутніх філологів. За критеріями Дж. Коена розмір ефекту відповідає малому рівню, що становить 0,693 (рис. 3.5).

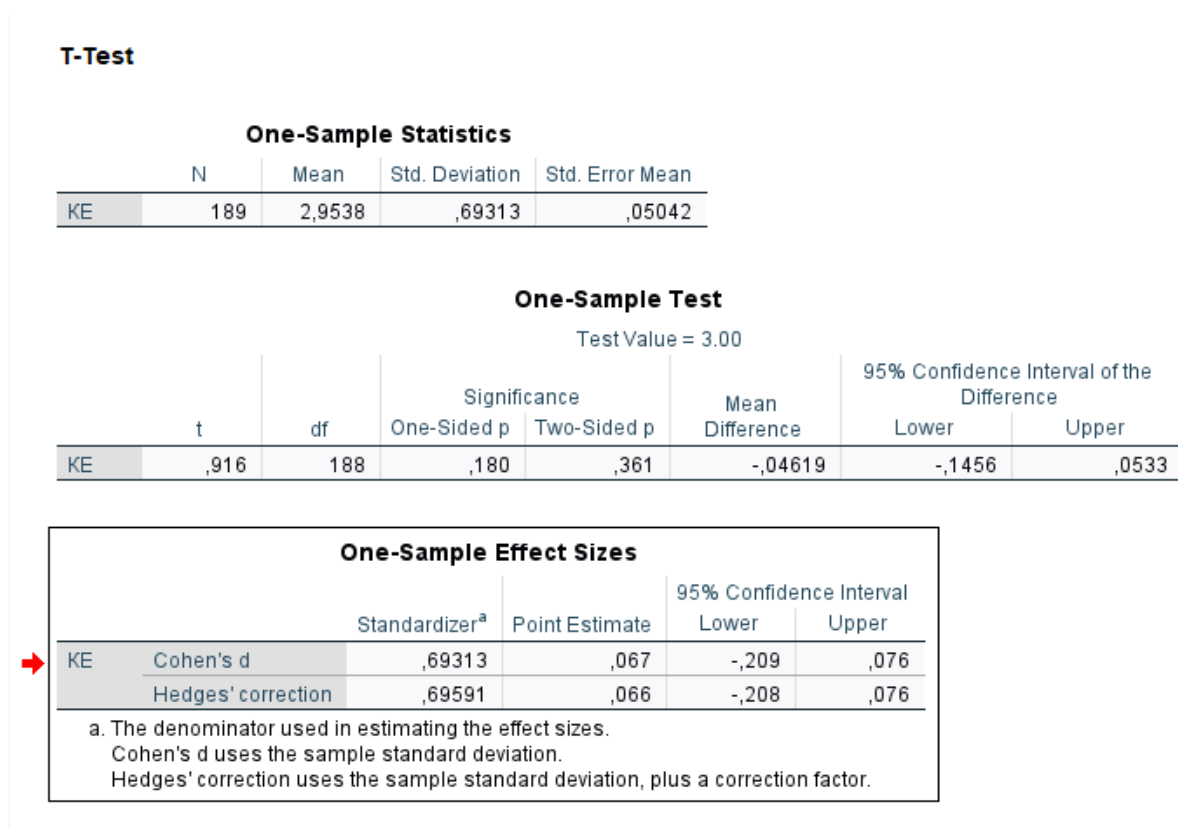

Рис. 3.5. Результати перевірки достовірності даних за t-критерієм Стьюдента

Джерело: розроблено автором за допомогою програми SPSS

З метою порівняння отриманих результатів констатувального експерименту, подібне дослідження проведено в 2021 р. у НУБіП України. Зокрема, до опитування були залучені студенти 2 та 3 курсів (130 студентів).

Слід зауважити, що мають високу мотивацію до формування комунікативних умінь та активно працюють над їх вдосконаленням 10 % здобувачів, а от 33,08 % взагалі є невмотивованими. Половина респондентів (53,08 %) мають моральні й емоційно-вольові якості сформовані на середньому рівні, що забезпечує середній рівень їх комунікації, проте всього 9,23 % мають високий рівень сформованості моральних і емоційно-вольових якостей, що забезпечує ефективну комунікацію і вирішення конфліктів. Більше третини студентів (38,46 %) мають обмежений досвід

у застосуванні комунікативних умінь і методів на практиці. І всього 7,69 % мають широкий досвід, що дозволяє ефективно взаємодіяти в різних ситуаціях (рис. 3.6).

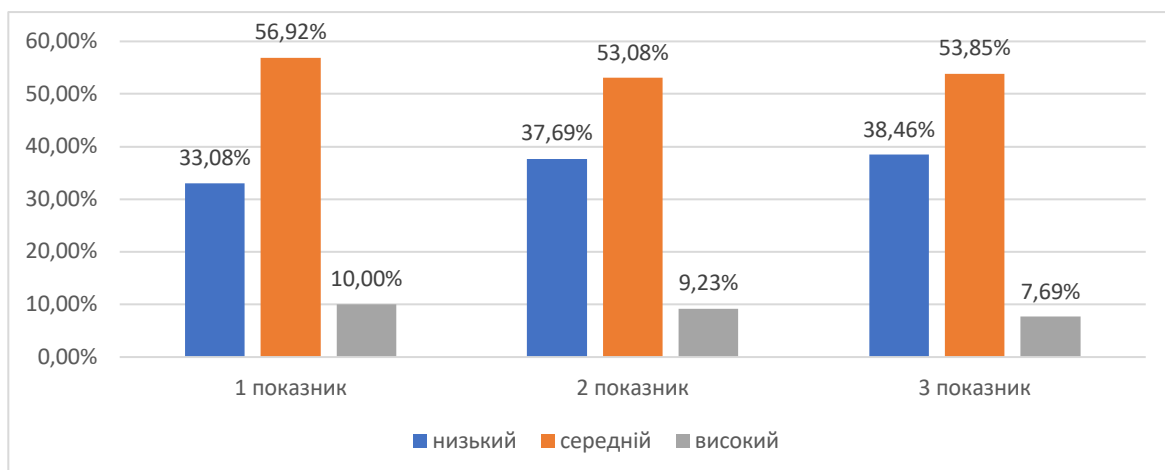

Рис. 3.6. Динаміка сформованості комунікативних умінь у майбутніх філологів у НУБіП України на констатувальному етапі за мотиваційно-особистісним критерієм

Джерело: сформовано автором

Варто відзначити, що всього 7,69 % студентів володіють ефективними і різноманітними методами збору інформації, що дозволяють забезпечити повноту і точність даних, а от 40,77 % респондентів мають обмежені або неефективні методи збору інформації, що впливає на якість їх комунікації (рис. 3.7).

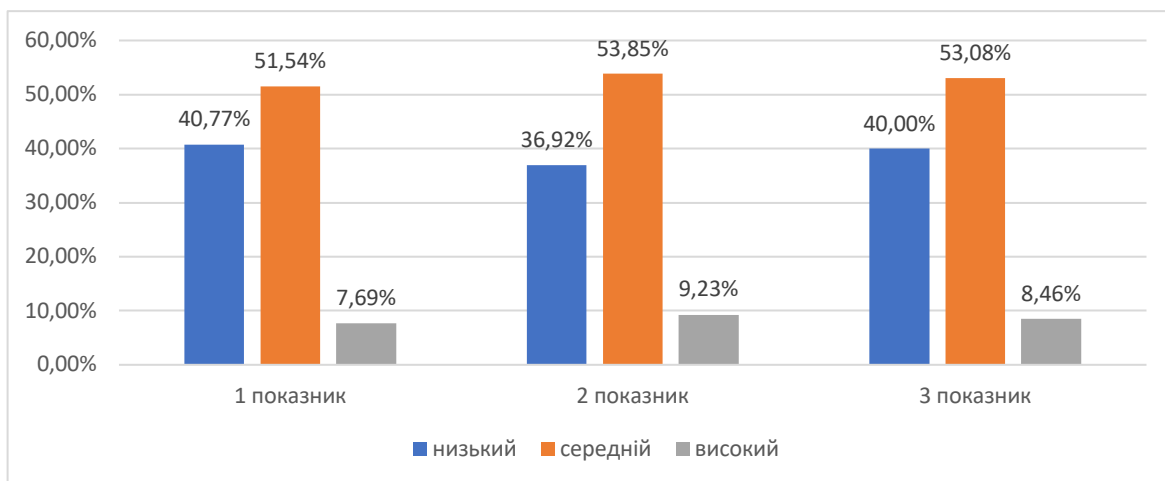

Рис. 3.7. Динаміка сформованості комунікативних умінь у майбутніх філологів у НУБіП України на констатувальному етапі за інформаційно-комунікаційним критерієм

Джерело: сформовано автором

Переважає більшість здобувачів (53,85 %) демонструють основи орієнтації в комунікативних умовах і ситуаціях, але є можливі труднощі в нових або складних ситуаціях, у той час, як всього у 9,23 % присутня висока здатність орієнтуватися в будь-яких комунікативних умовах і ситуаціях. Уміння ефективно використовувати і організовувати графічний матеріал для покращення комунікації мають лише 8,46 % студентів. Тоді, коли основне використання графічного матеріалу з деякими труднощами в його групуванні та інтеграції, або взагалі невміння його ефективно групувати присутнє в 53,08 % і 40 % опитаних відповідно.

Аналіз результатів під час констатувального експерименту в НУБіП України підтвердив, що лише в 8,46 % студентів присутнє глибоке і всебічне розуміння комунікативних теорій і концепцій, що забезпечує високий рівень знань, а у 36,15 % ці знання взагалі відсутні. Окрім того, більша половина (53,08 %) респондентів знають основні принципи мовленнєвого етикету, але мають помилки в застосуванні на практиці, а от 36,92 % опитаних взагалі не знають основних норм і правил мовленнєвого етикету, що впливає на якість їх комунікації.

Варто відзначити, що всього в 7,69 % здобувачів сформовані комунікативні якості, які ефективно використовуються в різних контекстах, у той час як у 40 % ці якості відсутні (рис. 3.8).

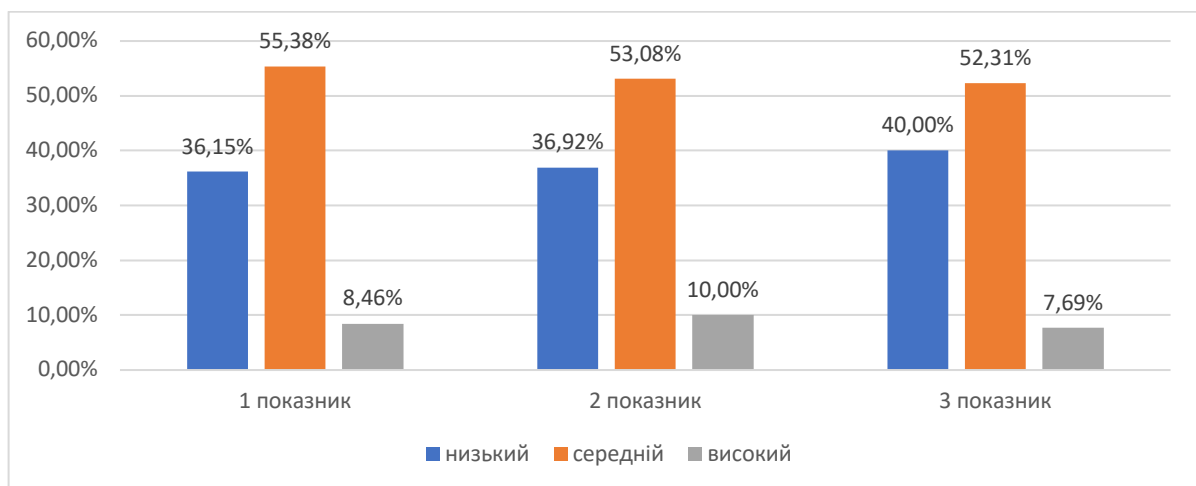

Рис. 3.8. Динаміка сформованості комунікативних умінь у майбутніх філологів у НУБіП України на констатувальному етапі за когнітивним критерієм

Джерело: сформовано автором

Зазначаємо, що переважна більшість (55,38 %) демонструє середній рівень сформованості комунікативних умінь, що забезпечує базову ефективність у спілкуванні, а от 36,15 % має низький рівень сформованості комунікативних умінь, що ускладнює ефективну комунікацію. З іншого боку, всього 9,23 % студентів мають високий рівень уміння інтерпретувати невербальні сигнали і використовувати їх для покращення комунікації. А от третина здобувачів (36,92 %) має слабе розуміння і використання невербальних сигналів для інтерпретації комунікації.

Також варто відзначити, що половина опитаних (52,31 %) демонструє ефективне завершення комунікації і базовий контроль результатів, але має проблеми з посткомунікативними ефектами. І всього 7,69 % наділені ефективним завершенням комунікації і контролем над посткомунікативними ефектами, що сприяє досягненню позитивних результатів (рис. 3.9).

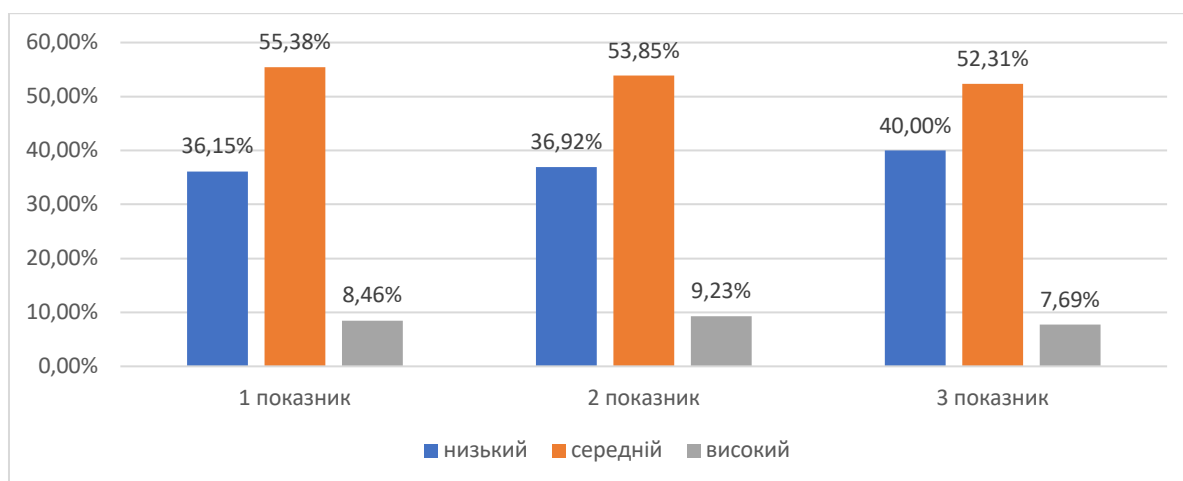

Рис. 3.9. Динаміка сформованості комунікативних умінь у майбутніх філологів у НУБіП України на констатувальному етапі за діяльнісним критерієм

Джерело: сформовано автором

Результати аналізу, проведеного за допомогою t-критерію Стюдента для однієї вибірки, показали, що для даного набору даних недостатньо підстав стверджувати про статистично значуще перевищення середнього рівня сформованості комунікативних умінь майбутніх філологів. За критеріями Дж. Коена розмір ефекту відповідає малому рівню, що становить 0,554 (рис. 3.10).

T-Test

One-Sample Statistics						
	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean		
КЕНУБІП	130	2,6070	,55413	,04860		

One-Sample Test							
Test Value = 3.00							
	t	df	Significance		Mean Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
			One-Sided p	Two-Sided p		Lower	Upper
КЕНУБІП	,864	129	<,001	<,001	,39300	-,4892	,2968

One-Sample Effect Sizes					
	Standardizer ^a	Point Estimate	95% Confidence Interval		
			Lower	Upper	
КЕНУБІП	Cohen's d	,55413	,709	-,901	,516
	Hedges' correction	,55737	,705	-,895	,513

a. The denominator used in estimating the effect sizes.
Cohen's d uses the sample standard deviation.
Hedges' correction uses the sample standard deviation, plus a correction factor.

Рис. 3.10. Результати перевірки достовірності даних за t-критерієм Стьюдента

Джерело: розроблено автором за допомогою програми SPSS

На констатувальному етапі експерименту, метою якого було визначення реального стану сформованості комунікативних умінь у майбутніх філологів, а також оцінка цих рівнів у студентів-бакалаврів, були встановлені такі результати:

1. У більшості респондентів двох досліджуваних закладів освіти рівень сформованості комунікативних умінь не відповідає сучасним вимогам. Зокрема, понад 33,95 % (64 студенти) і 52,03 % (28 студентів) здобувачів продемонстрували низький або середній рівень відповідно, тоді як лише 14,02 % (27 студентів) мали високий рівень. Варто відзначити, що 37,76 % (49 студентів) і 53,72 % (70 студентів) здобувачів НУБіП України продемонстрували низький або середній рівень відповідно, тоді як лише 8,65 % (11 студентів) мали високий рівень.

2. Процес формування комунікативних умінь у майбутніх філологів у ЗВО часто є недостатньо систематичним.

3. Відсутність достатньої кількості методичних матеріалів, що стосуються використання інтерактивних технологій для формування комунікативних умінь у майбутніх філологів.

4. Існують численні об'єктивні та суб'єктивні фактори, які ускладнюють досягнення високих рівнів сформованості комунікативних умінь у майбутніх філологів.

3.3. Результати дослідно-експериментальної роботи

Для підтвердження дієвості методики формування комунікативних умінь у майбутніх філологів засобами інтерактивних технологій було проведено експериментальну перевірку під час підготовки бакалаврів-філологів, а також упровадження окремих елементів цієї методики в інших ЗВО.

Мета формувального експерименту була визначена так: експериментальним шляхом оцінити ефективність методики формування комунікативних умінь у майбутніх філологів засобами інтерактивних технологій у Національному університеті біоресурсів і природокористування України.

Для досягнення цієї мети були поставлені такі завдання:

- забезпечити науково-педагогічних працівників, які впроваджували експериментальну методику, методичними рекомендаціями щодо формування комунікативних умінь у майбутніх філологів засобами інтерактивних технологій;
- інтегрувати основні елементи моделі формування комунікативних умінь у майбутніх філологів засобами інтерактивних технологій у освітній процес.

Формувальний експеримент був проведений у 2022–2024 роках за участю двох контрольних та експериментальних груп. Усі групи склалися зі студентів гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України, які навчалися за освітньо-професійною програмою «Англійська мова та друга іноземна» спеціальністю 035 Філологія (035.041 Германські мови та літератури (переклад включно), перша - англійська).

Нами застосовувався метод «попарного відбору», що дозволяв сформувати однорідні контрольні та експериментальні групи за такими критеріями, як факультет, рік навчання (2-й і 3-й курси) і академічні успіхи студентів.

Усього в експерименті взяли участь 152 студенти. Експериментальні групи склалися з 75 студентів у 2021–2023 навчальному році. Контрольні групи налічували 77 студентів у 2022–2024 навчальному році.

Для оцінки рівнів сформованості комунікативних умінь у майбутніх філологів на етапі формування експерименту, було проведено кілька вимірювань: первинне – у вересні-жовтні в здобувачів 2 курсу навчання та підсумкове – у травні-червні 3 курсу. На кожному з етапів оцінювалися середні бали студентів експериментальної та контрольної групи за допомогою параметричного t-критерію Стьюдента [9].

Для перевірки однорідності даних контрольних та експериментальних груп було здійснено статистичний аналіз із використанням програм MS Excel та SPSS (Statistical Package for Social Science – Статистичний пакет для соціальних наук).

Було сформульовано дві статистичні гіпотези: нульова гіпотеза (H_0), що вказує на відсутність суттєвих відмінностей між групами, та альтернативна гіпотеза (H_1), яка передбачає наявність статистично значущих розбіжностей (рис. 3.11).

→ T-Test

Group Statistics					
Група	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	
Бали					
ЕГ	75	3,1980	,12772	,01475	
КГ	77	3,2021	,12718	,01449	

Independent Samples Test											
Levene's Test for Equality of Variances					t-test for Equality of Means						
Бали		F	Sig.	t	df	Significance		Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
						One-Sided p	Two-Sided p			Lower	Upper
Бали	Equal variances assumed	,002	,968	-,197	150	,422	,844	-,00408	,02068	-,04493	,03678
	Equal variances not assumed			-,197	149,858	,422	,844	-,00408	,02068	-,04494	,03678

Independent Samples Effect Sizes					
Бали		Standardizer ^a	Point Estimate	95% Confidence Interval	
				Lower	Upper
Бали	Cohen's d	,12745	-,032	-,350	,286
	Hedges' correction	,12809	-,032	-,348	,285
	Glass's delta	,12718	-,032	-,350	,286

a. The denominator used in estimating the effect sizes.
Cohen's d uses the pooled standard deviation.
Hedges' correction uses the pooled standard deviation, plus a correction factor.
Glass's delta uses the sample standard deviation of the control (i.e., the second) group.

Рис. 3.11. Результати перевірки однорідності ЕГ (2021–2023 н.р.) і КГ (2022–2024 н.р.) за непарним t-критерієм Стьюдента

Джерело: розроблено автором за допомогою програми SPSS

Результати аналізу однорідності груп за допомогою непарного t-критерію Стьюдента, проведеного у програмі SPSS.

Аналіз отриманих даних показав, що в контрольних групах, які включали загалом 77 студентів, середній бал (Mean) склав 3,20, при цьому стандартне відхилення (Std. Deviation) дорівнювало 0,127, а стандартна похибка середнього значення (Std. Error Mean) – 0,144. У експериментальних групах, що загалом склалися з 75 студентів, середній бал (Mean) склав 3,19, зі стандартним відхиленням (Std. Deviation) 0,128 та стандартною похибкою середнього (Std. Error Mean) 0,148. Рівень статистичної значущості за критерієм Лівіна (Sig) становив 0,968, що перевищує поріг 0,05. Таким чином, нульова гіпотеза (H₀) про відсутність суттєвих відмінностей між контрольними та експериментальними групами залишається підтвердженою.

На першому етапі формувального експерименту було проведено експертне оцінювання, спрямоване на визначення рівнів сформованості комунікативних умінь у майбутніх філологів, розподілених між експериментальними та контрольними групами (підрозділ 3.1). Основна увага приділялася аналізу таких критеріїв, як когнітивний, мотиваційно-особистісний, інформаційно-комунікаційний та діяльнісний. Запропонована методика передбачала оцінювання студентів за цими критеріями, де для кожного з них було передбачено три показники в експертному листі (Додаток Д).

На формувальному етапі експерименту здійснювалася апробація та перевірка ефективності методики формування комунікативних умінь у майбутніх філологів засобами інтерактивних технологій. Експеримент проводився в умовах освітнього процесу, де частина факторів залишалася незмінною: дослідження здійснювалися як в експериментальних групах (ЕГ), так і в контрольних групах (КГ), при вивченні однакових дисциплін, таких як «Основи інформатики та прикладної лінгвістики», «Сучасна українська мова та література», «Практичний курс англійської мови», «Практичний курс другої іноземної мови (німецька / французька / польська)», «Практика письмового та усного перекладу англійської мови», «Практична граматики англійської мови», «Стилістика англійської мови та інтерпретація

тексту», «Історія зарубіжної літератури», «Філософія та логіка», «Лінгвокраїнознавство англomовних країн» тощо. Використовувалися однакові форми контролю.

У експериментальних групах упроваджувалися розроблена авторська методика формування комунікативних умінь у майбутніх філологів засобами інтерактивних технологій, тоді як у контрольних групах застосовувалися традиційні методи та форми навчання. У результаті, це дозволило провести дослідження, спрямоване на формування і оцінку рівнів комунікативних умінь майбутніх філологів.

На початку формувального етапу експерименту викладачі ЗВО були ознайомлені з метою і завданнями дослідження та забезпечені повним комплектом інформаційних матеріалів з детальним описом методичних рекомендацій щодо їх впровадження в освітній процес.

Емпіричну базу на формувальному етапі склали студенти Національного університету біоресурсів і природокористування України, всього було залучено 75 студентів. Кожен етап експерименту включав низку завдань, таких як:

- аналіз і оцінка результатів, отриманих на констатувальному етапі;
- виявлення позитивних зрушень у формуванні комунікативних умінь у майбутніх філологів;
- перевірка ефективності запропонованої методики формування комунікативних умінь;
- документування та аналіз отриманих результатів експерименту.

Для оцінки рівня сформованості комунікативних умінь у майбутніх філологів на етапі формування були використані різні діагностичні методи, зокрема:

- спостереження за заняттями, де використовується елементи інтерактивних технологій у ЗВО;
- проведення тестувань та опитувань різного формату;
- виконання завдань із застосуванням інтерактивних технологій під час навчання з дисциплін професійної та практичної підготовки, а також у позааудиторний час, що дало конкретні результати;

– реалізація творчих завдань різної складності.

На формувальному етапі експерименту оцінювалась ефективність розробленої методики формування комунікативних умінь у майбутніх філологів засобами інтерактивних технологій. Контрольний етап включав порівняння рівнів сформованості комунікативних умінь між контрольною та експериментальною групами.

У процесі перевірки ефективності методики було зафіксовано покращення рівнів сформованості комунікативних умінь та академічної успішності з професійних дисциплін у студентів, які брали участь у експерименті.

Визначення рівня сформованості комунікативних умінь ґрунтувалося на оцінці проявів усіх визначених критеріїв і показників. Кожен критерій (мотиваційно-особистісний, інформаційно-комунікаційний, когнітивний та діяльнісний) та відповідні показники, які входили до структури комунікативних умінь, оцінювалися за рівнем володіння конкретними уміннями, видами діяльності та прийомами, що мають ключове значення. Підхід слугував основою для аналізу і оцінки ступеня сформованості комунікативних умінь на обох етапах експерименту.

Попередній аналіз, проведений у експериментальній групі (2021–2023 навчальні роки) та контрольній групі (2022–2024 навчальні роки), дозволив зафіксувати початковий рівень комунікативних умінь майбутніх філологів. Вихідні показники студентів КГ та ЕГ слугували базою для порівняння з результатами наступних етапів контролю. Результати експерименту демонструють позитивну динаміку щодо формування комунікативних умінь у майбутніх філологів. Згідно з початковим аналізом, групи, які брали участь у дослідженні, мали подібний розподіл студентів за рівнями сформованості комунікативних умінь.

Високий ступінь сформованості комунікативних якостей, знань про комунікативні методи та прийоми виявилася на рівні 8,00 % для студентів контрольної групи (ЕГ) та 7,79 % для експериментальної групи (КГ). Наявність стійкої мотивації до оволодіння комунікативними уміннями присутнє у 12 % студентів ЕГ та 9,09 % студентів КГ. Уміння вільно орієнтуватися в умовах і ситуаціях спілкування наявне у 9,33 % студентів ЕГ та у 9,09 % студентів КГ. Крім

того, 5,33 % та 5,19 % здобувачів ЕГ і КГ відповідно мають достатню кількість способів завершення комунікації та контролю посткомунікативних ефектів.

Аналіз рівнів сформованості комунікативних умінь у майбутніх філологів експериментальних (ЕГ) і контрольних (КГ) на початку та в кінці формувального етапу експерименту за мотиваційно-особистісним критерієм і відповідними його показниками зазначено в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

**Аналіз рівнів сформованості комунікативних умінь у майбутніх філологів
ЕГ та КГ на початку та в кінці формувального етапу експерименту за
мотиваційно-особистісним критерієм**

Рівень	ЕГ (75 студентів)			КГ (77 студентів)		
	На початку (кількість/ %)	В кінці (кількість/ %)	Різниця (кількість/ %)	На початку (кількість/ %)	В кінці (кількість/ %)	Різниця (кількість/ %)
Високий	7	14	+7	6	9	+3
	9,78	18,22	+8,44	8,23	11,26	+3,03
Середній	40	49	+9	41	43	+2
	53,78	64,89	+11,11	52,81	56,71	+3,90
Низький	28	12	-16	30	24	-6
	36,44	16,89	-19,56	38,96	32,03	-6,93

Джерело: розроблено автором

Провівши аналіз динаміки рівнів сформованості комунікативних умінь у майбутніх філологів за визначеними індикаторами, ми узагальнили показники за мотиваційно-особистісним критерієм, які подані на рис. 3.12.

Тож, результати діагностичного аналізу показали, що в контрольних групах (КГ) лиш на 3,03 % збільшилася частка здобувачів із високим рівнем сформованості комунікативних умінь за мотиваційним критерієм. У той час, у експериментальних групах (ЕГ) цей показник зріс на 8,44 %. Варто зазначити, що в експериментальних групах (ЕГ) спостерігалось зниження кількості студентів із низьким рівнем сформованості комунікативних умінь на 19,56 % за вказаним критерієм, тоді як у контрольних групах (КГ) зниження відбулося лише на 6,93 %.

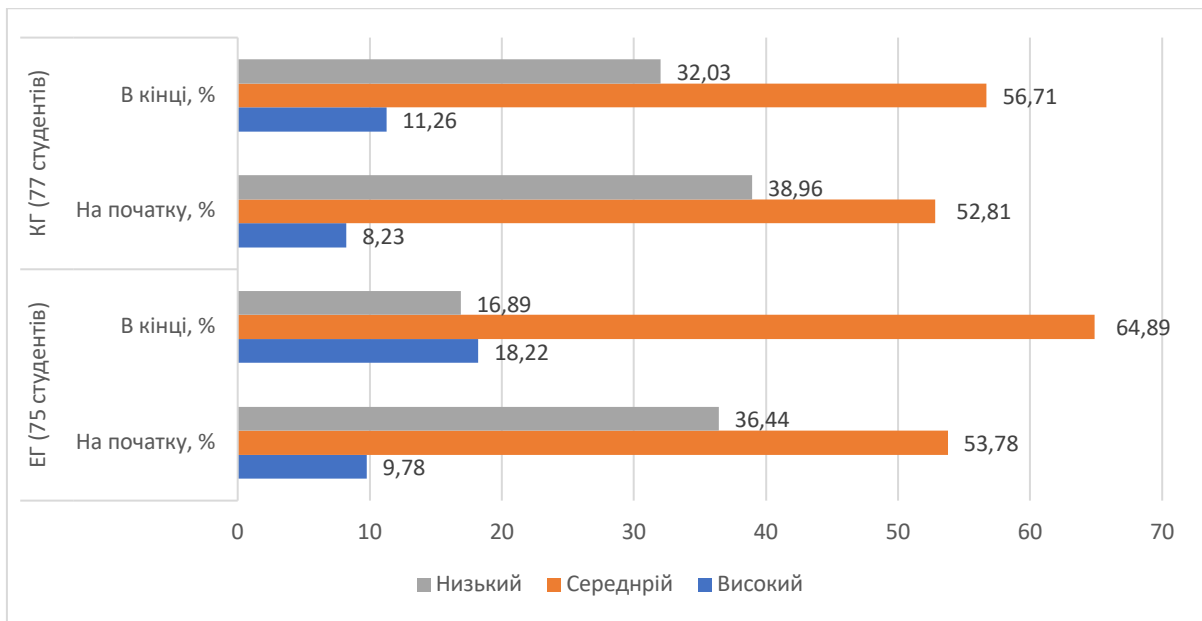

Рис. 3.12. Динаміка рівнів сформованості у комунікативних умінь майбутніх філологів за мотиваційно-особистісним критерієм

Джерело: розроблено автором

У експериментальних групах (ЕГ) відзначаються позитивні зміни: частка здобувачів із високим рівнем сформованості комунікативних умінь за показниками «наявність стійкої мотивації до оволодіння комунікативними вміннями» та «сформованість моральних та емоційно-вольових якостей студента-філолога» зросла на 8,00 %, коли в контрольних групах (КГ) – лише на 3,90 %. Слід підкреслити, що 17,33 % здобувачів експериментальних груп (ЕГ) мають високий рівень накопичення досвіду в процесі застосування комунікативних умінь, методів і прийомів. Коли в контрольних групах (КГ) цей показник зріс всього на 1,30 % і дорівнює 9,09 %.

Аналіз рівнів сформованості комунікативних умінь у майбутніх філологів експериментальних (ЕГ) і контрольних (КГ) групах на початку та в кінці формувального етапу експерименту за інформаційно-ціннісним критерієм і відповідними його показниками зазначено в таблиці 3.4.

Таблиця 3.4

Аналіз рівнів сформованості комунікативних умінь у майбутніх філологів ЕГ та КГ на початку та в кінці формувального етапу експерименту за інформаційно-комунікаційним критерієм

Рівень	ЕГ (75 студентів)			КГ (77 студентів)		
	На початку (кількість/%)	В кінці (кількість/%)	Різниця (кількість/%)	На початку (кількість/%)	В кінці (кількість/%)	Різниця (кількість/%)
Високий	6	13	+7	6	7	+1
	8,00	16,89	+8,00	7,79	9,96	+2,10
Середній	42	50	+8	40	45	+5
	55,56	67,11	+11,56	51,95	58,01	+6,00
Низький	27	12	-15	31	25	-6
	36,44	16,89	-19,56	40,26	32,03	-8,23

Джерело: розроблено автором

Провівши аналіз динаміки рівнів сформованості комунікативних умінь у майбутніх філологів за визначеними індикаторами, ми узагальнили показники за інформаційно-ціннісним критерієм, які подані на рис. 3.13.

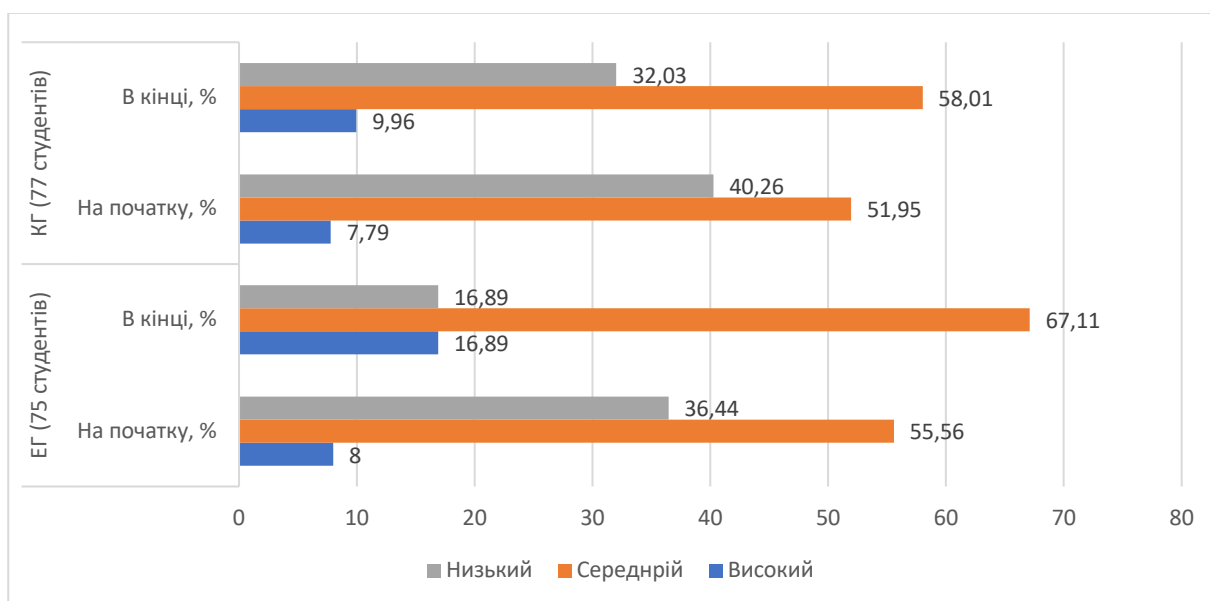

Рис. 3.13. Динаміка рівнів сформованості комунікативних умінь у майбутніх філологів за інформаційно-комунікаційним критерієм

Джерело: розроблено автором

Отже, результати аналізу показали, що в контрольних групах (КГ) лиш на 2,10 % збільшилася частка здобувачів із високим рівнем сформованості комунікативних умінь за когнітивним критерієм. У той час, у експериментальних групах (ЕГ) цей показник зріс на 8,00 %. Варто зазначити, що в експериментальних групах (ЕГ) спостерігалось зниження кількості студентів із низьким рівнем сформованості комунікативних умінь на 19,56 % за вказаним критерієм, тоді як у контрольних групах (КГ) зниження відбулося лише на 8,23 %.

У експериментальних групах (ЕГ) відзначаються позитивні зміни: частка здобувачів із високим рівнем сформованості комунікативних умінь за показниками «способи отримання необхідної інформації» та «орієнтація в умовах і ситуаціях спілкування» зросла на 8,00 %, а за показником «використання і групування графічного матеріалу» частка студентів із низьким рівнем впала на 18,67 %. Слід підкреслити, що за показником «способи отримання необхідної інформації» кількість здобувачів контрольних груп (КГ) з високим рівнем сформованості збільшилась лише 1,30 %. А за рештою показників інформаційно-комунікаційного критерію – на 2,60 %. Аналіз рівнів сформованості комунікативних умінь у майбутніх філологів експериментальних (ЕГ) і контрольних (КГ) на початку та в кінці формувального етапу експерименту за когнітивним критерієм і відповідними його показниками зазначено в таблиці 3.5.

Таблиця 3.5

Аналіз рівнів сформованості комунікативних умінь у майбутніх філологів ЕГ та КГ на початку та в кінці формувального етапу експерименту за когнітивним критерієм

Рівень	ЕГ (75 студентів)			КГ (77 студентів)		
	На початку (кількість/ %)	В кінці (кількість/ %)	Різниця (кількість/ %)	На початку (кількість/ %)	В кінці (кількість/ %)	Різниця (кількість/ %)
Високий	7	12	+5	7	9	+2
	9,33	16,00	+6,67	9,09	11,26	+2,16
Середній	40	48	+8	41	44	+3
	53,78	64,00	+10,22	53,68	57,58	+3,90
Низький	28	15	-13	29	24	-5
	36,89	20,00	-16,89	37,23	31,17	-6,06

Джерело: розроблено автором

Аналіз динаміки рівнів сформованості комунікативних умінь у майбутніх філологів за визначеними раніше індикаторами дав змогу узагальнити показники за когнітивним критерієм, які проілюстровано на рис. 3.14.

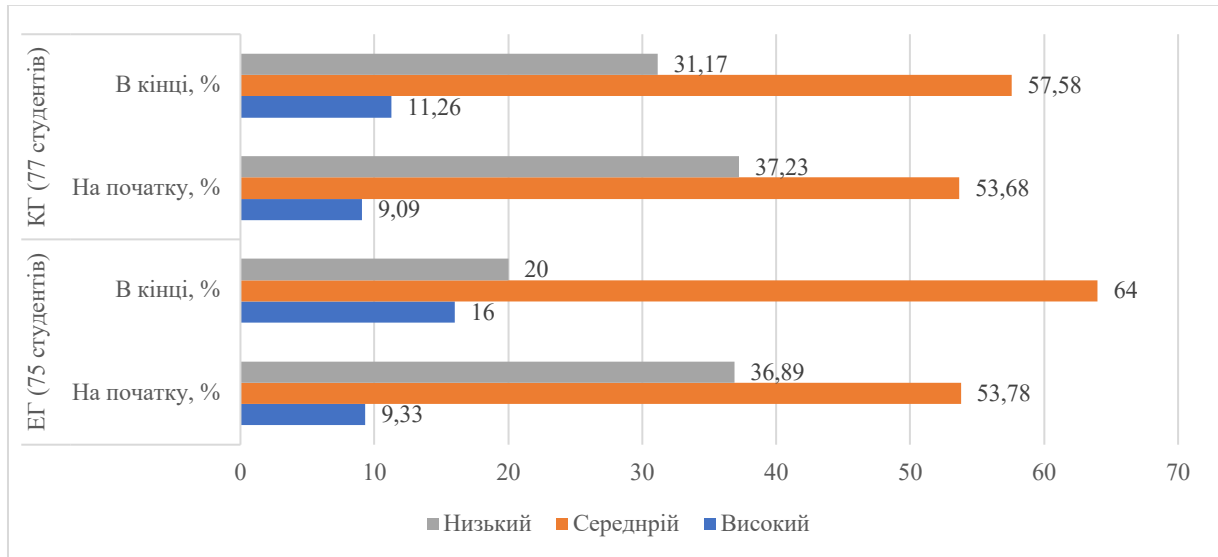

Рис. 3.14. Динаміка рівнів сформованості комунікативних умінь у майбутніх філологів за когнітивним критерієм

Джерело: розроблено автором

Тож, результати діагностичного аналізу показали, що в контрольних групах (КГ) лиш на 2,16 % збільшилася частка здобувачів із високим рівнем сформованості комунікативних умінь за когнітивним критерієм. У той час, у експериментальних групах (ЕГ) цей показник зріс на 6,67 %. Варто зазначити, що в експериментальних групах (ЕГ) спостерігалось зниження кількості студентів із низьким рівнем сформованості комунікативних умінь на 16,89 % за вказаним критерієм, тоді як у контрольних групах (КГ) зниження відбулося лише на 6,06 %.

У експериментальних групах (ЕГ) відзначаються позитивні зміни: частка здобувачів із високим рівнем сформованості комунікативних умінь за показником «повнота та міцність засвоєння комунікативних знань» зросла на 8,00 %, а за показником «оволодіння мовленнєвим етикетом» – на 6,67 %, у той час як у контрольних групах він зріс на 2,60 %. Слід підкреслити, що 13,33 % здобувачів експериментальних груп (ЕГ) мають високий рівень сформованості комунікативних

якостей, знань про комунікативні методи та прийоми. Коли в контрольних групах (КГ) цей показник майже не змінився і дорівнює 9,09 %.

Аналіз рівнів сформованості комунікативних умінь майбутніх філологів експериментальних (ЕГ) і контрольних (КГ) на початку та в кінці формувального етапу експерименту за діяльнісним критерієм і відповідними його показниками зазначено в таблиці 3.6 та на рис. 3.15.

Таблиця 3.6

**Аналіз рівнів сформованості комунікативних умінь у майбутніх філологів
ЕГ та КГ на початку та в кінці формувального етапу експерименту за
діяльнісним критерієм**

Рівень	ЕГ (75 студентів)			КГ (77 студентів)		
	На початку (кількість/ %)	В кінці (кількість/ %)	Різниця (кількість/ %)	На початку (кількість/ %)	В кінці (кількість/ %)	Різниця (кількість/ %)
Високий	4	12	+8	5	4	+1
	5,78	15,56	+9,78	6,49	7,36	+0,87
Середній	42	51	+9	42	47	+5
	56,44	68,00	+11,56	54,11	58,01	+3,90
Низький	28	12	-16	30	26	-4
	37,78	16,44	-21,33	39,39	34,63	-4,76

Джерело: розроблено автором

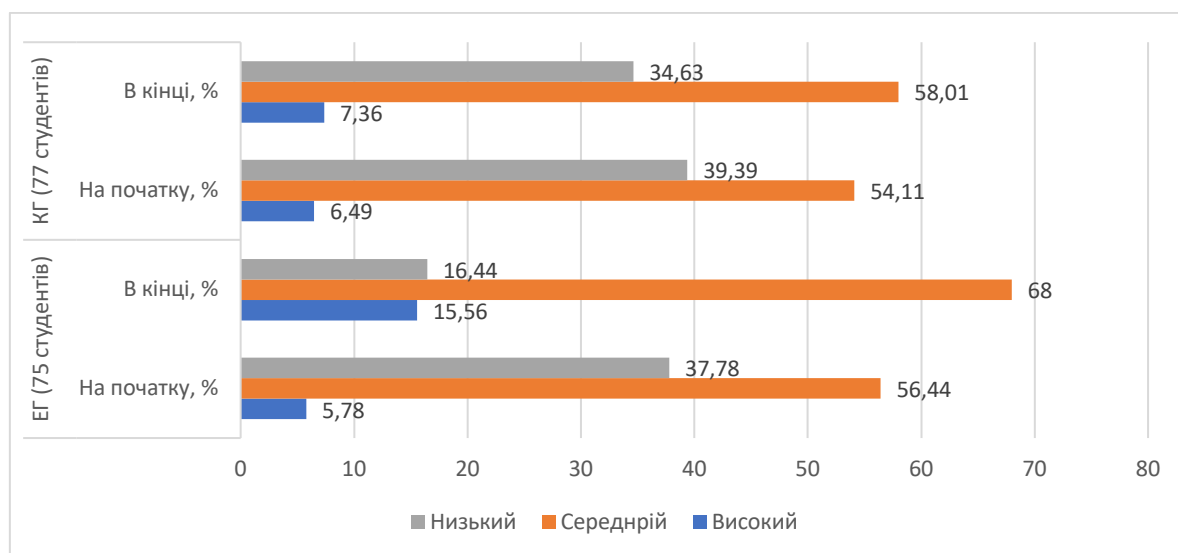

Рис. 3.15. Динаміка рівнів сформованості комунікативних умінь у майбутніх філологів за діяльнісним критерієм

Джерело: розроблено автором

Отже, результати аналізу показали, що в контрольних групах (КГ) лиш на 0,87 % збільшилася частка здобувачів із високим рівнем сформованості комунікативних умінь за когнітивним критерієм. У той час, у експериментальних групах (ЕГ) цей показник зріс на 9,78 %. Варто зазначити, що в експериментальних групах (ЕГ) спостерігалось зниження кількості студентів із низьким рівнем сформованості комунікативних умінь на 21,33 % за вказаним критерієм, тоді як у контрольних групах (КГ) зниження відбулося лише на 4,76 %.

У експериментальних групах (ЕГ) відзначаються позитивні зміни: частка здобувачів із високим рівнем сформованості комунікативних умінь за показниками «ступінь оволодіння комунікативними вміннями» та «застосування навичок декодування «мови тіла» комуніканта » зросла на 9,33 %, а за показником «способи завершення комунікації, контролю посткомунікативних ефектів» частка студентів із низьким рівнем впала на 10,76 %. Варто наголосити, що за показником «способи завершення комунікації, контролю посткомунікативних ефектів» частка здобувачів контрольних груп (КГ) з високим рівнем не змінилась зовсім. А за рештою показників діяльнісного критерію лише на 1,30 %.

Для перевірки точності отриманих результатів у нашому дослідженні сформульовані дві гіпотези: нульова гіпотеза (H_0), яка припускає, що різниця між середніми значеннями показників на початку та в кінці формувального етапу є випадковою, та альтернативна гіпотеза (H_1), що стверджує, що ця різниця зумовлена впливом проведеного експерименту.

Обчислення, виконані за допомогою парного t-критерію Стьюдента, показали, що для експериментальної групи значення p становить 0,001, що менше від 0,05. Це дозволяє відхилити нульову гіпотезу і прийняти альтернативну на рівні достовірності 95 %. Результати свідчать про наявність статистично значущої різниці між середніми балами студентів експериментальної групи на початковому та завершальному етапах формування (рис. 3.16). Аналогічні обчислення були проведені для аналізу середніх оцінок студентів контрольної групи (рис. 3.17). Результати експерименту показали значення $p=0,122$, що перевищує 0,05.

T-Test

Paired Samples Statistics					
	Mean	N	Std. Deviation	Std. Error Mean	
Pair 1	ЕГпоч	3,1484	75	,27874	,03219
	ЕГкін	3,5800	75	,23990	,02770

Paired Samples Correlations				
	N	Correlation	One-Sided p	Two-Sided p
Pair 1	ЕГпоч & ЕГкін	,381	,374	,748

Paired Samples Test										
		Paired Differences				Significance				
		Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	95% Confidence Interval of the Difference		t	df	One-Sided p	Two-Sided p
					Lower	Upper				
Pair 1	ЕГпоч - ЕГкін	-,43160	,29036	,03353	-,49841	-,36479	-1,873	74	,001	,003

Paired Samples Effect Sizes						
		Standardizer ^a	Point Estimate	95% Confidence Interval		
				Lower	Upper	
Pair 1	ЕГпоч - ЕГкін	Cohen's d	,26094	-1,654	-2,027	-1,281
		Hedges' correction	,26362	-1,637	-2,006	-1,268

a. The denominator used in estimating the effect sizes.
Cohen's d uses the sample standard deviation of the mean difference adjusted by the correlation between measures.
Hedges' correction uses the sample standard deviation of the mean difference adjusted by the correlation between measures, plus a correction factor.

Рис. 3.16. Результати розрахунку за парним t-критерієм Стюдента середнього балу студентів ЕГ на початку та в кінці формувального етапу
Джерело: розроблено автором за допомогою програми SPSS

T-Test

Paired Samples Statistics					
	Mean	N	Std. Deviation	Std. Error Mean	
Pair 1	КГпоч	3,2021	77	,12718	,01449
	КГкін	3,2806	77	,25297	,02883

Paired Samples Correlations				
	N	Correlation	One-Sided p	Two-Sided p
Pair 1	КГпоч & КГкін	,494	,247	,494

Paired Samples Test										
		Paired Differences				Significance				
		Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	95% Confidence Interval of the Difference		t	df	One-Sided p	Two-Sided p
					Lower	Upper				
Pair 1	КГпоч - КГкін	-,07857	,21994	,02506	-,12849	,02865	-3,135	76	,122	,244

Paired Samples Effect Sizes						
		Standardizer ^a	Point Estimate	95% Confidence Interval		
				Lower	Upper	
Pair 1	КГпоч - КГкін	Cohen's d	,21994	-,357	-,587	,126
		Hedges' correction	,22214	-,354	-,581	,124

a. The denominator used in estimating the effect sizes.
Cohen's d uses the sample standard deviation of the mean difference.
Hedges' correction uses the sample standard deviation of the mean difference, plus a correction factor.

Рис. 3.17. Результати розрахунку за парним t-критерієм Стюдента середнього балу студентів КГ на початку та в кінці формувального етапу
Джерело: розроблено автором за допомогою програми SPSS

Це дозволяє стверджувати, що середній бал сформованості комунікативних умінь у студентів контрольної групи на початку і в кінці формувального етапу не має статистично значущих відмінностей. На підставі аналізу параметричного t-критерію Стюдента можна стверджувати про статистично підтвержену позитивну динаміку середнього балу студентів експериментальної групи наприкінці формувального етапу. Загальні результати в контрольних і експериментальних групах до і після формувального етапу експерименту (табл. 3.7, рис. 3.18).

Таблиця 3.7

Узагальнені результати динаміки рівнів сформованості комунікативних умінь у майбутніх філологів засобами інтерактивних в контрольних та експериментальних групах до і після формувального етапу експерименту

Рівень	ЕГ (75 студентів)			КГ (77 студентів)		
	На початку %	В кінці %	Різниця %	На початку %	В кінці %	Різниця %
Високий	8,22%	16,44%	+8,22%	7,90%	9,96%	+2,06%
Середній	54,89%	66,00%	+11,11%	53,14%	57,58%	+4,44%
Низький	36,89%	17,56%	-19,33%	38,96%	32,47%	-6,49%

Джерело: розроблено автором

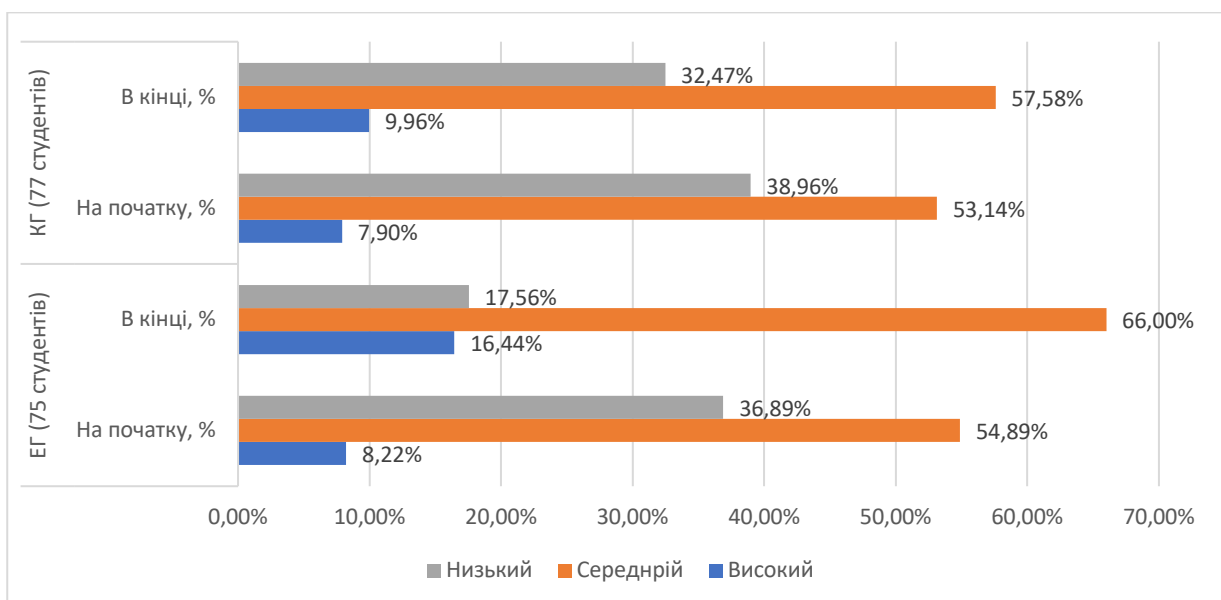

Рис. 3.18. Динаміка рівнів сформованості комунікативних умінь у майбутніх філологів у ЕГ та КГ на формувальному етапі експерименту

Джерело: розроблено автором

Дослідно-експериментальні дані підтверджують, що застосування розробленої методики формування комунікативних умінь у майбутніх філологів засобами інтерактивних технологій значно вплинуло на мотивацію студентів, формування їхніх професійних і комунікативних навичок, а також на їхній інтерес до формування комунікативних умінь та готовність брати на себе відповідальність.

Таким чином, загальні результати щодо динаміки рівнів сформованості комунікативних умінь у майбутніх філологів, отримані в контрольних і експериментальних групах до і після формувального етапу експерименту, свідчать про ефективність запропонованої методики.

Спостерігається, що відсоток здобувачів з високим рівнем сформованості комунікативних умінь у експериментальній групі (ЕГ) зріс на 8,22 %, у той час як у контрольній групі (КГ) лише на 2,06 %. Окрім того, варто відзначити, що відсоток здобувачів із низьким рівнем сформованості комунікативних умінь у експериментальній групі (ЕГ) зменшився на 19,33 %, тоді як в контрольній групі – 6,49 %.

Отже, підсумовуючи, можна стверджувати, що рівні сформованості комунікативних умінь у майбутніх філологів, які брали участь у експериментальній групі, виявилися вищим порівняно з контрольною групою завдяки впровадженню в освітній процес методики формування комунікативних умінь засобами інтерактивних технологій.

Висновки до розділу третього

Метою експериментального дослідження, проведеного в період з 2021 по 2024 роки на базі трьох ЗВО (Національний університет біоресурсів і природокористування України, Черкаський національний університет ім. Богдана Хмельницького, Вінницький державний педагогічний університет ім. Михайла Коцюбинського) на констатувальному етапі було визначити рівень сформованості комунікативних умінь майбутніх філологів. У ході формувального етапу дослідження, проведеного в Національному університеті біоресурсів і природокористування України, була реалізована і перевірена ефективність методики

формування комунікативних умінь майбутніх філологів засобами інтерактивних технологій.

1. Педагогічний експеримент складався з трьох етапів: підготовчого, основного та заключного. На підготовчому етапі визначалися мета та завдання дослідження, розроблявся план експерименту, обиралися методи збору та обробки даних, формувалися контрольні та експериментальні групи, а також перевірялася їхня однорідність. Під час основного етапу проводилися констатувальний та формувальний експерименти. На заключному етапі було проведено аналіз результатів експерименту, підтверджено їх надійність та зроблено висновки щодо ефективності методики.

Відповідно до визначених компонентів комунікативних умінь, було виділено чотири критерії їх сформованості у майбутніх філологів: мотиваційно-особистісний, інформаційно-комунікаційний, когнітивний, діяльнісний. Для кожного з цих критеріїв були визначені три показники, які використовувалися для діагностики рівня сформованості комунікативних умінь майбутніх філологів.

Для перевірки однорідності даних контрольної та експериментальної груп було застосовано статистичну обробку результатів із використанням програмного забезпечення MS Excel та SPSS (Statistical Package for Social Science).

2. На основі результатів констатувального етапу дослідження та аналізу наукових джерел було уточнено рівні сформованості комунікативних умінь у майбутніх філологів: низький, середній, високий.

Констатувальний експеримент включав такі методи: опитування та анкетування студентів, які навчаються за програмою 035 «Філологія», аналіз освітнього процесу, спостереження за студентами під час навчання, а також опитування науково-педагогічного складу, який викладає дисципліни практичного та професійного циклу у ЗВО.

Результати дослідження показали, що процес формування комунікативних умінь у майбутніх філологів у ЗВО часто є недостатньо систематичним, немає достатньої кількості методичних матеріалів, що стосуються використання інтерактивних технологій для формування комунікативних умінь у майбутніх

філологів, існують численні об'єктивні та суб'єктивні фактори, які ускладнюють досягнення високих рівнів сформованості комунікативних умінь у майбутніх філологів. Відтак, у більшості респондентів двох досліджуваних закладів освіти рівень сформованості комунікативних умінь не відповідає сучасним вимогам. Зокрема, понад 33,95 % (64 студенти) і 52,03 % (28 студентів) здобувачів продемонстрували низький або середній рівень відповідно, тоді як лише 14,02 % (27 студентів) мали високий рівень. Варто відзначити, що 37,76 % (49 студентів) і 53,72 % (70 студентів) здобувачів НУБіП України продемонстрували низький або середній рівень відповідно, тоді як лише 8,65 % (11 студентів) мали високий рівень.

3. Результати формувального експерименту підтвердили, що впроваджена методика формування комунікативних умінь у майбутніх філологів сприяє успішному формуванню вказаної якості здобувачів освіти. Зокрема, у Національному університеті біоресурсів та природокористування України спостерігалось значне зростання кількості студентів з високим рівнем оволодіння комунікативними вміннями. Підвищення склало в середньому 8,22% для високого рівня, що стало можливим завдяки зменшенню частки студентів із низьким рівнем на 19,33%. У контрольних групах після завершення експерименту значних змін у рівнях сформованості комунікативних умінь не спостерігалось.

Експериментальні групи продемонстрували значно більший прогрес у порівнянні з контрольними, що є наслідком ефективного застосування розробленої методики, орієнтованої на формування комунікативних умінь майбутніх філологів.

Висновки формувального експерименту свідчать про те, що запропонована методика є результативною і може бути з успіхом впроваджена в освітній процес ЗВО.

Список використаних джерел у розділі третьому

1. Білодід І. К. Словник української мови: в 11 тт. АН УРСР. Ін-т мовознавства. 1973. Т. 4. С. 349.
2. Вовк О. І. Характеристика комунікативно-когнітивної компетентності студентів-філологів в аспекті комунікативно-когнітивного підходу. *Науковий вісник Кременецького обласного гуманітарно-педагогічного інституту ім. Тараса Шевченка. Серія: Педагогіка*, 2014, (3). С. 40-49.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Либідь, Київ, 1997. 373 с.. URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0009714> (дата звернення: 02.01.2023).
4. Котова А. В., Сердюк В. М. Мовленнєва діяльність лінгвокультурної особистості. *Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація*: тези доп. XIX наук. конф. з міжнар. участю. Харків, 2020. С. 67–68.
5. Кручек В.А. Формування комунікативних умінь студентів вищих аграрних закладів освіти в процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Київ, 2004. С. 19.
6. Лук'янюк В. Словник іншомовних слів. URL: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/2023> (дата звернення: 04.02.2023).
7. Перова С. В. Про визначення складових моделі ключових компетентностей майбутніх учителів-філологів. *Науково-практичний журнал «Наука і освіта» Південного наукового центру Національної академії педагогічних наук України за підтримки Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. 2011. № 6. С. 184–187.
8. Піддячий В. Розвиток гнучких навичок фахівців в умовах змін ринку праці. *Молодь і ринок*. 2022. № 7–8 (205–206). С. 77–83.
9. Підласий І. П. Діагностика та експертиза педагогічних проектів: навч. посіб. Київ: Україна, 1998. 343 с.

10. Рибінська Ю. Особливості формування комунікативної компетентності майбутніх філологів засобами креативного перекладу. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2013. (7). С. 190-197.

11. Савенкова Л. О. Система комунікативних умінь викладача. *Наукові праці*. 2002. 24. С. 7–14. URL: <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/naukpraci/pedagogika/2002/24-11-1.pdf> (дата звернення: 11.02.2022).

12. Саннікова С. Управлінське спілкування та його значення в діяльності керівника. *Актуальні проблеми управління персоналом та економіки праці: V Всеукраїнська науково-практична конференція молодих учених і студентів*. Житомир, 2016. URL: <http://eztuir.ztu.edu.ua/123456789/5592> (дата звернення: 07.12.2023).

13. Семенова А. В. Словник-довідник з професійної педагогіки. Пальміра. Одеса. 2006. С. 221.

14. Талаш І. Особливості структури особистості та професійної діяльності педагога-філолога. *Проблеми сучасної психології*. 2019. № 46. С. 348–373.

15. Шапран О.І., Домбровська Я.М. Сучасний психолого-педагогічний словник. Переяслав-Хмельницький (Київська область). 2016. 473 с.

16. Harms L., Pierce J. Working with people: communication skills for reflective practice. Oxford, 2011. P. 300.

ВИСНОВКИ

Проведений комплексний аналіз у межах дисертаційного дослідження дав змогу всебічно дослідити проблему формування комунікативних умінь у майбутніх філологів, відповідно, отримані результати дозволили сформулювати наступні загальні висновки.

1. Уточнено понятійно-категоріальний апарат дослідження, а саме сутність понять «комунікативні уміння», «комунікативні уміння у майбутніх філологів» та «формування комунікативних умінь у майбутніх філологів»

«Комунікативні уміння» – це усвідомлений процес, надбудову над комплексом комунікативних знань і навичок, що набувається особистістю в процесі вдосконалення власних комунікаційних практик які ґрунтуються на принципах гнучкої адаптації та підвищення їх продуктивності й ефективності. Комунікативні уміння є складником комунікативної компетентності.

Комунікативні уміння у майбутніх філологів – це професійні уміння, за допомогою яких реалізуються ключові складники педагогічної комунікації, що передбачає наявність лінгвістичних знань і засобів синтаксичної організації тексту під час здійснення комунікативного акту у процесі професійної взаємодії.

Формування комунікативних умінь у майбутніх філологів – це свідомий та творчий процес удосконалення комунікативних умінь для ефективного й дієвого спілкування під час фахової підготовки шляхом їх кількісних і якісних перетворень від нижчого до вищого рівнів сформованості, що ґрунтується на активному використанні засобів інтерактивних технологій та передбачає активну мовленнєву, репродуктивну, емоційну взаємодію суб'єктів освітнього процесу.

Систематизація наукових праць, що розкривають структурні компоненти комунікативних умінь у майбутніх філологів, надала змогу схарактеризувати структуру та представити їх у авторському баченні, що включає: мотиваційно-ціннісний, інформаційний, поведінковий, операційно-діяльнісний.

2. Розкрито практику формування комунікативних умінь у майбутніх філологів, що дозволило домінантними педагогічними технологіями у формуванні комунікативних умінь майбутніх філологів обрати: навчального проектування

(сприяє набуттю умінь і навичок планування, організації та комунікації під час реалізації проєктів), імітаційно-ігрову (сприяє набуттю практичних комунікативних умінь через моделювання реальних ситуацій), тренінгового навчання (дозволяє сформувати адаптивність і впевненість у комунікації) та контекстно-комунікативну (сприяє формуванню умінь адаптувати комунікацію до різних ситуацій та культурних контекстів, забезпечуючи ефективну взаємодію у професійному та міжкультурному середовищі).

3. Обґрунтовано загальнопедагогічні (науковості, забезпечення систематичної та логічної послідовності, індивідуалізації та диференціації, мотивації) і специфічні (контрастивного аналізу, автентичності навчальних матеріалів, антропоцентризму, комплексності, текстоцентризму, комунікативності) принципи формування комунікативних умінь у майбутніх філологів.

Користуючись методом експертної оцінки, визначено та обґрунтовано педагогічні умови формування комунікативних умінь у майбутніх філологів: застосування в освітньому процесі особистісно орієнтованого підходу, зокрема під час організації комунікативної діяльності студентів-філологів; формування позитивної мотивації в майбутніх фахівців, спрямованої на активне самонавчання; використання комплексу тематичних матеріалів лінгвосоціокультурної спрямованості, що відповідає сучасним науковим досягненням; застосування у професійній комунікації інтерактивних технологій; забезпечення психологічного клімату на лекціях, практичних заняттях та під час позааудиторної роботи всіх учасників освітнього процесу.

Розроблено модель формування комунікативних умінь у майбутніх філологів, що передбачає цільовий (визначає соціальне замовлення суспільства, мету, принципи, методологічні підходи та компоненти формування комунікативних умінь у майбутніх філологів), змістово-процесуальний (окреслює методику, педагогічні умови, інтерактивні технології, а також етапи формування комунікативних умінь у майбутніх філологів засобами інтерактивних технологій), діагностичний (дозволяє провести індивідуальну діагностику рівнів сформованості комунікативних умінь

кожного студента-філолога на основі розроблених критеріїв, показників та рівнів) блоки.

4. Відповідно до визначених структурних компонентів, конкретизовано критерії (мотиваційно-особистісний, інформаційно-комунікаційний, когнітивний, діяльнісний), показники та рівні (низький, середній, високий) сформованості комунікативних умінь майбутніх філологів.

5. Розроблено методику формування комунікативних умінь у майбутніх філологів засобами інтерактивних технологій у майбутніх філологів, яка реалізується через наступні інтерактивні технології:

– *навчального проєктування*, а саме міні-проєкти на тему «Моя подорож Україною», «Світова кухня», «Традиції та свята світу», «Всесвітні медіа та комунікації»; інтерактивна гра «Літернатива» та альтернативи: «Фауст і стародавній манускрипт», «Фауст і Міфічний кристал», «Фауст і технологічний прорив», «Фауст і письменницький дух», «Фауст і підземне королівство», «Мандрівка часом з Фаустом»;

– *імітаційно-ігрову*, зокрема інтерактивну гру «Літературний суд»; прийом «Комунікативний міст»; інтерактивні вправи «Мій ідеальний світ», «Структурна розповідь», «Створення віртуального гіда для подорожі національним парком», «Дебати на сучасну тему», «Впізнай емоцію»;

– *тренінгового навчання*, представлена інтерактивним тренінгом «Навички створення освітнього проєкту», «Мистецтво слухати» та «Невербальна сила»;

– *контекстно-комунікативна* реалізується через «роботу в групах», «роботу в парах» («Діалог протилежностей»), «мозковий штурм», інтерактивний метод «Відкрите море», комунікативний тренінг «Уміння надати професійну пораду» тощо.

Здійснено експериментальну перевірку ефективності методики формування комунікативних умінь у майбутніх філологів засобами інтерактивних технологій на базі Національного університету біоресурсів і природокористування України. Результати формувального експерименту підтвердили, що впроваджена методика сприяє успішному формуванню комунікативних умінь майбутніх філологів.

Зокрема, спостерігалось значне зростання кількості студентів з високим рівнем оволодіння комунікативними вміннями. Підвищення склало в середньому 8,22% для високого рівня, що стало можливим завдяки зменшенню частки студентів із низьким рівнем на 19,33%. У контрольних групах після завершення експерименту значних змін у рівнях сформованості комунікативних умінь не спостерігалось.

Перспективними напрямками наукових пошуків можуть стати питання науково-методичного забезпечення процесу формування комунікативних умінь в умовах цифровізації та змішаного навчання.

ДОДАТКИ

Додаток А

Погоджено
Проректор з науково-педагогічної роботи та розвитку Національного університету біоресурсів і природокористування України, доктор економічних наук, професор, академік НААН

 _____ С.М. Кваша
 « » _____ 2024р.

Затверджую
Проректор з наукової роботи та інноваційної діяльності Національного університету біоресурсів і природокористування України, доктор сільськогосподарських наук, професор

 _____ О.Л. Тонха
 « » _____ 2024р.

А К Т

про впровадження/використання результатів дисертаційної роботи на здобуття наукового ступеня доктора філософії у навчальний процес

Даним актом стверджується, що результати дисертаційної роботи на тему: «Формування комунікативних умінь у майбутніх філологів засобами інтерактивних технологій» що представлена на здобуття наукового ступеня доктора філософії, за спеціальністю 015 «Професійна освіта», виконаної Зіноруком Аленом Володимировичем, впроваджено у навчальні програми з фахових дисциплін кафедри іноземної філології і перекладу для підготовки фахівців ОС «Бакалавр» спеціальності 035 «Філологія» освітньо-професійної програми «Англійська мова та друга іноземна» у Національному університеті біоресурсів та природокористування України впродовж 2022-2024 рр., де використовувалась запропонована методика формування комунікативних умінь у майбутніх філологів.

Декан гуманітарно-педагогічного факультету
 к.філос.н. доцент

Інна Савицька

Завідувач кафедри іноземної філології і перекладу
 д.пед. наук, професор

Світлана Амеліна

УКРАЇНА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
 ЧЕРКАСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
 ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

бульвар Шевченка, 81, м. Черкаси, 18031, тел./факс: (0472) 354463, 372142
 e-mail: cic@cd.u.edu.ua Код ЄДРПОУ 02125622

04.09.2024 № 204/04

на № _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційної праці

Зінорука Алена Володимировича

на тему:

**«Формування комунікативних умінь у майбутніх філологів засобами
 інтерактивних технологій»,**

поданого на здобуття наукового ступеня доктора філософії
 за спеціальністю 015 Професійна освіта

Цєю довідкою підтверджується, що результати дисертаційної праці на тему «Формування комунікативних умінь у майбутніх філологів засобами інтерактивних технологій», що представлені на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта Зіноруком Аленом Володимировичем, було впроваджено у процес навчання здобувачів спеціальності «Філологія» Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, де використовуються елементи запропонованої методики формування комунікативних умінь у майбутніх філологів засобами інтерактивних технологій.

Запропонована авторська модель формування комунікативних умінь у майбутніх філологів широко використовувалася в освітньому процесі. Вона складається з трьох взаємопов'язаних блоків. Цільовий блок визначає соціальне замовлення, мету, методологічні підходи, загальнодидактичні та специфічні принципи. Змістово-процесуальний – етапи, педагогічні умови, компоненти, інтерактивні технології формування комунікативних умінь у майбутніх філологів. Домінантними педагогічними технологіями у формуванні комунікативних умінь є навчальне проєктування, що сприяє набуттю умінь і навичок планування, організації та комунікації під час здійснення проєктів; імітаційно-ігрова, що сприяє набуттю практичних комунікативних умінь через моделювання реальних ситуацій; тренінгового навчання дозволяє сформувати

адаптивність і впевненість у комунікації; контекстово-комунікативна, що дозволяє під час лекцій і практичних занять повсякчас у комунікації використовувати інтерактивні методи. Діагностичний блок визначає критерії, показники, рівні і прогнозований результат.

Результати впровадження матеріалів дисертаційної праці Зінорука А. В. було обговорено на засіданні кафедри методики навчання, стилістики й культури української мови Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (протокол №1 від 3 вересня 2024 р.).

Проректор з наукової
та інноваційної діяльності

О. В. Спрягайло

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
 імені Михайла Коцюбинського

вул. Острозького, 32, м. Вінниця, 21001, Україна, тел. (0432) 616-620, факс (0432) 612-812, E-mail: info@vspu.edu.ua код ЄДРПОУ 02125094

30.08.2024 р. № 06/26

на № _____

ДОВІДКА

про впровадження у практику роботи
 результатів дисертаційного дослідження
Зінорука Алена Володимировича

на тему:

**«Формування комунікативних умінь у майбутніх філологів засобами
 інтерактивних технологій»**

поданого на здобуття вченого звання доктора філософії
 за спеціальністю 015 «Професійна освіта»

Даною довідкою підтверджується, що у Вінницькому державному педагогічному університеті ім. Михайла Коцюбинського використовувалась запропонована авторська методика Зінорука Алена Володимировича з метою визначення рівня сформованості комунікативних умінь у майбутніх філологів.

Зіноруком Аленом Володимировичем здійснено аналіз сучасних наукових ідей, теорій та підходів вивчення проблеми формування комунікативних умінь у майбутніх філологів, розкрито теоретико-методичні основи формування комунікативних умінь у майбутніх філологів у закладах вищої освіти; визначено компоненти, критерії показники та охарактеризовано рівні сформованості комунікативних умінь у майбутніх філологів; визначено та науково обгрунтовано педагогічні умови, розроблено модель формування комунікативних умінь у майбутніх філологів; запропоновано авторську методику формування комунікативних умінь, що ґрунтується на інтерактивних технологіях: навчального проектування («Літернатива»); імітаційно-ігровій («Літературний суд», «Комунікативний міст»); тренінгового навчання («Навички створення освітнього проекту», «Мистецтво слухати» та «Невербальна сила»); контекстово-комунікативній («Діалог протилежностей», «Відкрите море»).

Отримані результати стали корисними для науково-педагогічних працівників кафедри англійської мови та методики її навчання Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського в роботі зі здобувачами вищої освіти з формування їх комунікативних умінь під час професійної підготовки.

Проректор з наукової роботи

Алла КОЛОМІСЦЬ

Євген ГРОМОВ (0432) 61-80-72

ТРЕНІНГИ

Комунікативний тренінг «Уміння надати професійну пораду»

Мета: формування комунікативних умінь надання порад в контексті використання; уміння використовувати мовленнєві жанри мовлення, професійні і типові фрази та вирази в комунікації для надання порад; уміння використання контекстуально-стилістичних засобів та комічних прийомів гумору (іронія, стереотипність, гра слів, словотвір, каламбури, культурні відмінності тощо), уміння розв'язувати комунікативні задачі, вправи; уміння комунікувати в змодельованих діалогічних ситуаціях.

Тривалість: 60 хвилин

Етап 1. Вступ та ознайомлення з поняттям «порада» (15 хвилин)

Мета етапу: Забезпечити теоретичну основу для розуміння поняття «порада» в різних культурних контекстах.

1. Вступне слово викладача:

- Оголошення теми комунікативного тренінгу: «Уміння надати поради».
- Актуалізація знань студентів:
- Обговорення ситуацій, коли студенти давали або отримували поради.
- З'ясування уявлень студентів про те, що таке «порада».

2. Поняття «порада», функції та типологія порад:

1). Порада – це рекомендація, пропозиція або судження, висловлене однією людиною іншій з метою допомогти у вирішенні якоїсь проблеми або прийнятті рішення.

2). Функції поради: підтримка, надання інформації, мотивація до дії, спосіб вираження турботи, тощо.

3). Типологія порад: конструктивні, деструктивні, прямі, непрямі, емоційні, раціональні, тощо.

Етап 2. Діяльнісна та культурна специфіка поради в українській та британських полікультурних середовищах культурах (15 хвилин).

Мета етапу: формування умінь надання порад в контексті використання.

1. Порівняння з іншими культурами. Важливо підкреслити, що в різних культурах до порад ставляться по-різному. Наприклад, в українській культурі, поради часто надаються з доброзичливих спонукань, але можуть сприйматися як втручання в особистий простір.

Наведемо приклади:

Типові фрази та вирази надання порад: «Я б на твоєму/вашому місці...», «Може, спробуй/те так...», «А ти/ви подумав/ла/ли про те, що...».

Професійні фрази та вирази надання порад:

– редагування та коректура текстів: *«Я б запропонував/ла замінити дієприкметниковий зворот на дієприслівниковий для більш плавного переходу», «Тут доречніше було б використати синонім до слова «дуже», щоб уникнути тавтології», «Зверніть увагу на узгодження часів дієслів у цьому реченні», «Для більшої точності, давайте уточнимо термінологію в цьому абзаці», «Пропоную змінити порядок слів у реченні, щоб підсилити акцент на головній думці»;*

– перекладацька діяльність: «Для точної передачі оригіналу, можна скористатися компенсаторним перекладом», «Давайте розглянемо кілька варіантів перекладу цього терміну, щоб обрати найкращий», «Тут важливо зберегти культурний код, тому я пропоную використати цей вислів», «Для більш точної передачі сенсу, можна додати пояснювальну примітку», «Зверніть увагу на культурні відмінності, які можуть вплинути на вибір еквіваленту»;

– викладацька діяльність: «Спробуйте пояснити це поняття на простому прикладі з повсякденного життя», «Давайте розглянемо це правило на конкретних прикладах речень», «Для закріплення матеріалу, виконаємо вправу на переклад», «Для поглиблення знань, рекомендую вам ознайомитися з цією додатковою літературою»;

– наукова діяльність та комунікація: «Для підтвердження цієї гіпотези, варто провести додаткове дослідження», «Можливо, варто розглянути альтернативні точки зору на цю проблему», «Пропоную додати в бібліографію ще кілька джерел на цю тему».

Визначимо, що поради можуть бути надані з використанням контекстуально-стилістичних засобів та комічних прийомів гумору (іронія, стереотипність, гра слів, словотвір, каламбури, культурні відмінності тощо).

Наведемо приклади порівнянь гумористичних порад в українській та британській культурах використовуючи метод моделювання ситуації:

1) Ситуація: Колега постійно запізнюється на роботу.

Порада: «Знаєш/те, як кажуть: краще пізно, ніж ніколи. Але, якщо ти/ви так і будеш/те продовжувати, то скоро перевіриш/те, чи це дійсно так!»

2) Ситуація: Студент не розуміє складне граматичне правило.

Порада: «Well, I suppose you could always try learning another language. It might be easier!» (Ну, я думаю, ти/ви завжди можеш/те спробувати вивчити іншу мову. Можливо, це буде простіше!).

Найбільш помітна відмінність між українським та британським гумором полягає в рівні прямолінійності. Британський гумор часто більш тонкий і вимагає від слухача більшої уваги до контексту.

*Примітка: В професійному спілкуванні, використовуючи контекстуально-стилістичні засоби можна створити більш дружню атмосферу, зняти напругу і зробити співпрацю більш приємною та «легкою». Однак, при використанні контекстуально-стилістичних засобів гумору в комунікації слід бути обережним, щоб не образити співрозмовника, використання гумору повинно бути доречним і не зачіпати чутливих та особистісних тем.

Етап 3. Комунікативно-ключовий (20 хвилин)

Мета етапу: розв'язання вправ та організація діалогів.

1. Приклад ситуаційної вправи: «У перекладацькому бюро».

Роль студентів: Студент А: Перекладач; Студент Б: Замовник

Завдання:

Проблема замовника: представляє певну мовну проблему, наприклад, труднощі з технічним перекладом, письмом або міжкультурним спілкуванням. Роль перекладача: повинен активно вислуати занепокоєння замовника, уточнюючи запитання та надавати професійні поради.

Порада: консультант повинен запропонувати індивідуальні та гнучкі рішення, запропонувати відповідні ресурси та встановити чіткі очікування.

Приклад діалогу:

Студент Б: – Мені важко перекладати складні технічні документи. Я часто гублюся в термінології. Студент А: – Це типова проблема технічного перекладу. Чи розглядали ви використання спеціалізованих глосаріїв і термінологічних баз даних?
Студент Б: – Насправді ні. Чи можете ви порадижити будь-який? Студент А: – Звичайно. Я пропоную дослідити IATE, Wipo pearl, Termite, GEMET, Electropedia. (студент А надає визначення, контекст і приклади використання для широкого спектру технічних термінів). Студент Б: – Дякую. А як щодо технічного письма? Студент А: – Технічне письмо вимагає чіткого, лаконічного та об'єктивного стилю. Уникайте використання жаргону чи надто складних структур речень. Зосередьтеся на передачі інформації точно та ефективно.

2. Приклад діалогу: Двоє колег обговорюють новий проект з перекладу.

– *Я не впевнений, що правильно розумію термін «когнітивна лінгвістика» в цьому контексті. – Можливо, варто звернутися до спеціального словника з когнітивної лінгвістики або проконсультуватися з колегою, який спеціалізується на цій галузі. – Хороша ідея. А ще, можливо, можна знайти наукові статті, де цей термін використовується в подібному контексті. – Так, це точно допоможе. А також можна спробувати знайти англомовний еквівалент і подивитися, як він використовується в англомовній літературі – Дякую за допомогу! Я думаю, так я зможу розібратися в цьому питанні.*

3. Приклад діалогу: Аналіз лексичних помилок у перекладі.

– *Я помітив у цьому перекладі калькування з вихідної мови. В результаті це може призвести до неточностей і спотворення змісту. – Так, калькування – поширена помилка при перекладі. Варто підбирати відповідники, які відповідають нормам цільової мови. – А ще я б звернув увагу на вживання фразеологізмів. Не всі фразеологізми мають точні відповідники в іншій мові. – З Вами погоджуюсь. В таких випадках краще передавати зміст фразеологізму іншими словами.*

Наведені приклади діалогів відображають дійсну професійну ситуацію надання поради з якими можуть зіткнутися філологи в майбутньому; уміння використання спеціальну термінологію, характерну для галузі філології; різноманітність ролей (дослідник, викладач, перекладач).

Етап 4. Рефлексія (10 хвилин)

Мета етапу: відповіді на запитання, самооцінка та подальші роздуми

1. Які мовні засоби ви найчастіше використовуєте при наданні порад? Як ви вважаєте, які мовні конструкції та лексичні одиниці найбільш ефективні для вираження порад, підтримки та мотивації?

2. Як культурні особливості та контекст спілкування впливають на вибір стратегій та тактик при наданні порад? Наведіть приклади із вашого досвіду міжкультурної комунікації.

3. Які етичні аспекти необхідно враховувати під час надання порад представникам інших культур?

4. Яку роль відіграє невербальна комунікація (міміка, жести, інтонація) під час надання порад? Наведіть приклади, коли невербальні сигнали могли спотворити чи посилити повідомлення.

5. Як ви реагуєте на ситуацію, коли ваша порада не приймається чи викликає невдоволення?

Важливо. Комунікативний тренінг може бути довшим по тривалості в часі та є універсальним і може варіюватися від теми до теми, що вивчається і може бути адаптований до будь якої мови або культури.

Інтерактивний тренінг «Уміння створення освітнього проєкту»

Інтерактивний «Уміння створення освітнього проєкту» розкриває ключові кроки підготовки курсового проєкту, що допомагає студентам усвідомити послідовність дій і взаємозв'язок між ними в процесі роботи. Тренінг спрямований на розширення знань студентів щодо методів і засобів оформлення презентаційних матеріалів, розвиваючи їхні навички представлення та захисту власних ідей. Крім того, тренінг акцентує увагу на використанні сучасних мультимедійних платформ, таких як Canva та Prezi, для створення якісних презентацій. Особлива увага приділяється аналізу можливостей і обмежень штучного інтелекту в освітній діяльності, що сприяє критичному осмисленню студентами його ролі в проєктній роботі. Тренінг надає практичні поради щодо структурування і написання доповіді, допомагаючи студентам систематизувати інформацію та представити її професійно.

Мета – вивчення та обговорення актуальних аспектів підготовки курсового проєкту за допомогою інтерактивних технологій.

Завдання:

1. Ознайомити студентів із логічними етапами написання курсового проєкту.
2. Показати ефективні методи підготовки та оформлення презентаційних матеріалів.
3. Розвивати навички використання мультимедійних інструментів для створення візуальних матеріалів.
4. Підкреслити роль самостійної роботи та адаптації інформації без надмірної залежності від штучного інтелекту.
5. Сприяти формуванню комунікативних умінь через захист курсової роботи.

Зміст тренінгу

1. Етапи написання курсового проєкту: представлення п'яти основних кроків від планування до захисту курсового проєкту.
2. Оформлення презентаційних матеріалів: обговорення методів, стилів і підходів до візуалізації.
3. Мультимедійні інструменти для презентацій: огляд платформ Canva, Google Slides, Prezi для створення якісних презентацій.

4. Роль штучного інтелекту: аналіз обмежень і переваг використання ШІ у підготовці проєктів.

5. Формування комунікативних навичок: акцент на значенні захисту проєкту як засобу формування комунікативних умінь.

1. Етапи написання курсового проєкту: представлення п'яти основних кроків

Перший крок навчання передбачає знайомство студентів із послідовністю кроків, які необхідно виконати для успішного написання курсового проєкту, що дозволяє студентам зрозуміти логіку й структуру виконання роботи.

1.1. Планування курсового проєкту

Початковий етап роботи полягає в детальному плануванні курсового проєкту, зокрема у визначенні теми, мети, завдань та формуванні гіпотез. Студентам рекомендовано:

- Вибрати актуальну тему відповідно до власних інтересів та наукових пріоритетів.
- Чітко визначити проблему, мету та завдання роботи.
- Скласти попередній план дослідження, що міститиме всі необхідні етапи.

1.2. Розробка структури курсової роботи

Структура курсового проєкту включає основні розділи й підрозділи, які допомагають систематизувати процес написання.

Студентам варто:

- Розбити роботу на чіткі тематичні блоки, відповідно до яких розподіляється інформація.
- Дотримуватися логічної послідовності при подачі матеріалу.

1.3. Збір та аналіз даних

Цей етап вимагає збору та обробки інформації, яка необхідна для написання курсової роботи.

Основні рекомендації:

- Використовувати наукові статті, книги, звіти й онлайн-джерела.
- Застосовувати методи критичного аналізу для формування власної точки зору.

1.4. Написання основних розділів проєкту

Цей етап охоплює оформлення практичної та теоретичної частин проєкту, з акцентом на логічність і структурованість подачі інформації.

- Важливо дотримуватися плану, погодженого з науковим керівником.
- Чітко викладати результати дослідження та їхній аналіз.

1.5. Підготовка до захисту

Заключний етап передбачає репетицію захисту й підготовку відповідей на можливі питання комісії.

Студентам рекомендується створити візуальну презентацію з використанням інтерактивних програм і додатків та провести пробні виступи для впевненого захисту.

2. Оформлення презентаційних матеріалів: обговорення методів, стилів і підходів

Другий крок присвячений візуалізації матеріалів, що значно полегшує розуміння проєкту під час захисту.

2.1. Основні принципи оформлення презентацій

Презентація повинна бути чіткою, структурованою та візуально привабливою.

- Використовувати обмежену кількість тексту та додавати зображення, які підсилюють інформацію.
- Використовувати прості, але стильні шрифти, зберігаючи єдиний візуальний стиль.

2.2. Візуальні елементи та їх використання

Ілюстрації, схеми, графіки та відео сприяють кращому сприйняттю інформації.

- Використовуйте інтерактивні елементи, щоб утримувати увагу аудиторії.

3. Мультимедійні інструменти для презентацій: огляд платформ

Третій модуль охоплює використання сучасних мультимедійних інструментів для створення якісних презентацій.

3.1. Canva: переваги використання

- Canva пропонує готові шаблони, які полегшують процес створення презентацій.
- Студенти можуть обирати шаблони, додавати власні зображення, графіки й відео, створюючи професійні матеріали без необхідності складних навичок дизайну.

3.2. Google Slides: особливості платформи

- Google Slides дозволяє створювати й редагувати презентації в реальному часі.
- Перевага цієї платформи — можливість спільної роботи, що важливо при груповому виконанні проєктів.

3.3. Prezi: інтерактивна організація матеріалу

- Prezi забезпечує нелінійне представлення матеріалу, дозволяючи динамічно перемикатися між частинами презентації.
- Ця платформа дозволяє глибше зануритися в матеріал через інтерактивний формат.

4. Роль штучного інтелекту: аналіз обмежень і переваг використання

Четвертий модуль фокусується на ролі штучного інтелекту (ШІ) у підготовці освітніх проєктів, аналізуючи його можливості та обмеження.

4.1. Переваги ШІ

ШІ може бути корисним для генерування ідей, пошуку джерел інформації та автоматизації рутинних завдань.

– Використання ШІ дозволяє зекономити час на пошук матеріалів і редагування тексту.

4.2. Обмеження ШІ

ШІ не завжди може надати точні або актуальні дані й може неправильно інтерпретувати запити.

– Важливо критично оцінювати отриману інформацію та уникати повної залежності від штучних алгоритмів.

4.3. Практичні рекомендації

– Використовуйте ШІ лише для допоміжних завдань, не покладайтеся на нього при написанні наукового аналізу або висновків.

– Адаптуйте інформацію, створену ШІ, відповідно до власних цілей і завдань.

5. Формування комунікативних навичок: значення захисту проєкту

П'ятий модуль тренінгу спрямований на формування комунікативних умінь, необхідних для успішного захисту курсової роботи.

5.1. Структура захисту проєкту

– Студентам рекомендовано підготувати коротку й логічно структуровану презентацію, яка чітко відображає результати їхнього дослідження.

5.2. Невербальні аспекти комунікації

– Особливу увагу слід приділяти невербальній комунікації: жести, контакт очима, міміка — це важливі елементи, які впливають на сприйняття студентської роботи комісією.

5.3. Вміння відповідати на питання

– Студенти повинні підготуватися до відповідей на можливі запитання з боку комісії, демонструючи впевненість і глибоке розуміння власного проєкту.

Отже, розглянуті питання на інтерактивному тренінгу «Уміння створення освітнього проєкту» сприяє формуванню не лише практичних навичок з написання та презентації курсових проєктів, але й формування комунікативних умінь, які є важливими у подальшій професійній діяльності здобувачів.

Запитання для обговорення

1. Які етапи створення освітнього проєкту вам видались найскладнішими, і чому?

2. Як ви вважаєте, які критерії вибору теми проєкту є найбільш важливими для успішної реалізації?

3. Які методи візуалізації ви плануєте використовувати у своїх презентаційних матеріалах, і чому саме їх?

4. Як ви оцінюєте роль штучного інтелекту у процесі написання освітнього проєкту? Які плюси і мінуси ви бачите в його використанні?

5. Які навички ви хотіли б розвинути під час роботи над своїм освітнім проєктом, щоб покращити свою проєктну компетентність?

Інтерактивний тренінг «Мистецтво слухати»

Тренінг «Мистецтво слухати» орієнтований на формування у студентів-філологів навичок активного слухання, що є важливим елементом ефективної комунікації в професійній діяльності. Під час тренінгу учасники ознайомляться з основними принципами активного слухання, а також з перешкодами, які можуть заважати цьому процесу. Використання інтерактивних технологій, зокрема платформи Kahoot!, стимулює зацікавленість студентів та надає можливість миттєвого зворотного зв'язку.

Метою тренінгу є формування у студентів-філологів умінь активного слухання для покращення їхньої комунікативної ефективності та здатності до глибокого сприйняття інформації під час спілкування.

Завдання

1. Ознайомити студентів з теоретичними аспектами активного слухання та його значенням у комунікації.
2. Визначити перешкоди, що заважають ефективному слуханню, та обговорити способи їх подолання.
3. Надати практичні техніки для формування навичок активного слухання.
4. Використати інтерактивні інструменти для підвищення мотивації і залученості студентів у навчальний процес.
5. Забезпечити рефлексію та самооцінку навичок активного слухання для подальшого вдосконалення.

Зміст тренінгу

1. Вступна лекція про активне слухання
2. Використання платформи Kahoot! для вікторини
3. Аналіз перешкод та технік активного слухання
4. Практична робота в парах
5. Рефлексія та обговорення отриманих навичок

1. Вступна лекція про активне слухання

Огляд теми. Викладач розпочинає заняття з визначення терміна «активне слухання» і пояснює його важливість у професійній та міжособистісній комунікації. Студенти дізнаються, що активне слухання не тільки покращує розуміння, але й формує довіру та взаєморозуміння між співрозмовниками.

Основні принципи. Лекція охоплює такі принципи, як:

- Увага: як важливо зосередитися на співрозмовникові.
- Підтримка: використання невербальних сигналів для демонстрації уваги (кивання головою, зоровий контакт).
- Віддзеркалення: вміння перефразувати почуте для підтвердження розуміння.
- Запитання: як задавати уточнюючі запитання для покращення комунікації.

Перешкоди на шляху до активного слухання. Обговорюються основні перешкоди, такі як емоційний фон, відволікання, заздалегідь сформовані думки, а також стереотипи. Викладач пропонує студентам подумати про особисті приклади цих перешкод.

Використання інтерактивних матеріалів. Лекція супроводжується інтерактивними слайдами та відеоматеріалами, що демонструють як активне слухання може впливати на спілкування.

2. Використання платформи Kahoot! для вікторини

Організація вікторини. Після лекції студенти беруть участь у вікторині на платформі Kahoot!. Вікторина складається з запитань, що стосуються основних принципів активного слухання та перешкод, які заважають цьому процесу.

Мотивація та залученість. Інтерактивний формат вікторини створює атмосферу змагання, що підвищує мотивацію студентів. Студенти активно взаємодіють, відповідаючи на запитання в реальному часі за допомогою своїх мобільних пристроїв або комп'ютерів.

Миттєвий зворотний зв'язок. Після кожного запитання студенти отримують миттєві результати, що дозволяє їм оцінити свої знання. Викладач обговорює результати, підкреслюючи важливі моменти, які варто запам'ятати.

3. Аналіз перешкод та технік активного слухання

Групове обговорення. Студенти діляться на невеликі групи і обговорюють основні перешкоди, які можуть виникати під час активного слухання. Викладач надає рекомендації щодо того, як подолати ці перешкоди, а також ділиться прикладами з власного досвіду.

Техніки активного слухання. Групи розглядають різні техніки, такі як:

- Дихальні вправи для зниження стресу.
- Використання техніки «пауза» для обдумування почутого.
- Вправи на концентрацію, які можна виконувати перед початком комунікації.

Презентація результатів. Кожна група презентує свої знахідки, що стимулює обговорення і можливість для навчання одне в одного.

4. Практична робота в парах

Виконання вправи. Студенти працюють у парах, де один з них передає інформацію без слів, використовуючи лише невербальні засоби (жести, міміку). Інший студент має зрозуміти та повторити цю інформацію, базуючись на сприйнятті невербальних сигналів.

Обговорення результатів. Після виконання вправи студенти діляться своїми враженнями та обговорюють, як ефективно використовували активне слухання в цій ситуації.

Аналіз комунікації. Викладач підводить підсумки, наголошуючи на тому, як невербальні сигнали впливають на розуміння повідомлення та взаємодію.

5. Рефлексія та обговорення отриманих навичок

Рефлексія в малих групах. Студенти обговорюють свої враження від заняття у малих групах. Це дає їм можливість усвідомити важливість активного слухання у їхній професійній діяльності та житті в цілому.

Оцінка навичок. Студенти ідентифікують свої сильні та слабкі сторони у сфері активного слухання, а також обговорюють, які аспекти вони хотіли б вдосконалити.

Планування подальших дій. Викладач надає рекомендації щодо самостійної практики активного слухання у повсякденному житті та у професійних ситуаціях. Це допомагає студентам визначити конкретні кроки для покращення своїх комунікативних навичок.

Запитання для обговорення

1. Які фактори, на вашу думку, найбільше заважають активному слуханню у повсякденному спілкуванні?
2. Як ви вважаєте, чому важливо перефразувати почуте для підтвердження розуміння під час спілкування?
3. Які техніки активного слухання ви вважаєте найбільш ефективними, і чому саме вони працюють?
4. Які особисті приклади з вашого досвіду підтверджують, що активне слухання може покращити взаєморозуміння в спілкуванні?
5. Які конкретні кроки ви плануєте вжити для вдосконалення своїх навичок активного слухання після цього тренінгу?

Інтерактивний тренінг «Невербальна сила»

Тренінг «Невербальна сила» націлений на формування умінь ефективного використання невербальних засобів комунікації у студентів-філологів. Студенти отримають знання про різні види невербальної комунікації, такі як жести, міміка, пози, тональність голосу, а також розвиватимуть практичні уміння, що допоможуть покращити взаємодію з оточуючими.

Метою тренінгу є навчити студентів-філологів використовувати невербальні засоби комунікації для підсилення вербальних повідомлень і покращення загального комунікативного процесу.

Завдання

1. Ознайомити студентів з основними видами невербальної комунікації.
2. Розвинути практичні навички невербального спілкування через рольові ігри.
3. Аналізувати невербальні сигнали в комунікації та їхній вплив на сприйняття повідомлення.
4. Підвищити усвідомленість студентів щодо власної невербальної поведінки.
5. Сформувані емоційний інтелект студентів, що включає вміння розпізнавати і виражати емоції невербально.

Зміст тренінгу

1. Вступна лекція про невербальну комунікацію
2. Використання інтерактивних ігор для практики невербальної комунікації
3. Рольові ігри для формування навичок невербального спілкування
4. Вправи на формування усвідомленості невербальної комунікації
5. Рефлексія та підсумкове обговорення

1. Вступна лекція про невербальну комунікацію

- **Огляд теми.** Студенти знайомляться з поняттям невербальної комунікації та її значенням у спілкуванні. Визначаються види невербальної комунікації: жести, міміка, пози, контакт очей, просторові відстані тощо.
- **Приклади невербальної комунікації.** Викладач демонструє відео та приклади невербальних сигналів, що підкреслюють їхню важливість у міжособистісному спілкуванні.
- **Вплив невербальної комунікації на спілкування.** Обговорюються випадки, коли невербальна комунікація може підтверджувати або суперечити вербальному повідомленню.

2. Використання інтерактивних ігор для практики невербальної комунікації

- **Ігрова вправа «Невербальні сигнали».** Студенти працюють у командах, де один учасник демонструє невербальні сигнали, а інші повинні вгадати, що саме він хоче передати. Ця вправа сприяє розвитку чутливості до невербальних знаків.
- **Обговорення результатів.** Після виконання вправи студенти діляться своїми враженнями та аналізують, як вони сприймали невербальні сигнали.

3. Рольові ігри для формування навичок невербального спілкування

- **Виконання рольових ігор.** Студенти розігрують різні сценарії, у яких невербальна комунікація відіграє ключову роль (наприклад, ділова зустріч, інтерв'ю, дебати).
- **Аналіз невербальних сигналів.** Після кожної гри студенти отримують зворотний зв'язок щодо своїх невербальних комунікативних навичок від викладача та одногрупників.
- **Обговорення помилок.** Студенти аналізують, які невербальні сигнали виявилися найбільш ефективними і які, навпаки, заважали спілкуванню.

4. Вправи на формування усвідомленості невербальної комунікації

- **Вправа «Мозковий штурм».** Студенти обговорюють, як невербальні сигнали можуть змінювати значення висловлених слів у різних культурних контекстах.
- **Запис невербальних сигналів.** Студенти протягом дня записують спостереження за невербальними сигналами в різних ситуаціях (на парі, у магазині, під час спілкування з друзями).

– **Обговорення спостережень.** У групах студенти діляться своїми спостереженнями, обговорюють, які сигнали були зрозумілі, а які — ні, а також чому так сталося.

5. Рефлексія та підсумкове обговорення

1. **Оцінка своїх навичок.** Студенти заповнюють анкету самоперевірки, де оцінюють свої вміння у невербальному спілкуванні.

2. **Дискусія.** Викладач підводить підсумки тренінгу, акцентуючи увагу на важливості усвідомленого використання невербальних сигналів у різних ситуаціях.

3. **Планування особистісного розвитку.** Студенти формулюють план дій для покращення своїх навичок невербальної комунікації.

Запитання для обговорення

1. Які види невербальної комунікації, на вашу думку, є найважливішими у діловому середовищі, і чому?

2. Чи мали ви ситуації, коли невербальні сигнали суперечили вербальному повідомленню? Як ви на це реагували?

3. Як ви вважаєте, чи може невербальна комунікація вплинути на емоційний стан співрозмовника? Якщо так, то яким чином?

4. Які нові стратегії ви плануєте використовувати у своїй невербальній комунікації, щоб покращити взаємодію з іншими?

5. Які уроки ви винесли з рольових ігор щодо використання невербальних сигналів, і як це може вплинути на вашу професійну діяльність?

ІНТЕРАКТИВНІ ВПРАВИ

Інтерактивна вправа «Мій ідеальний світ» (My Ideal World)

Мета: Формування комунікативних умінь, збагачення словникового запасу, активізація та включення лексики, закріплення і використання знань граматичної структури «I wish» в контексті, уміння висловлювати свої думки, будувати діалоги, задавати та відповідати на питання та формування творчих умінь і умінь колективної роботи для досягнення результату в майбутніх філологів.

Форма проведення: робота в групах, робота в парах.

Порядок проведення вправи:

1. Викладач починає заняття з короткого обговорення теми, наприклад, «мрії та бажання». Студенти діляться своїми мріями та бажаннями, використовуючи прості речення.

2. Викладач детально пояснює граматичну структуру «I wish» на прикладах. Студенти повторюють та тренують вимову та інтонацію. Для ускладнення завдання можна запропонувати студентам використовувати більш складні граматичні конструкції та різноманітні лексичні засоби.

3. Розподіл учасників на пари.

4. Створення «ідеального світу»: Кожна пара отримує завдання – створити свій ідеальний світ. Вони повинні описати цей світ, використовуючи структуру «I wish». Наприклад:

- I wish there were no wars in the world.
- I wish people were kinder to each other.
- I wish I could fly.

Приклади ускладнених граматичних конструкцій та лексичних засобів для вправи «Мій ідеальний світ» (My Ideal World):

Мета: Забезпечити глибоке засвоєння матеріалу та сформувати комунікативні уміння з використання різноманітних мовних засобів.

1) Умовні речення другого і третього типів (Conditionals):

- Якщо б я був/була президентом, я б заборонив використання пластикових пакетів. (If I were the president, I would ban the use of plastic bags).
- Якби ми дбали про навколишнє середовище раніше, планета була б здоровішою (If we had taken care of the environment earlier, the planet would be healthier).

2) Непряма мова (indirect or reported speech):

- Мій друг каже, що хотів би жити на острові (My friend says he would like to live on an island).
- Викладач сказав, що якби ми більше читали, ми б краще писали (The professor said that if we read more, we would write better.)

3) Використання модальних дієслів (modal verbs using):

- Я хотів би, щоб я міг/могла літати, коли був/була дитиною (I wish I could have flown when I was a child).

– Мені шкода, що я не зміг/змогла відвідати цю країну (I wish I could not have visited this country).

4) Умовне речення третього типу та модальне дієслово в минулому часі: I wish I could have traveled around the world when I was younger.

5) Фразове дієслово зі складним прикметником: She dreams of living in a world where there is no poverty or hunger.

6) Умовне речення другого типу, фразове дієслово: If I were a superhero, I would use my powers to make the world a better place.

Використання лексичних засобів:

– Синоніми (synonyms): замість слова «хотіти» використовувати «бажати», «мріяти», «прагнути».

– Антоніми (antonyms): створити контраст між бажаним і реальним станом речей.

– Фразові дієслова (phrasal verbs): make a difference, take care of, look forward to.

– Сталі вирази (idioms): A piece of cake, a drop in the ocean, once in a blue moon.

– Вирази з модальними дієсловами (modal verbs expressions): could easily, might possibly, should have.

– Складні прикметники (compound adjectives): environmentally friendly, fast-paced, life-changing.

5. Презентація та обговорення результатів. Кожна пара презентує свій «ідеальний світ» іншим парам. Під час презентації інші студенти можуть задавати уточнюючі питання та висловлювати свою думку. Після презентацій відбувається загальне обговорення, під час якого студенти обмінюються ідеями та діляться своїми враженнями.

Інтерактивна вправа «Структурна розповідь» (Structural narrative)

Мета: Формування комунікативних умінь, а саме когерентності мовлення, розширення лексичного запасу, закріплення знань про сполучні слова (linking words), формування вербальних умінь говоріння, розвиток творчого мислення та співпраці.

Форма проведення: робота в групах.

Порядок проведення вправи:

1. Викладач ознайомлює студентів з різними видами сполучних слів та їх функціями в реченні (причинні, наслідкові, протиставлення, доповнення, часові тощо). Для закріплення матеріалу можна провести короткі інтерактивні вправи, наприклад, «Встав пропущене слово», де студенти мають вибрати правильне сполучне слово з декількох варіантів.

2. Студентів поділяють на невеликі групи по 3-4 особи. Кожній групі пропонується тема для розповіді (наприклад, «Мій найкращий день», «Незвичайна подорож», «Майбутнє людства» тощо). Групи отримують картки зі списком обов'язкових сполучних слів, які вони повинні використати у своїй розповіді.

Приклади сполучних слів (linking words), які можна використовувати:

- послідовності (sequence): first (ly), second (ly), then, next, finally another etc;
- причини (reason): because, since, as, etc;
- наслідку (consequence): so, therefore, as a result of etc;
- протиставлення (contrast): but, however, although, nevertheless, compared with, conversely, despite, yet etc;
- доповнення (addition): in addition, moreover, furthermore, similarly, correspondingly, indeed, regarding etc;
- прикладу (example): for example, for instance, notably, mainly etc.

Для ускладнення завдання можна запропонувати студентам використовувати різні стилі мовлення (формальний, неформальний) або писати розповідь у певному жанрі (наприклад, наукова фантастика, детектив тощо).

3. Створення розповіді. Кожна група спільно створює розповідь, використовуючи різноманітні сполучні слова для зв'язку речень та абзаців. При цьому студенти повинні звернути увагу на логіку викладу, послідовність подій та використання різноманітних лексичних засобів. Для ускладнення завдання можна запропонувати обмежити час на підготовку або додати вимогу використовувати певні граматичні конструкції.

4. Кожна група презентує свою розповідь перед аудиторією. Інші студенти слухають уважно і задають запитання. Для оцінювання роботи студентів можна використовувати критерії, які враховують використання сполучних слів, логіку викладу, різноманітність лексики та граматичну правильність.

5. Обговорення. Після презентацій відбувається загальне обговорення, під час якого студенти аналізують використані сполучні слова, обговорюють їхню роль у створенні зв'язного тексту та діляться своїми враженнями від розповідей.

Варто звернути увагу, що замість представлення презентацій в усній формі, вправа може бути виконана у письмовому варіанті. Вправа також може бути організована у формі рольової гри, наприклад, студенти можуть розіграти свої розповіді через використання діалогів. У процесі проведення, рекомендується використати аудіозапис, таким чином, студенти можуть записати свої розповіді на диктофон і потім прослухати їх.

Інтерактивна вправа

«Створення віртуального гіда для подорожі національним парком» (Creating a virtual guide to travel around the national park)

Мета: формування умінь опису, поповнення словникового запасу, використання мовних засобів (епітети, метаформи, порівняння), умінь працювати з мультимедійними технологіями для створення презентацій та відеороликів, формування умінь публічного мовлення, групова співпраця.

Форма проведення: робота в групах.

Порядок проведення вправи:

1. Підготовка. Студенти обирають національний парк чи природний заповідник, який їх цікавить. Ознайомлення студентів з мобільними програмами для

створення презентацій, відеороликів або аудіогідів (наприклад, Canva, PowerPoint, iMovie, Final Cut, Premiere Pro, VoiceMemos).

2. Вивчення лексики: студентам викладач дає список ключових слів та виразів, пов'язаних з описом природи, тварин та природних явищ.

Прямі порівняння:

- The trees were as tall as skyscrapers (Дерева були висотою з хмарочосів).
- The lake was as smooth as a mirror (Озеро було гладким, як дзеркало).
- The waterfall roared like a lion (Водоспад ревів, як лев).

Непрямі порівняння:

– The forest was so dense that it felt like a jungle (Ліс був настільки густий, що нагадував джунгли).

– The sunset painted the sky in hues of orange and pink, like a masterpiece (Захід сонця розфарбував небо в помаранчеві та рожеві відтінки, неначе шедевр).

Використання метафор:

Оживлення неживих предметів:

- The wind whispered through the trees (Вітер шепотів крізь дерева).
- The mountains stood like giants guarding the valley (Гори стояли, як гіганти, охороняючи долину).

Надання властивостей:

– The river was a ribbon of silver winding through the forest (Річка була срібною стрічкою, що звивається через ліс).

Приклади використання в описі природних явищ:

– Світанок: The sun, a giant orange, slowly rose above the horizon, painting the sky with hues of pink and gold.

– Шторм: The wind howled like a wounded beast, tossing the trees about like matchsticks.

– Ліс: The forest was a cathedral of towering trees, with sunlight filtering through the leaves like stained glass.

4. Поділ студентів на невеликі групи по 3-4 особи. Кожна група вибирає кілька локацій у вибраному національному парку та створює для кожної з них докладний опис. Студенти повинні використовувати яскраві та образні вирази, порівняння, метафори для опису живих картин природи. Студенти мають придумати власні порівняння та метафори для опису обраних ними місць у національному парку. Вони можуть також використовувати звукові ефекти, музику та відео для створення більш повного опису власного враження. Учасники можуть створити інтерактивну карту національного парку, де кожна точка буде пов'язана з їх описом.

5. Кожна група представляє свій віртуальний гід. Вони можуть використовувати презентації, відео або аудіозаписи. Під час презентації студенти мають пояснити свій вибір слів, виразів та мультимедійних елементів.

Інтерактивна вправа «Дебати на сучасну тему» (Contemporary theme debates)

Мета: формування умінь чітко формулювати свої думки та аргументувати їх, уміння логічного мислення та пошуку доведень на підтвердження своїх тверджень,

уміння аналізувати різні точки зору, виявляти слабкі місця в аргументації супротивника, уміння слухати інших, розуміти їхні аргументи та відповідати на них, поповнення власного словникового запасу новими словами та виразами, пов'язаними з обраною темою, уміння впевнено виступати перед аудиторією.

Форма проведення: робота в групах, онлайн формат.

Порядок проведення вправи:

1. Вибір теми. Виберіть актуальну суспільну або наукову тему, що викликає дискусії. Наприклад, «Штучний інтелект: благо чи загроза?», «Екологічні проблеми: глобальна відповідальність», «Соціальні мережі: вплив на суспільство».

2. Розподіл студентів на групи, кожна з яких займе певну позицію щодо обраної теми.

3. Студентам виділяється час для збору аргументів на підтвердження своєї позиції, знайти відповідну літературу та статистичні дані.

4. Проведення дебатів у наступних форматах:

– Класичні дебати. Визначається куратор, який контролює хід дискусії. Кожна команда по черзі висловлює свою позицію, а потім відповідає на запитання суперників.

– Дебати в стилі «так чи ні». Студентам задаються запитання, на які вони повинні відповідати «так» або «ні», аргументуючи свою відповідь.

– Дебати в форматі панельної дискусії. Сформууйте панель експертів з різних груп, які будуть обговорювати тему.

– Письмові дебати. Замість усних дебатів студенти можуть написати есе, в якому обґрунтують свою позицію.

– Дебати онлайн. Провести дебати в онлайн-форматі, використовуючи відеоконференції.

– Дебати з використанням мультимедійних матеріалів. Студенти можуть використовувати презентації, відео, інфографіку для підтримки своїх аргументів.

5. Після дебатів проведіть обговорення, під час якого студенти зможуть висловити свої враження та думки щодо дискусії.

Інтерактивна вправа «Впізнай емоцію» (Identify an emotion)

Мета: Формування комунікативних умінь визначати інтонаційну схему речення, пов'язуючи її з емоційним забарвленням висловлювання, а саме: визначення інтонації (підвищення, зниження, паузи), зв'язок інтонації з емоціями, уміння зосереджуватися на звуках мови, уміння використовувати інтонацію для передачі своїх емоцій.

Форма проведення: робота в групах, робота в парах.

Порядок проведення вправи:

1. Підготовка матеріалів. Аудіозаписи різних речень, виголошених з різною інтонацією (радісно, сумно, здивовано, з докором тощо) та візуальні матеріали (слайди, картинки) із зображенням різних емоцій.

2. Студенти діляться на пари або групи.

3. Проведення вправи. На початку студентам програватиметься аудіозапис речення з підготовленого матеріалу. Студентам пропонується визначити, з якою інтонацією було виголошено речення і яку емоцію вона передає та дозволити кожному по черзі вимовляти різні речення, змінюючи інтонацію. Партнер зі спілкування повинен визначити емоцію, яку передає оратор. За умови проведення у груповій формі кожній групі пропонується підготувати невеликий діалог, в якому учасники повинні передати різні емоції за допомогою інтонації. У роботі з текстами пропонується студентам прочитати текст вголос, передаючи різні емоції в залежності від змісту.

4. Використання онлайн-платформи для створення інтерактивних вправ, де студенти можуть самостійно тренуватися в розпізнаванні інтонації, а також і спеціалізованих додатків (ELSA Speak, Sensay, Say It, Duolingo, Blue Canoe) для майбутніх філологів.

5. Після кожного прослуховування проведіть обговорення, де студенти діляться своїми враженнями та аргументують свій вибір відтворення певної інтонації.

**Експертний лист оцінювання рівня сформованості комунікативних умінь здобувачів
освітньої програми 035 «Філологія»**

Шановний колего!

Просимо Вас взяти участь в експертній оцінці показників у здобувачів групи ___

Якщо Ви вважаєте, що відмінно володіє вказаними у анкеті здібностями чи якостями, відзначте це оцінкою «5» (обведіть чи підкресліть); якщо в цього студента та чи інша здатність ще не сформована – поставте «1». В інших випадках використайте можливості п'ятибальної шкали.

№ з/п	Показники	Оцінка
1	повнота та міцність засвоєння комунікативних знань	1 2 3 4 5
2	оволодіння мовленнєвим етикетом	1 2 3 4 5
3	ступінь сформованості комунікативних якостей, знань про комунікативні методи та прийоми	1 2 3 4 5
4	наявність стійкої мотивації до оволодіння комунікативними вміннями	1 2 3 4 5
5	сформованість моральних та емоційно-вольових якостей студента-філолога	1 2 3 4 5
6	накопичення досвіду в процесі застосування комунікативних умінь, методів і прийомів	1 2 3 4 5
7	різноманіття способів отримання необхідної інформації	1 2 3 4 5
8	орієнтація в умовах і ситуаціях спілкування	1 2 3 4 5
9	використання і групування графічного матеріалу	1 2 3 4 5
10	ступінь оволодіння комунікативними вміннями	1 2 3 4 5
11	застосування навичок декодування «мови тіла» комуніканта	1 2 3 4 5
12	способи завершення комунікації, контролю пост комунікативних ефектів	1 2 3 4 5

Дякуємо за об'єктивну експертну оцінку!

Критерії рівнів сформованості комунікативних умінь у майбутніх філологів

Рівні сформованості	Індикатори
Низький	<p><i>Мотиваційно-особистісний.</i> Мотивація є нестійкою або слабкою, студенти не зацікавлені у формуванні своїх комунікативних умінь. Недостатня сформованість моральних і емоційно-вольових якостей, що вплине на здатність ефективно комунікувати. Обмежений досвід у застосуванні комунікативних умінь і методів на практиці.</p>
	<p><i>Інформаційно-комунікаційний.</i> Обмежені або неефективні методи збору інформації, що вплине на якість комунікації. Труднощі в орієнтуванні у різних комунікативних умовах і ситуаціях. Недостатнє використання графічного матеріалу або невміння його ефективно групувати.</p>
	<p><i>Когнітивний.</i> Студенти мають поверхневе розуміння комунікативних теорій і концепцій, що часто призводить до неповного або спотвореного засвоєння матеріалу. Відсутність або поверхневе знання основних норм і правил мовленнєвого етикету, що вплине на якість комунікації. Комунікативні якості, такі як активне слухання чи чіткість висловлювань, сформовані недостатньо, що призводить до труднощів у спілкуванні; обмежене знання або нерегулярне застосування комунікативних методів і прийомів.</p>
	<p><i>Діяльнісний.</i> Низький рівень сформованості комунікативних умінь, що ускладнює ефективну комунікацію. Слабке розуміння і використання невербальних сигналів для інтерпретації комунікації. Недостатня здатність завершувати комунікацію ефективно і контролювати її результати.</p>
Середній	<p><i>Мотиваційно-особистісний.</i> Мотивація є середньою, студенти зацікавлені у формуванні комунікативних умінь, але не завжди проявляють постійність. Моральні і емоційно-вольові якості сформовані на середньому рівні, що забезпечує середній рівень комунікації. Є деякий досвід у застосуванні комунікативних умінь і методів, але він може бути неповним або не систематичним.</p>
	<p><i>Інформаційно-комунікаційний.</i> Використання основних методів збору інформації, але з можливими недоліками в ефективності. Основи орієнтації в комунікативних умовах і ситуаціях є, але можливі труднощі в нових або складних ситуаціях. Основне використання графічного матеріалу з деякими труднощами в його групуванні та інтеграції.</p>
	<p><i>Когнітивний.</i> Студенти мають базове розуміння</p>

Рівні сформованості	Індикатори
	<p>комунікативних теорій і концепцій, але можуть бути певні прогалини в знаннях. Основні принципи мовленнєвого етикету засвоєні, але інколи виникають помилки в застосуванні на практиці. Комунікативні якості сформовані на середньому рівні, але можуть бути труднощі в специфічних ситуаціях; основні методи і прийоми відомі і застосовуються, але не завжди ефективно.</p> <p><i>Діяльнісний.</i> Середній рівень сформованості комунікативних умінь, що забезпечує базову ефективність у спілкуванні. Основне розуміння невербальних сигналів і їх використання в комунікації. Ефективне завершення комунікації і базовий контроль результатів, але можуть бути проблеми з посткомунікативними ефектами.</p>
Високий	<p><i>Мотиваційно-особистісний.</i> Висока мотивація до сформованості комунікативних умінь, студенти активно працюють над їх удосконаленням. Високий рівень сформованості моральних і емоційно-вольових якостей, що забезпечує ефективну комунікацію і вирішення конфліктів. Широкий досвід у застосуванні комунікативних умінь і методів, що дозволяє ефективно взаємодіяти в різних ситуаціях.</p>
	<p><i>Інформаційно-комунікаційний.</i> Ефективні і різноманітні методи збору інформації, що дозволяють забезпечити повноту і точність даних. Висока здатність орієнтуватися в будь-яких комунікативних умовах і ситуаціях. Вміння ефективно використовувати і організовувати графічний матеріал для покращення комунікації.</p>
	<p><i>Когнітивний.</i> Студенти мають глибоке і всебічне розуміння комунікативних теорій і концепцій, що забезпечує високий рівень знань. Високий рівень знання і точного застосування мовленнєвого етикету в різних комунікативних ситуаціях. Сформовані комунікативні якості, які ефективно використовуються в різних контекстах; широке знання та використання комунікативних методів і прийомів, які застосовуються в різних ситуаціях.</p>
	<p><i>Діяльнісний.</i> Високий рівень сформованості комунікативних умінь, що забезпечує високоефективну комунікацію. Високий рівень передбачає вміння інтерпретувати невербальні сигнали і використовувати їх для покращення комунікації. Ефективне завершення комунікації і контроль над посткомунікативними ефектами, що сприяє досягненню позитивних результатів.</p>

**СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА
ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ**

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Зінорук А. В. Сутність поняття «Комунікативні уміння». *Молодь і ринок*, 2022. № 3 (201). С.41–46. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2022.255778>
2. Зінорук А. В., Васюк О. В. Критерії та показники сформованості комунікативних умінь майбутніх філологів. *Молодь і ринок*, 2023, № 3 (210). С. 84–88. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.273722> (Зіноруком А. В. визначено і охарактеризовано структурні компоненти, критерії, показники сформованості комунікативних умінь у майбутніх філологів. Васюк О. В. узагальнено і проаналізовано теоретичні аспекти формування комунікативних умінь у майбутніх філологів).
3. Зінорук А. В., Васюк О. В. Педагогічні умови формування комунікативних умінь майбутніх філологів. *Науковий журнал «Гуманітарні студії: педагогіка, психологія, філософія»*, 2023, № 14 (4). С. 61–66. DOI: [http://dx.doi.org/10.31548/hspedagog14\(4\).2023.61-66](http://dx.doi.org/10.31548/hspedagog14(4).2023.61-66) (Зіноруком А. В. визначено педагогічні умови формування комунікативних умінь у майбутніх філологів. Васюк О. В. проаналізовано основні аспекти педагогічних умов).
4. Зінорук А. В. Модель формування комунікативних умінь. *Наукові інновації та передові технології. Серія «Педагогіка»: журнал*. 2024. № 9(37). С. 901–911. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-9\(37\)](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-9(37))
5. Зінорук А. В. Методика формування комунікативних умінь у майбутніх філологів засобами імітаційно-ігрової технології. *Перспективи та інновації науки. Серія «Педагогіка»: журнал*. 9 (43). С. 215–225. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-9\(43\)-215-225](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-9(43)-215-225)

Тези наукових доповідей конференцій

6. Зінорук А. В. Теоретичні аспекти інтерактивних технологій. An integrated approach to science modernization: methods, models and multidisciplinary: III

Міжнародна науково-практична конференція, Вінниця – Відень, 29 квітня 2022 року: тези доповіді. Вінниця – Відень, 2022. С. 598–591.

1. Зінорук А. В. Формування комунікативних умінь майбутніх філологів в умовах дистанційного навчання. Продовольча та екологічна безпека в умовах війни та повоєнної відбудови: виклики для України і світу: Міжнародна науково – практична конференція, м. Київ, 25 травня 2023 року: тези доповіді. Київ, 2023. С. 56–58.

2. Зінорук А. В. Структура комунікативних умінь майбутніх філологів. Технології, інструменти та стратегії реалізації наукових досліджень: V Міжнародна наукова конференція, м. Київ, 2023 року: тези доповіді. Київ, 2023. С. 225–226.

3. Зінорук А. В. Сутність поняття «Комунікативні уміння майбутніх філологів». Modern vision of implementing innovations in scientific studies: IV Міжнародна науково-теоретична конференція, м. Софія, 6 вересня 2024 року: тези доповіді. м. Софія, 2024. С. 101–105.

4. Зінорук А. В. Сутність поняття «філолог» в сучасних умовах професійної підготовки. Цифрове наукове суспільство: соціально-економічні, правові та міжнародні аспекти: III Міжнародна наукова конференція, м. Дніпро, 6 вересня 2024 року: тези доповіді. м. Дніпро. 2024. С. 140–144.

5. Зінорук А. В. Педагогічні принципи формування комунікативних умінь у майбутніх філологів. An integrated approach to science modernization: methods, models and multidisciplinary: VIII Міжнародна науково-практична конференція, Вінниця, Україна - Відень, Австрія, 6 вересня 2024 року: тези доповіді. Вінниця, Україна – Відень, Австрія. 2024. С. 482–484.